

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

~~1816~~

S C H E T S
VAN EEN
O V E R Z I G T
DER
D U I T S C H E T A A L,
O F D E R
GERMAANSCH E T A A L T A K K E N,
IN DERZELVER OORSPRONG EN TEGEN-
WOORDIGE VERDEELING IN HET
HOOGDUITSCH, NEDERLANDSCH, DEENSCH,
ZWEEDSCH, ENGELSCH,
*en andere soortgelijke verwantschappe
talen en tongvallen,*

D O O R
Mr. B. H. L U L O F S,
*Hoogleraar in de Nederlandsche Letterkunde en Wel-
spreekendheid aan de Hoogeschool te Groningen.*

De Prijs is f 1-16-:

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

0965 5868

Vero Cassino,
Geni Leonardo
Renzo Fontanaio
mitte
B H Luloff

Vro Caspino,
Seri Verendo
Acusio Contharino Cap.
mittl
B H Sulz

Two Copies,
Geni' Leonardo
Alonso Cantarino Prof.
mitte
B H Luloff

216 Letter of. 18.00.1855 / 633.

S C H E T S

305
L2

VAN EEN OVERZIGT DER

D U I T S C H E T A A L ,

O F D E R

GERMAANSCH E T A A L T A K K E N ,

I N D E R Z E L V E R O O R S P R O N G E N T E G E N -
W O O R D I G E V E R D E E L I N G I N H E T

H O O G D U I T S C H , N E D E R L A N D S C H , D E E N S C H ,
Z W E E D S C H , E N G E L S C H ,

*en andere soortgelijke verwantschappige
talen en tongvallen,*

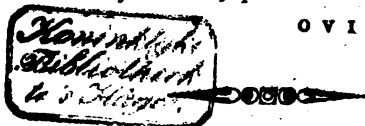
D O O R

M r . B . H . L U L O F S ,

*Hoogleeraar in de Nederlandsche Letterkunde en Wel-
sprekendheid aan de Hoogeschool te Groningen.*

..... *Facies non omnibus una,
Nec diversa sament, qualem decet esse Sororum.*

O V I D I U S .

T E G R O N I N G E N , B I J

J . O O M K E N S .

1 8 1 9 .

A A N D E

H O O G L E E R A R E N

H E R M A N M U N T I N G H E ,

E N

S E E R P G R A T A M A

W O R D T D I T G E S C H R I F T , A L S E E N
B E W I J S V A N A C H T I N G E N V R I E N D -
S C H A P , O P G E D R A G E N D O O R
D E N S C H R I J V E R .

V O O R B E R I G T.

Bij den dood mijner geliefde Gade heb ik in eene verdubbelde beoefening der Wetenschappen een gedeelte van dien troost gezocht, welken ik zoo zeer behoefde. — Naar waarheid zeide een zeer groot en voortreffelijk Man bij de Ouden: dat de Letteren toevlugt en opbeuring in tegenspoed verschaffen. Meermalen heb ik dit in de laatste maanden ondervonden. Letterkundige bezigheden waren het dikwerf alleen, die mij eenige verstrooiing en vergetelheid van hartzeer schonken in oogenblikken, wanneer de herinnering aan vervlogene Echtgeneugten mij smartelijk aangreep, en ik geheelenal als wegzank in de treurige gedachte, dat niets hier op aarde in staat was, om de beminnelijke, zachtaardige, en nederige Ontslapene (ook hier zij het mij vergund eene enkele bloem op haar graf te strooijen) uit hare ijzeren sluimering, in welke zij naast ons eenigst Kind gedompeld ligt, te doen ontwaken.

Als vrucht mijner gezegde Inspanning verschijnt thans de volgende Schets in het licht. Ik heb kortelijk in dezelve een Overzicht trachten te geven van de Duitfche talen en tongvallen, die met de onze uit ééne bron gevloten zijn, en die wij dus, als Zuster-talen, te beschouwen hebben. Misfchien kan een Geschrift van dien inhoud in den tegenwoordigen tijd

zijne nuttigheid hebben. Meer en meer wakkert toch de zucht voor de beoefening onzer Moedersprake op; waartoe ook zelfs sommigen onzer Zuidelijke Landgenooten ons de behulpzame hand beginnen te bieden. Meer en meer tevens begint men in te zien, dat tot den Naam van eenen Nederlandschen Taalkundigen nog wat anders vereischt wordt, dan de bloote kennis van de Reelen der hedendaagsche Spelling en Spraakkunst. — En inderdaad, hij, die over zijne taal een grondig woord mede wil spreken (en wij moeten immers ook hierdoor hare eer tegen Fransche en Hoogduitsche Naburen ophouden) dient toch wel in de eerste plaats zich bekend te maken met hare afstamming en aloude en hedendaagsche Verwanten. De Bron zal ons de beek eerst regt doen kennen, en slechts door de beschouwing en vergelijking van hetgeen een ander heeft zullen wij in staat gesteld worden, om over den aard en de waarde van hetgeen wij zelve bezitten een juist oordeel te vellen.

Mijn oogmerk is echter niet geweest, om hier een volledig vergelijkend Overzicht van de Germaansche talen in haren geheelen omvang en al hare eigenschappen te geven. — Ik heb, meestal geschiedkundig, slechts het eene en andere willen aanstippen, dat tot haren oorsprong en tegenwoordige splitsing betrekking had. Met andere woorden: ik wilde in ruwe omtrekken en eenigzins op dezelfde wijze, als zulks in den bekenden Mithridates van ADELUNG plaats heeft, den alouden Duitschen taalboom hier afschetsen, en van deszelfs hoofdtakken, met eenige losse penseeltrekken, eene teekening op het papier brengen, zonder juist van al die twijgen en al hare zijdtakjes een, tot in alle kleinigheden toe uitgewerkt, tafereel te geven, of allen op het naauwkeurigste tegen elkander afmeten en te vergelijken. — Trouwens, ik zoude dan ook
mijn

mijn Geschrift geene Schets behoeven genoemd te hebben.

Voor het overige heb ik mij in de laatstgenoemde bij het eene onderwerp soms wat langer opgehouden, dan bij het andere, al naar mate zulks of ons Nederlanders meer bijzonder raakte, of ook naar mate het minder bekend en daardoor belangrijker was.

De taalkundige wetenschap, als wetenschap zelve, moge door dit mijn Geschrift in het oog van geoeffende, en met al wat er in de laatste jaren in Europa geschreven is bekende Taalliefhebber en wel niet zoozeer overal schijnen te zijn uitgebreid, ik hoop echter, dat de meerdere kennis en beoefening van dit vak der Letterkunde hier te Lande altijd eenigermate door hetzelfde bevorderd zullen worden, en dat vooral jonge lieden en minkundigen min of meer een denkbeeld er van zullen krijgen, op welken taalbodem zij staan, en wie op dit grondgebied hunne naaste Buren zijn.

Ten dienste van zulke minder ervaren Lezers, en om hen, bij mijne Voorlezingen aan deze Hoogeschool, korthedshalve naar dit Geschrift te kunnen verwijzen, heb ik mij in mijne Aanteekeningen en aanhalingen eene grootere uitvoerigheid veroorloofd, dan mischien anders wel met die kieschheid bestaanbaar is, welke allen schijn van eene geleerde pronkzucht tracht te ontwijken. Dit gelieve men in het oog te houden, wanneer men soms in verzoeking mogt geraaken, om mij van dit gebrek te beschuldigen. Teyvens kan niemand mij kwalijk nemen, dat ik gaarne hen noeme, aan wie ik de eene of andere gedachte te danken heb, en mij zelve mistrouwende, zoo veel mogelijk bevoegde Regters inroep, om de waarheid mijner gezegden en oordeelvellingen te bevestigen. Hieruit moet men echter niet het besluit afleiden, als of ik telkens met de door mij aangevoerde Schrijvers in allen deele eenstemmig denke.

Ten

Ten slotte acht ik mij nog verplicht te zeggen, dat ik op verre na niet even veel kennis van al de in deze Schets voorkomende Duitsche talen en tongvallen bezitte. Dit is vooral het geval ten aanzien der Scandinavisch-Nederduitse talen, het Deensch, Zweedsch, enz., in welke ik op dit oogenblik nog vrij zwak ben. Hetgeen ik echter voor dit Geschrift noodig had, om van haar te weten, heb ik, en door de berigten van anderen, en vooral ook door eigene vlijtige beoefening van de Spraakkonsten dier taaltakken mij zoeken eigen te maken. Ik hoop, zoo het Gode behaagt mij in het leven te sparen, en verder gezondheid en krachten te verleen, mij met de gezegde talen, wier beoefening ik voor iedereen, wien het om eene grondige kennis van het Nederlandsch te doen is, van de hoogste noodzakelijkheid achte, in het vervolg meer en meer gemeenzaam te maken. Mogten slechts de Boekerijen onzer Hoogescholen den Hoogleeraren in de Nederlandsche Letterkunde telkens meer de hulpmiddelen en hulpbronnen verschaffen, om in de kennis van al de met onze Sprake verwante, zoo oude, als nieuwe talen en tongvallen de noodige vorderingen te kunnen maken. Tot dus ver was dit nog niet te verwachten, daar dit vak des hooger onderwijs, ten minste hier ter Stede, geheel nieuw is.

Bescheidene en gegronde aanmerkingen zullen mij aangenaam zijn, en dankbaarlijk door mij ten nutte gemaakt worden. Op onbescheidene en honende zal ik thans kunnen en mogen zwijgen.

Hiermede, geachte Lezer, vaarwel!

Groningen, April 1819.

DE SCHRIJVER.

Behalve eenige talen en tongvallen van minder aau-
 belang, als b. v. de vermoedelijke overblijffelen der
 oud Keltifche en Keltifch-Germaanfche talen, namelijk
 het Erfifch of oud Iersch in Ierland, het Galifch, Gae-
 lifch of Bergfchotsch in Schotland, het Wallifch en
 Cornwallifch in Engeland, het Armorifch of Neder-
 Britannifch (bas Breton) in het voormalige Neder-
 Brittanje; — behalve het Cantabrifch of Baskifch aan
 weerskanten der Pyreneën, het Albaanfch in Albanie,
 het Hongaarfch of Magyarifch in Hongarye; — behal-
 ve de Nieuw-Griekfche tongvallen, en die der Finnen,
 Lappen, Esthen, Lijflanders, bekend bij de nieuwfte
 Taalonderzoekers onder den naam van Tſchudifche
 volkeren; — behalve eindelijk die Samojeedfche spraak-
 vormen, welke nog in Europa gevonden worden, la-
 ten zich de Europeefche talen tegenwoordig in drie
 hoofdklaſfen verdeelen, alle drie zich over uitgebrei-
 de landen en gewesten uitftrekkende, alle drie door
 magtige en bloeiende volkeren gefproken wordende.

A

De-

Deze drie hoofdklassen zijn: 1) die der Romanische talen of der Romanos, aldus genoemd, wijl zij ontstaan zijn uit het zóogenaamd Romansch, of het spraakmengelmoes, hetwelk gedurende de middeleeuwen in de Zuidwestelijke deelen van Europa zamengeflanst werd uit de taal der Romeinsche Overheerschers, het Latijn; voorts uit de overblijfselen der aloude volkstalen in die landen gesproken wordende, en eindelijk uit die Germaansche tongvallen welke in wat later tijd door de Noordsche Veroveraars in die gewesten werden overgebracht. Tot deze Romanische talen of Dochtertalen van het Latijn, zoo als men ze ook noemt, of wel tot deze Keltische talen (onder welke, echter mischien minder juiste, benaming zij bij sommigen voorkomen) behooren hoofdzakelijk het tegenwoordige Fransch, Spaansch, Italiaansch en Portugeesch, alle welke Spraken ten duidlijkste toonen, dat zij zeer naauw verwante zusters zijn.

De tweede hoofdklasse bestaat uit de Duitsche of Germaansche taaltakken, welke wij in deze onze schets onder den algemeenen naam van de Duitsche taal begrijpen zullen, en zulks naar den alouden volksnaam, aan de volkeren, welke die talen spreken, eigen. Deze Duitsche taal bevat in zich al die Spraken en tongvallen, welke gesproken worden in geheel Duitschland, (Zwitserland en in zeker opzigt Bohemen, Hongarijën en andere omliggende gewesten er mede onder begrepen;) voorts in de Nederlanden, in Denemarken, Zweden, Noorwegen, op Ysland, en wier
grond-

grondkleur (om het dus te noemen) wij ook in het Engelsch ontwaar worden.

Tot de derde hoofdklasfe eindelijk behooren de Slavifche of Slavoonfche talen, dat is die talen en tongvallen, welke door de zoogenaamde Slawen, Slavonien, of Slavifche volkeren gefproken worden.

Deze laatstgenoemde volkeren, welke reeds van de vroegfte tijden af aan op eene fchemerachtige wijze en onder andere namen in de Gefchiedenis van ons Werelddeel voorkomen, hebben hunnen naam van eenen hunner vermaardfte Stammen ontleend, die in de zesde eeuw na CHRIS TUS geboorte bijzonder te voorschijn trad. Thans behooren tot dezelve de Rusfen, Polen, Bohemen, Serviërs, Wenden, Dalmatiërs en hoe verder al die Volkftammen heeten mogen, welke van en langs de oostelijke kusten der Adriatifche Zee, om, en door, en langs Duitschland heen zich tot diep in het Noordoosten van Europa, en tot in het Westen en Noordwesten van Afrië uitftrekken. In dit laatste werelddeel en gedeeltelijk ook in Europa worden zij begrensd, omringd en doorkruist van Kalmukfche, Tartaarfche, Samojedifche en foortgelijke volkftammen, welke, even als de Turken, Perfen en andere Naburen van het Rusifche Rijk, hunne van de Slavifche taal onderscheidene talen en tongvallen hebben.

Over het belangrijke en eerwaardige der Duitſche taal of der Germaaniſche taaltakken.

Onder de gezegde drie hoofdklaſſen der tegenwoordige Europeeſche talen beſtaat die van de Duitſche Spraake eene allervoornaamſte plaats. Derzelve Spraakgebied is van eene veel grooter uitgeſtrektheid, dan dat der Romanifche talen. Immers de landen, waarin het Franch, Spaanſch, Italiaanſch en Portugeeſch de volkstalen zijn, kunnen in grootte niet halen bij die, waarin de Duitſche talen en tongvallen heerſchen. — En offchoon de Slawiſche taaltakken eene nog ruimere grondoppervlakte beſlaan, ſtaat de bevolking hiervan tot derzelve uitgeſtrektheid in geene evenredige betrekking. Men kan dus miſchien veilig ſtellen, dat de Duitſche taal, in derzelve ruimſten zin genomen, onder de drie hoofdklaſſen diegene is, welke bij de grootſte volksmenigte de Moederſpraake is. (1)

Men gevoelt, in welk een belangrijk en eerwaardig licht de Germaaniſche taaltakken hierdoor reeds dadelijk verſchijnen, doch deze belangrijkheid, dit eerwaardige groeit aan, wanneer men tevens in het oog houdt, dat die volkeren, wier landtaal zij uitmaken, over het algemeen door beſchaafde zeden en de beoefening van allerlei kunſten en wetenſchappen uitmunten; op de lotwiſingen van ons Werelddeel den allergrootſten invloed

ge-

(1) *Zie hier achter aanteekening (1).*

gehad hebben, en in de laatste achttien eeuwen schier in alle gewesten van Europa hunne magt en heerschappij hebben uitgebreid. „Niet van daar”, zingt SCHILLER: „waar de gouden Ceres en Pan, de Beschermer der Beemden, ons vriendelyk aanlagchen, maar van uit dat gedeelte der aarde, waar het IJzer in den schoot der Bergen groeit, zijn de Beheerchers der Wereld afkomstig”. Zie daar eene waarheid, die ten minste door de nieuwere geschiedenis zeer bevestigd is geworden. (2) Wien toch is het onbekend, welk eene schitterende rol de Germaansche en Gothische volkeren sinds den aanvang onzer jaartelling op het Europeesche Staatstoneel speelden; hoe zij hunne zegevierende vanen tot in het hart van het westelijke en zuidwestelijke Europa planteden; hoe zelfs het magtige Rome hare overwinnende adelaars met schimp en sehande voor dezelve in het stof zag bukken; hoe tallooze scharen, als even zoo vele uit het Noorden voortbruifende vloedden, Italië, Frankryk, Spanje overstroomden; hoe het vermaarde Frankische Rijk, welks Reusachtigheid onder den oud-Duitschen Wereldbedwinger, KAREL den Grooten, ons verbaasd doet staan, aan Franken, dat is aan Duitschers en wel mischien eenigzins aan Nederduitschers zijnen oorsprong en luister te danken had; hoe de oud-Duitsche taal langen tijd in Frankryk de hoofd- en hoftaal was; (3) hoe ten slotte door dit eene en andere ook zelfs de Romanische talen zoodanig van oud Germaansche woorden overvloeijen, dat men mischien me

ADELUNG zeggen kan, dat deze laatstgenoemde in het Fransch meer dan een vijfde gedeelte der taal uitmaken. (3*).

Hoogsteerwaardig is in het algemeen ook de Duitsche taal uit hoofde van derzelve oudheid en oorspronkelijkheid. In deze opzigten steekt zij de Romanische talen verre weg de loef af. Niet dat wij juist schriftelijke oorkonden in dezelve hebben, die zulke verbazend grijze tijden heugen. Het oudste, ons in geschrifte bekende Duitsch, het Meso-Gothisch dagteekent zich eerst uit de vierde eeuw na CHRISTUS geboorte. Offchoon deze ouderdom nu die der Fransche, Spaansche en andere Romanische vroegste schriftelijke gedenkstukken verre weg overtreft, (4) heeft dezelye echter niet zulk eene grijsheid, dat zij in het allerminst met die der Grieksche en Latijnsche Lettergewrochten zoude kunnen wedijveren. Maar moeten wij den ouderdom eener taal bij onbeschaafde volkeren, die, zoo als TACITUS ons de Germanen beschrijft, misschien niet eens schrijven konden, noch eenig denkbeeld van Letteren hadden, moeten wij dezelve naar de dagteekening van schriftelijke oorkonden afmeten? Kunnen wij niet gerust besluiten, dat reeds eeuwen, voor dat de Duitsche volkeren in hunne voorvaderlijke gewesten een weinig vorderen aanvang onzer jaartelling den Romeinen voornamelijk bekend werden, het Duitsch de taal onzer voorvaderen geweest is? Dat toch de Germanen (straks hierover nader) een alleroudst volk waren, het-

hetwelk reeds sinds onheugelijke tijden in de Duitſche en Noordſche landſtreken gewoond had, zal men wel gaarne willen gelooven, wanneer men den ſcherpzinnigen Romeinſchen Geſchiedſchrijver, die dezelve ons het eerst regt doet kennen, hoort zeggen: „De Germanen zelve zoude ik liefst houden voor oorspronkelijke Inboorlingen van hun eigen land, en niet in het minst vermengd door aankomsten en bezoeken van andere volken.” (4*) Hoe ongerijmd dit zeggen van TACITUS in den grond ook zijn moge — immers hij doet het bijkans hier voorkomen, als of onze voorouderen, gelijk paddeſtoelen, uit den Duitſchen bodem oorspronkelijk waren opgeſchoten — ziet men er echter den hoogen dunk in, dien de Romeinen van de aloutheid der Duitſche volkeren hadden. — Tevens ziet men er uit, dat de Germaanſche volkeren niet die vermengingen, die overheeringen met en door geheel andere volken, geheel andere talen ſprekende, ondergaan hadden, aan welke de Bewoners van het weſtelijke en zuidelijke Europa ten allen tijde zoo zeer blootgeſtaan hadden, en die voor de voortduring van het eigendommelijke en eigenaardige in de talen zoo nadeelig zijn. Terwijl nu wel niemand zal beweren, dat de Duitſche Volkeren als ſtommen in hunne bosſchen zullen rondgezworven hebben; met andere woorden: daar zij eene taal moesten hebben, valt uit dit eene en andere ligtelijk het beſluit op te maken, dat zulks over het geheel genomen (5) die taal geweest zal zijn, in welker tongvallen wij ver

vervolgens de oudste schriftelijke oorkonden van Duitfche volkstammen aantreffen; kortom dat het Duitsch ten allen tijde de Sprake der Duitfche volkeren geweest, en gevolgelijk een aloude, onvermengde, oorspronkelijke Sprake is.

In dit gevoelen worden wij echter bovenal bevestigd, wanneer wij den aard zelve der Duitfche tale of der Germaanfche taaltakken behoorlijk gadeffaan. In de woordvormingen, woordzamenftellingen, kortom in den geheelen *Lexicalifchen* aanleg dier Spraken ontdekken wij een zeker leven, dat door al derzelve deelen, als het ware, zijne warmte, zijne bezieling doet gevoelen. Wij ontdekken in haar eene gefchiktheid, om uit zich zelve verftaan en opgehelderd te worden. Wij vinden alom levende wortelen in eigen grond en bodem vastgehecht. Wij zien in haar eenen boom, niet op eenen anderen boom geënt, maar geheel en al op zijnen eigenen, oorspronkelijken ftam en die levende wortelen rustende.

Zulks is op ver na in die mate het geval niet bij de Romanifche talen. Voor zoo ver deze gedeeltelijk nog uit de overblijffelen der aloude Zuidwestelijke volkstalen of der Keltifche tongvalten bestaan, moge men dezelve insgelijks oorspronkelijk noemen. Maar hoe zijn die aloude handtalen eerst vermengd, verdrongen, verbasterd met en door het Latijn, hetwelk de Romeinen oudtijds alomme in Gallië, Spanje enz. verspreid en verbreid hadden, en hoe is dit hierdoor reeds ontftane taalmengelmoe-

waderhand, nog wederom dooreen geschokt en gehutfeld van de overwinnende Germaansche en Noordfche Volkeren; Volkeren niet eene taal sprekende, die, even als die der Romeinen, nog eenigermate tot denzelfden stam, als dien der Keltische talen, behoorde, maar een taal, welke in allen deele een geheel tegenovergesteld karakter bezat. — Is het wonder, dat de Romanzos, kinderen uit zulke geheel ongelijksoortige Ouderen geboren, Midden-Eeuwsehe zamenslangingen uit zulke geheel tegenstrijdige stoffen, is het wonder, zeg ik, dat het tegenwoordige Fransch, Spaansch, Italiaansch, Portugeesch, wat derzelver afgeleide en zamengestelde woorden betreft, voor een groot gedeelte uit zoodanige bestaan, die uit doode stukken en brokken, als het ware, tot een geheel zijn zamengevoegd; die geheel vermolmden wortelen en bestanddeelen hebben, en die dus niet verstaanbaar zijn, dan voor zoo ver ons of het gebruik derzelver beteekenis leert, of voor zoo ver wij in staat zijn deze beteekenissen uit de graven van het ontslapene Latijn en andere gestorvene talen op te delven?

Ik zal door een paar voorbeelden het bovenstaande trachten op te helderen.

Stel eens, dat een Vreemdeling de Hollandfche woorden *vrede*, *vredig* en ons *lijken*, *gelijken* kent, zal hij niet van zelve den zin verstaan van het daarvan afgeleide *vrediglijk*, dat is eigenlijk: *gelijk aan vrede*, en bij gevolg *vreedzaam* (dat is *te zamen en*

met vrede.) vreedelievend. Nu moge echter een Hollander de Fransche woorden *paix* en *faire* kennen, zal hem ook dadelijk de zin van het Fransche *pacifique*, *pacifiquement* duidelijk zijn? Zeide men zoo wel *Paixfaisant*, *Paixpareil*, hiervan zoude hij de beteekenis begrijpen; want, en *Paix* en *pareil*, en *faisant* (van *faire*) zijn levende woorden. Maar *Pacifique* moet hem donker blijven, zoo lang men hem of het woord niet verklaart, of voor zoo ver hij niet weet, dat hetzelfde is zamengefeld uit het doode Latijnsche woord *Pax*, *Pacis* (Vrede, van den Vrede,) en het zoogenaamde Verbale *facis* van *facere* (dat is: doen) uit welke beide woorden de Latijnen hun *Pacificus* (dat is: Vredemakende) en in navolging van hen de Franschen hun *Pacifique* hebben zamengefeld.

Grootmoedigheid heeft altoos eenen duidelijken zin voor elken vreemdeling, die de Hollandsche woorden *groot* en *moed*, *gemoed* verstaat. Verstaat men ook zoo het Fransche *Magnanimité*, wanneer men niet weet, dat *Magnus* in het Latijn *groot*, *Animus gemaed* beteekent? *Standvastig* duidt bij ons iemand aan, die *zijn vasten stand houdt*, die *vast staan* blijft, waar hij staat; die gevolgelijk niet *veranderlijk*, niet *wispelturig* is. Wat gevoelt men van dit alles bij het woord *constant*, hetwelk geheel en al uit doode brokken bestaat, daar het Latijnsche *stare*, *stans* (dat is: staan, staande) volstrekt niet aanwezig is in het Fransch, in welke taal men voor *staan* niet eens een afzonderlijk woord

woord heeft, terwijl voorts *con* in den zin van het Latijnsche *cum* ook zeer duister is, *Vadermoorder*, *Broedermoorder*, *Zelfmoorder* enz., zijn woorden van eene duidelijke beteekenis voor hem, die slechts den zin van *Vader*, *Broeder*, *Zelf* en *moorder* kent. Maar, al kent men ook al de woorden, die in het Fransch voor *vermoorden* en voor *Vader*, *Broeder*, *Zelf*, gebezigd worden, zal men evenwel niet in staat zijn, om met behulp van deze levenden de Fransche doode zamenstellingen *Parricide*, *Fratricide*, *Suicide* te verstaan. Ook hier moet men het Latijn wederom uit zijnen grafkuil roepen, opdat het ons door de beteekenis van zijn *Parricidium*, *Fratricidium*, *Suicidium* leere, wat toch de Franschen met hunne gemelde woordverbindingen zeggen willen. (6.)

Zotheid, zal men zeggen, kleingeestige taalzifterijen! — Ik antwoord: Zulke aanmerkingen bewijzen toch altijd eenigermate hetgeen ik betoogen wilde, het oude, oorspronkelijke, zuivere der Duitfche taaltakken namelijk in vergelijking der Romantfche. — En of in den grond dergelijke eigenaardigheden in de talen haren invloed op de fraaije Letteren der Volken, welke die talen spreken, niet uitoefenen, zie daar eene vraag, welker beantwoording mogelijk het onderwerp eener belangrijke Verhandeling zoude zijn kunnen. Ik ten minsten geloove, dat de Poëzij van een Volk, hetwelk eene zoo veel mogelijk oorspronkelijke en in allen deele levende taal bezit, dikwerf, wanneer alle overige omstandigheden gelijk staan, schilderachtiger, bezielder, krachtiger, natuur-

tuurlijker en treffender zijn kan en zijn zal, dan die, welke zich in onzuivere en halfgestorvene talen moet uitboezemen.

En dit moge genoeg zijn, tot een kort betoog van het belangrijke, dat de Duitsche taal in de oogen van elken onbevooroordeelden Beschouwer hebben moet. Ja, eerwaardig staat Gij daar, aloude Duitsche Moeder, eerwaardig door uwe grijsheid, maar te gelijker tijd vol kracht en leven! Gelijk de bronnen van den Nijl in donkerheid verborgen liggen, terwijl die Rivier zelve voor elk zichtbaar in glans en Majesteit voortstroomt, en verre boven de beken uitmunt, die een toeval in later tijd deed ontspringen, aldus schuilt ook uw oorsprong in de donkerheid der vroegste Eeuwen, maar Gij zelve draagt nog de kenteekenen eener onvergankelijke en frische jeugd, welke met iedere Eeuw bloeiender wordt en bloeiender zal worden. —

Over den Oorsprong der Duitsche taal.

Wij zeiden, dat de aloude Duitsche taal zich, wat haren oorsprong betreft, in de donkerheid der Eeuwen verliest. Zulks moet ons echter niet affchrikken, om eenen blik in dat donkere te wagen en te zien, in hoe verre vermoedens en gissingen, op deze en gene daadzaken gebouwd, eenige vonkjes van licht in die quisternisse verspreiden en ons enkele
voor-

voorwerpen in derzelve breedste omtrekken kunnen doen ontdekken. Gronds genoeg hebbende, om te veronderstellen, dat de Germaansche taaltakken over het algemeen ten allen tijde de Sprake* der Germaansche Volkeren geweest zijn, kunnen wij hier uit van zelve het gevolg afleiden, dat het onderzoek naar de afkomst der Duitsche taal hetzelfde is met het onderzoek naar den alouden oorsprong der Duitsche Volkeren.

Wij hebben reeds gezegd dat wij de eerste meer uitgebreide en zekere berigten, welke de Geschiedenis ten aanzien der Duitsche Volkeren in hare rollen heeft opgeteekend, bij CAESAR, maar inzonderheid wat later bij TACITUS aantreffen.

Deze laatstgenoemde Romeinsche Geschiedschrijver doet ons in zijn uitmuntend Boekske: *Over de zeden der Germanen*, de Duitsche Volkeren, voor zoo ver zij zich niet te diep in het Noorden verscholen, vrij nauwkeurig kennen, en telt een aantal van namen hunner stammen op, als Batavieren, Friezen, Katten, Sueven, Kimbren en hoe dezelve verder heeten mogen. (7) Tevens openbaart hij den hoogen dunk, dien hij omtrent de Oudheid en het onverbasterde der Duitsche Volkeren koesterde, in de plaats uit zijn werkje, welke wij hier boven reeds aangehaald hebben.

Eenige jaren vóór CAESAR, zeshonderd eenenvijftig jaren na de stichting van Rome, zien wij tallooze zwermen van Duitsche Volkeren, denklijk nog al hoog
uit

uit het Noorden komende, en bekend onder den naam van Kimbren en Teutonen (Teutsche, Duitschers) de Alpen overtrekken, met hunne tallooze Drommen, als zoo vele bergsneeuwklompen (Lawinen) op het bevende Italië nederstorten, en Rome, de Wereldbedwingster, toen reeds schier verpletteren. Het was MARIUS, die den veegen Staat redde, en met de lijken van honderduizenden twee schrikkelijke slagvelden bedekte. Offchoon dit een van de vroegere sporen (8) is, welke wij van de *Duitsche* Volkeren, *bij name aldus genoemd*, in de Geschiedenis aantreffen, vinden wij echter reeds vele eeuwen vroeger in Duitschland en aangrenzende streken, met meer of min duidelijke trekken, doch onder andere namen, Volkeren afgeschetst, in welke wij de Voorvaderen, of ten minsten naauwe verwanten van de Voorvaderen der aloude Duitschers meenen te kunnen ontdekken. Dat ook Duitschland, hoe onbekend hetzelve voor het overige den Ouden zijn mogt, reeds zeer vroeg bevolkt is geweest, blijkt onder anderen uit den Handel met Barnsteen, welke reeds ten tijde van HERODOTUS zeer levendig gedreven werd. Deze Barnsteen nu wordt verzameld, zoo als men weet, op de kusten der Oostzee. Merkwaardig is bij den Vader der Geschiedkunde de plaats, waarin hij van den Barnsteenhandel spreekt. Men ziet er uit, in welk eenen nevel van onbekendheid de Duitche en Noord-Duitche gewesten voor de Grieken verborgen lagen, en tevens, hoe

hoe toen ter tijde een woord zeer onnatuurlijk en vreemd konde voorkomen, hetwelk thans bij eene grooter taalkennis vrij duidelijk is. „Het komt mij ongeloofelijk voor,” zegt HERODOTUS: „dat *bij de Barbaren* eene Rivier zoude gevonden worden, die den naam van *Eridanus* dragen, in de Noordelijke Zee zich uitstorten en ons den Barnsteen verschaffen zoude. De naam zelf van die Rivier bevestigt mij in mijn gevoelen, want *Eridanus* is geen Barbaarsche, maar een Grieksche naam, die door den eenen of anderen Griek moet uitgevonden zijn. Voor het overige heb ik nog niemand aangetroffen, die mij als ooggetuige heeft kunnen berigten, wat dat toch voor een Zee is, welke men wil dat in die streken van Europa aanwezig zij. Onderwijl is het bij dit alles buiten kijf, dat de Barnsteen van dat einde der wereld komt.” (9).

De Heer VAN ARNDT, welke deze plaats van HERODOTUS in zijn uitmuntend geschrift over den oorsprong en de verwantschap der talen van Europa aanhaalt, toont aan, dat hetgeen dien Geschiedschrijver vreemd moest voorkomen, namelijk *bij Barbaren* den naam van eenen vloed te vinden, dien men ook in Italië kende, voor ons thans dat onverstaaubare niet meer heeft, en zich laat oplossen uit het aloude verband en den gemeenschappelijken Aziatischen oorsprong, die men tuschen al de talen van Europa meer en meer ontdekt. Het woord *Don* toch, eene benaming, welke men volgens het algemeen vergelijkend Russisch Woordenboek nog in de Kaukasische gebergten

aan-

aantrefte en aldaar een *water*, een *vloed* beteekent, heeft naar alle vermoeden aan de Riviernamen *Don*, *Donets*, *Donau*, *Aredon*, *Eridon* of *Eredon* (vergriekscht *Eridanos*) den oorsprong gegeven. Misschien is de tegenwoordige Rivier *Radaune*, *Radune* in Pruisfen (het oude Barnsteenland) de *Eridanos*, van welken **HERODOTUS** spreekt. (10).

Wij zeiden zoo even, dat wij reeds in de vroegste tijden in en rondom de Duitfche gewesten Volkeren ontmoeten, die oeffchoon onder andere namen zich voordoende, echter vele kenmerken dragen van of de Voorouders of naauw verwant met de Voorouders onzer Voorvaders geweest te zijn; Volkeren, kinderen des Noordens, afstammelingen uit die onmetelijke gewesten van Europa en Asia, wier inwendige gesteldheid en uiteinden den Ouden in vele opzigten onbekend; in sommige niet onbekender echter waren, dan zij het ons nog zijn.

Hiertoe behooren in 't algemeen vele oud Schytsche Volkstammen. Misschien moeten wij hier ook de Thraciers niet vergeten, van welke de oudste der Europeefche Geschiedfchrijvers nog al het eene en andere verhaalt, dat met de zeden en gebruiken der Germanen van **TACITUS** zeer overeenkomstig is. Daar dit eene en andere tot de Afiatifche afkomst der Duitfche Volkeren, zoo en in diervoege, als wij die afstamming opvatten, nog al in betrekking staat, zullen wij dit eenigzins nieuw gevoelen, op het voetspoor meer of min van eenen zeer fchranderen Taalkeuner, (11) een
wei-

weinig nader ontwikkelen. Wij moeten vooraf den Lezer herinneren, dat hij zich hier Thracie niet moet voofftellen in dien engen, bekrompenen zin, waarin hetzelfde in lateren tijd bij de Geschiedschrijvers meestal voorkomt. Neen, Thracie, zoo als het in de oudste tijden, waarvan HERODOTUS geheugen droeg, half schemerachtig te voorschijn treedt, was een allereuitgestrektst geweest, hetwelk, even als Schythie (sensu latiori) zijne niet afgebakende, diep wegwijkende, onzekere grenzen had vooral in het Noorden, en dus juist naar den kant van die streken, welke wij in later tijd alomme met Germanen bevolkt vinden, of waar wij vervolgens gedeeltelijk ook Slawische Volkeren aantreffen. — Wat zegt ons nu HERODOTUS van de Volkeren, die dit oude Thracie bewoonden? „De Thraciers, schrijft hij, zijn zeker het grootste Volk van de wereld na de Indiers. Werden zij van Eéne geregeerd, of waren zij eendragtig onder elkander, zij zouden onoverwinnelijk zijn, en verre weg het magtigste van alle Volkeren. Dit is mijne meening. Maar juist dit valt hun bezwaarlijk, ja het is onmogelijk, dat dit ooit plaats grijpe. Daarom nu zijn zij zwak. Naar de verschillende gewesten, in welke zij wonen, dragen zij allen verschillende namen, maar in alles hebben zij nagenoeg dezelfde Zeden en Wetten, met uitzondering echter van de Geten, de Trausen en diegenen, welke aan de andere zijde der Krestonen zich ophouden.” (Deze namelijk verschilden in enkele dingen.) „Wie ten Noorden (zegt hij wat ver-

der) dezer gewesten wonen, kan niemand met zekerheid zeggen." enz. (12)

Spreekt **HERODOTUS** hier niet op eene wijze van de Thraciers, op welke men ten allen tijde van de Duitſche volkeren heeft kunnen ſpreken en geſproken heeft. Behooren zij ook niet onder de talrijkſte volkeren, en was het ook niet veelal de wrange vrucht hunner oneenigheden, hunner ſplitſing in zoo vele afzonderlijke Staten, en van den daardoor veroorzaakten eeuwigen ſtrijd van tegenſtrijdige belangen, dat zij, in ſtede van voor elk onoverwinnelijk te zijn, zoo dikwerf het ſpel en de prooi van vreemde overheerſching en dwingelandij werden. De laaſte tijden mogen het getuigen! Doch laat ons het tegenwoordige daarlaten, keeren wij in het voorledene terug en bepalen wij ons bij de Germaaniſche volkeren, zoo als wij ze door **TACITUS** beſchreven vinden. Welke gelijke trekken! Zijne Germanen zijn ook een alleruitgebreidſt volk, welks ſtammen alle verſchillende namen voeren, doch die in zeden en gewoonten over het algemeen met elkander overeenkomen. Hunne grenzen ſtrekken zich uit tot aan die van Thraciſche Landſchappen in den bekrompenen zin, waarin Thracie te dier tijd genomen werd. Ook zij leefden in eeuwigdurende twist en tweedragt met elkander, en hieraan ſlechts had Rome het te danken, dat het niet lang reeds voor derzelver tallooze, krijgshaftige, en alles overwinnende Horden had moeten bukken. Tweehonderd en tien jaren toch had men ten tijde van **TACITUS** met de Ger-

ma-

manen gevochten. (13) „Geen Samniet (het zijn eenige van des Geschiedschrijvers eigen woorden), geene Carthaginienfers, geen Hispanie, geen Gallie, geene Parthers zelve hadden den Romeinen zoo veel lesfen gegeven, als de Duitfche volken. Vijf Burgemeesterlijke legers en drie keurbenden met hun legerhoofd VARUS waren door hen verflagen, en in de naastvoorgaande tijden (vóór TACITUS) had men meer over hen *gezegepraald*, dan hen *overwonnen*.” — Wat was er van zulke volkeren te verwachten, indien zij eenmaal allen eensgezind werden. Hoe beeft TACITUS bij deze gedachte! „Aanhoudend (dat is op eene andere plaats zijne uitboezeming) blijve bij deze volkeren, indien geene liefde te onswaarts, dan ten minste, zoo ik wensche, haat onder elkander. Want bij 't prangen der nootlottigheden van het Rijk kan ons thans geen grooter geluk wedervaren, dan tweedragt onder de vijanden.” (14)

De overeenkomst tusschen de Zeden der oude Thraciers en der Germanen willen wij door eenige voorbeelden aantonen. Dezelve zouden veel talrijker mischien zijn kunnen, indien hetgene HERODOTUS van de Thraciers meldt, niet slechts zeer weinig ware. HERODOTUS verhaalt, dat de Thraciers onder anderen Mars en Mercurius als Goden vereerden, en dat inzonderheid aan den laatsten door hunne vorsten hulde bewezen werd, als *geloovende zij, dat zij van denzelven afstamden*. TACITUS zegt,

dat de Germanen voornamelijk Mercurius vereerden, tevens spreekt hij van den dienst van Mars.

Wanneer men nu hierbij in het oog houdt, dat de Germanen den God *Teuto* of *Tuisco* als hunnen *algemeenen Stamvader* beschouwden, en dat de Galliers eene Godheid hadden, *Teutates* genoemd, welke mischien dezelfde was met den gemelden *Tuito*, en die tevens *bij hen onder den naam van Mercurius bekend stond*, dan wordt deze gemeenschappelijke Godsvereering nog merkwaardiger. (15)

De Thraciers, met name onder dezelve de Geten, offerden menschen aan de Goden. Van de oude Germanen wordt dit insgelijks door TACITUS geboekt. Dus schijnen zij Mercurius of Wodan met bloed te hebben willen verzoenen, en ook in de gewijde boschen der Sueven schijnen bij de vereering van Hertha of de Moederaarde somtijds menschenoffers plaats gehad te hebben. Gevangen vijanden werden er toe gekozen, en hunne ootzieling verzoende de wraak en de Goden beide. (16)

„In ledigheid den tijd door te brengen,” zegt HERODOTUS: wordt bij de Thraciers voor zeer eervol gehouden. Het land te bebouwen voor zeer schandelijk. Van krijg en roof te leven voor zeer loffelijk. Klinkt dit niet even zoo wat, als toen naderhand TACITUS van de Germanen zeide: „Zoo dikwerf zij niet ten strijde gaan, brengen zij hunnen tijd minder op de jacht, dan in ledigheid door, en geven zich
over

over aan slemmen en slapen. De dappersten en oorlogzuchtigsten voeren niets uit." — En het geen hij op eene andere plaats van hunner Vorsten dapperste volgingen zegt: „Men kan hen zoo ligtelijk niet bewegen, om de aarde te beploegen en het jaargetij afte wachten, dan om den vijand uit te tarten en wonden te verdienen: ja, het is huns inziens lui- en vadsigheid door zweet te bekomen, 't geen men zich door bloed verwerven kan." — Voorzeker, dit zijn trekken, die den krijgshaftigen geest onzer Voorvaderen kenfchetfen. Zij zijn echter minder vereerend voor hen, dan het geen de Romeinsche Gefchiedfchrijver van hunne eerbaarheid, kuischheid, rondborstigheid, ongeveinsdheid en eerlijkheid geboekt heeft.

Dat de Thraciers groote liefhebbers van drinkgelagen waren, en eenen zekeren drank uit koren wisten te bereiden, welken zij *Brytum* noemen, is eene uit de oude Schrijvers bekende zaak. Voor zoo ver men de Germanen als verwant met hen mag beschouwen, waren deze van den alouden aard niet afgeweken. „Dag en nacht over te drinken strekt niemand hunner tot oneere," zegt TACITUS: — en voegt er dan wat verder bij: „Hun drank bestaat in een vocht, getrokken uit garst of koren, 't welk uitgegist eenigzins naar wijn gelijkt. (18)

Zie hier, wat HERODOTUS van de Begravenissen der *voornamen lieden* onder de Thraciers verhaalt. „Drie dagen laten zij den dooden ten toon staan. Eerst beweenen zij hem, dan slagten zij allerlei

foorten van offerbeesten, en houden eenen grooten maaltijd. Vervolgens begraven zij hem, hetzij door hem te verbranden, hetzij door hem op eene andere wijze onder de aarde te verbergen. Nadat zij eenen grafheuvel opgeworpen hebben, stellen zij verschillende kampspelen in, in welke zeer groote prijzen uitgeloofd worden aan hen, die in de tweegechten overwinnaars zijn." Eenen slaauwen zweem van gelijkheid heeft hiermede de volgende plaats van TACITUS: „Met de Begrafenissen hebben zij niet op. Alleenlijk is men gewoon de lichamen *van vermaarde* (aanzienlijke, doorluchtige) *Mannen* met een zeker hout te verbranden. Zij overladen ze niet met kleederen en reukwerk. Bij elk plaatst men zijne wapenen, en van sommigen werpt men ook het paard op 't vuur. Men rigt eenen grafheuvel op van zoden. De moeilijke en zoo werkelijke eer der praalgraven verachten zij, als den dooden bezwarende. Klagten en tranen leggen zij spoedig, smert en droefheid spaide af. Aan de vrouwen strekt het treuren, den mannen het aandenken tot lof." (19)

De Thraciers zegt HERODOTUS bewaren hunne vrouwen gestreng, en zij koopen dezelve voor eenen aanzienlijken prijs van derzelve ouders. Uit het eerste schijnt te volgen, dat zij op de huwelijkstrouw grooten prijs stelden, zoo groot eenen prijs, als zij de kuisheid der maagden weinig schijnen geacht te hebben. Wat de Germanen betreft, bij dezen bragt ook, volgens TACITUS, niet de vrouw eene huwelijks-gave aan den

den man, maar de man aan de vrouw. De huwelijken werden er streng onderhouden. Overspel was eene verfoeijelijke misdaad, die schier nooit plaats had, en in het algemeen was er de eerbaarheid hoog geacht. „Noch door eene schoone gedaante, noch door jeugd, noch door rijkdom alleen zoude een meisje eenen man vinden, (zegt TACITUS), nadien niemand daar lacht om misdaden, en men niet gewoon is het verleiden en verleid te worden met den naam van *Euwe* (gewoonte) te doopen. Nog beter zelfs doen die Volkeren, onder welke alleenlijk Maagden huwen, en waar de hoop en wensch van vrouw te zijn zich tot slechts eene verbindtenisse bepaalt. Deze nemen op dezelfde wijze éenen man aan, als één ligchaam, één leven, (hoe fraai uitgedrukt!) ten einde hare gedachten en hare begeerten zich niet verder zouden uitstrekken, en zij hem niet als Echtgenoot, maar als 't huwelijk zelve zouden minnen.” Het geen voor het overige TACITUS in het algemeen van de eerwaardige betrekking verhaalt, in welke de vrouwen der Germanen tot hare mannen stonden; het geen hij ons meldt van hare werkzaamheid en andere deugden past zeer goed bij dat, hetwelk wij in HERODOTUS ten aanzien van de vrouwen der Peoniers, eenen Thracischen Volkstam, lezen. Ik moet echter bekennen, dat sommige berigten vanden Geschiedschrijver omtrent de Thracische vrouwen op de Germaansche schoone kunne niet toepasselijk zijn. (20)

Voor zoo ver wij mede in de Thraciers, ten minsten in sommigen hunner stammen de verwanten van de Voorouders der oude Duitschers mogen ontdekken, laten zich nog al eenige dingen ophelderen, die tot de taal en de zeden der Germaansche Volkeren betrekking hebben. Wij vinden dan bij voorbeeld zonder veel moeite eenen gemakkelijken sleutel tot de groote overeenkomst, die er tusschen het Grieksch en de Duitsche taaltakken, volgens het gevoelen der bevoegdste Taalkenners, plaats heeft. De Thracische gewesten toch grensden onmiddelijk aan Griekenland. De oudste bewoners van dit laatstgenoemde, de Pelasgers, wier tongvallen denkelijk de grondslagen van het Grieksch mede hebben helpen leggen, waren mischien een oud Thraeische volkstem. Konde dus de beroemde Hoogditsche Dichter en Geleerde, VOSS in zijne Dichterlijke opdracht voor zijne voortreffelijke vertaling van HOMERUS geplaatst, niet met regt den Grieksch zanger de volgende woorden, die deze verondersteld wordt tot hem (VOSS) te spreken, in den mond leggen?

Zoon der zoo edele Sprake TEUTONIA, die met haar jongre Zuster IONIA gaarne op Thracische bergen om Orpheus Speelde door eenerlei Nekrar in gloeiende geestdrift ontstoken; Dan bij den deugdlijken Noordling in 't scheemrende woud zijner Barden

Vaak van Apollo bezocht, met het heilige volk van de vrijheid, Heilig en vrij gespelen verachte, welke van vreemde Meesters onteerd slechts stamelden vreemde en gedwongene klanken.

Ons

Ons wordt dan tevens zonder veel omhaal van geleerdheid duidelijk, hoe de Duitsche Volkeren, zoo als TACITUS ons dezelve beschrijft, aan de volgende oude overlevering konden komen: „Men verhaalt, dat ook HERCULES bij hen geweest is, en zij, die ten strijde trekken, zingen van hem, als van den eersten der dappere Mannen.” (22) Immers, indien de Thraciers zich ten Zuiden met hunne oudste stammen tot in Griekenland hebben uitgestrekt en ten Noordwesten met de Voorouders der Germanen verwant zijn geweest, dan is het niet vreemd, dat de oude Grieksche fabelheld gezegd konde worden bij de Germanen, dat is bij hunne Voorouders om en in Thracie geweest te zijn. — Men ziet dan ook, hoe de Germanen aan sprookjes omtrent de komst van ULYSSES in hunne gewesten kunnen gekomen zijn, en hoe'er gedenkteekenen en grafheuvelen, met grieksche letteren beschreven, op de grenzen van Germanië en Rhetie gevonden konden worden, van welk eene en andere TACITUS ter loops melding maakt. (23)

Ook de overeenkomst, die er in vele opzigten heerscht tusschen de Slawische en Germaansche taaltakken, bevestigt het gevoelen van eene aloude, naauwe verwantschap tusschen de Thracische, Schythisch-Thracische en Germaansche Volkeren. Juist toch naast, en bij, en tusschen, en om de Thracische volkstammen, vinden wij bij HERODOTUS barbaarsche Horden beschreven, in welke wij de Voor-

vaders van verschillende Slavonische Natiën niet onduidelijk ontdekken kunnen ; Slavonische Natiën , wier Nakomelingen nog in vele opzichten de Duitfche Volkeren juist zoo omringen en doorkruisen , als zij ten tijde van HERODOTUS de Thraciers fchijnen gedaan te hebben. Met name fpreekt HERODOTUS van de Sigynnen en de Heneten. De laatstgenoemde plaatst hij aan de Kusten der Adriatifche Zee en dus ten Westen van Thracië. De eerften zwierven om ten Noorden aan de overzijde des Isters , (misfchien den Donau ,) in groote , woefte , aan HERODOTUS (gelijk hij zelve zegt) nage-
noeg geheel onbekende ftreken. Beiden gaven voor van Medifche afkomst te zijn. Beider aloude woongewesten worden thans door Dalmatiërs , Illyriërs en andere Slawifchfprekende Volkftammen beflagen , terwijl ook nog tegenwoordig fomnige Rusfifche Geleerden hunne taal uit Medie doen aftammen. Dit is op zich zelve dus reeds merkwaardig. (24) Maar wanneer men nu tevens hierbij in het oog houdt , dat volgens LIVIUS Henetifche of Venetifche volkplantingen in overoude tijden zich in Italië hebben nedergeflagen , dat deze misfchien de Voorvaders dier Veneten waren , welke in later tijd Venetië geflicht hebben , (25) dat de latere , bekende Venden , Wenden , Winden , (zoo als men weet , Slawifche Volkeren) insgelijks naar alle waarfchijnlijkheid Aftammelingen der Veneten waren ; dat misfchien de Veneten , welke TACITUS in de nabijheid van Ger-

Germanië plaatst, ook met de vroegere Heneten van HERODOTUS in verwantschap gestaan hebben, dan laat zich uit dit eene en andere even zeer de overeenkomst tusfchen de Slawifche en Germaansche taaltakken ophelderen, als deze laatsge- noemde tot bevestiging van der Duitfcheren oud Thracifche afkomsten kan strekken. Tevens wordt dan ook de reden duidelyk, waarom de Slawifche talen, volgens het gevoelen van deskundigen, meer met het Latijn, de Germaansche meer met het Grieksch overeenstemmen. (26) Immers, nog tot op den huidigen dag grenzen Illyriërs, Dalmatiërs en andere, het Rusfifch of Slavonifch in die kustgewesten fprekende, Volkeren nagenoeg aan Italië.

Zie daar het eene en andere, dat men misfchien ten betooge van de aloude verwantschap der Germaansche en Thracifche Volkeren zoude kunnen aanvoeren. Ik herhaal nogmaals: Men neme het woord Thraciërs in den allerruimften zin, herinner zich het onbestemde, het donkere en nevelachtige, dat de grenzen van derzelver Landftreken, bij den eerften morgengloor der gefchiedenis, fchijnen gehad te hebben, houde in het oog, dat zij denkelyk met Schy- tifche Volkeren half en half verfmolten waren, en drukke vooral op het gezegde van HERODOTUS: (27) *de Thraciërs zijn na de Indiërs het uitgebreidfte Volk der wereld*, dan zal men gevoelen, dat een Volk, hetwelk Perfen, Babyloniers, Schyten, en andere magtige Natiën, volgens dit zeggen, in talrykheid moet te boven zijn gegaan, of, behalve het bekrom-
pe-

pene, eigenlijke Thracië, een groot gedeelte van Duitschland en het Noorden moet hebben beflagen, of, dat de Grieksche Geschiedschrijver onzin gesproken heeft. En dit laatste is van geenen HERODOTUS te verwachten; eenen Man, aan wiens eerkroon iedere nieuwe ontdekking eene nieuwe parel hecht, en die, gelijk de vermaarde HEEREN door zoo vele voorbeelden heeft aangetoond, juist dan dikwerf in den grond de grootste waarheden geboekt heeft, wanneer de neuswijsheid van later tijd hem als eenen ijdel en Sprookjesverteller wilde doen voorkomen.

Zullen wij thans nog verder in het donker van vorige eeuwen afdalen; zullen wij met eene koene hand nog dieper naar de bronwellen delven, uit welke de aloude Duitfche talen haren oorsprong genomen hebben? Pogen wij zulks, hoe ook het schemerlicht van gisfingen al flauwer en flauwer moge worden.

Zoude de Duitfche taal eene spruit zijn van Europeefchen bodem? Zoude deze spruit in Europa gezaaid en geplant zijn geworden? Wij gelooven dit van haar even min, als wij zulks, (en dit op het gezag van alle Taalkenners,) van eene eenige regt oorspronkelijke taal van ons werelddeel gelooven. Alles, alles wijst ons, wat de afstamming der Volkeren en talen van Europa betreft, op Asië. Dáár is beider wieg en bakermat geweest. Dáár kunnen wij, bij den flauwen nagloor, welken het halfuitgedoofde en ter kimmen gezonkene licht van aloude volksoverleveringen nog blijft verspreiden; alsmede door de vergelijking der overeen-

komst

komst van zeden en gebruiken; dáár, zeg ik, kunnen wij, dwars door de nevelen van het verre voorledene heen, die wieg en bakermat ontdekken. Uit dit werelddeel, van hetwelk Europa slechts, als het ware, eene aardrijkskundige voortzetting en aanhangsel is, door geen zeeën van hetzelfde gescheiden; uit dit werelddeel stroomden van de allervroegste tijden af aan (ook deze Eeuwe zag ze nog stroomen) talloze scharen het onze binnen. Van het Oosten tot het Westen stuwden zij onophoudelijk en opeengepakt elkander voort, gelijk de baren der zee elkander voortwentelen, wanneer de winden dezelve zwepen. En even gelijk die golven nu eens heftig en met eene sterke woeling bruisen, dan wederom in eene soort van rust gedompeld schijnen, zoo waren ook die volkstroomen nu eens in eene kalme en beweginglooze stilte, dan wederom onstuimig gemaakt en van hoog uit Asië door nieuwe scharen opgestuwd wordende, golfd en zwalpten zij voort met eene vaart, die alles overstelpte en overwel digde.

Inzonderheid moet men het middelste gedeelte van Asië, als de milde baarmoeder aanzien, uit welke al deze Heiren van Volkeren voortsprotten en zich over de omliggende gewesten en ook over Europa uitstorteden. Deze hoogste landen der wereld worden door **HEEREN** te regt, als het ware, de Voorraadkamers van ons geslacht genoemd. „Hoe verder,” zegt hij: „men in de geschiedenis der grijsste aloutheid zich ver-

verdiept, des te waarschijnlijker wordt het, dat zelfs het geheele westelijke Europa van daaruit zijne Bewoners verkreeg, en wie kent de groote omwentelingen niet, die ook in lateren tijd haren oorsprong uit dezelve namen". „Het schijnt" zegt hij op eene andere plaats, als hij ons met eenige meesterlijke trekken de Horden affchetst, die sinds den aanvang der wereld in die onmetelijke Steppen met hunne kudden omgezworven hebben en blijven omzwerven: „het schijnt in het ontwerp der Voorzienigheid te hebben gelegen, dat dit gedeelte harer kinderen getrouwer aan de Natuur en nader bij zijnen eersten oorspronkelijken toestand blijven moest, dan de overigen. Waarom? Wijl zij, gelijk de geschiedenis leert, zich van dezelve pleegt te bedienen, om door hen de plaats te doen vervullen van die ontaarde Volkeren, welke, door weelde en verwijfdheid geheel en al bedorven, zich zelve hunnen ondergang hebben voorbereid". (28)

Uit dit gedeelte nu van Asië, hetwelk ten Westen onmiddelijk aan Europa grenst, en waarin wij, bij de Ouden, Schyten, Sarmaten en foortgelijke, in eenen digten mist van onbekendheid ter helft vaak wegschuilende Volkeren ontdekken, zijn de Germaansche Stammen (wie weet, onder welke namen, en naderhand bij Schyten en Thraciers gerekend) naar ons werelddeel afgezakt. Zoo denken er, gelijk men weet, de bevoegdste Taalkenners over. Maar uit welke Streken van middel-Asië namen de Duitschers
hun-

hunnen oorsprong? Ten Zuiden, ten Noorden, ten Oosten, ten Westen? — Wie zal zulks met naauwkeurigheid bepalen uit eenen tijd, welke in het verledene zich geheel en al met donkerheid omsluijerd en omzwachteld vertoont. — Mag men hier echter aan gisfingen voet geven, dan zijn er misfchien wel eenige gronden, om niet, gelijk velen willen, aan het noordelijke, maar wat meer aan het ten Zuidoosten liggende middel-Afiën te denken. Het zij ons vergund dit nog een weinig nader te ontwikkelen.

Dat er tusschen het Perfisch en de Duitsche taaltakken eene groote overeenkomst is, hebben verscheidene Geleerden bij herhaling opgemerkt. (29) Deze overeenkomst vertoont zich niet alleen in woorden en woordwortelen, maar in het geheele karakter en zamenstel der taal. Zoo in het ooglopend verschillend, als het onderscheid is tusschen de aan Perfië stootende, zoogenaamde Semitische talen (het Arabisch, Hebreeuwsch enz.) en de Europeefche of Westersche, zoo in het ooglopend is de gelijkheid tusschen de laatstgenoemde, vooral de Germaansche onder haar, en het Perfisch. Dus, bij voorbeeld vormt de Perfer op dezelfde wijze zijne vergelijkingstrappen als de Duitscher. De onbepaalde wijze gaat uit op *en*. Verkleinwoorden hebben er den uitgang *ke*, even als in het Nederduitsch. Kleine voorvoegfels *bi*, *der*, *mi* worden, als de Germaansche *ver*, *be*, *ge*, *zer* voor naam- of werkwoorden gevoegd. De uitgang *isch* of *is*, komt dikwerf voor.

Het

Het lijdende werkwoord wordt met behulp van *zijn* en *worden* gevormd. Zamenstellingen van woorden zijn zeer talrijk en geschieden volmaakt op de Duitfche wijze enz. enz. enz.

Is deze overeenkomst heden ten dage nog zoo zichtbaar, hoe veel grooter moet dezelve dan niet geweest zijn vóór zoo vele eeuwen, als er, finds de Duitfche Volkftammen Afie verlieten, zijn verloopfen. — Maar het is niet alleen de overeenftemming tusfchen de Perfifche en Duitfche taaltakken, welke in het oogloopend is, ook de zeden der oude Perfen en Germanen hebben gemeenfchappelijke eigenaardigheden. Gelijk nog tegenwoordig hunne talen, zoo fchijnen ook in oude tijden de zeden der Perfen en Germanen in vele opzichten vrij gelijkende trekken gedragen te hebben. Een paar voorbeelden ten bewijze! Aldus fpreekt HERODOTUS van de oude Perfen: „De Perfen flichten noch beelden, noch tempels, noch outers voor hunne Goden, en zij houden hen, die zulks doen, voor dwazen. Dit vloeit, volgens mijn gevoelen, hieruit voort, wijl zij niet, gelijk de Grieken, gelooven, dat de Goden uit de menfchen hunnen oorfprong genomen hebben. Zij offeren aan Zeus (dat is. de opper-Godheid) op de hoogfte toppen der hoogfte bergen”. — Hooren wij thans wat TACITUS zoo vele Eeuwen later van de Germanen zegt: „De Germanen (fchrijft hij) achten het beneden de grootheid der Hemellingen, dat men de Goden tusfchen muren befluite, of hen in eenige menfchelijke gedaan-

daante zoude afbeelden. Zij wijden bosfchen en wouden en noemen dat verborgene, hetwelk zij niet zien, dan door eerbied alleen, met de namen der Goden.” (30)

Ik zal hier nog een ander staaltje van gelijkheid in gebruiken aanvoeren, waarop ik niet weet, of men acht heeft geflagen. De telkens aangehaalde Romeinfche Gefchiedfchrijver verhaalt van onze Duitfche Voorouderen, dat het *hun bijzonder eigen was*, om uit paarden voorzeggingen en vermaningen naar te vorfchen. Zij gaven daartoe acht op derzelve rinnikken en briefchen, en hielden dezelve voor meewustigen der Goden. Herinnert men zich hierbij niet het bekende geval der Perfifche Magi of Grooten, die na den dood van CAMBYSES en deszelfs opvolger (31) aldus de Koningskeuze onder elkander van het eerfte gehinnik hunner paarden deden afhangen. DARIUS HYSTASPES verkreeg toen de kroon, en had dezelve te danken aan den fchalkfchen vond van zijnen Stalknecht, die, met behulp eener merrie, het paard zijns Meesters het eerst deed briefchen. — Voorzeker, de gezegde Grooten zouden tot zulk eene zonderlinge wigchelarij de toevlugt niet genomen hebben, indien deze niet in aloude volksgebruiken, in een aloud volksgeloof haren fteun had gevonden. Merkwaardig is het ook, dat HERODOTUS onder de Perfifche Volkftammen uitdrukkelijk dien van de Germanen eenen van derzelve aanzienlijkfte noemt. (32) Deze naamsgelijkheid kan toevallig zijn. Zij zoude hiervan echter bij twee geheel verfchillende en door niets

andere naar elkander gelijkende Volkeren meer den schijn hebben, dan bij de zoodanige, tusfchen welke wij ook in andere opzigten eene groote overeenkomst meenen te befpeuren. Zoude ditzelfde ook niet gelden ten opzichte van den naam *Arteërs*, en *Ariërs*, zoo als, volgens HERODOTUS, oudtijds de Perfen en Meden zich noemden en door de omliggende Volkeren genoemd werden. Is het niet zonderling, dat wij onder de Germaanfche Stammen bij TACITUS ook *Ariërs* of *Hariërs* aantreffen? En is deze overeenkomst nog niet meer in het oog loopend, wanneer wij bedenken, dat *Arta* in het Perfifch *Aarde* beteekent; dat de Godin *Hersha*, dat is, zegt TACITUS, de *Moederaarde* (*terra Mater*) inzonderheid bij de oude Duitfchers godsdienstiglijk vereerd werd, en dat over het algemeen alle Germanen hunnen alouden Stamvader *Teuto* of *Tuisco*, als uit de Aarde voortgefproten, befchouwden? (33)

Waarin echter moeten wij van dit eene en ander de reden en den oorfprong zoeken? Drie oorzaken laten zich hier denken. Vooreerst: het Perfifch komt met de Duitfche taaltakken overeen, wijl de Stamvaders van de Germaanfche Volkeren, toen zij uit de hooge landen van middel-Afië, als het ware, uitzwermden, bij hun afzakken naar Europa eenen tijd lang Perfie overftroomd en veroverd, en bij die gelegenheid hunne taal in die gewesten geplant hebben. — Of wel ten tweede, wijl de oude Germanen onmiddelijk uit Afië van de oude Per-

Perfen aftammen — of wel ten derde, wijl en de oude Duitschers en de oude Perfen een aan elkander oudtijds in middel-Asië vermaagschapt Volk zijn geweest, waarvan vervolgens een gedeelte zich naar Perfië, een ander gedeelte naar Europa verspreid heeft.

Wat zoude voor het eerste pleiten? Zekerlijk eenigzins de ligging van Perfië. Het grensde toch aan het hooge middel-Asië en stond dus bloot voor de invallen dier woeste, in hetzelfde omzwervende Horden, welke, als Adelaars van hunne rotsen, roof- en plunderziek op de omliggende gewesten nederstorteden, en bij hunne volksverhuizingen, dan zuidelijker, dan noordelijker naar het voorste gedeelte van Asië en naar Europa aftroomden.

De geschiedenis levert hier verschillende voorbeelden van bp, en laat zelfs in later dagen oud-Duitsche Volkeren zich eenen langen tijd aan den ingang van Perfië ophouden. Offchoon nu in de grijsste oudheid indiervoege Germaansche Stammen in de gewesten van Perfië als veroveraars zich kunnen hebben nedergeflagan, is echter eene zoodanige inwoning, (van welke de geschiedenis niets meldt) al stellen wij ook, dat dezelve een paar eeuwen geduurd hebbe, geene voldoende reden, om door middel van dezelve de groote gelijkheid tuschen de Perfische en Duitsche taaltakken op te lossen; wel te verstaan, hetgeen men dan aannemen moet, dat deze talen oorspronkelijk geheel van elkander verschillende zijn geweest. Deze gelijkheid toch is, zoo als deskundigen zeggen, geheel en

al in **den** aard van het Persisch ingeweven, en laat vo **l**strekt niet toe, om te denken, dat hetzelfde ooit een ander, dat is, een meer Oostersch karakter gehad hebbe.

Kunnen echter de Germanen met hunne taal niet onmidd**delijk** van de Persen afstammen? Dit is mogelijk, **maar** zij moeten dan in de allervroegste tijden Persië reeds verlaten hebben, want de geschiedenis, die ons anders nog al niet zoo verbazend laat met de Persen bekend maakt, meldt er niets van, en geene oude volksoverleveringen schijnen hierop gespeeld te hebben. En deze zoude men hier dan toch kunnen verwachten. Immers, voor zoo ver deze afstamming niet op een bloot woordenspel zal uitdraaijen, moeten wij aannemen, dat de Persen reeds een geheel zelfstandig Volk op dien tijd geweest zijn, en eene vast gevormde taal gehad hebben. Wat beduidt anders het afstammen van dezelve? Maar kunnen wij nu zoo vroeg deze zelfstandigheid reeds verwachten en er geen enkel spoor toch van aantreffen? ... Kortom! ik zoude het liefst de Germaansche en oud Persische Volk**en** beschouwen, als tot eenen uitgebreiden Volkstam van middel-Asië oorspronkelijk behoord hebbende; tot e**enen** Volkstam, die ééne groote, uit verschillende tongvallen bestaande taal gesproken heeft, en van welke een gedeelte naar Persië, een ander gedeelte naar Europa is afgezakt. En terwijl dan het natuurlijke om dezen Volkstam te plaatfen in dat gedeelte van Middel-Asië, hetwelk in de Nabuurschap van

Per-

Perfië ligt, en dit gedeelte wat naar het Zuidoosten helt, zouden wij hiërdoor eenen kleinen grond erlangen voor de hier boven geöpperde gissing, dat men het Zuidoostelijke middel-Afië vóór de wieg en bakermat der Duitsche Volkeren en der Duitsche taal mogelijk te houden hebbe. — Nog zwak en onbeduidend, wij bekennen het, is de aangevoerde grond. Zoude hij ook door het volgende eenigermate versterkt kunnen worden ?

De Nieuwste Taalonderzoekers zijn niet vreemd van het gevoelen, dat men de eerste woonplaatsen des menschdoms en dus de gewesten, in welke de oudste talen gevormd zijn, moet zoeken in de hooge streken en bergvalleijen van Afië naar den kant van Tibet en Indië. (34) Deze gissing vindt vrij wat steun in de sporen der overoude, over de perken onzer tijdrekening schier heenspringende, beschaving, welke onder anderen de nieuwste berigten der Engelschen ons in Indië hebben doen kennen. Tevens vindt zij steun in al hetgeen de Naburen der Indiers en Tibetanen, de Chinezen van hunne aloutheid voorgeven. Nu schieten echter de Noordoostelijke grenzen van Perfië vrij wat naar de streken van Tibet en Indië henen. Daar wij nu uit hoofde van het in het oog loopende oorspronkelijke karakter der Duitsche taal derzelve eerste bronwellen, derzelve eerste vorming zonder overdrijving inderdaad wel wat in de nabuurschap der allereerste menschelijke Spraak, der zoogenaamde *lingua primaeva* mogen plaatsen,

volgt hieruit, vooreerst, dat zich dan het Zuidoostelijk middel-Azië zeer goed als derzelver wieg en bakermat laat denken, en ten tweede, dat de overeenkomst tusfchen het Duitsch en het Perfisch zich hierdoor gemakkelijk verklaren laat, wijl en de oudste Duitschers en de oudste Perfen zich dan in den omtrek van Perfië denkelyk hebben opgehouden. (35)

Wij vinden in diervoege tevens den sleutel tot de gelijkheid, welke latere Taalkenners ontdekt hebben tusfchen de Germaanfche, en in het algemeen de Westersche talen en het vermaard Sanskritsch. (36) Dit is de aloude, hoogstbloeiende taal, welke eens in Indië gefproken is geworden, maar tegenwoordig niet meer dan in gefchifte bestaat. Dezelve fchijnt, naar al het gene men er tot dus ver van weet, eene der befehaffdste, rijkste en fchoonste talen van de wereld te zijn geweest; eene taal tevens, in welke men nog de fraaifte dichtftukken, de fchitterendste voortbrengfelen eener gloeiende Oostersche verbeeldingskracht aantreft, en welk door dichtgewrochten, als de Sakontala en anderen, altijd onfterfelijk zal blijven. (37) Is het nu niet vreemd, maar wordt het tevens door het hier bovengenfelde niet eenigermate verklaarbaar, dat deze taal in vele opzigten volftrekt geen Oostersch maar een Westersch spraakkundig zamenftel heeft, en, even als het Perfisch, van de Semitische Spraken zeer afwijkt? Is tevens HEERENS opmerking, die bij hem als eene invallende losfe gedachte voorkomt, niet meer of [min belangrijk,

rijk, dat men in de oud Indische Poëzij van de verhevene soort, het Heldendicht en het Treurspel, juist dat hoog boven-aarde en wolken in de lucht zwevende, dat geheel Ideale in de verdichting en voorstelling aantreft, hetwelk de hooge Poëzij der Duitfche Volkeren, de Heldendichten, bij v. van eenen MILTON, en inzonderheid van eenen KLOPSTOCK bij uitfluiting kenmerkt en van die van alle andere Natiën onderscheidt? (38)

Zoude ik hier nog een paar foortgelijke bewijzen voor der Duitfche Volkeren afkomst uit dat gedeelte van onzen aardbol mogen aanvoeren? HERODOTUS verhaalt van de Thracifche Volkftammen, welke boven de Krestonen of Krestonaeërs wonen, dat, wanneer een Man ftierf, diegene zijner Vrouwen, die hij het meest bemind had, met haar eigen bewilliging op zijn graf werd omgebracht. Hij voegt er bij, dat zulks voor de hoogfte eer werd gerekend, die eener Vrouwe wedervaren konde, gelijk derhalve ook de overige Gemalinnen, wie dit zonderling geluk niet te beurt viel, bitter hierover bedroefd en er om veracht waren. Eilieve, is hier niet eenige zweem van gelijkheid met het Indifche gebruik, vooral op de Malabaarfche kust in zwang, dat eene Weduwe zich met het lijk van haren gestorvenen Echtgenoot verbranden laat, zich aldus met den Geliefden dadelijk weder vereenigt, en daardoor eene onfterfelijke eer behaalt?

„ Daar ligt ” zingt de Dichter:

C 4

Daar

Daar ligt de droeve Weeuw , de vlechten losgereten
 Verwilderd , stom van smart op 't ijskoud lijk gemeten ,
 En heeft geen wensch , geen doel , geen uitzigt en geen hoop ,
 Dan dat op nieuw de Dood haar aan haar liefding knoop ,
 Zij vliegt den stapel op , waaruit de vonken spatten ,
 Zij stort aan 't ligchaam neer , waar langs de vlammen vatten .
 Zij gilt haar adem uit , die in den vuurvloed sinoort ,
 En mengt haar asch met hem , aan wien haar ziel behoort .

TOLLENS , *Het Huwelijk* .

Een andere Thracische Volkstam (men houde in het oog , dat wij de Thraciërs als naauwe Verwanten der oude Germanen beschouwd hebben) , de Traufen namelijk , hadden de zonderlinge gewoonte , om te weeklagen , wanneer iemand geboren , te juichen , wanneer hij door den dood weggenomen werd . „ Over den geboren (zegt HERODOTUS) weeklagen deszelfs Verwanten om al de rampen , die hij van dat tijdstip af aan zal moeten doorworstelen , waarbij zij dan al de menschelijke ellenden opnoemen . Den gestorvenen integendeel delven zij onder boert en vreugdegejuich in de aarde , terwijl zij breed uitmeten , van welke rampen hij thans bevrijd is , in welk eenen volmaakt gelukkigen toestand hij zich thans bevindt . ” Mischien wijst deze levenschuwe zielsgesteldheid der Traufen ons nog eenigermate op huanne aloude afkomst uit de nabijheid van een Land , in hetwelk een weelderig luchtsgestel vaak de moeder is van trage vadigheid en zucht naar rust , en waar een geliefkoosd Volk schrijver zeide : *Zitten is beter dan gaan ,*

gaan, slapen is beter dan waken, en de Dood gaat boven alles. (39)

Kan het volgende ook soms in aanmerking komen? — TACITUS verhaalt in zijn Boekske over de Zeden der Germanen, dat sommigen hunner Stammen hulde bewezen aan de Godinne *Iffs*. Hoe kwamen onze Duitsche Voorvaderen aan deze, voornamelijk in Egypte vereerde Godheid, moeten wij hier natuurlijk verwonderd vragen, en bij TACITUS heeft deze bevreemding ook reeds plaats. „ Uit wat hoofde (zegt hij) en van waar zij aan dit vreemde heiligdom komen, heb ik weinig kunnen ontdekken, dan alleen, dat het zinnebeeld, gemaakt op de wijze van een Liburnisch vaartuig (roeijagt) ons leert, dat deze Godsvereering van elders gehaald is”. — Ik vraag: zouden de Voorouderen der Germanen dezen dienst niet uit Asië hebben kunnen medebrengen, en wel van den kant van Indië, hetwelk in de vroegste tijden met Egypte in veelvuldige betrekkingen schijnt bestaan, en aan dit laatstgenoemde deszelfs Godheden schijnt geschonken te hebben? (40)

Zie daar het eene en andere, hetwelk voor de veronderstelling, (Hypothese) dat de Duitsche Volkeren uit middel-Asië ten Zuidoosten oorspronkelijk zijn, kan aangevoerd worden. Misschien heeft één groote, uitgebreide Volkstam aldaar bestaan, wiens verwante takken in de allervroegste tijden zich gedeeltelijk in Indië en Persië gevestigd, gedeeltelijk om en door dit Rijk, over en langs het Kaukasische

gebergte, en door een gedeelte van klein-Afië zich uitgebreid en aldaar zijdtakken achtergelaten hebben. Vervolgens zijn deze Stammen mogelijk, of ten Noorden achter om de zwarte Zee, of over den Hellespont getrokken, hebben Thracië bevolkt, door middel van hetzelfde eene bijdrage tot de aloude bevolking van Griekenland geleverd, en zich vervolgens tot in het hart van Duitschland uitgestrekt. Misschien hebben zij over Duitschland voorts het Noorden bevolkt, of wil men liever, dat zij zich reeds op de grenzen van Europa en Afië in twee afdeelingen gesplitst hebben, en dat eene van dezelve, achter om de zwarte Zee en den Maeotis, door een gedeelte van het tegenwoordige Rusland naar Zweden en Denemarken is doorgedrongen. (41) Vindt men deze reiswegen eenigzins waarfchijnlijk, dan zoude men kunnen begrijpen de nauwe verwantschap, die er tusschen de Thraciërs en tusschen de Phrygiërs, en andere Volken van klein-Afië bestond, eene verwantschap, van welke men bij HERODOTUS telkens sporen vindt. — Men zoude dan kunnen begrijpen de bijzondere overeenkomst, die er nog tusschen vele woorden in de tongvallen van Kaukasische Bergvolkeren en in die van Germaansche taaltakken heerscht, eene overeenkomst door het vergelijkend Rusfisch Woordenboek in het licht gesteld. (42) Men zoude dan kunnen begrijpen, hoe er zoo vele oud Phrygische woorden naar het Germaansch zweemen, gelijk WACHTER aantoot (43), alsmede, welke de rede zij, dat het woord *Maan*, in zeer

zeer vele Germaansche taaltakken (niet bij ons) een Mannelijk, en niet, zoo als men zoude verwachten, een Vrouwelijk Geslacht heeft. Immers de oude Phrygiërs hadden eenen Eerdienst, voor den Maan-God (Lunus), en niet voor de Maan-Godin, die bij de Grieken en Romeinen vereerd werd. Treffende overeenstemming met de oude Noordduit-sche fabelkunde, in welke ook van den God *Mana*, en van de Godin *Sunna* gesproken wordt, gelijk *NICKES* ons verhaalt! (44)

In hoe ver voor het overige de uit het Zuidoos-telijke Asië voortdringende Germaansche Volkstammen Duitschlands gewesten, of onbewoond, of in de-zelve reeds andere Stammen (men moge ze Kelti-sche heeten, of hoe men wil) gevonden hebben, waarmede zij zich gedeeltelijk vermengd, of die zij gedeeltelijk meer Westelijk en Zuidwestelijk hebben voortgestuwd, laat zich niet met zekerheid bepa-len. (45) Zekerlijk hebben Keltische Volkeren, Voorvaderen der oude Gallen, en andere Bewoners van het Zuidwestelijk Europa, zich mischien ver-der ten Noorden en Noordoosten in ons werelddeel uitgestrekt, dan men wel vermoedt, gelijk over het algemeen het door elkander zwieren en zwaaijen der oudste Volkshorden, die aan Europa deszelfs Bewo-ners gegeven, en ten gevolge hiervan de Europeesche taalverspreiding bevorderd hebben, zoodanig schijnt geweest te zijn, dat het gissen naar derzelve loop ons het hoofd vaak doet duizelen. Vaste stelzels
hier

hier te willen bouwen en voor zijne veronderstellingen, als voor haardsteden en altaren te vechten (gelijk fommigen gedaan hebben) is eene dwaasheid der dwaasheden. Even als in den Herfst bij eenen dikken mist, zoo laten zich tusfchen de nevelen der oudheid slechts enkele hoofdvoorwerpen in hunne hoofd-omtrekken met eene flauwe zekerheid in het verre verfchiet aanwijzen.

*Over de aloude verdeeling der Duitfche taal
in twee hoofdtakken den Opper- en den
Nederduitfchen.*

Reeds van de allervroegfte tijden af aan splitst zich de Duitfche taalboom in twee voorname takken, die, offchoon met duizend zijdtakjes door en in elkander fpelende en slingerende, echter hun kenmerkend onderscheid over het algemeen even zoowel blijven behouden, als zij hetzelfde zeer kort misfchien reeds na het opfchieten van den alouden Moederftam verkregen hebben. Een dezer takken bevat de hoogere, de andere tak bevat de lagere Germaanfche talen en tongvallen. Den eerften kan men met eenen algemeenen naam den Opperduitfchen, den tweeden den Nederduitfchen hoofdtak noemen. (46)

Over

*Over dat gene, hetwelk het kenmerkend onderscheid
tusfchen deze twee hoofdiakken uitmaakt.*

Men moet het eigenaardig onderscheid tusfchen deze twee hoofdtongvallen (om ze thans dus eens te noemen) niet in Spraakkundige (Grammaticale) eigenschappen zoeken , maar in de wijze , waarop zij klanken verbinden en tot woorden vormen , in de meerdere of mindere mate , het zij van hardheid , het zij van zachtheid , die deze klanken en de letterteekenen , waarmede men dezelve uitdrukt , kenmerken , met één woord , in het bloot werktuigelijke of mechanieke van het zamenftel dier tongvallen zelve . Een Hoogduitsch Taalkenner moge dezelve hier fchetsen . Altijd houde men echter in het oog , dat hier de uiterften , de hoofdkleuren afgefchilderd worden . Dat deze twee hoofdkleuren , voor zoo ver zij digter of verder van elkander zijn , op duizenderlei wijzen ineenvloeijen , met allerlei fchaduwingen (*Nuances*) en fchakeringen vaak ineensmelten , gevoelt men van zelve . De twee hoofdtongvallen der aloude Duitfche taal vermengen zich , even als het water van twee verfchillende , meenftroomende Rivieren , fomtijds zoodanig , dat men dezelve niet meer onderscheiden kan . Over het geheel echter blijft de fplitfing duidelyk zigbaar . Doch laat ons ADELUNG hooren !

„ De eigenaardigheden van het Opperduitsch (zegt hij)

hij) bestaan in eene, aan hetzelfde geheel eigendommelijke, volte of volheid des monds, welke bij ieder woord met honderd woorden zwanger schijnt te gaan; — in eene, in het oogloopende, overhelling tot diepe, holklinkende vokalen en breede, zware tweeklanken, (diphthongen) in stede van bloote klinkers. Een van deszelfs lievelingsgeluiden is het *Ai*, hetwelk door alle schakeringen der uitspraak zich staande houdt, en alleen in Oostenrijk op vijfderlei verschillende wijzen wordt uitgesproken. Alle spraakwerktuigen des Opperduitschers hebben eene onmiskenbare hardheid, weshalve hij onder meer dan eenen Medeklinker altijd den hardsten en den krachtigsten kiest, denzelven vaak op allerlei wijze nog krachtiger maakt en dan met geweld uit den mond stoot. Altijd genegen tot hol ademen (hauchen) blazen en sissen, maakt hij bijzonder veel werk van het onaangename *ck*, gelijk er ook niet ligt een ander Volk zijn zal, hetwelk de *s*, voor eenen Medeklinker geplaatst, zoo gaarne en dikwerf in den sisklank doet overgaan, als Hij. Dit eene en andere maakt zijne taal in den mond van het onbeschaafde gemeen tot eene der hardste en schorste van Europa, en hoe ook de beschaafdere verkeeringsspraak der fatsoenelijke lieden dit ruwe en harde geslepen en gepolijst moge hebben, zoo veel is er echter van overgebleven, dat zelfs het tegenwoordige Hoogduitsch, hetwelk uit het Opperduitsch geteeld is, stroef en onaangenaam klinkt in de ooren der Westelijke en Zuidelijke Bewoners van Europa.” (47)

21c

Zie daar, volgens ADELUNG, het karakter van het Opperduitsch. Wat zegt hij van den Nederduitschen hoofdstak?

„De taal van dezen Stam (zegt hij) is juist het tegenovergestelde van die van het Opperduitsch. Viel aan de laatstgenoemde taal schorheid van Spraakwerk-
tuigen, opgevuldheid des monds en een eeuwigdurend
holademen, sifsen en blazen ten deel, de eerste vloeit
over van weekheid, glibberigheid (Schüpfrigkeit)
en trage korthed. Het *ch*, voor hetwelk zij zoo
gaarne eene *k* laat hooren, kent zij ter nauwernood,
uitgenomen in eenige meestal uit het Hoogduitsch
ontleende woorden. De *s* en *z* verruilt zij gaarne
voor de *t*. Den volklinkenden Opperduitschen *sis*-
klank laat zij voor medeklinkers geheel en al weg,
en doet voor denzelfden eene bloote *s* hooren; en zelfs
voor klinkers luidt dezelve in veel oorden bij haar
als *sg*, even gelijk bij de Grieken. Dus ontwijkt zij
ook (eenige ruwere tongvallen uitgezonderd) de
Opperduitsche tweeklanken en zware lage klinkers,
en trekt de hoogerklinkende en eenvoudigere gaarne
aan dezelve voor. — Bij *v. pipen, Piper*, voor *pfeif-*
fen, Pfeifer. Als eene verklaarde vriendin van alle
zoetvloeiende en gemakkelijke klanken, vindt zij dik-
werf zelfs de zachte medeklinkers, inzonderheid de
d nog te hard, weshalve zij deze in de uitpraak
menigmaal overspringt *laen* (Hoogd. *laden*), *Bön*
(*Boden*), *Leer*, *Weer*, (*Leder, Wetter*). Deze
weekelijkheid lokt haar tevens uit tot eene veelzeg-
gen-

gende, maar soms ook onperiodische kortheid. Daar zij eerst laat geheel gevormd is geworden, is zij wel rijk aan uitdrukkingen voor het Zeewezen, maar arm aan benamingen voor bovenzinnelijke en afgetrokkene Voorwerpen, weshalven zij in zulke gevallen genoodzaakt is bij hare rijkere Zuster te leenen.." (48)

Dit laatste gelieve men op het Platduitsch toe te pasfen.

Welke de oudste en uitgebreidste zij der twee hoofdtakken van de aloude Duitfche taal.

Het eerste gedeelte dezer vraag laat zich moeilijk beantwoorden, Mifchien doet men het best met te zeggen, dat beide takken over het algemeen even oud zijn. Ten tijde van TACITUS ten minste fchijnt het onderscheid tufchen de twee hoofdtongvallen (of wil men ze liever talen heeten) der aloude Moedersprake tamelijk gevestigd te zijn geweest. De fchrandere Schrijver der Verhandeling over de verwantfchap onzer taal met het oude Mefo-Gothifch en Angelfakfifch, welk gefchrift de werken der Leijdfche Maatfchappij ons blijven bewaren, is zelfs van oordeel, dat de Volkeren van de hogere en lagere Sprake zich kennelijk bij den Romeinfchen Gefchiedfchrijver van een splitsen. Het uitgebreide Volkeren-verbond der Sueven, dat met ontelbare Stammen een groot gedeelte van Germanje overdekte, en vooral ook in het Zuidelijke Duitschland

land schijnt te zijn gezeteld geweest, zoude volgens zijn gevoelen voornamelijk tot die van den hoogerren, de andere Niet-Sueven meer tot die van den lagerren tongval behoord hebben. Wij zullen ons echter met de toetsing dezer meening, die ook in Duitschland hare Voorstanders gevonden heeft, hier niet ophouden. (49) — Wil men over de vraag, aan welken der twee Duitfche hoofdtakken de prijs der eerwaardigste grijsheid toekomt, zich nog in eenig verder onderzoek verdiepen, dan zal men mogelijk vinden, dat er wel eenige gronden zijn, die voor het gevoelen pleiten, dat de Nederduitsche tongval ten minste in Europa de oudste is. Stellig denkt de beroemde ARNDT hier zoo over, wanneer hij zegt: „De zachte tongval schijnt zich veel vroeger en verder, dan de harde, in ons werelddeel verbreid te hebben. Men kan dit afnemen uit de ligging en den omvang der landstreken, alwaar nog thans het voorheen veel uitgebreider Nederduitsch (versta hierdoor het Platduitsch) en de overige zachte talen heerfchen. Daarenboven schijnen de woorden, welke deels de Latijnsche, deels de Slawifche talen met het Duitsch gemeen hebben, veel meer naar den thans zoogenaamden Nederduitschen, dan naar den Opperduitschen tongval te zweemen. Men kan vermoeden, dat deze zachte tongval reeds lang in het oude Germanie inheemsch was, en reeds lang van de eene zijde het Germaansche Noorden, van de andere de beide Rijn-oevers bezet had, toen de harde tongval van het Oos-

D

ten

ten heen voortdrong en zich met de oud Germaansche Spraakstammen vermengde. In diervoege ontstonden de onderscheidene Spraakvormen van het Opperduitsch, gelijk in later' tijd uit de ineensmelting van Opper- en Nederduitsch (ARNDT bedoelt hier weer het Nederfaksich of Platduitsch) het Hoogduitsch ontstaan is." (50)

Dit gevoelen van iemand, die zulk eene veel omvattende en uitgebreide taalkennis en zulk een algemeen overzicht van de Europeesche talen schijnt te hebben, als de Heer VAN ARNDT, doet in dezen vrij wat af. Wij willen hetgeen hij hier ter loops zegt, een weinig nader aandringen. — Waar vinden wij op het tijdstip, dat wij door CAESAR en vooral naderhand door TACITUS de Germaansche Volkeren eerst regt leeren kennen, de Stammen, welke wij er voor moeten houden, dat de lagere tongvallen gesproken hebben, bij v. de Friezen, de Batavieren en meer andere? Wij vinden dezelve juist in die streken, welke het verst van het aloude vermoedelijke vaderland der Germaansche Volkeren, van Asië verwijderd zijn. Is het dus niet zeer denkelijk, dat zij onder de eerste bewoners van de Germaansche gewesten in Europa behoord hebben, en van tijd tot tijd zijn voortgestuwd en voortgedrongen door later aanrukkende Stammen. Wie waren de Belgen, Volkeren, wier taal schier in de oud Gallische Dialecten wegsmolt en nog wegsmelt. Waren het geene Germanen, die reeds lang voor CAESARS tijd den Rijn
wa-

waren overgetrokken , en wie weet voor hoe veel eeuwen dus hunne Nederduitsche tongvallen in Germanie hadden overgebracht. (51)

Onder de alleroudfte Duitsche Volkstammen behooren zonder twijfel de Kimbren. Hun naam , die , volgens het vrij algemeen gevoelen , met dien der Thracische Kimmeriers in een zeer naauw verband staat , schemert en blinkt reeds in de geschiedenis der allervroegste eeuwen. Misschien hebben zij reeds onheugelijk lang voor onze Christelijke jaartelling zich in het Noorden opgehouden , waar de bekende *Chersonesus Cimbrica* (het tegenwoordige Sleeswijkse en Jutlandsche) van hen den naam ontleend heeft. — Bij den zoo vermaarden Kimbrischen Vloed , die over een groot gedeelte van Duitschland zijne verschrikkingen verspreidde , schijnen zij uit de gemelde lage kustgewesten door de opgestuwde golven verdreven te zijn en meer landwaarts in te zijn geweken. Met tallooze scharen , en verzeld van hunne Stambroeders , de Teutonen , bragten zij , gelijk wij hier boven gezien hebben , Rome op den rand van deszelfs ondergang , toen zij vervolgens over de Alpen henen naar Italië trokken. Geknakt werd toen echter deze doorluchtige Germaansche Volkerentak , en slechts eenen kleinen scheut met luttel groen en loover treffen wij van denzelven ten tijde van TACITUS nog aan. Zoo aloud en vermaard waren deze Kimbren. En welk eene taal hebben zij gesproken ? denklijk de Nederduitsche tongvallen. Men ziet toch , dat zij in ge-

westen omgezworven hebben , waar de lagere tongvallen nog tot op den huidigen dag de heerschende zijn ; en wie weet , of niet al de Germaansche Volkstammen van de lagere Spraké oudtijds den naam van Kimbren gedragen hebben , gelijk ADELUNG wil ?

Hetgeen echter nog meer voor het Nederduitsche des tongvals van de Kimbrische Volkeren schijnt te pleiten , is de Nederduitsche grondkleur , waarmede oud Duitsche woorden , die zij in vreemde tongvallen achtergelaten hebben , overtogen zijn. Het Wallich en Cornwallisch , benevens het zoogenaamde *Basbreton* , tongvallen , die nog in de landschappen van dien naam in Engeland en Frankrijk gesproken worden , moet men denkelijk als aloude overblijffelen beschouwen van talen , aldaar door Kimbrische Stammen gebragt en vermengd met die der Keltische Inwoners. De tegenwoordige Inboorlingen noemen dezelve nog ten blijke van derzelve Kimbrische afkomst , *Cymreg*. Slaat men nu de woorden gade , die nog op den huidigen dag in die tongvallen voorkomen , dan bemerkt men in dezelve , voor zoo ver zij Duitsch zijn , duidelijk het eigenaardige van den lageren Duitschen tongval. (52)

Met welken tongval komt het oudste Duitsch , dat ons bij geschrifte bekend is , het Mefo-Gothisch , waarover wij in 't vervolg nog een woord nader zeggen zullen , meest overeen , met den hooger en of lageren ? Wij gelooven met den eersten , gelijk beroemde Taalkenners hier dan ook zoo over denken , offchoon wij

wij wel weten, dat sommige geachte Vaderlandsche Taalbeminaars het laatste gevoelen omhelsd hebben, en offchoon wij ook niet ontkennen willen, dat sommige woorden in het Mefo-Gothisch de kenteekenen van Nederduitschen oorsprong dragen. — Maar nu aangenomen zijnde, dat het Mefo-Gothisch werkelijk het meeste met den Opperduitschen tongval overeenkomt, wat volgt hier dan uit? Dit! dat wij juist wederom in het oude Mefie, het tegenwoordige Servië en Bulgarijen, en dus in de nabijheid van Asië, die wieg en bakermat der Germaansche Volkeren, eene naar het Opperduitsch gebogene oud Germaansche Spraakvorm aantreffen; kortom, dat wij ook hier wederom den hoogerem tongval ontdekken bij Volkeren, die mischien eerst eeuwen na de komst van andere Germaansche Stammen zich in Germanië of aangrenzende gewesten neergeslagen hebben.

Het Noorden van Europa, daar, waar hetzelfde het verst verwijderd van Asië, het meest Westelijk is, sehijnt naar luid der oudste overleveringen reeds vroeg, zeer vroeg bevolkt te zijn geworden, gelijk uit het gezegde over de Kimbren (denkelijk mede tot deszelfs oudste Bewoners behoord hebbende,) ook blijken kan. Welke Germaansche tongvallen heerschen daar? De Nederduitsche, gelijk mijns bedunkens bij het oppervlakkigst overzigt, en hoe veel eigenaardigs en vreemds voor het overige de Noordsche talen hebben mogen, dadelijk in het oog valt. Ook hier vinden wij dus wederom het Nederduitsch

het verst van de bakermat der Germaansche Volkeren, terwijl die Noordsche talen, die tot de Slawische taaltakken behooren, (bij v. het Russisch, dat zijne tongvallen in Europa en Asië uitstrekt en beide werelddeelen met elkander verbindt) en het digst aan Asië grenzen, in hare Sigeluiden wel wat naar het Opperduitsch zweemen, offchoon zij dan ook voor het overige hemelsbreed van hetzelfde verschillende zijn. (53)

Doch wij hebben voor de perken onzer Schetse reeds te veel gezegd over de vraag: Welken tak men als den oudsten der twee hoofdtakken van de aloude Duitse taal in Europa hebbe aantezien. Gemakkelijker is het, om uitspraak te doen, wanneer men vraagt, welke der beide takken de uitgebreidste zij. Ik moet hier echter vooraf nogmaals den Lezer herinneren, dat wij Opper- en Nederduitsch in den allerruimsten zin nemen, en dat wij vooral aan het laatstgenoemde die bekrompene beteekenis niet hechten, welke er aan gehecht wordt, wanneer men door hetzelfde blootelijk de Nederlandsche of Hollandsche taal verstaat. Daar voor het overige de beantwoording dezer vraag tevens de korte opgave in zich sluit van alle talen en tongvallen, die tot de aloude Duitse taal behooren, zullen wij hier eene nieuwe Afdeeling openen, onder den titel:

Op-

*Opnoeming der talen en tongvallen, die tot de
Duitsche taal behooren, hetzij dan tot haren
hooger en of Opperduitschen, hetzij dan
tot haren lageren of Nederduitschen
hoofdtak.*

Tot de talen en tongvallen, die den Opperduitschen hoofdtak uitmaken, kan men over het algemeen al diëgene brengen, welke in het Zuidelijke Duitschland gesproken worden, als in Beijeren, Oostenryk, Swaven, Tyrol, Silefiën, voorts ook gedeeltelijk in Zwitserland, aan den boven- en middel-Rijn enz. enz. Met één woord men kan rekenen, dat in twee derde gedeelte van het voormalige Duitsche Rijk de Opperduitsche tongvallen de eigenlijke Volkstongvallen zijn. Geen dezer tongvallen kan men echter zeggen, dat eigenlijk regt beschaafd is, en dus tegenwoordig op den naam van eene taal aanspraak kan maken. Doch uit deze tongvallen vermengd en gelenigd met en door Dialectten, meer of min tot den Nederduitschen hoofdtak behoorende, is eindelijk in later tijd, en wel voornamelijk na de Hervorming, die beschaafde Schrijftaal geboren, welke wij het Hoogduitsch noemen, en die thans door geheel Duitschland, ook in dat derde gedeelte, in hetwelk het Nederduitsch de Volkstaal is, de Sprake der beschaafde kringen is geworden. Voor zoo ver wij echter dit Hoogduitsch eeni-

germate een kind van den hooger en lageren tongval mogen noemen, kunnen wij er gerust bijvoegen, dat het tien en twintigmaal meer naar den Vader (het Opperduitsch), dan naar de Moeder (het Nederduitsch) gelijkt; ja, dat men mijns inziens hetzelfde gerust eene Opperduitsche taal kan noemen. (54)

Zie daar het Spraakgebied van den eerstgenoemden der twee Duitsche taaltakken! Zien wij thans, waar de tweede tak zijne twijgen en scheuten al verspreid heeft. Sporen wij het Nederduitsch eerst na in de landen, in welke hare grenzen zich van de meeste zijden onmiddellijk tot aan en over die van hare aldaar veel gelukkiger en meer geachte zuster uitstrekken; ik meen in Duitschland zelve. Wij hebben gezien, dat haar Spraakgebied hiervan een derde besloeg, ofschoon het Hoogduitsch, ook in dat derde gedeelte, zelfs bij de fatsoenelijke en beschaafde standen alom is ingehaald en overal bewierookt wordt. Zij evenwel blijft er nog de ware Volkstaal, ofschoon men zich over het algemeen niet verwaardigd heeft aan hare beschaving de hand te slaan. Wil men nagenoeg eene aardrijkskundige afbakening hebben van de streken, in welke in Duitschland het Nederduitsch of, gelijk men het er gewoonlijk noemt, het Nederfakfisch of Platduitsch op de tong der onbeschaafde menigte nog leeft, men trekke dan in zijne gedachten eene lijn van de Nederlandsche grenzen, waar het Vlaamsch in het Fransch verfmelt, over Aken, Göttingen, Wittenberg, tot hoog op aan de kusten der Oostzee. —

Het

Het gene ten Noorden van die lijn ligt, behoort onder de taalheerschappij van den Nederduitschen of Platduitschen hoofdtongval. (55)

Zoo bekrompen echter, als het Spraakgebied, zoo geheel onbeduidend, als het aanzien van dien alouden hoofdtak zijn zoude, indien dezelve alleen binnen de grenzen van het eigenlijk gezegde Duitschland besloten was, zoo uitgebreid, bloeiend en luisterrijk wordt hij, wanneer men ziet, welke talen en tongvallen van andere Germaansche Volkeren ook tot denzelven moeten gebragt worden. Niet minder, dan vier bloeiende talen en een groot aantal van tongvallen zijn deszelfs meer of minder verwante zusters of aftammelingen.

Hier komt in de eerste plaats het Nederlandsch in aanmerking, waaronder wij al die Nederduitsche tongvallen verstaan, die in de voormalige vereenigde Nederlanden, benevens in Brabant, Vlaanderen en aangrenzende landschappen de heerschende zijn, en waartoe vooral ook het aloude Friesch behoort. De kundige Hoogduitsche Schrijver BOUTERWECK noemt dit Nederlandsch, of zoo als hij het heet, Hollandsch, de Hollandsche taal te regt: *den inzonderheid beschaafden Nederduitschen landschapstongval* (Provintialedialect). (56)

Ook over de Zee henen heeft de aloude Nederduitsche hoofdtak der Duitsche taal zijne groenende twijgen uitgebreid. Offehoon het verre van mij zij te willen beweren, dat het Deensch, Zweedsch,

Noorweegsch en IJslandsch-zoo naauw met het Platduitsche Nederduitsch, en ook met de Opperduitsche tongvallen vermaagschapt zijn, 'en vooral tegenwoordig vermaagschapt schijnen, als onze Moedertaal met de laatstgenoemden, straalt er echter zulk een in het oog loopend Germaansch karakter in die talen door, dat het meer dan ongerijmd zijn zoude deze verwantschap in twijfel te trekken. En even duidelijk schier is het, dat deze Noordsche talen tot den Nederduitschen hoofdtak behooren. (57)

Nog eene andere hoogstbloeiende, offchoon schrikkelijk verbasterde taal behoort tot den Nederduitschen taaltak. Het is namelijk de taal dier fiere Eilandbewoners, welke door de Zeegolven, als door eenen onverwinnelijken muur omringd, de magt des Wereldbeheerschers durfden tarten, en sinds lang (sinds gij dood zijt, TROMPEN EN DE RUITERS!) met hunne talrijke vloten alle Zeeën overwinnend bedekken. Het Engelsch, hoewel door eenen zamenloop van ongelukkige omstandigheden schier ter helft verfranscht en eene Romanische taal geworden, is echter van afkomst eene Germaansche taal, gelijk ieder een, die het een weinig verstaat, duidelijk zien kan. Tevens is het eene Nederduitsch-Germaansche taal. Deszelfs oude Moeder, het nu sinds eeuwen reeds gestorvene Angelfakfisch, was eene treffend gelijkende zuster van het oude Friesch, gelijk wij in het vervolg nog met een woord nader aantoonen zullen. Geen wonder dus, dat ook de tegenwoordige Frie-

Friefen, vooral ten platten lande, zich een aantal uitdrukkingen ontvallen laten, die geen Hollander, maar wel een Engelschman, of iemand, die Engelsch kent, uitmuntend verstaan kan. Ik zoude wel lust hebben het hiertoe betrekking hebbende rijmpje aantehalen, ware het niet te overbekend. (58)

Kortelijk herhalen wij thans: Tot den Opperduitschen hoofdtak behooren de tongvallen van het *Zuidelijke* Duitschland, en voorts in veel opzigten de beschaafde taal en schrijftaal van *geheel* Duitschland, het Hoogduitsch. Tot den Nederduitschen hoofdtak moet men de volkstongvallen van het Noordelijke Duitschland brengen, en voorts de Nederlandische of Hollandische taal. Deze gezamenlijk maken de eerste afdeeling van den Nederduitschen hoofdtak uit. Deszelfs tweede afdeeling bestaat uit de *Scandinavisch-Germaansche*, of, zoo als men ze ook wel noemt, de *Kimbrisch-Germaansche*, of wil men de *Noordduitsche talen*; namelijk het Deensch, het Zweedsch, het Noorweegsch, en het Ijslandsch, offchoon deze laatste, vooral het Zweedsch en Noorweegsch, in haar Spraakkundig zamenstel enkele eigenaardigheden hebben, die geheel en al van de geaardheid van alle Germaansche talen en tongvallen afwijken.

Wil men nog eene derde afdeeling in den Nederduitschen hoofdtak aannemen, dan brenge men in dezelve het Engelsch, en noeme dit den *Romantsch-Nederduitschen taaltak*.

Het zal nu wel onnoodig zijn, om te zeggen, welke

ke der beide hoofdtakken van de aloude Duitſche taal de uitgebreidſte zij, en oudtijds zij geweest, de Opper- of de Nederduitſche. Ieder eenen moet het in het oog vallen, dat aan den laatſtgenoemden deze eer toekómt.

Over de kenmerkende eigenschappen der Duitſche taal in het algemeen en in haren geheelten omvang beſchouwd.

Wanneer men den grooten omvang der gewesten beſchouwt, in welke de Duitſche taal ſinds eeuwen de Volkstaal is; wanneer men over de millioenen menſchen en al hun handel en bedrijf nadenkt, door welke die taal ſinds eeuwen geſproken is geworden, dan gevoelt men van zelve ligtelijk, dat eene Sprake, in welke al die millioenen ſinds zoo vele eeuwen al hunne denkbeelden moesten uitdrukken, eene zeer rijke taal moet zijn. „Zij heeft” zegt ADELUNG: „het voorregt, dat zij niet alleen de rijkſte taal van Europa is, uit welke de meeste overige Volkeren de namen van voorwerpen tot den bergbouw, de jacht, het zeewezen, en tot zoo vele andere beroepen en handelingen betrekkelijk, ontleenen moesten, maar dat zij ook haren rijkdom uit haar midden dagelijks vermeerderen kan.” (59)

De aloude Duitſche taal (voor zoo ver zij in hare
tak-

takken door eene verkeerde nabootsing van geheel anders gevormde talen, bij v. der Romanifche, niet ontrouw is geworden aan hare oorspronkelijke geaardheid) is bij uitstek buigzaam in alles, wat tot woordenschepping betrekking heeft; anders gezegd: zij vormt door afleiding en zamenstelling op de allergemakkelijkste wijze telkens nieuwe woorden. Geene taaltakken in Europa kunnen hierin met haar wedijveren, ten minste niet de Romanifche, (het Fransch, Italiaansch, Spaansch, Portugeesch). Het is verwonderlijk om te zien, hoe vele *derivata en composta* zij van één enkel eenlettergrepig woord doet afstammen of zou kunnen doen afstammen; hoe zij hierin geheel en al de buigzaamheid en lenigheid, ofschoon niet altijd de welluidendheid bezit van die taal, aan welke, naar het eenparig getuigenis der Taalkenneren, de eernaam van koninginne der talen toekomt; (Wij bedoelen het Grieksch.) — hoe geschikt zij door hare vatbaarheid voor zamenstelling is voor Poëzij, welke laatste, naar mate zij zich korter en rasfer kan uitdrukken, des te levendiger en schilderachtiger wordt; kortom, hoe zij hierdoor, als het ware, bronwelen heeft van eeuwiglevende en frische wateren. (60)

Des te meer prijs moeten wij op deze buigzaamheid en geschiktheid der Duitsche tale voor woordvorming en woordverbinding stellen, wanneer wij deze gelukkige eigenschappen in verband brengen met hare oorspronkelijkheid, over welke wij hier boven

reeds

teeds gehandeld hebben. Hierdoor bouwt zij over het algemeen niet met vreemde werkstoffen, wanneer zij haar luisterrijk Spraakgebouw op de eene of andere wijze wil verbeteren en verfraaijen. Hierdoor verschijnt zij niet als Bedelaresse, of wel als Schooister en Stroopster bij andere Natiën, gelijk sommige Romantische talen doen. Hierdoor behoeft zij de dooden (het gestorven Grieksch en Latijn) niet uitteplunderen, om zich met dien roof, gelijk het Fransch doet, te verrijken. Neen, zij vormt, zij verbindt, zij stelt samen (ten minsten zij kan het doen, zoo zij slechts wil) uit haren eigen rijkdom. Zij behoeft slechts uit hare eigene bronnen te putten, om het frischste water telkens te verkrijgen. Hare eigene goudmijnen, vol aderen van het rijkste metaal, kunnen haar telkens nieuwe schatten geven; met één woord, op haar in het algemeen is toepasfelijk, hetgeen de Dichter meer bijzonder van eene harer Dochteren zingt:

Maar algenoegzaam in U zelve,
 Wist Gij wat heerlijk is en schoon
 Uit uwen eigen grond te delven,
 En offert niemand dankbetoon.
 Hoe! zou ook 't lage 't hoog' vereedelen?
 Of de overvloed bij de armoe beedlen.
 Neen! rijk zijt Gij in weelde en pracht,
 Gij kunt in onuitputbre schatten
 Verkwistend om U henen vatten,
 En vaart om hoog op eigen dragt.

LOOTS, *de Hollandfche taal.* (61)

Vraagt

Vraagt men, welk het karakter der Duitſche taal of der Germaaniſche taaltakken ten aanzien der welluidendheid zij, wij antwoorden, dat zij hierin, wat de zachtheid betreft, den palmtak der overwinning aan de Romanifche en misſchien ook aan de Slawifche talen moet afstaan, offchoon hare twee hoofdtakken te dezen opzigte zeer uit een loopen. Over het algemeen echter is het niet te ontkennen, dat zij zeer conſonantrijk en daardoor wat ſtroever klinkend is, dan de talen van het Westelijke en Zuidwestelijke Europa. Hare toonen zijn minder harmonika-toonen, dan wel klaroen- of trompetklanken. TYRTAEUS zoude er beter zijne krijgsliederden in zingen, dan PETRARCHA zijne verzuchtingen der liefde. — CICERO zoude er beter in den donder zijner vervloekingen over het hoofd der CATILINAS en ANTONIUSSEN doen rollen, dan een Franſche Saletjonker in dezelve eene zwierige en zoetsappige vleijerij aan een jong meisje zeggen. — Maar juist daarom is zij bij uitſtek welluidend, waar het kracht nadruk en ſterkte van uitdrukking geldt. Immers welluidendheid in eene taal noemen wij niet alleen derzelve zachtheid, maar derzelve geſchiktheid, om denkbeelden in zoodanige letterklanken uitedrukken, als met den aard dier denkbeelden overeenkomen, en die dus op hunnen tijd zoetvloeiend, maar op hunnen tijd ook meer ſtroef en hard moeten kunnen zijn. Dit laaſte wordt bij de beoordeeling van talen dikwerf veel te weinig in het oog gehouden. —

Het

Het Fransch bij v. is eene zeer aangename en zoetvloeiende taal. Een bevallig liedje vloeit er soms mischien beter in, dan in het Hoogduitsch of in het Hollandsch. Maar zijn deszelfs klanken over het algemeen ook zoo krachtig en nadrukkelijk, als in de laatstgenoemde talen? Zoude een Dichter er zoo fors, zoo stout in kunnen zingen, als de HELMERSEN en de SCHILLERS gedaan hebben. Het zij ons vergund hier aan te twijfelen.

Ten aanzien van het meer eigenlijk Spraakkunstige (Grammaticale) zamenstel der Duitsche taal in het algemeen, laat zich het volgende opmerken.

Hare woorden en lettergrepen laten zich ongeveer in zeven-en-twintig eenvoudige klanken oplossen. Hier onder zijn in sommigen harer talen en tongvallen tot acht, in de Scandinavisch-Nederduitsche tot negen klinkers of vokalen. Suizende, blazende, lispelende, sifsende medeklinkers zijn haar welkom, vooral echter in de hoogere tongvallen. Hare meeste klanken kan zij door middel van het Latijnsche Alphabet, voor zoo ver zij het verkiest, uitdrukken. Ten gevolge harer oorspronkelijkheid en onverbasterdheid, schrijft zij over het algemeen (het Engelsch moet geheel uitgezonderd worden), gelijk zij spreekt, en heeft hierdoor veel vooruit boven de Romanische, en mischien ook de Slawische taal-takken. (62)

Zij heeft voor hare Naamwoorden drie geslachten. Men moet hier echter het Deensch uitzonderen, dat

dat slechts twee geslachten kent. Even als de Romanische talen gebruikt zij Lidwoorden, (Artikels) waarin zij zich van het Latijn en het tegenwoordige Poolsch, Rusfisch, enz., die geene Lidwoorden bezigen, onderscheidt. Het gebruik van dezelve is in de Scandinavisch - Nederduitsche talen soms zeer bijzonder, gelijk wij in het vervolg nader zien zullen. Hare verbuiging of declinatie heeft op verre na de volmaaktheid niet der oude talen, het Grieksch en Latijn, noch ook die der Slawische taaltakken, het Rusfisch, Poolsch enz. Hare Lidwoorden echter komen haar in het aanduiden der naamvallen (casus) nog al te hulp, en voor het overige neemt zij de toevlugt tot voortzetsels, *van, aan, met*, en andere. De declinatie in het IJslandsch en Hoogduitsch is, wat de naamvalvorming betreft, nog al het meest op de leest der oude talen geschoeid. Minder die in het Hollandsch, het allerminst die in het tegenwoordige Deensch en Zweedsch, en vooral ook in het Engelsch. Met al hare gebreken is de declinatie der Duitsche taal over het algemeen toch nog meer volkomen, dan die der Romanische talen. (63)

In hunne tijdvoeging of conjugatie zijn de Germaansche taaltakken ook op verre na bij de Oude, als ook in sommige opzigten bij de Slawische talen niet te vergelijken. Om het Lijdende (het Passivum) door eene verandering in het werkwoord zelve uitdrukken, hiervan hebben zij even min, als de Romanische talen, over het algemeen eenig denkbeeld. Zij moeten dan tot

E

de

de hulpwoorden *zijn* en *worden* de toevlugt nemen.
 De Scandinavisch-Nederduitſche talen maken hier
 echter eenigzins eene uitzondering, gelijk wij hier na
 zien zullen. (64)

Wat hare wijzen (Modi) betreft, de Duitſche taal
 heeft er vier, doch moet ze ook al ſoms door om-
 ſchrijving aanduiden. Hare tijden worden meestal
 (de tegenwoordige en onvolmaakt voorledene van het
 Activum uitgezonderd) door *hebben, zullen, zijn*
 enz. gevormd. Hare perſonen, voor welke mees-
 tentijds voornaamwoorden, *Ik, Gij, Hij, Wij, Zij*
 geplaatſt worden, hebben dikwerf weinig verande-
 ring in hunne einduitgangen, hetwelk inzonderheid
 in de Deenſche taal het geval is. Met één woord,
 hare geheele Tijdvoeging heeft te gader met die in
 het Franch, Spaanſch, Italiaanſch en Portugeeſch
 al dat gebrekkige, hetwelk al deze talen in zekere
 opzigten zoo verre beneden het Latijn en Griekſch
 plaatſt, en uit welken hoofde de Heer CAMPBELL
 niet ten eenemaal te onregt zeggen konde: „Onze
 hedendaagſche talen (liever onze meeste hedendaag-
 ſche talen van Europa) kunnen in dit opzicht verge-
 leken worden met de timmerkunſt in haren ruwſten
 ſtaat, wanneer zij de Stoffen, door haar bewerkt,
 niet anders dan door pinnen, nagels, krammen en
 foortgelijke uitwendige en omſlagtige middelen weet
 zamen te voegen. De oude talen daarentegen gelijken
 naar deze kunſt in hare hoogſte volmaaktheid, nadat
 zij de zwaluwſtaarten, groeven en andere kunſtige

zamenvoegfelen heeft uitgevonden, waardoor de verbinding der voornaamfte deelen door eene gepaste ineenvoeging der uiterften wordt verrigt. Door deze manier worden de deelen veel vaster zamengevoegd, terwijl het middel, waardoor zulks gefchiedt, bijna ongemerkt blijft." (65)

Wat (om van mingewigtige bijzonderheden thans te zwijgen) hare woordenschikking betreft, zij heeft natuurlijk in dezelve op verre na die vrijheid niet, welke de kracht en den nadruk der oude talen zoo zeer bevordert, doch die men in de hedendaagfche talen van Europa (de Slawifche uitgezonderd) geheel en al mist, en uit derzelder aard misfen moet. Dit kan men in het algemeen van dezelve zeggen, want voor het overige is zij in de verfchillende takken der Duitfche taal nog al verfchillende. De Hoogduitsche en Hollandfche zijn het ruimschootst in omzettingen (Inverfies), niet echter misfchien altijd in de eigenaardigfte fchikkingen. De Deenfche en Zweedfche zijn grootendeels hierin op de leest van die der Romanifche talen gefchoeid, en veroorloven zich, even als deze, (wat ten minste het Franfche Proza betreft) weinig vrijheid in de omzetting. Het Engelsch heeft den naam van de eenvoudigfte woordenschikking te hebben. De zoogenaamde Participien - Constructie, of het veelvuldig gebruikmaken van deelwoorden in den ftijl, is in het Hoogduitsch het minst, in het Hollandsch al mede het meest gebruikelijk. — De bijvoegelijke naamwoorden worden meest al vóór de zelfftan-

dige geplaatst, en zijn, zoo veel als de gebrekkige declinatie zulks toelaat, verbuigelijk. Men moet hier echter het Engelsch uitzonderen. Van het zelfstandige naamwoord, waartoe zij behooren, afgescheiden en achter een werkwoord hunne plaats erlangende, zijn zij onverbuigelijk. Over het algemeen duiden de bijvoegelijke naamwoorden in de Germaansche taaltakken hunne vergelijkingstrappen (*Gradus Comparationis*) aan door eene verandering in het adjectivum zelve. De Duitsche taal is dus hierin gelukkiger, dan de Romanische talen, welke dit altijd (een enkel woord uitgezonderd) door omschrijving moeten doen. (66)

*Nader overzicht van de talen en tongvallen,
hetzij tot den Opperduitschen, hetzij tot
den Nederduitschen hoofdtak behoorende.*

I.

OPPERDUITSCHER HOOFDTAK.

a) *Opperduitsche en Middelduitsche tongvallen.*

Naar de aloude Germaansche Volkstammen, welke zich in het meer Zuidelijke gedeelte van Duitschland, het Rijksgebied, gelijk hier wij boven zagen, van den
hoo-

hoogerem tongval, ophielden, laten zich de Opperduit-
sche tongvallen in twee hoofdklassen splitsen, in den
Suevisch-Allemandischen in het Westen, en den
Longobardischen in het Oosten. (67)

Tot de eerste brenge men de Spraakvormen in
een groot gedeelte van Zwitserland, den Elzas,
Zwaven, aan den opper- en middel-Rijn, en verdere
omliggende streken. Tot de andere behooren de tong-
vallen in Beijeren en Oostenryk, alsmede gedeeltelijk
in Bohemen, Silezië, Moravië, Stiermark, en ande-
re aangrenzende gewesten, in welke zich Slawische,
Germaansche, Romanische en andere talen en tong-
vallen beginnen te ontmoeten en te doorkruisen.

Het eigenaardige van al de opgenoemde Duitse
tongvallen is forskheid, breedklinkendheid (men
vergunne ons het woord) en zucht tot veelvuldige
en harde medeklinkers. Dat in deze eigenschap-
pen echter honderdle trappen, honderdle rijzingen
en dalingen plaats hebben, gevoelt men van zelve.
Naar mate de Natuur in die gewesten zich stouter,
bergachtiger, rotsachtiger vertoont, naar die mate
schijnen vaak ook de tongvallen van hen, welke die
Natuur dagelijks voor oogen hebben, die bergen da-
gelijks beklimmen, die rotten dreigend en schrikver-
wekkend boven hunne hoofden zien hangen, bar-
scher, stroever en forsker klinkend te worden. Van
Zwitserland, alwaar men aan den voet van ijsbergen,
die de wolken tarten, telkens heldere Meeren aantreft,
die, als in eenen Spiegel, de Reusachtige voorwerpen aan

derzelver Oevers terugkaatsen, zegt Mevrouw VAN STAEL, dat de Natuur dit forsche en Reusachtige, in diervooge dubbel wil doen aanschouwen. (68) Op dezelfde wijze schijnt zij ook in het rijk der klanken, den mensch in zijne eigene Sprake eenigermate aldaar eenen afdruk van hare ruwe, woeste tooneelen te willen hebben geven. Zij wilde de bergen ons doen zien, en tevens den Bergbewoner ons doen hooren. De Zwitsersch-Duitsche tongvallen dragen vooral het kenmerk van de Opperduitsche taalbarschheid. Ook de Buurman des Zwitsers, de eerlijke, moedige Zwaab, spreekt met eenen breeden, vollen mond. Waar een ander *Du* (Gij) zegt, zal hij *Dau* zeggen; *Sprauch* voor *Sprache* (Sprake) bezigen, en het breede, zwaarklinkende: *I Woafs net*, voor *Ich wisse nicht* (Ik weet niet). Wij kunnen deze, als het ware, uitgedijde klanken zelfs waarnemen, in het hoogst beschaafde Zwavisch der oud-Duitsche Dichters, die onder den naam van Minnezangers bekend zijn, en in wier bloeienden tongval onder anderen het vermaarde Heldendicht der Nibelungen geschreven is. Het Opperzwavisch steekt in forskheid al de overige tongvallen dier streken de loef af. Wat zegt men van het plat Augsburgsch, als men in hetzelfde het volgende Onze Vader hoort: „ *Fother onser, daer duh bischt em Hemmel; Gehoyligt waerd deih Nahm; Zua ons kumm daih Raich; Daih Will geschâ wi em Hemmel atz och auf Earde. Onsar dekllich Broad gib ons heint; Ond*

*Onđ vergiab ons onsr Schuld, als wihr vergäba on-
färn Schuldigärä; onđ fuhar ons nitt ind Versua-
chong; sun derän erlöas ons vom Ibel, Denn dain
ischt däs Raich onđ dia Kraft onđ dia Harlikoit in
Ewikoit. Am.*

Weinig baat het ook den ten Westen van Zwaven liggenden Elfasfer, dat hem Frankrijks zoele zomertuchtjes in de nabijheid aanwaaijen; zijne Volkstongvallen blijven de Opperduitsche wrangheid behouden. De Beijerschman geeft den Zwitser en Zwaab weinig toe. In sommige opzigten heeft zijn tongval echter meer zachtheid. Dit vloeit misfchien ook daaruit voort, dat hij de in ander opzigten niet loffelijke gewoonte heeft, om den medeklinker aan het einde der woorden weg te laten, en bijv. te zeggen: *Vadü Unst*, in stede van *Vater Unser*. — Ook bij hem doet zich de invloed der bergen weer ontwaar worden, want naarmate hij ten Zuiden of Zuidwesten het woeste, rots- en bergachtige Tyrol nadert, naar die mate schijnt ook zijne sprake zich meer naar die woestheid en dat ruwe te schikken.

Dat de Tijrolsche scherpschutter en bergjager, te midden van zijne klippen en watervallen, geene Harmonikatoonen zal lispelen, kan men begrijpen.

Wax auf, beym Schlaggarar!

Auf mit dem Stutz'n!

Schoissts fölla Saggarrar

Zammar beym Putz'n!

Machtigar ist jai Kain'r;

*Sand puröhaitar ,
Sand lautar tuad'n Bain'r ,
Schummat si waitar !*

Zie daar het begin van eenen, in 1797 in de Bai-reutſche Nieuwſpapieren geplaatſten Tijrolſchen Wa-penkreet! — De zin komt hier op neer volgens ADEL-LUNGS Hoogduitſche vertaling in den Mithridates. „Friſch op de been voor den Drommel! Voor den dag met de busſen! Schiet zulke vervloekte kerels tot den laaſten man bij elkaâr ter neer! Geen een hunner heeft immers kracht of magt in de leden. Het zijn lobbezakken. Het zijn niets, dan vermolmde beenderen. Jaagt ze naar den Duivel!”

„De Tijroler (zegt Adelung) vult beide zijne kaken, wanneer hij wil ſpreken, en zijn mond ſchijnt zwanger van honderd woorden, die hij op eenmaal wil uitſtooten.” (70) Is het niet zonderling, dat men zulke forſche, mannelijke tongvallen aantreft op de grenzen van een land, in het welk de taal ſchier Mu-zijk wordt; op die van Italie. Welk een onderscheid tuſſchen het forſche, ruwe, hard en barsklinken-de van het aangehaalde Tijrolſche krijgſlied en het weeke, ſmeltende, wegwijnende van verzen, als de volgende uit TASSO'S *Gieruſalemne liberata*:

*Ed o mia morte avventuroſa appieno ,
O fortunati miei dolci martiri ,
Simpetrero , che giunto ſ.no a ſeno ,
L'anima mia nella tua bocca io ſpiri.*

Doch

Doch ik stel hier ook, als het ware, de Krijgsklaroen en het Herdersfluitje tegen elkander over; want de verzen van TASSO zijn, — en dit in eene hoogst beschaafde taal — de laatste verzuchtingen van eenen ter dood veroordeelden Minnaar, die zich nog gelukkig rekent, dat hij met zijne geliefde sterven zal; — het andere is eene krijgsmans oproeping aan wilde en woeste bergjagers; en zulks in eenen ongevormden tongval.

Maar ook in Italie zelve, in het Veroneefche en Vincentijnsche, alwaar nog Duitfche Volkplantingen gevonden worden, heeft het Opperduitsch zijnen stroeven aard niet willen afleggen. Want voorzeker in het volgende Onze Vader zal men de Philomelentoonen der Sprake van het land, waarin de *Citroenboomen bloeijen*, niet erkennen. *Unfar Vatar, dear vume Himmelen! Say dorkannet eur halgar Namen; Kemme eur Raich! Schai, was jart wellt, wie in Himmel a sho at Erda; Gehbt us heite unfar Proat usen allen Taghe. Un vorghet us unfare Schulle, wie wiar vorgheben den da saint us schullek. Un lasset us net fallen in pose Dink. Un boytet us vun Sunten un vume Teifele. A sa fais. (71)*

Het Oostenrijksch is met den Beijerschen tongval naauw verwant, gelijk men beide daar te Lande de Donausprake gewoon is te noemen. Het Oostenrijksch schijnt echter wat smijdiger en leniger te zijn, vooral in de Steden, waarin een beschaafde verkeer-

ringstoon ook zijnen voordeeligen invloed op de volkstaal heeft uitgeoefend.

In Stiermark, Silesiën, Bohemen, enzv., hebben de Opperduitsche tongvallen, voor zoo ver zij er gesproken worden, ook hunne verschillende trappen van hardheid. (72)

Naar mate men van het Zuiden naar het Noorden van Duitschland afdaalt, nemen de Opperduitsche tongvallen een minzamer, bevalliger voorkomen aan. Gelijk in eenen Regenboog twee verschillende, naast elkander prijkende, kleuren in de uitdrukking hare grondgeaardheid des te flauwer worden en meer en meer in een smelten, naarmate zij elkander aan hare uiteinden naderen, zoo beginnen ook de twee tegen over elkander staande tongvallen in Duitschland, de hoogere en de lagere, daar, waar de grenzen van hun Spraakgebied elkander ontmoeten, minder seerp in hunne eigenaardige omtrekken te worden. Het hoogere begint door het lagere, het lagere door het hoogere te spelen. Tongvallen, welke men de Middelduitsche noemen kan, beginnen te ontstaan. Dit is het geval, bij voorbeeld, in de voormalige Frankische en Opperfakfische Kreitsen; en dit brengt ons van zelve tot de beschouwing van de voornamelijk hier zich gevormd hebbende taal, welke wij tegenwoordig het Hoogduitsch noemen. (73)

Wij zullen hier echter vooraf nog een paar staaltjes van echt Opperduitsch inlaschen.

Zie

Zie hier eenige regels uit de voorrede eener oude Oostenrijksche Kronijk, waarvan een zekere MATTHEUS of wel GREGORIUS HAGEN als Maker doorgaat. Ik heb dezelve in het eerste deel van PEZIIUS *Scriptores Rerum Austriacarum* gevonden.

Von der tailung der Bücher.

*In dem Namen der Heiligen und ungetailten Dri-
valtigchait hab ich nach funf Synnen der Menschen
dise Kroniken in fünf bücher getailt. Das Erst buch
ist dem Sehen gleichet: wann alz daz Gesicht verer
greift von der gegenwürtigchait, wenn die andere
Synnen der Menschen; also greift daz erste buch
von der gegenwürtigchait aller verrest: wann darinn
funf alt zeit begriffen sind, dy vor Christi geburt
vergangen sein. Dy erst zeit hub sich an von der
bescheffnusf aller Creatur, und des ersten Menschen
Hertn Adams und wert untz auf Herrn Noën; die
andere von Herrn Noë unz auf Herrn Abraham; dy
dritte von Herrn Abraham untz auf Chünigk Da-
viden; die viert von Chuningk Daviden auf dye
Vancknusf der Israëllischen; die funfte von der Vanck-
nusf untz dy gepurt unsers Herrn. In dem buch
auch begriffen ist waz merckleychz in der Welt in
yeder zeyt ist beschehen, und sein bey Namen be-
schri-*

schriben dy fursten, dy vor Christi gepurt zu Oesterreich sein gewesen." (73)

dat is:

Van de deeling der boeken.

„ In den Naam der heilige en ongedeelde Drie-
voudigheid (Drieëenheid) heb ik, naar de vijf zinnen
der Menschen, deze Kronijke in vijf boeken afgedeeld.
Het eerste boek is gelijk aan het zien (het gezigt).
Even eens, als toch het gezigt verder hetgeen
van de tegenwoordigheid verwijderd is (d. i. het-
geen niet vlak bij ons is) grijpt, (dat is bereikt) dan
de andere zintuigen des menschen, zoo ook grijpt
(d. i. bereikt, bevat, behelst) het eerste boek dat
gene, hetwelk van het tegenwoordige het verst is:
(dat is: hetwelk het langst geleden is) want in
hetzelve zijn de vijf oude tijden (tijdperken) begre-
pen, die voor Christus geboorte verlopen zijn.
De eerste tijd begon van de Schepping aller schepse-
len en die des eersten menschen, des Heeren Adams,
en duurt tot op den Heer Noë; de andere van den
Heer Noë tot op den Heer Abraham; de derde van
den Heer Abraham tot op Koning David; de vierde
van Koning David tot op de gevangenis der Israë-
liten; de vijfde van de gevangenis tot op de ge-
boor-

boorte onzes Heeren. In dit boek is ook bevat al het merkwaardige, dat in de wereld in elk tijdperk geschied is, en bij name zijn de Vorsten beschreven, die voor Christus geboorte in Oostenrijk geweest zijn" (!!!!!)

In het tweede beschrijft de Maker onder anderen: „*Wye unser Herr Jhesus Christus, den Menschen mit seinen rosenfarben Blute hat erlöst und wye Er gesezt hat Sannd PETER zu ainen Vicari, dem Er auch unt allen seinen Nachkommen den Gewalt hat gegeben, auff dem Erreich dy Menschen zu binden und zu entbinden.*” enz. Dat is:

„Hoe onze Heer Jezus Christus de Menschen met zijn roosverwigt bloed heeft verlost, en hoe hij Sanct PETER gesteld heeft tot eenen Stedehouder, (Vicarius) aan wien en aan al wiens Nakomelingen hij de magt heeft gegeven op aarde, om de Menschen te binden en te ontbinden.” —

Het volgende, dat ik uit eene andere berijmde Oostenrijksche kronijk van zekeren OTTOKAR genomen heb, ziet er ook, wat den tongval betreft, vrij barsch uit. Er is anders een liefelijk beeld in deze Regels.

*Sich hueb nach Ezzen Zeit
Ain tyostirn groz;
Den Kuning des nicht verdroz;
Er gie zü den Frawen
Mit den Rittern schawen;
Do man sew an irm Gemach*

In

In Churczweil siczen such.
Der Kuning schuef do,
Daz ymer zwisfchen zwo
Ain Ritter nider faz;
De stund ich und maz
In meinen Gedanckchen,
Daz die Frawen planckchen
Waren geparieret,
Als die Haid stet gecziret
Mit swarczen Ehol-rosen
Und mit weiszen Zeitlofen;
So schain bey den Frawen chlar
Von Harnaschs ramvar
Manigs Ritter vel. (74)

Hetwelk ik stijf letterlijk dus poge te vertalen :

Er ontstond na Etenstijd
 Een Tournooi groot (groot Tournooi)
 Den Koning dat niet verdroot;
 Hij ging tot de Vrouwen
 Met de Ridder om te zien,
 Waar men ze in haar vertrek
 In korstwijl (d. i. met vrolijkheid) zitten zag.
 De Koning schikte het zoo,
 Dat altijd tusfchen twee (Vrouwen, te weten)
 Een Ridder nederzat.
 Toen stond ik en mat (d. i. peinsde)
 In mijne gedachten,
 Dat de Vrouwen blank
 Waren opgeschikt (of liever: zich hier in staatsie vertoonden)
 Gelijk de Heide, (veld, beemd) verfiert staat
 Met zwarte koolrozen

En

En met witte Narcisfen ;
 Zoo blonk bij de Vrouwen helder
 Van uit het roestige harnas
 Menig een Ridders vel.

d. i. „, Zoo staken, even als Narcisfen bij donkere, zwartkleurige Rozen, het bruine vel der Ridders en hunne zwartachtige Harnasfen af bij het schitterende, blanke vel der Vrouwen, tusfchen welke zij zaten.” — De vergelijking is regt bevallig.

Men ziet in de aangehaalde Regels eene verbazende opeenftapeling van Medeklinkers, en onder dezelve de harde Hoogduitsche *z*, waar dan nog vaak eene *c* voorgeplaatst wordt, denkelyk, opdat men op de *z* of *s* te fterker drukke, en ze als *tsch*, of *tz* uitspreke. Dit bevestigt mij wederom in het gevoelen, dat de Opperduitsche tongvallen in de uitspraak veel van de Slawifche overgenomen hebben. In mijne Poolfche Grammatica toch zie ik, dat de Pool zijne telkens voorkomende *cz* fteeds als *tsch* met eene fterke fiffing uitspreekt.

b.) *De Hoogduitsche taal of het Hoogduitsch.*

Men houde in het oog, dat de Opperduitsche tongvallen, van welker voornaamfte wij hier met een enkel woord gewaagd hebben, niet befchouwd kunnen worden als eene eigenlijke taal, in dien zin,
 als

als men gewoonlijk dit woord opneemt. — Deze eer komt alleen aan het Hoogduitsch toe, hetwelk oorspronkelijk eigenlijk een Middelduitsche tongval genoemd kan worden, dat is een tongval, die voornamelijk in het midden van Duitschland, tusschen de hoogere en lagere tongvallen in, sinds Eeuwen reeds is opgegroeid, tot dat dezelve, vooral na de Kerk-Hervorming, meer en meer de algemeene Schrijftaal voor geheel Duitschland is geworden.

„ Daar de Meisnische of Opperfaksische tongval (zegt ADELUNG,) nagenoeg zich even ver van de beide uitersten der twee hoofdtongvallen in Duitschland verwijderd bevond, was dezelve daardoor zonder twijfel bijzonder geschikt, om de grond eener algemeene en overal verstaanbare schrijf- en omgangstaal te worden, aan het twistgeding tusschen de Opper- en Nederduitsche schrijftaal, over den voorrang (in welke de eerstgenoemde zich nog al door de Poëzij had staande gehouden) een einde te maken, en beiden uit die betrekking te verdringen. Er ontstond door middel van hem een Proza, hetwelk van nu af aan ten regel en voorschrift voor de schriftelijke uitdrukking van geheel Duitschland, en ook voor die des hoogen, beschaafderen toons der gezellige verkeering begon te worden. Dit was het zoogenaamde Hoogduitsch, welks Spraakkundige wijzigingen eene volledige vastheid en onwrikbaarheid verkregen, doordien het spoedig meer en meer algemeen heerschend werd. Voorheen waren deze wijzigingen onzeker en

wan-

wankelend gebleven, daar men op het bloote gehoor af de klanken in letters uitdrukte, en alles ook meer Poëzij was.”

„Niet ligt echter zoude de Opperfakfische tongval, zulk een aanzien en invloed boven de overige erlangd hebben, indien de Hervorming door LUTHER bewerkt en 's Mans Bijbelvertaling, die er een gevolg van was, denzelfven niet de behulpzame hand geboden hadden. LUTHER had, volgens zijne eigene verklaring, ten aanzien der taal geene andere verdienste, dan dat hij het beste, het meestbetamende, en het deftigste uit de Omgangstaal zijner eeuw en zijner woonplaats wist te kiezen, bestendigheid aan hetzelfde te geven en het voortteplanten. Maar de moeite, die hij, bij al zijne overige drukke bezigheden, hieraan besteedde, (en die hij in zijn Opstel over het Vertalen affchildert, (gelijk zij niet minder uit de vergelijking van zijne vroegere met zijne latere Schriften blijkbaar is) de fmaak, dien hij hierbij aan den dag leide, en de buitengewoon goede uitflag van het eene en andere, zullen ten eeuwigen dage de hoogste bewondering blijven verdienen. De verspreiding van LUTHERS schriften was ongelooflijk. Deze echter niet alleen bewerkten de bovengemelde omwenteling in de taal. Het grootste gedeelte van de eerste Predikers der gezuiverde Geloofsbegrippen trad uit Opperfakfen te voorschijn, ten minste schier alle hadden te Wittenberg, of in het vervolg op eene van de andere Saksische

Hoogescholen zich in de wetenschappen geöefend. Niet alleen de gansche stroom van Godgeleerde Schriften, welke toen ter tijde en in de naastvolgende jaren in het licht kwamen, en met vurige belangstelling, aan de behandeling van twistzaken eigen, gelezen werden, waren in deze Opperfakfische taal vervaardigd, maar dezelve werd ook bij den zwaai der Staatkundige belangen van de Protestantfche Vorsten, en door toedoen hierin der Keurvorsten van Saksen de Sprake van der laatsten openlijke Belijdenis- en Rijksdaggeschriften. Aldus werd haar zegepraal als Schrijftaal over het Platduitsch spoedig volkomen.”

„Op dien grondslag derhalve staat de Hoogduitsche Schrijftaal gevestigd. Zij heeft echter na dien tijd merkelijk in beschaving toegenomen, en zij heeft het geluk dit nog té doen. Zoo zeker echter, als deze taal in haren grondaanleg Opperfakfisch is, zoó zeker is het te gelijker tijd, dat niet al het Opperfakfische met deze Schrijftaal overeenkomt. Immers Opperfakfen heeft even zoo wel, als andere gewesten van Duitschland, zijne platte Volkspraak en tongvallen. Met dit al is het Opperfakfisch (de tongvallen der omliggende streken er mede onder begrepen), wat de verbuigingen der woorden betreft en wegens het gering aantal van uitdrukkingen, die blootelijk Landschappelijk (Provintiaal) zijn, meer met de Hoogduitsche Schrijftaal overeenkomstig, dan eenige andere tongval. De uitspraak moge dan voor het overige ook al zoo zuiver niet zijn, als in veel andere oorden,

den, waar de taal eener beschaafde gezellige verkeer-
ring geheelenal naar de Schriftspraak gewijzigd,
met meer zorg en naauwlettendheid van de eigen-
lijk platte Volkstaal zich afscheidt, en waar men
de hardheid of zachtheid der Medeklinkers en Twee-
klanken door toedoen van nog meer ingespannen po-
gingen der Spraakwerktuigen behoorlijk uitdrukt. —
Evenwel is eene uitspraak, welke aan de Schrijf-
taal, offchoon niet geheel, echter vrij nabij komt in
Oppersaksen en het grootste gedeelte van Middel-
Duitschland (met uitzondering van eenige berggach-
tige streken) bij het spreken ten minste het doel van
alle, ook slechts halfbeschaafde lieden. In andere
oorden van Duitschland integendeel wordt eene,
verre weg van de Schrijftaal verschillende Landspraak
dikwerf ook nog bij vrij wat deftiger lieden, dan
Boeren en geringere Burgers aangetroffen.” (75)

Men zal uit de aangehaalde plaats van **ADELUNG**
duidelijk genoeg zien kunnen, uit welk een oog-
punt men het tegenwoordige Hoogduitsch in des-
zelfs oorsprong te beschouwen hebbe.

Misfchien zal nu echter iemand zich er over
verwonderen, dat ik hier boven het Hoogduitsch een
kind genoemd heb uit het Oppersduitsch, als Vader,
en het Nederduitsch, als Moeder, voortgesproten,
maar hetwelk oneindig meer naar den Vader, dan
naar de Moeder gelijkt. **ADELUNG**, zal Hij zeg-
gen: schijnt deze meerdere overeenkomst met de
laatstgenoemde niet aantetuiden, maar de Vader-

lijke en Moederlijke trekken zoo wat gelijkelijk verdeeld aan de telg toeteschrijven. — Men gelieve echter in het oog te houden, dat **ADELUNG** hier bijzonder het Opper- en Nederduitsch in het oog heeft, dat in Duitschland heerschende is, en niet den Nederduitschen tongval in deszelfs uitgebreidste betekenis en zoodanig als wij dien nemen, waartoe wij dan, behalve het Zweedsch en Deensch, ook de Nederduitsche tongvallen der Nederlanden betrekken. Nu is mischien in het eigenlijke Duitschland zelve het Nederduitsch op sommige plaatsen altijd nog zoodanig met eene Hoogduitsche kleur overstreken, dat, wanneer men dáár een Opperduitsch schriftelijk opstel en een plat Nederduitsch neemt en met beide een Hoogduitsch geschrift vergelijkt — de taal van het laatste mischien tamelijk tuschen beiden het midden zal houden. Dit zal echter niet het geval zijn, wanneer men naast het Hoogduitsch een Opperduitsch en een echt oud Nederlandsch of nog liever een Deensch Opstel plaatst. Men zal dan ontwaar worden, dat het Hoogduitsch veel meer van de forsche, barsche gelaatstrekken des Vaders, dan van het zachte, weekelijke der Moeder heeft. Te gelijker tijd moet het, dunkt mij, bij eene nauwkeurige bezigtiging van het Hoogduitsch altijd in het oog vallen, dat het een aantal van forsche Letterverbindingen, die in het Opperduitsch voorkomen, geheelenal behouden heeft. Men denke bij voorb. aan de *pf*, *pf* enzv.; aan de harde *z* en aan de veel-

vul-

vuldige blaas- en fisklanken en opeenstapelingen van Medeklinkers. Daarenboven, of het Opperfakfisch, dat, zoo als ADELUNG zegt, den grond van het tegenwoordige Hoogduitsch gelegd heeft, werkelijk zoo geheel en al een Middel-Dialect tusfchen het Opper- en Nederduitsch is, als de genoemde taalkenner voor- geeft, en of hetzelfde nog niet verbazend sterk naar den hooger en tongval helt, zoude ik zeer in bedenking nemen. Ten minste de Onze Vaders, die uit de Opperfakfische tongvallen in den Mithridates aangehaald worden, zijn juist geene zeer krachtige bewijzen voor dit gevoelen. Zij hebben soms een zeer stroef aanzien.

Nadenkende over de wijze, waarop het Hoogduitsch ontstaan is, zal men van zelve gevoelen, dat hierin eene voornamere reden gelegen ligt, waarom eene in allen deele eenparige fchrijfwijze in hetzelfde moeilijk te verkrijgen zij, en men nog in hedendaagfche Gefchriften fomnige woorden dikwerf zeer verfchillend gefchreven vindt. In alle punten toch, welke eenigermate twijfelachtig zijn, doet ligtelijk de vooringenomenheid met den tongval onzer woonftrreek zich gelden. Is de Schrijver een Opperduitscher, dan zal hij in de betwiste fchrijfwijze den krachtigeren, is hij een Nederduitscher, den zachteren tongval de voorkeur geven. Den eerstgenoemden zal dus bij voorbeeld de fchrijfwijze van *Teutsch*, *Teutschland* met de harde *t*, den tweeden die van *Deutsch*, *Deutschland* met de zachte *d* verkiezelij-

ker schijnen. Van daar heeft ook zelfs het Opperduitsch zich zeer moeilijk in het hoogere Duitschland ten eenemaal uit Geschriften laten verdringen. Het vond bij velen zijne ijverige Voorstanders, gelijk men de Inleiding van ADELUNG vóór zijn uitvoerig Leerstelsel der Hoogduitsche taal slechts te lezen heeft, om zich hiervan te overtuigen. Hierbij komt dan de splitsing van Deutschland in zoo vele Staten, die in het Staatkundige geheel enal van elkander gescheiden zijn. Zoo iets bevordert ook niet de eenparigheid in eene taal. — Sinds de verbaazende en inderdaad reusachtige vorderingen echter, die de Duitschers in de Kunsten en Wetenschappen gemaakt hebben; — sinds de wetenschappelijke verbindtenis, die hierdoor tusschen alle gewesten van dat groote land is ontstaan; sinds de onsterfelijke Lettergewrochten, welke er in alle vakken van Menschelijke kennis en smaak zijn uitgekomen, en wier Schrijvers over het algemeen eene nog al eenparige Hoogduitsche schrijfwijze gevolgd zijn; sinds de moeite, die men in Spraakkunsten en Woordenboeken van allerlei aard er aan besteed heeft, om betwiste punten meer en meer te vereffenen, is deze oneenparigheid aanmerkelijk verminderd en het tegenwoordige Hoogduitsch schijnt in allen deele over het algemeen vrij vaste regelen van spelling en wat dies meer zij te bezitten. Ik zeg over het algemeen en wat de hoofdpunten betreft. In kleinigheden en enkele bijzonderheden loopt men nog wel eens uiteen. In

In bijzonderheden over den aard der zoo schoone, krachtige en door mij ten hoogste gewaardeerde Hoogduitsche taal te treden acht ik hier onnoodig. —

Voor dat wij echter de Opperduitsche en Hoogduitsche talen en tongvallen vaarwel zeggen, dienen wij nog met een woord van het Mefogothisch te spreken, eenen tongval, het meest, dunkt mij, naar de hoogere Sprake trekkende, sinds Eeuwen reeds gestorven, en het oudste Duitsch zijnde, dat ons in geschrifte bekend is. Wij hebben namelijk in hetzelfde een gedeelte der Bijbelvertaling, welke door den Bisshop der Mefogothen, ULPHILAS genaamd, in de vierde Eeuw vervaardigd werd. Hetgene van deze Vertolking tot ons gekomen of ten minste tot dus ver door den Druk gemeen gemaakt is (onlangs schijnt men wederom nieuwe brokken gevonden te hebben) is oorspronkelijk vervat in het zoogenaamde zilveren Handschrift of den *Codex Argenteus*, die thans op de Boekerij der Hoogeschool te Upsal in Zweden berust, doch waarvan onze beroemde Landgenoot, FRANCISCUS IUNIUS, in het midden der zeventiende Eeuw hier te lande den eersten druk heeft uitgegeven. — Vraagt men, wie de Mefogothen waren; ik antwoord: zij waren een Gothisch-Duitsche Volkstam, die zich in het oude Mesië (thans Servie, Bulgarijen of omliggende streken) had nedergeflagen en door zijne overwinnende wapenen in het rond geducht gemaakt had. Hw-

ne taal heeft al de kenmerken van oud Duitsch te zijn. Aan eenige vreemde woorden hapert het echter niet, terwijl ook hier en daar het Grieksch eene plooi aan dezelve gegeven heeft. Dit laatste moge men echter, wat de Vertaling van **ULPHILAS** betreft, ten deele ook toeschrijven aan de taal, waaruit hij vertaalde, die, ten minste voor dat gedeelte, dat wij kennen en hetwelk hoofdzakelijk in de vier Evangelisten bestaat, Grieksch was. Van daar dus soms woordschikkingen en vertolkingen, die stijf Grieksch zijn. Wij vinden in het Monniken-Duitsch der Midden-Eeuwen dezelfde plompe nabootsing van het Latijn. (76)

Zie hier een paar regels Mesogothisch met eene letterlijke Nederlandfche Vertaling onder elk woord. Het is *Matth. V. vs. 34.*

„ *Aththan ik quitha izwis. ni swaran al-*

Maar ik zeg U: niet zweer gelis. *ni bi himina. unte stols*
 heelenal! Niet bij (den) hemel, omdat (de) stoel *ist goths. Ni bi airthai. unte fotubourd ist*
 is Gods; Niet bij aarde, omdat voetbank is *fotiwe is. nih bi Iairusaulymai. unte*
 van voeten van hem; niet bij Jerusaleem; want *baurgs ist this mikilins thiudanis. Nih bi haubida*
 burg is des grooten Konings. Niet bij hoofd *sheinamma swarais. unte ni magt ain tagl hweist*
 dijn (uw) zweer; want niet moogt één haar wit *aiththau swart gataujan. Sijaith than waurd izwar.*
 of zwart doen (maken): Zij dan woord uw:

ja.

ja. ja. ne. ne. ith thata managizo : thaim.
 ja! ja! neen, neen! want dat meerdere (dan) dit
us thamma ubilin ist."

uit den Euvel is.

Ik zal in de Aanteekeningen aan deze en gene, thans nog in onze of andere Duitsche talen gebruikelijke, woorden herinneren, die het vreemde van sommige der hier voorkomende Mefogothische gedeeltelijk zullen wegnemen. (77)

Ook uit de aangehaalde plaats moet, dunkt mij, blijken, dat het Mefogothisch over het algemeen meer naar den hoogerem, dan naar den lagerem Duitschen tongval helt. De menigvuldige *Au* en *ai* klanken (offchoon deze laatste dan ook soms als *ae* moge uitgesproken zijn geworden), de veelvuldige *t* en *th* pleiten, dunkt mij, hiervoor. Ik beken echter, dat men nog niet in het Mefogothisch het sterk sissende der Opperduitsche tongvallen heeft en dat ook onder de hier aangehaalde woorden sommigen eene Nederduitsche kleur hebben. Bijv. *Ik* met de Nederduitsche *k*, voor de Opperduitsche *ch*; *hweiß* (wit) met de Nederduitsche *t* voor de sissende Hoogduitsche *f*; *swart* voor het sterk sissende *schwarz* der tegenwoordige Hoogduitschers; *Ne* (Neen) voor de *ch*, waarmede dit woord in de Opperduitsche tongvallen voorkomt, gelijk men dus ook *nicht* in het Hoogduitsch schrijft; *thata* (dat) voor het sissende *thassa*, *dasfa*, *dasf*, welk laatste de Hoogduitscher thans bezigt; de Nederduitsche *sw.* in *swa-*

ran (zweren) voor de *sch* der hoogere sprake, in welke men *schwören*, *schwager*, *schwanger*, *schwamm* enzv. zegt voor ons *zwager*, *zwanger*, *zwam*. Doch over het algemeen is de hoofdkleur van het Mefogothisch toch Opperduitsch. Ten minste zij schittert mij zoo in de oogen.

II.

NEDERDUITSCH E HOOFDTAK DER DUITSCHE TAAL.

a) *Nederduitsche tongvallen in Duitschland of het, zoogenaamde Nedersaksisch of Platduitsch.*

Wij hebben hier boven met een woord gezegd, dat, wanneer men een lijn trekt van de Nederlandische grenzen, van daar, waar het Nederlandsch in het Fransch versmelt, over Aken, Göttingen, Wittenberg tot hoog op aan de kusten der Oostzee, men ten Noorden dezer lijn nagenoeg het Spraakgebied van de eigenlijk gezegde Nederduitsche tongvallen in Duitschland heeft. Men ziet, dat dit een niet onaanzienlijk gedeelte van het voormalige Duitische Rijk uitmaakt. Wij vinden toch in hetzelfde
be-

befloten het Oostfriefche, het Munsterfche, een brok van het Keulfsche en Nederrijnsche, het Paderbornfche, Brunswijksche, Hanoverfche, Maagdenburgfche, Bremensche, Holsteinsche, Mekkelenburgfche, Pommerfche, Brandenburgfche enzv. enzv., om kort te gaan, al de Noordelijke deelen van de voormalige Westphaalfche, Opper- en Nederfakfiche Kreitfen, en van West- en Oostpruisfen. Hierbij moet men nog eenig Nederduitsch in Zevenbergen voegen. De taal, welke in al deze gewesten de eigenlijke Volkstaal is, wordt de Nederduitsche, Nederfakfiche of Platduitsche genoemd; Nederduitsch in tegenoverftelling van de Opperduitsche tongvallen; Nederfakfisch naar de aloude Saksifche Volkeren, welke hunne woonftreken in de bovengemelde gewesten hadden, en naar den uitgestreken kreits, welke een groot gedeelte dier gewesten bevat; Platduitsch, hetzij naar het platte, lage dier ftreken in vergelijking van het hoogere Duitschland, hetzij naar het karakter, hetwelk tegenwoordig de Nederduitsche tongvallen hier bezitten; namelijk dat van eene bloot platte Volkstaal te zijn, die als Schrijftaal over het algemeen niet meer in aanmerking komt, en door het Hoogduitsch geheel verdrongen is.

Van zelve gevoelt men, dat in het uitgestrekte gebied der gezegde Nederduitsche tongvallen niet allen op dezelfde leest gefchoeid zijn, en dat de eene dit, de andere dat eigenaardige heeft, de eene meer, de andere minder naar het Hoog- en Opperduitsch zweemt.

zweemt. Volgens KINDERLING in zijne *Gefchiedenis der Nederfakfifche of zoogenaamde Platduitsche taal*, zijn er voornamelijk in dezelve drie hoofdtongvallen, waarvan de eene voor de Hoogduitsche woorden *Buch* en *Dieb* bij voorbeeld, *Buuk*, *Dief* zegt; de tweede *Book*, *Deef*, en de derde *Bauk*, *Deif*. De Middellste wordt de zuivere Nederfakfifche tongval genoemd. Dezelve fchijnt naar het Nederlandsch en plat Nederlandsch van sommige streken in ons Vaderland te hellen. Want men zegt er (even als in Gelderland) tegen *Haus* (*huis*) *huus*, verandert op zijn Nederlandsch de *ch* in *k*, en zegt dus *Ick* in ftede van het Hoogduitsche en Opperduitsche *Ich*; verwisfelt ook de *f* en *z* met *t*, bijv. *water* voor *wasser*, en fchrijft *Flasf* voor het Hoogduitsche *Flachs* (bij ons Vlas). Tot dezen tongval behooren de tongvallen in het Holfteinfche en Sleeswijkfche. Vooral in en om Kiel aan de Zee-kusten wordt dezelve zuiver gefproken. De tongvallen, welke gaarne de Hoogduitsche *u* of Nederlandfche *oe*, benevens de Hoogduitsche en Nederlandfche *ie* in *au*, en *ei* veranderen, hooren vooral ook in sommige streken van het Oostfriefche te huis, en klinken nog zelfs door tot in de Groningfche gewesten onzes Vaderlands. Niets is toch gewoner, dan dat men in het plat Groningsch *Bauk* of *Bouk* voor *Boek* zegt; *Mauder* voor *Moeder*; *Beijer* voor *Bier*; *deip* voor *diep*; *goud* voor *goed* enzv. enzv. Over het algemeen fmelten langs de kusten het Platduits-

duitsch en het Nederlandsch het meest in elkander. Ook het Engelsch strooit er zijne woorden tusfchen, waartoe Hollandfche en Engelsche Schippers het hunnen bijdragen. In het Brunswijksche en Halberstadt-fche is de Volkspraak ongemeen plomp, loom en flegend; zoo ook op de grenzen van het Opper- en Nederfakfche en te Göttingen, alwaar men insgelijks die zucht tot volmondigheid aantreft, en tot het verwifelen van *u* met *au*, *ie* met *ei*, *e* met *ei*, *o* met *au* enz. waarvan wij gedeeltelijk reeds fpraken. De Bergwerkers in den Hartz kunnen hunne afkomst uit het Frankifche in hunne Spraak nog niet verloochenen. In het Mekkelenburgfche heeft de Wismarfche tongval veel fierlijkheid en bevälligheid, gelijk die van Zelle in het Luneburgfche. Hamburg en Altona hebben zeer platte en gemengde Volkstongvallen. Dit gemengde moet ons in plaatsfen, waar zoo vele vreemdelingen komen, niet verwonderen. In Westphalen trekt de Volkstaal ten Zuidoosten meer naar het Hoogduitsch, ten Noordwesten naar het Nederlandsch. Op de grenzen van ons Geldersche en Overijsfche fmelten de Volkstongvallen geheel en al met die der aangrenzende Westphaalsch-Duitsche Streken ineen. — Dadelijk achter de Wefer ten Westen begint de uitspraak der *fch*, die, zoo als men weet over het algemeen in Duitschland als *sj* wordt uitgesproken, te veranderen. Dezelve klinkt niet meer, als ware het flechts ééne letter, maar wordt fcherper, tot dat dezelve allengskens, even als in de Nederlanden gefchiedt en

ge-

gelijk zulks het meest met den ouden aard der tale overeenkomstig is, geheel en al scherp, en als de ~~ox~~ der Grieken wordt uitgesproken. (78)

ADELUNG zegt in zijn Uitvoerig Leerstelsel der Hoogduitsche taal, dat het lot der Nederduitsche Sprake in Duitschland altijd zeer treurig is geweest. Dit is waar! Een vijandig noodlot schijnt dezelve vervolgd, een ongelukkig gestarnte boven hare wieg gestaan te hebben. Wanneer zij op het punt scheen, om zich tot eene algemeen erkende, beschaafde Schrijftaal te verheffen, werd zij eensklaps wederom van haren troon gestooten; en tot eene bloote straat-taal (*Patois*) vernederd. — Laat ons kortelĳk hare lotgevallen beschouwen!

De oudste Nederduitsche Spraak, welke in de gewesten, waarvan wij thans melding maken, gesproken werd, kan men de Saksische heeten; naar dien magtigen, oud Duitschen Volkstam namelijk, welke zich over de gezegde streken, voornamelijk sinds de derde en vierde eeuw onzer tegenwoordige jaartelling, had uitgebreid. Deze oude Saksische taal, welke met het Angel-Saksisch, het oude Friesch, het oudste Frankisch enz. in de allernauwste betrekking stond, en met dezelve een groot gedeelte der tongvallen van den lageren Duitschen hoofdtak hielp uitmaken, werd door de Saksen, die met de Friezen tot de dapperste en beroemdste Volkeren van Germanië behoord, en zich wĳd en zĳd in het rond door hunne wapenen geducht gemaakt hebben, meer en meer voortgeplant,

plant, en zoude mischien eene der bloeiendste talen geworden zijn, indien niet wat later de schrikkelijke oorlogen tusfchen de Saksen en Franken zulks verhinderd hadden. Door deze laatstgenoemden namelijk werd aan de magt der eerstgenoemden, en dus ook aan de uitbreiding hunner Sprake ten langen laatste, en vooral onder KAREL den Grooten, paal en perk gesteld. Het overwigt namelijk der Frankische Stammen was door de verovering van Gallië zoo groot geworden, dat de Saksen, na eene meer dan dertigjarige schrikkelijke tegenworsteling onder CHARLEMAGNE, eindelijk onder het juk der overheersching den nek buigen moesten. Zij werden te vuur en te zwaard tot het aannemen des Christendoms gedwongen; duizenden hunner Landgenooten werden uit have en goed verjaagd, en moesten voor geheele scharen van Frankische bezettingen plaats maken. Men gevoelt van zelve, welk eenen invloed zulks op de taal moest hebben. De Veroveraars bestonden, voor zoo ver zij zuivere Franken waren, wel in den grond uit eenen Nederduitschen Volkstam, doch reeds sinds eeuwen hadden zich met dien Stam zoo veel Stammen van den hoogerem tongval vereenigd en vermengd, dat het Frankisch zeer sterk naar de hardere Sprake was begonnen te rieken. Natuurlijk moest het dien reuk aan het oude Saksisch meer of min mededeelen, en dus ontstond van lieverlede, en na verloop van eeuwen eene eenigzins anders gewijzigde taal, die men mischien het nieuw-Saksich zoude kunnen

nen

heeten. Het is deze, welke thans onder den naam van het Nederfakfisch of Platduitsch bekend staat. Ook aan Slawifche taaltakken, welke met hare Oostelijke twijgen soms in aanraking kwamen, heeft zij het eene en andere te danken. De regering der Saksifche Keizers was voor haar zeer voordeelig. (79)

Is deze Sprake nimmer als Schrijftaal gebezigd geworden? Zij is het wel degelijk. Sinds de twaalfde tot na de vijftiende eeuw treffen wij een aantal Schriften in dezelve aan. Aan geestelijke en wereldlijke gefchriften, aan Kronijken, Bijbelvertalingen en dergelijke meer ontbreekt het in haar volftrekt niet. En toen de Kunsten en Wetenschappen, na de veertiende en vijftiende eeuw, algemeen uit den Slaap begonnen te verrijzen, in welken zij zoo lang gedompeld waren geweest, gevoelde Nederfakfen ook in het bijzonder het weldadige van derzelve invloed op hare taal. Deze werd meer en meer gezuiverd, meer en meer gevormd, meer en meer in het Noorden van Duitschland de heerschende Sprake; kortom het oogenblik fcheen geboren, dat zij ten minste. daár zich tot den rang zoude verheffen, welken het Hoogduitsch naderhand verkregen heeft. De Goden echter hadden het anders befloten! Haar ongelukkig gefarnte deed eensklaps met zijne verpestende stralen de bloem dezer fchoone hoop, bij derzelve weelderig ontluiken, weder verwelken. — De Kerkhervorming ontftond en maakte inzonderheid in Nederfakfen de snelste voortgangen. Maar zoo

zeet

zeer, als dezelve strekte, om den geest van deszelfs Bewoners te verheffen en los te maken uit de kluis- ters, in welke onkunde en bijgeloof denzelven gela- gen hadden, zoo nadeelig, zoo doodelijk was zij voor den groei en bloei der Nederfakfische tale. De Schrif- ten der Hervormers toch waren, gelijk wij hier bo- ven zagen, meestal opgesteld in den Middelduitschen tongval, de Moeder van het tegenwoordige Hoog- duitsch. Met den smaak in het nieuwe geloof sloop de smaak vóór den nieuwerwetfchen, en ook met de goedkeuring der Opperduitschers allengskens pron- kenden tongval in de hoofden en hersenen der geleer- de en befchaafde Standen in Nederfakfen en het ove- rige Noorden van Duitschland; met één woord, na veel tegenworstelens, werd eindelijk de beklagens- waardige oude Landfprake door hare wat beter op- gevoede Zuster uit Schriften, Regtbanken, Leer- stoelen en fatfoenelijke Gezelschappen geheel en al verdrongen, en aan de heffe des volks alleen als eene dagelyksche Spreektaal overgelaten. Sinds het midden der zestiende eeuw dus treffen wij dezelve in oor- konden reeds zelden meer aan. Na den aanvang der zeventiende eeuw werd zij geheel en al uit dezelve buiten gefloten, waartoe misfchien het lang verblijf der krijgsheeren van Opperduitschland in de Noor- delijke gewesten, gedurende den dertigjarigen krijg, heeft medegewerkt. Van den Kanfel werd zij ook niet meer gehoord. Slechts hier en daar op het land

predikte men bij het begin der achttiende eeuw nog in het Platduitsch. (80)

Zie hier eenige voorbeelden van Nederfakfisch of Platduitsch, zoo als wij het in vroegere Schriften aantreffen.

De volgende regels zijn genomen uit eene berijmde Brunswijksche Kronijk der dertiende eeuw, te vinden in de *Scriptores Rerum Brunsvicensium*, door LEIBNITZ uitgegeven. Derde deel, p. 20.

*Van deme nîjgen Koninge vil ek hi
Spreken
De hir vor Otte is genant.
He nam to Wive uit Engeland
Des Konings Susser, also ik las.
Edhik se geheiten was.
Bi der gewan he twe Sone. enz. enz.*

dat is:

„Van den nieuwen Koning wil ik hier spreken, die te voren *Otte* is genaamd. Hij nam tot Vrouw uit Engeland des Konings Zuster, gelijk ik las. Zij werd *Edhik* genoemd. Bij deze won hij twee Zonen, enz.”

Is er wel veel onderscheid tuschen deze taal en die van onze Nederlandsche Schrijvers uit de dertiende eeuw, MAERLAND EN MELIS STOKES? Ik kan het schier niet vinden.

Zie hier een paar regels uit eene andere Kronijk uit de dertiende eeuw: uit het geschrift namelijk van zekeren EVERHARD, over de Stichting der Kerk

te

te Gaudesheim, en in het aangehaalde werk insgelijks te vinden. Deel III, p. 149.

*Schöne Godeshuse sind seder vele geflichter;
Mit schöne zinheit harde wol berichtet;
Mit teppeden unde ok mit ummehangen
Alle wende vil schöne befanghen.
Mirre und wirok ruket ok darynne;
To Gode erheven sek dar dar Menschèn synne.
Darynne hört men lesen und singen,
Und ok de klokke to Godes ere klingen.*

dat is stijf letterlijk:

„Schoone Godshuizen (Kerken) zijn sedert dien tijd geflicht, en met schoone sierlijkheid zeer in orde gebragt. Met tapijten en bekleedfels zijn alle wanden (muren) zeer schoon omgeven.... Mijrrhe en wierook ruiken ook in dezelve. Tot Gods eer verheffen zich dáár de zinnen der menschen. In dezelve hoort men lezen en zingen, en ook tot Gods eer de klokken klinken.”

Het volgende is uit eene Luneburgsche Kronijk der vijftiende eeuw. (Script. Rer. Brunsvic. Tom. III, p. 219.)

Anno 1311 do sterff de gude Hertoge ALBRECHT van Louwenborch, die eine velige straten heelt twischen den dre Steden, Lubeck, Hamborch, Luneborch. Men na sinem dede wart tho hans gebuwet dat erzrofflot Lynow, en wart voryullet mit stratenroveeren, de nenem kopmanne wat Ieten twischen den vorbenompten Steden.

dat is stijf letterlijk :

„ Anno 1311, toen stierf de goede Hertog ALBRECHT van Louwenborch, welke eene veilige straat (weg) hield tusfchen de drie Steden, Lubeck, Hamburg, Luneburg. Maar na zijn' dood werd thans gebouwd het aartsroofslot Lynow, en werd vervuld met straat-roovers, die niet eenen koopman iets (behouden) lieten tusfchen de voornoemde Steden.”

Dus begint een Nederfakfisch gedicht over den zoo-genaamden Hildeshaufchen oorlog in de zestiende eeuw. (Script. Rer. Brunsvic. Deel III, p. 254.)

*Do Gottes Son geboren ward
Van Mariën uth hoger art,
Do man schreef wol duzent jar,
Funfhondert 19 aldar,
Do verhoff foh ein Plank,
Daron fo ludet dusfe Sank.*

dat is stijf letterlijk :

„ Toen Gods Zoon geboren werd van *Maria* uit eene hooge Natuur, toen men schreef wel duizend jaar, vijfhonderd en negentien aldaar, toen verhief zich een gefchil, waarvan aldus luidt dit gezang.”

In deze taal is reeds meer Hoogduitsch.

Hetgeen volgt is uit eene Poppendijksche Kronijk van misfchien wat vroeger dagteekening. (Script. Rer. Brunsvic. Tom. III, p. 265.)

*In finen tijde to Brixie in Walland regende id bloit
3 daghe und 3 nacht. Grote Sprinken weren in Gallia,
de hadden VI vloget II voete, und vorterden al dat
dar was.* dat

dat is:

„In zynen tijd regende het te Brixen in Italië bloed drie dagen en drie nachten. Groote Sprinkhanen waren in Frankrijk, welke zes vleugels en twee voeten hadden, en alles wat er was verteerden.”

Aldus is de aanvang van het zoogenaamde *Chronicon Brunsvicensium picturatum* uit het laatste der vijftiende eeuw. Zie de Script. Tom. III, p. 277.

Even als in RACINE's blijfspel, *les Plaideurs*, wordt ook hier met de Schepping der Wereld begonnen.

„In dem ambegynne schop Got hyemel und erde. Und de veer Elementen, alse water, fure, lucht und erde, de weren unterscheden. Und God makede in dem hyemel teyn kore der Engel. In dem teynde kore was Lucyfer, der schoneste Engel und was darinne nicht eyne stunde, wente he verhof sik jegen synen Schepper, und wolde gelyk wesen Godde dem Herrn. Do quam Got und stortede ãne, dat he strumpelde und vel in de afgrund der helle. O wy arme Menschen! was de Duvel in dem hyemel und was de schoneste, unde konde darin nicht blyven, vormiddelst finer hofart, und vel darut mit allen finen Gesellen. Hyrum wil de hofart in dem hyemel nicht wesen. Wede sik hyr in ertryk verhevet, de schal dort vernyddert werden und valt den weg, den Lucyfer vel. Got de schop Lucyfer und makede òn in einem ogenblik den alderschonesten in dem hyemel. Uppe dem vöte vorhoff sik de Duvel; in dem ogenblik vel he in

de afgront der helle, und wart de allereyslikste creatur, wente men secht dat und is war: Wat draden wart, dat vorgeyt draden; des avendes wyt sne, des morgens swart drek. Ut der stede, dar de Duvel un vel, dat is dem Menschen beret. Got ghere, dat wyt dat alle mogen verdienen. Des help uns de Vader, und de Sone, und de hylige Geyst. Amen.

dat is stijf woordelijk:

„ In het begin schiep God hemel en aarde; en de vier Elementen, als water, vuur, lucht en aarde waren onderscheiden. En God maakte in den hemel tien koren der Engelen. In het tiende koor was Lucifer, de schoonste Engel en was daar in niet één uur; want hij verhief zich jegens zijnen Schepper, en wilde gelijk zijn God, den Heere. Toen kwam God en stortte hem, zoodat hij strompelde (neerplofte) en viel in den afgrond der hel: O wij arme Menschen!

Zoo was de Duivel dan zelfs in den hemel en was er de allerschoonste, en konde in denzelven niet blijven ten gevolge van zijne hoovaardij, en viel daaruit met al zijn Makkers! — Daarom wil de hoovaardij in den hemel niet zijn. Wie zich hier op het aardrijk verheft, die zal ginds vernederd worden, en valt langs denzelfden weg, dien Lucifer viel. God, die schiep Lucifer, en maakte hem op een oogenblik den allerschoonsten in den hemel. Op dien voet (in dier-voege) verhief zich de Duivel; op het oogenblik viel hij in den afgrond der hel, en werd het allerijfselijkste schepsel. Want men zegt het, en het is waar: wat

rad

rad wordt, dat vergaat rad; 's avonds witte sneeuw, 's morgens zwarte drek. Uit de stede (de plaats) daar de Duivel uit viel, die is ook den Mensch bereid. God geve dat wij deze alle mogen verdienen. Hiertoe helpe ons de Vader, en de Zoon, en de heilige Geest. Amen."

Offchoon nu het Nederfakfisch of Nederduitsch uit de Rei der beschaafde talen tegenwoërdig verban- nen, en over het algemeen genoodzaakt is, om bij de geringere standen in slijk en vuilnis omtewroeten, vindt hetzelfde echter bij sommige ouderwetfche Noordduitsche Vaderlandsminnaars nog altijd zijne voorstanders, die, hoezeer zij het als Schrijftaal niet bezigen, echter vermaak er in fcheppen, om des- zelfs woordenschatten uit te stallen, en deszelfs fraaije eigenschappen in het licht te stellen. Aan dezen loffelijken ijver heeft men de zoogenaam- de *Idiotica's* te danken, die er van tijd tot tijd van het Nederfakfisch of Platduitsch zijn uitgeko- men, en onder welke het bekende Bremisch-Neder- fakfische Woordenboek, uit verscheiden deelen be- staande, eene voorname plaats bekleedt. — Ook tusfchenbeide ftort nog wel eens deze of gene Noordduitsche Dichter de inblazingen der Muze in den oud-vaderlandfchen tongval uit. Men herinnere zich bij voorbeeld de bevallige Platduitsche Idyllen, die men onder de Gedichten van den beroemden Voss aantreft. — Slechts enkel echter wedervaart haat zulk eene eere. Het lot der oude Nederfakfi-

fche tale is en blijft rampzalig. Gelukkig, dat zij ten minste hare zuster, het Nederlandsch in grootheid en aanzien mag aanschouwen, hoe smertelijk het voor het overige ook vallen moge, bij den voorspoed van aanverwanten zelf in ellende te moeten verkeeren. — Wij beklagen haar, en gaan een paar blikken op de zoo evengemelde zuster werpen. (81)

b) *De Nederlandsche taal,*
 of
Het Nederlandsch of Hollandsch.

Zie daar ons op eigen grond en bodem terug gekomen, na bij een gedeelte onzer taalmagen een bezoek te hebben afgelegd. Wij moeten thans het ontstaan onzer eigene Sprake kortelijk overwegen. Vooraf zij met een enkel woord gezegd, dat wij dezelve gewoonlijk het Nederlandsch en niet Nederduitsch noemen, omdat wij den laatsten naam meer, als den algemeenen geslachtsnaam van alle Nederduitsche talen en tongvallen, in tegenoverstelling der Opperduitsche beschouwen, en die dus minder op eenen tak alleen van dien hoofdtak toepasselijk is. Mijn geachte ambtgenoot IJPEIJ is mij hierin voorgegaan. Verkiest een ander echter op zijn oud-Hollandsch van de *Nederduitsche* tale te spreken, wij zullen niet met hem er over twisten. Er zijn toch meer zaken, wier ge-

geslacht- en foortnaam (Nomen Generis et Speciei) soms dezelfde zijn.

Ons Nederlandsch is een tak van den alouden Nederduitschen tongval. Dit staat vast. Maar op wat wijze is het een, van de overige twijgen onderscheiden, tak geworden? Hoe is het zulks geworden? Wanneer heeft dit plaats gehad? Uit de ineensmelting van welke Nederduitsche tongvallen is het voornamelijk ontstaan? Waardoor onderscheidt het zich inzonderheid? Trachten wij zoo goed mogelijk op het eene en andere te antwoorden. — Zien wij eerst, wanneer het Nederlandsch zich als eene eigenlijk gezegde, meer of min beschaafde Schrijftaal begint te vertoonen. Wij moeten het tijdpoint hiervan zoeken in de dertiende eeuw. In het laatste van deze treffen wij de eerste Nederlandsche Schrijvers aan, wier werken tot ons zijn overgekomen, en in wier taal wij de taal onzer dagen met het grootste gemak herkennen. Dat deze Schrijvers JAKOB VAN MAERLAND, MELIS STOKKE en JAN VAN HEELU geweest zijn, weet elk, die ook maar een oppervlakkig overzicht onzer taalgeschiedenis heeft. — Van nog een weinig vroeger dagteekening, dan de Schriften dier Mannen, is hier en daar eene enkele oude keur, in de Charterboeken van Nederlandsche Landschappen of Steden te vinden. Ik heb hier het oog op de Middeburgsche keur van 1254, op eene andere, welke van nog vroeger jaartal schijnt te zijn, en waarmede de Heer WILLEMS onlangs beloofd heeft ons te

zullen bekend maken — en op nog een paar oude stukken, welke eene en andere hier echter minder in aanmerking komen. (82)

Misfchien denkt iemand, dat het met de zoo hooggeroemde, eerwaardige oudheid onzer taal dan toch zoo breed niet staat, indien wij van haar aanwezen geen oudere geschriften kunnen aantoonen, dan die ons op de dertiende eeuw wijzen. Ik verzoek eenen zoodanigen echter onder het oog te willen houden, dat wij hier van het eerste bestaan onzer taal, als beschaafde, gevormde Schrijftaal; met andere woorden, dat wij hier van de eerste ons bekende Schrijvers in dezelve spreken. — Hoe lang zij reeds onder andere Nederduitfche tongvallen gefcholen hebbe, voor dat zij aan de hand van Nederlandsche Schrijvers uit hare duisternis te voorschijn treedt, wie zal zulks bepalen? — En dat zij in haren grondaanleg, in haar Germaansch karakter op al dien lof van eene grijze aloutheid, oorspronkelijkheid, en onverbasterdheid aanspraak kan maken, welke, zoo als wij hier boven hebben aangetoond, aan de Duitfche taal in het algemeen moet worden toegezwaard, hiervan zal zich elk overtuigd vinden, die de moeite wil nemen, om een opmerkzaam oog op haar te vestigen. Hij zal dan zien, dat men haar als eenen tak, en eenen zeer zuiveren, gladden tak dier eerwaardige taal te beschouwen hebbe, en dat dus hetgeen op deze laatste toepasselijk is ook geldt ten aanzien van haar en allé niet geheel ontaarde Duitfche tongvallen, om het

even of de vorming dezer tongvallen tot eene beschaafde taal bij den eenen wat vroeger, bij den andere wat later hebbe plaats gehad.

In de dertiende eeuw dus vertoont zich ons Nederlandsch, als eene wel nog wat ruwe, maar echter reeds tamelijk wel gevormde Schrijf- en Boekentaal; en van dien tijd af aan blijft zij dat karakter staande houden. Van dien tijd af aan blijft zij, zich, als eene van hare Duitfche Naburen meer of min onderscheidene Spraak kenmerken.

Het moet echter grootendeels aan de ligging en de van het overige Duitschland Staatkundige afgecheidenheid der gewesten, waarin zij haar Spraakgebied heeft, toegeschreven worden, dat zij niet hetzelfde treurige lot heeft ondergaan, hetwelk, zoo als wij zagen, hare Zuster in het Noordelijke Duitschland trof. Hadden de Nederlanden vooreerst niet zoo weinig aanrakingspunten met de overige Duitfche gewesten gehad, waren zij zoo niet aan de Westelijke uiteinden van Duitschland gelegen, op vele plaatsen door de Zee als omgeven, op andere niet door Germaanfche, maar Romanifche gewesten begrensd geweest; ware ons Vaderland een brok des Duitfchen Rijks gebleven, zoo als het oudtijds was, en had het geen Staat op zich zelve uitgemaakt, dan zoude misfchien ook, ten tijde der Hervorming, de hoogere tongval den lagen bij ons van den troon gefchopt hebben. — Ten minste er ware vrij wat kans toe geweest. — Aan de Natuur- en Staatkundige zelfftandigheid dus van ons land,

land, en hierdoor mede van ons volkskarakter hebben wij het dank te weten, dat wij eene eigene taal bezitten, en dat het aloude Nederduitsch bij ons die schuilplaats en hulde gevonden heeft, naar welke het in Duitschland vruchteloos omziet.

Maar welke, ons door oude Geschriften eenigzins bekende, Nederduitfche, of liever in het algemeen, welke talen en tongvallen hebben tot de vorming van ons Nederlandsch, zoo als het tegenwoordig beftaat, de grondstoffen of bijvoegfels opgeleverd? Ter beantwoording dezer vraag dienen wij een paar blikken te werpen op de aloude Bewoners en Naburen dezer gewesten. Wij zullen dan zien, dat men in het oude Friefch, Frank-Duitsch, Nederfakfifch en gedeeltelijk in eenig Fransch en Latijn deze grondstoffen en bijvoegfelen zoeken moet.

In de eerfte plaats komt hier het oude Friefch in aanmerking. De oude Friefen waren een zeer beroemde Nederduitfche Volkftam, wier vermaardheid ten tijde van TACITUS reeds zoo groot was, dat hij van hen zegt: „Doorluchtig is de Friefche Naam onder de Germanen.” — In die tijden woonden de Friefche, en de met hen allernaauwft verwantschapte Kauchifche Stammen aan de Zeekusten, tuffchen den Rijn en de Elve. Aan den anderen kant der laatstgemelde Rivier vond men Angelen en Sakfen. Toen deze laatften zich vervolgens, gelijk wij hier boven zagen, meer en meer uitbreidden, traden Angelen, Jutten, Kauchen en Friefen met hen in bondgenootfchap.

Al-

Allen schijnen nagenoeg ééne taal gesproken te hebben, welke men nu eens Saksisch, dan eens Friesch noemde. Van daar, dat toen een gedeelte dezer Volkeren in de vijfde eeuw, onder den naam van Angelsakfen, naar Engeland overstak en hetzelfde grootendeels veroverde, zij er eene Sprake planteden, die nog tot op den huidigen dag hare verwantschap met het Friesch ten allerduidelijkste aan den dag legt, en wier oudste oorkonden, vergeleken met de oud Friesche schriftelijke gedenkstukken, wat de Spraak betreft, schier van de laatstgenoemden niet te onderscheiden zijn. (82*)

In de zesde eeuw, of een weinig later mischien, werd de Friesche naam en magt nog vermaarder, en verzwolg schier die der Sakfen en andere Bondgenooten. Wat voorheen toch Sakfen geheeten had werd nu Friesland genoemd, en men sprak in het algemeen eenen tijd lang niet van de Saksische, maar van de Friesche taal. Ten Oosten, tot aan de Eider toe, was alles Friesch. Ten Zuidwesten strekte der Friesen gebied zich uit tot aan en over Maas en Schelde. De Frankische Monarchen snuikten deze magt echter geweldig. Wij zagen dit reeds, toen wij van de oude Sakfen spraken. Hetgeen toch hen gold ook in vele opzigten de Friesen, die met hen tot de zelfde maagschap en hetzelfde bondgenootschap behoorden. Vóór en om de tijden dus van KAREL den Grooten kromp Friesland in tot het landbestek tusschen Maas en Wezer. Het splitste zich

zich toen namelijk in drie deelen; het eerste tusfchen het zoogenaamde Sinkfal en het Vlie, het tweede tusfchen het Vlie en de Lauers, en het derde tusfchen de Lauers en de Wezer. KAREL de Grootte liet Friesland door verfchillende Graven regeren, en terwijl die aan de Westelijke zijde van het Vlie allengskens erfelijk werden, noemde men dit gedeelte of Westfriesland, *Frisia hereditaria*, dat is het *erfelijke*; het Oostelijke integendeel *Frisia libera*, of het *vrije Friesland*. De gewesten tot het laatste behoorende bleven een vrij Gemeenebest uitmaken. In allen was het oude Friesch de gangbare taal. Men kan, des verkiezende, dit met ADELUNG in het Bataafsch-Friesch, het Kauchisch-Friesch en het Noord-Friesch verdeelen, offchoon ik niet weet, of er grond voor zij, om dit met den gezegden Taalkenner voor drie verfchillende hoofdtongvallen te houden. — Hoedanig dit oude Friesch geweest zij, laat zich nog al aantoonen. Er zijn toch verfcheidene Gefchriften in hetzelfde voorhanden, in welke de oude Friefche, zoo algemeene, als bijzondere Wetten vervat zijn. Moeijelijk valt het echter dikwerf, om, bij de verfcheidenheid van wijzen, waarop naar den aard van onbefchaafde talen een en hetzelfde woord gefchreven wordt, den waren zin optefporen. — Hoe het echter hiermede ook gelegen zij, wij ontdekken in dit Friesch eenen echt Duitschen tongval, welke al die eigenschappen bezit, waardoor de lagere zich van den hooger en onderscheidt. Deze
tong-

tongval heeft gebloeid van den aanvang des Friefchen Gemeenebests tot aan deszelfs einde, dat wil zeggen over het algemeen op zijn langst tot in de vijftiende eeuw. Zeer vroeg reeds stierf het uit tusschen de Wezer en Eider; wat later tusschen de Maas en het Vlie, waar het, toen de aldaar wonende Friefen meer en meer met de overige Nederlanders tot één Volk in een smolten, in het Hollandsch verzwolgen werd. — In Oostfriesland maakte het allengskens voor het Nederfaksisch plaats, vooral toen dit gewest in de vijftiende eeuw onder Duitfche Graven kwam. Het langst hield het zich over het algemeen echter in deze laatste Provintie, gelijk mede in het tegenwoordige eigenlijke Friesland, en gedeeltelijk ook in Groningerland staande. In de dertiende en veertiende eeuw, was het aldaar nog in vollen bloei. In de vijftiende eeuw dobberde het er tusschen het Vlaamsch en Nederfaksisch. In de zestiende eeuw was het nog slechts in enkele afgelegen streken gangbaar. Het zoogenaamde Boerenfriesch is echter in zeker opzigt nog een Afftammeling van hetzelfde. Zoo ook verraadt de taal, welke in het Westelijke gedeelte van het Hertogdom Sleeswijk gesproken wordt, nog merklijk de oud-Friefche geaardheid. De Inwoners dezer streken zijn van eene Volkplanting uit Oostfriesland afkomstig. Veel Deensch en Nederfaksisch of Platduitsch is er echter tusschen gemengd. (83)

Een paar proeven van het oude Friesch mogen hier volgen!

Dit

Dit is het begin van de oudste Voorrede van het zoogenaamde *Afega-Boek*, in hetwelk men gedeeltelijk algemeene Wetten voor alle Friefen, gedeeltelijk bijzondere Keuren voor de Rustringers, Bewoners van een Landfchap in de Oostelijke gedeelten van het aloude Friesland aantreft. Het *Afega-Boek* is denkelijk uit het begin der dertiende eeuw. Men houde echter in het oog, dat het Friesch toen reeds verscheiden eeuwen gebloeid had.

„ *Hir is eskryvin, thet wi frisa als ek londriucht hebbe and halde, sa God selva sette and bat. Teth wi alle riuchte thing and alle afta thing hilde and ofnade, alsa longe sa wi lifde. Efter thiu bedon het ande bennon alle irthkinninga efter Juliano and Octaviano. Julius and Octavianus, alsa hiton tha forma twene, ther tho Rume Kyninga weron. God orjeff Moysese duas tabulas lapideas, thet sprekth to thiotw twa stenena testu. Ther was on eskryvin alle thet riucht, ther tha israheliska liode hedon and hildon, tha se andere Wostene weron, enz.*

dat is stijf letterlijk :

„ Hier is geschreven, dat wij Friefen alzulk (zoodanig) landregt hebben en houden, als God zelf zettede (instelde) en gebod. Dat wij alle regte dingen en alle wettige dingen houden en oefenen (verrigten) alzo lang als wij leven. Achter dit (hierna) geboden en bonden (bevestigden) zulks alle aardkoningen achter (na) Juliano en Octaviano. Julius en Octavianus, alzo heeten de eerste twee, die te Rome Koningen waren. God over-

overgaf aan Mozes *duas tabulas lapideas*, dat noemt het Volk (d. i. zoo als het gemeene Volk ze noemt) twee steenen tafelen. Daar was aan (d. i. op) geschreven al dat regt, dat de Israëlitische lieden (d. i. het Israëlitische Volk) hadden en hielden (d. i. eerbiedigen moesten) daar (d. is. terwijl) zij in de Woestijne waren.”

Zie hier iets over het laatste oordeel uit hetzelfde Afega-Boek!

Thes fngunda dis sa fallath alle tha timber fon asta there wralde to westa there wralde and werthat al gadur to breken. Thes achtunda dis sa falt thi sten wither thene sten and to brekth al semin and tha berga werthath eifnad. Thes niugunda dis; sa werth alsa grat irth bruinga, sa ther fon on blienne there wralde er nen sa den was. Thes tianda dis werth thiu wrald emonad an there selva skipnese, ther se was, er se use Drochten eskepen hede. Thes andlofta dis, sa gunth thi maninska with thene otherne and ne mi nen mon otheron ondwardia, fon there nede and fon tha ongosta, hwande thenne is ia hwelik mon thes fines birauad. Thes twilifta dis sa werth egadurad alle thet benete efter there wralde anna ene stid. Thes thredlinda dis sa fallath alle tha Stera fon tha himule. Thes fuwertinda dis sa stervat alle tha liode and skilun ther efter upstonda mith othera clathon. Thes fiftinda dis sa burnt alle thiu wrald fan asta there wralde to westa there wralde al to there Hille porte. Ther efter werth domes di. enz. (84)

H

dat

dat is, ftijf woordelijk vertaald:

„ Den zevenden dag zoo vallen al de Gebouwen van het Oosten der Wereld tot aan het Westen der Wereld en worden al te gader gebroken. Den achtsten dag, zoo valt de steen tegen den steen en breekt al te zamen en de bergen worden geëvend (geslecht, Fransch *applané*). Den negenden dag zoo wordt al zoo groot eene aardbeving, als er van aanbeginne der Wereld eertijds geene zoo, als die, geweest is. Den tienden dag wordt de Wereld gemend (d. i. gebragt) aan (d. i. tot) dezelfde gefchapenheid, daar zij in was eer (d. i. voor) dat ze onze Heer gefchapen had. Den elfden dag zoo gaan de Menschen tegen den anderen (d. i. elkander) en niet kan een Man een' anderen antwoorden, van (d. i. uit hoofde van) den nood en den angst, want dan is elk Man van het zijne beroofd. Den twaalften dag zoo worden vergaderd al de beenderen na de Wereld (d. i. misfchien, die ontstaan zijn sinds het begin der Wereld) aan (d. i. op) ééne ftede (d. i. plaats). Den dertienden dag zoo vallen al de Sterren van den Hemel. Den veertienden dag zoo fterven al de lieden, en zullen daarna opstaan met anderekleederen. Den vijftienden dag zoo brandt heel de Wereld, van het Oosten der Wereld tot aan het Westen der Wereld geheel en al tot aan de Hellepoort. Daarna wordt het doemdag (d. i. oordeelsdag).”

In de Noordelijke gedeelten van Oostfriesland fchijnt nog eene flauwe herinnering aan de oude Friefche taal,

taal, ook zelfs nog in het begin der vorige eeuw en wat vroeger aanwezig te zijn geweest. De Heer CADUVIUS MULLER heeft toen ter tijd aldaar een *Memoriale linguæ Frisicæ* geschreven, waarin hij, behalve eene woordenlijst, ook eenige vertellingen, in toen nog in de voormelde streken gangbaar Friesch geplaatst heeft. Om het grappige des verhaals mogen de volgende paar regels hier eene plaats vinden.

Onk old Freesck Wyff in die Tzierck kuhmende, en hadde iu lief di nat ergel heeri, quidde: da heere ick di floite uhn duhdelseck Gades, wehr is myhn stock uhn holsken, ik mut dunsfen. (85)

dat is:

„Een oud Friesch Wijf in de Kerk komende, en in haar levensdagen geen orgel gehoord hebbende, zeide: daar hoor ik de fluit en den doedelzak Godes, waar zijn mijn stok en klompen, ik moet dansen.”

Volgens het oordeel des Heeren WIARDA, is in dit Friesch reeds zeer veel Nederfakfisch.

Kenmers zijn van gevqelen, dat ons Molkwerumsch en Hinlopensch almede het meeste den aard van het oude Friesch nog behouden hebben. Ten slotte dus nog een Molkwerumsch Onze Vader uit FOKKE SJOERDS. Algemeene beschrijving van Friesland!

Uws Fader, der y binne ynne hymmelen. Ien Namme worde heilige. Ien kenningryk komme. Ien wille geschae allyk ynne hymmel, soa aeak op ierde. Uws daegs brae joun uws joed; In forjauw uws unzze schielden, allyk æk wy forjouwe uws schieldeners. * In lied

uws naet yn forsieking, mar forlos uws fen den quaden. Want jens is 't keningryk, in de kraeft, in de haerlykheid ynne iewigheid. Ammen. (86)

Dat een tongval oudtijds zoo bloeiend en gesproken wordende of door Bewoners, of door onmiddelijke Naburen onzer Nederlandfche gewesten grootelijks mede als Gevader bij de wieg onzer taal gestaan heeft, zal wel weinig betoog behoeven. Vooreerst toch houde men in het oog, dat de tongvallen, die in de overige niet Friesche gewesten van ons Vaderland oudtijds gesproken werden, op zich zelve reeds veel overeenkomst met denzelven zullen gehad hebben. Zij toch, die dezelve spraken, Batavieren, Menapiers, Usipeten, Sicambren, en hoe zij verder geheeten mogen hebben, schijnen over het algemeen Nederduitsche Volkstammen, en dus buiten twijfel naauw met de Friesen verwant te zijn geweest. — Nog grooter moest echter deze overeenkomst van taal worden, toen in wat later tijd de Friesche heerschappij zich zoo verbazend ver uitbreidde; toen tot aan en over de Schelde alles Friesch werd, ja Ostende zelf eene Friesche Stad heette. Dit moest natuurlijk aan onze oude taal eene nog meer Friesche plooi geven. Het is onnoodig hier langer bij stil te staan, gelijk het ook buiten de perken dezer schets ligt in bijzonderheden aan te toonen, in welke opzichten ons tegenwoordig Nederlandsch zijne afkomst van het oude Friesch ten toon spreidt, waarin het voorts van hetzelfde eene verschillende geaardheid heeft,

heeft, en in hoe ver het echter minder, dan het Nederfakfisch of Platduitsch, van het Friesch is afgeweken. Over het algemeen geloof ik, dat de menigvuldige en breed uitgerekte twee- en drieklanken, *oai, ooi, eeu, se, ieu* enz., die onze taal, zoo als het mij voorkomt, nog al kenmerkend van andere Duitfche, ook Nederduitfche tongvallen onderscheiden, vooreen gedeelte overblijffelen van het oude Friesch zijn. **UBBO EMMIUS** toch zegt, dat deze taal bijzonder rijk was in tweeklanken. Voor eene afzonderlijke verhandeling ware een naauwkeurig onderzoek naar dit eene en andere een zeer belangrijk en nog niet volledig behandeld onderwerp. (87)

Ook het Frank-Duitsch gelooven wij, dat in de donkerheid van vorige eeuwen onze taal heeft helpen vormen. Wij noemen het Frank-Duitsch dien uit de hoogere en lagere tongvallen voortgefproten oud Duitfchen tongval, welke van die Germanen, die den naam van Franken droegen, zijne benaming ontleend heeft, en die in de midden-eeuwen de meest heerschende Duitfche tongval was. Men weet, dat de Franken, Naburen en oude Bondgenooten der Saksen, Kauchen en Friefen, en oorspronkelijk misfchien eenen afzonderlijken Stam uitmakende, allengskens eene verzameling vooral van Nederrijnsche Volkstammen werden, met welke zich vervolgens een aantal andere, en onder dezelve ook vele van de hoogere Sprake tot een Bondgenootfchap vereenden. Dit breidde zijne overwinnende wapenen wijd en zijd uit,

en slichtte na de verovering van Gallië de vermaarde Frankische Alleenheersching, die onder KAREL den Grooten tot den hoogsten trap van luister steeg. — Men weet, dat zij zich onder anderen over Duitschland, de Nederlanden en Frankrijk uitstreckte. De Duitche taal, die in dezelve de hoofd- en hoftaal was, nam dus toen den naam van Frankisch of Frank-Duitsch aan. Immers zoo heette zij vooral in de meer Noordelijke en Noordwestelijk Duitche gedeelten van het Frankisch Rijksgebied. Geheel ten Zuid-oosten in Deutschland was zij bekend onder den naam van Allemannisch, en daar was haar karakter ook harder, stroever en naar de eigenschappen der hoogere tongvallen gewijzigd. Wij ontdekken duidelijk deze verschillende eigenschappen in al de Geschriften, welke uit die tijden voorhanden zijn, en wier aantal nog al niet gering is. — Naar mate zij van hooger op ten Oosten komen, is het Frank-Duitsch derzelve meer Opperduitsch, naar mate zij uit Westelijker en Noordelijker streken afkomstig zijn, heeft het meer van het Saksisch en Friesch en dus van de lagere tongvallen. Dikwerf houdt het Frank-Duitsch echter zoo wat den middenweg, en men ziet duidelijk in hetzelfde eene taal, die aan de vermenging en in een smelting van allerlei Duitche Volkstammen haren oorsprong te danken heeft. Stout weg te beweren, dat het over het algemeen meer naar het lagere, dan naar het hoogere helt, zoude ik niet gaarne doen. (88)

Wij

Wij zullen hier eenige staaltjes van Frank-Duitsch laten volgen. Men kan nagenoeg rekenen, dat de Frankische dialecten van de zesde tot in de twaalfde eeuw de heerschende geweest zijn. Het spreekt echter van zelve met zeer verschillende wijzigingen, het zij van eeuw, het zij van plaats.

Zie hier een paar regels uit de Frank - Duitfche Vertaling van het Geschrift des Spaanschen Bisfchops ISIDORUS, over de geboorte onzes Heeren. De vertaling is ouder, dan eenig ander stuk. Zij dagteekent zich uit de zevende of misfchien wel uit de zesde eeuw.

Umbi dhaz selba quhad auh in Jobes boohhun: (de hh klinkt ch of k) Spahda dhés gottlichhin fater huuanan (lees de twee u als w) findis? Dhiu chiholan ist fona manno augom joh fona allem himel fleugendem ist siu chiborgan. Siu ist chiuuisfo selben Angilum unchundiu. — Bidhiu huuanda dhazs ziuuare ist ubar hepfendi angilo ferstandan joh iro chiuuizs, huuer manno mac izs dhanna chirahhon. (89)

dat is stijf letterlijk:

„Om dat zelfde (d. i. daarom) zegt hij ook in Jobs boeken: Bespieding (d. i. uitvorsching, wijsheid) des goddelijken Vaders, wanneer vindt Gij ze? Die verholen is van (d. i. voor) Mannen oogen en voor alle hemel vliëgenden (d. i. zich ten hemel verheffenden) is zij verborgen. Zij is gewis zelfs Engelen onkundig (d. i. onbekend). Bij dien (d. i. Bij aldien) wen (d. i. wanneer of waar) dit ook zelfs is overhup-

pelende (d. i. overfpringende, te boven gaande) Engelenverftand en hun weten, wat man mag (d. i. kan) dit dan uitleggen of raden.

Dit Frank-Duitsch helt meer naar de hoogere, het volgende uit den zogenaamden *Codex quadrumanus* (ook nog van voor de tijden van KARËL den Groeten) meer naar de lagere Duitfche tongvallen. Het is fchier geheel Nederfakfifch.

Than was dar en gigamalod Man. That was fruod gomo. Habda gerehtan hugi. Was fan them liudeon Levias cunnas Jacobas sumeas guodero thiedo., Zacharias was hi hetan. That was fo falig Man, hwand hic simblon gerno gode theonoda enz. (90)

dat is:

„ Dan was daar een oud (*gamla* beteekent in het Deensch en Zweedsch oud) Man. Dat was een vroed (d. i. wijs. Men denke aan ons *bevroeden* enz.) Man. (Men denke bij *gomo* aan ons *gom* in *Bruidegom*, d. i. *Bruidsman*). Hij had een geregt gemoed (van *hugi* is ons *geheugen*). Hij was van de liuden (d. i. Stam) Levi's, van de kunne (d. i. van het geflacht) van zekeren Jacobus, zijnde een goed Volk: (d. i. bestaande uit brave lieden.) Zacharias was hij geheeten. Dat was zoo een zalig (d. i. braaf, vroom) Man, want hij altijd gaarne God diende.”

Welk een kenbaar Nederduitsch, en zulks, zoo als sommigen willen, uit de vijfde eeuw, hoewel dit echter niet waarfchijnlijk is.

Men heeft uit de achtste eeuw eenen brok van een oud

oud lied, het Lied van Hildebrand en Hadubrand genaamd, dat bijzonder merkwaardig is, wjl het misfchien ten bewijze kan strekken, dat de oud-Duitfche Romantifche Ridderpoëzij niet altijd, zoo als men gemeend heeft, van uitheemfchen, al mede Franschen oorfprong, maar in den grond van de Duitfche Volkeren zelve afkomstig is. Ook vindt men in dit Gedicht reeds perfonen, die eenige honderd jaren later in het vermaarde Nibelungenlied voorkomen. Zie hier een paar regels uit dit ftuk, zoodanig als dezelve door de keurige hand der beroemde Hoogduitsche Taalkenners, de Heeren GRIMM, in versmaat herfeld zijn.

Een Vader ontmoet zijnen Zoon, en wordt door dezen laatften, die den Vader nimmer met kennis gezien had, genoodzaakt, om met hem te vechten. Ziende dat zijne pogingen, om zijnen Zoon te overtuigen, dat hij deszelfs Vader was, te vergeefsch waren, roept hij uit :

*Welaga, nu waltant Got, quad Hiltibrant: we wurst skihit,
Ih wallota fumaro enti wintro. sehstik urlante,
Dar man mih eo fcerita in folc fceotantero,
So man mir at burc enigeru banun ni gifasta;
Nu scal mih fuafar chind fuertu hauwan
Breton mit finu billu, eddo ih imo ti banin werdän. enz. (91)*

dat is ftijf letterlijk :

„ Wee, wee nu, befchikkend (Hoogd. *waltend*)
God, zeide Hildebrand, wee, wat noodlot gefchiedt!

Ik dwaalde zomer en winter zestig (d. i. zestig jaren) uitlandig, terwijl men mij altijd schaarde in het Volk der schietenden (d. i. terwijl ik altijd bij de voorste Schutters, of Strijders geschaard werd) en men mij op geen' eenigen burg de beenen vastmaakte (d. i. in kluisters sloeg). Nu zal mij mijn eigen Kind met het zwaard houwen, ter neervellen met zijne bijl, of ik zal hem ten Moorder worden."

De taal van het aangehaalde stuk schijnt Frank-Duitsch te zijn, naar het hoogere hellende, op vele plaatsen echter met vrij wat woorden uit lagere tongvallen vermengd. Men kan de Heeren GRIMM in het breede hierover nazien.

Het volgende Frank-Duitsch is uit de bekende Paraphras of omschrijving van het Hooglied van Salomo, vervaardigd, in de elfde eeuw, door WILLERAMUS, Abt van Ebersberg in Beieren. — Het is een wonderlijk mengelmoes van oud Duitsch en Latijn. Zie hier zijne omschrijving van het veertiende vers uit het eerste Hoofdstuk.

Min wine ist mir worden edele wintrubo vone Cypro in den wingarton Engaddi. In Cypro da sint edele rebon, da der ana wasfent die maston trubon. Engaddi ist aber ein stat, da der wasfent Arbusculae balsamum desudantes unte wirt geantfristet fons hedi. Nu quit Ecclesia: Min sponsus, der die bittere des todes durh mih leid, der habet mih gefreuet mit vino resurrectionis suae unte siu stinket also suozo per totum mundum, quasi odor balsami, unte ist outh peccatoribus, qui per
he-

hedos significantur, heilbrunno worden. Wanta sic in dero toife iro sunson gercinet werdent. (92)

dat is stijf letterlijk :

„ Mijn beminde is mij geworden edele Wijndruiven van Cyprus in de wijngaarden Engaddi. In Cyprus daar zijn edele wijnstokken, waar de meeste druiven aan wasfen. Engaddi nu is eene stede (d. i. plaats) waar wasfen *Arbusculae balsamum desudantes* (d. i. struiken van balsam druipende,) en zij wordt genoemd de fontein *hoedi*, (d. i. de bokkenfontein). Nu zegt *Ecclesia* (d. i. de kerk). Mijn *sponsus* (d. i. Bruidegom) die het bittere des doods om mij lijdt, heeft mij verheugd met *Vino resurrectionis suae* (d. i. wijn van zijne opstanding) en zij stinkt (d. i. ruikt) even zoet *per totum mundum* (d. i. door heel de wereld) *quasi odor balsami* (d. i. als geur van balsam) en hij is ook *peccatoribus* (d. i. aan zondaren) *qui per hedos significantur* (d. i. die door bokken worden aangeduid) tot eene heilbron geworden, want zij worden in den doop van hunne zonden gereinigd.”

Ten flotte en met overspringsing van een aantal andere stukken, waar uit hier voor het Frankisch of Fransch-duitsch proeven zouden kunnen getrokken worden, wil ik hier nog een paar regels inlafschen uit den, in de tweede helft der elfde Eeuw vervaardigden Lofzang op den heiligen ANNO, Aartsbischop van Keulen. Dit stuk heeft werkelijk, ook als Dichtstuk, zijne waarde, en zoude een fraai onderwerp voor eene afzonderlijke Verhandeling opleveren. Op
de

de volgende wijze wordt voor een gedeelte een droom,
dien de Aartsbisfchop kort voor zijn overlijden ge-
had had, beschreven.

Einis nahtis der heirro dü gefaah,
Wi her quam in einin vilt Küniglichin Sal
Ci wunterlichimi gefidele,
So iz mit rehti folde fin ci hemele,
Dü dücht sin in stumi troume,
Wiz allinthalyin were bihangin mit golde
Di viuli tiurin steini liuhtin dar ubiral;
Sanc unh Wunne was dir groz unti manigwalt,
Dü fazin dar Bischove manige;
Si schinin also die sterrin cisamine;
Der Bischof BARDO war ir ein;
Senti Heribret gleiz dar als ein goldstein;
Andere heirin genug;
Un was ein lebin unt ein muth.
Dü stunt dir ein stul ledig und eirlich;
Sint Anno wart finis vili gemeiht,
Her was ci finin erin dar gesat;
Nu lobit hers Got da diz also geschah;
O wi gerne her dü gefeze!
Den libin stul wi gern er bigriffe!
Dad ni woliin gelobin du Vurstin
Durch einin Vlecke vure finin bruftin;
Uf stunt dir heirrin ein, hiz ARNOLT,
Ci Wurmezt was her wilin Bischof;
Seint Annu nam her mit handin
So quamin sie dar bihalvin
Mit süzir redin her un dü bistunt.
Her sprach; trosti dig heirro! Godis drüt,
D'sin vlekkin wist hine gedun
Ci ware dir iz gereit der ewige stul;

Daz

*Daz sal sin in curtin stundin ,
 So bist du disin heirrin willicumtn ,
 Untir un ni maht tu nun blivin ;
 Wi lutir iz sal sin dad si willin liden !
 Christ havit tir dist ding irougit ;
 O Wie heirro wad tir erin unti genadin volgit ! (93).*

De Bisfchop ontwaakt vervolgens uit zijnen droom , vergeeft den Keulenaren de hem door hen aangedane beledigingen , (want wrok hierover was de hem nog aanklevende vlek) en sterft.

In het Nederlandsch luidt stijf letterlijk deze droom aldus. „Eens op een' Nacht zag de Heer (d. i. de Bisfchop) hoe hij kwam in eene zeer Koninklijke zaal, bij verwonderlijk fraaije Zetels, zoo als met regt in den hemel zijn zullen, (d. i. behooren te zijn). Deze fchenen hem toe in zijnen droom, hoe zij allerwege met goud behangen waren. Zeer vele diere (d. i. kostbare, dierbare) steenen lichtten (d. i. schitterden) daar overal. Zang en blijdschap waren er groot en menigvuldig. Toen zaten daar menige (d. i. vele) Bisfchoppen. Zij fchenen (d. i. blonken) als de Sterren gezamenlijk. Bisfchop BARD0 was er een van. Sint Heribret glinsterde daar als een goudsteen (d. i. diamant). Andere Heeren waren er ook genoeg. En het was er niets, dan leven en blijmoedigheid. Toen stond daar een stoel ledig en eerwaardig. Sanct Anno werd denzelven wel gewaar. Hij was te zijner eere daar geplaatst. Anno loofde nu God, dat dit dus geschiedde. O hoe gaarne had hij er op gezeten! Hoe gaarne had hij

den

den lieven stoel gegrepen. Dat echter wilden de Vorsten niet gedoogen, uit hoofde van de Vlek op zijne borst. Toen stond een der Heeren op. Hij heette ARNOLD. Te Worms was hij wijlen (d. i. weleer) Bischof. Sanct Anno nam hij bij de hand (of gaf hem de hand). Dus gingen zij bezijden (d. i. zijdwaarts, ter zijde) Met zoete taal stond hij hem toen bij (d. i. troostte hij hem) Hij sprak: Troost U, Heer! gij Godgetrouwe (of lieveling van God). Tracht deze Vlek slechts weg te nemen. Voorwaar U is bereid de eeuwige stoel. Dit zal zijn in korte uren. Dan zijt Gij dezen Heeren welkom. Onder hen moogt Gij nu niet blijven. Hoe louter (d. i. gezuiverd) moet dat niet zijn, dat zij willen lijden (d. i. dulden, toelaten). Christus heeft U dit ding bekend gemaakt. O welk een glorierijk gewaad van eer en genade volgt U! (d. i. zal uw deel worden!")

Dat in deze beschrijving, hoe ruw van stijl ook, eenige Poëzij steekt, zal ieder, die smaak voor dezelve heeft, dunkt mij, erkennen.

Wanneer men in het oog houdt, dat mischien een gedeelte der bewoners van onze Gewesten mede tot het Bondgenootschap der Franken behoord zal hebben; dat de Nederlanden vervolgens onder de Frankische heerschappij geraakten; dat de tongvallen hier te lande dus in velerlei opzigten met de Frankduitsche in aanraking en verbindtenis kwamen, dan gevoelt men van zelve, dat dit eene en andere zijne sporen in het Nederlandsch heeft moeten achter-

terlaten en dat onze taal meer of min eene Frankische plooi heeft moeten krijgen. Om nu juist echter aan te toonen, waar men tegenwoordig dit Fransisch in dezelve te zoeken hebbe, zoude niet van het gemakkelijkste zijn, maar verdiende echter wel een nader onderzoek.

Uit hoofde der groote verwantschap zoude het nog moeilijker wezen, om de Saksische bestanddeelen uit onze taal te ziften, offchoon ook deze tongvallen, die ons alomme op onze grenzen in Groningerland, Overijsfel, Gelderland enz. tegenklinken, zonder twijfel wel wat van hunne eigenaardigheden in onze taal zullen achtergelaten hebben. Reeds van de oudste tijden af aan kan dit hebben plaats gehad, wat het eigenlijke gezegde oude Saksisch betreft, dat echter in den grond met het Friesch wel in vele opzigten dezelfde taal zal geweest zijn. Wat den invloed van het Nederfaksisch aangaat, deze zal begonnen zijn met en na den tijd van KAROL den Grooten, toen het eigenlijke tegenwoordige Nederfaksisch of Platduitsch uit de vermenging van het oude Saksisch met het Frankduitsch en voorts eenigermate met Slawische tongvallen allengskens is voortgesproten. Wij hebben dit hier boven aangestipt en merken bij deze gelegenheid nog aan, dat dus ook de zoo even genoemde Slawische taaltakken door tusschenkomst van het Nederfaksisch op onze taal eenigermate hebben kunnen werken. Wij hopen dat over dit punt eenig licht verspreid zal worden, als

er

er een antwoord op de Prijsvraag zal gekomen zijn,
 do **or** een geleerd Genootschap in ons Vaderland
 over de Slawifche talen uitgefchreven. (94)

Ten Zuiden hebben wij onze luchtige Franfche Na-
 buren, wier taal zulk eene groote rol tegenwoordig
 in Europa speelt, en fints derzelve eerste ontstaan
 alleigskens begon te spelen. Zoude het geen won-
 der zijn, indien zij onzer Sprake niet het eene en an-
 dere gefchonken had; zij, die zelfs in onze Zuidelijke
 Landfchappen op vele plaatfen dezelve geheel en al
 verdrongen heeft? Zoude dit niet des te vreemder
 zijn, daar de Nederlandsche gewesten ten allen tijde
 met Frankrijk in naauwe betrekking geftaan hebben,
 hetzij in die van handel en koopmanschap, hetzij in
 die van Staatkunde, hetzij ook in die van Wetenfchap-
 pelijke en Letterkundige Verbindteniffen.

Wij ontdekken dan ook op eenige plaatfen de spo-
 ren, die het Fransch in onze taal heeft achter gelaten.
 Deze sporen zijn nog al zeer kenbaar door het groot
 en in het oog loopend verschil, hetwelk er tusfchen
 den klank van alles wat tot de Romanifche talen en
 dus ook tot het Fransch, en dat wat tot de Duit-
 fche taaltakken behoort, gevonden wordt. Het Ro-
 manifche woord of de Romanifche woorduitgang ver-
 raadt zich meestal dadelijk, en door deszelfs gezeg-
 den meer Zuidelijken klank, en door den verkeerden
 klemtoonval. Wij hebben over dit laafte in onze
 Aanteekeninge reeds gefproken en behoeven het ge-
 zegde aldaar niet te herhalen.

De

De invloed, dien het Fransch op onze taal gehad heeft is zichtbaar in de wijze, waarop wij sommige letters gebruiken en dezelve uitspreken — in enkele woorduitgangen of terminatiën, welke wij uit het Fransch hebben overgenomen — in sommige woorden, welke wij aan die taal te danken hebben — en eindelijk in Fransche Spraakwendingen en eene misfchien naar het Fransch soms wel eens wat gebogene woordvoeging.

Wat onze verfranschte letters betreft, zoude men hiertoe niet misfchien de uitspraak onzer *u* moeten brengen? In alle andere Germaansche of Duitsche taaltakken klinkt dezer letter (voor zoo ver zij niet van boven betiteld is) als onze *oe*. Ook de Latijnen schijnen aan dezelve dien klank gegeven te hebben. Spanjaarden, Italianen en Portugezen volgen hen hierin na. Rusfen, Polen en andere Slawische Volkeren hebben ook den *oeklank*. Van deze allen hebben wij onze uitspraak niet kunnen leeren. Slechts de Franschen spreken de *u* nagenoeg op dezelfde wijze uit, als wij zulks doen, echter nog wat meer in den smaak van iemand, die vuur aanblaast, gelijk ALFIERI ergens spottende zegt. Is het nu niet denkelyk, dat wij van hen deze uitspraak overgenomen hebben, en te dezen aanzien van het gebruik der andere Duitsche Volkstammen zijn afgeweken? Voorzeker meer denkelyk, dan dat de Franschen ons in dezen zijn nagevolgd! (95)

Misfchien is de wijze, waarop in vroeger tijden de

zoogenaamde *Tgrec* bij ons gebezigd werd, (welke letter namelijk dikwerf met den klank eener bloote *i*, en in wat later tijd met dien eener dubbelde *i* bij onze Schrijvers voorkomt) insgelijks van Franschen oorsprong. Onze Ouden schreven dus *Hoy, thuyt, Ysaac, hystorie*, enz. op dezelfde wijze als, de vroegere Franschen *loy, Roy, moy, toy* enz. schreven. De Heer SIEGENBEEK heeft dit in zijne Verhandeling over de Spelling fraai ontwikkeld. Men wane echter niet, dat de Franschen ons juist de *Tgrec* geheel en al eerst hebben leeren kennen. In het met onze oude taal zekerlijk zeer naauw verwante Angelfakfisch is deze letter reeds zeer gemeenzaam. (96)

Wij spreken onze *s* hard, de *z* zacht uit. De Hoogduitschers doen het omgekeerd. Hunne *z* klinkt echter nog veel scherper dan onze *s*. Zoude ons gebruik, dat in vele opzigten met het Fransche overeenstemt, ook naar het laatstgenoemde kunnen geplooid zijn geworden? (97)

De klank, dien wij aan onze *eu* geven in de woorden *deugd, vreugd, jeugd, leugen* en foortgelijke, strijdt geheel en al tegen dien, welken men in andere Germaansche taaltakken, ten minste in de Opperduitsche en Hoogduitsche aantreft. Hoeveel anders klinkt toch der Hoogduitscheren *eu* in *Freude, Freunde, Reue, Treue* enz. Hun *ö* in *schwören, öde, spröde, dröhnte* en dergelijke woorden meer moet met ons *eu* vergeleken worden. Van waar nu dat verschil?

Daar

Daar van daan, dat wij den gezegden tweeklank op zijn Fransch uitspreken. Ons *vreugd* toch klinkt, wat de *eu* betreft, juist als der Franschen *peux, deux, veux, creux* enz. (98)

Onze geheele tweeklank *ui*, voor zoo ver dezelve namelijk zuiver en niet te veel als het Hoogduitsche *eu* wordt uitgesproken, ontbreekt meerendeels in de taal onzer hooger op wonende Broeders. Zoude hij niet van der Franschen *ui* in *bruyant, fuyant, puis-sant* enz. kunnen afkomstig zijn? Het verstaat zich, dat hij bij ons in de uitspraak vervolgens verhollandscht is geworden. Ik beken echter, dat hij ook uit het oude Zwavisch kan gekomen zijn. (99)

Wij hebben van de Franschen ook eenige uitgangen van woorden overgenomen, die onder anderen door den klemtoon, welken zij naar zich trekken, deze hunne afkomst duidelijk aan den dag leggen.

Hiertoe behoort bij v. onze uitgang *eren* in redeneren, waard-eren en eenige anderen, in welke de wortel zuiver, maar de staart bastaardachtig is. Dit *eren* namelijk, hetwelk men in oude, zuivere Duitsche Geschriften niet aantreft, is, zoo als TEN KATTE te regt heeft aangemerkt, niets anders, dan de uitgang van alle Fransche werkwoorden *er* met achteraanvoeging van den Duitschen uitgang *en*. De Franschen zeggen dus *parl-er, chant-er, tomb-er, coquet-er, charm-er*. Wij maken er van *coquetter-en, charmer-en*. Dit nu zijn geheel en al bastaardwoorden, maar op dezelfde wijze hebben wij dien bastaardstaart ook

achter den wortel van echt Nederlandsche woorden gevoegd, en dus is van het worteldeel *waard* half op zijn Fransch, half op zijn Hollandsch *waard-er-en* (*waarderen*) ontstaan; — van *rede*, *redenen* of *reden* (welk laatste woord de Duitschers nog bezigen voor *spreeken*) *reden-eren*, dat zekerlijk bij nabootsing is van *raisonn-er*. Voor het overige zorge men wel, om den uitgang *eren* niet te verwarren met diezelfde letterverbinding in woorden, als bij v. *leeren*, *keeren*, *spieren* enz. Hier is *er* zuiver Hollandsch, en *eren* is geen bloote uitgang, maar behoort tot het geheele bestaan van het woord zelve. (100)

Onze uitgang *aadje* in de woorden *vrij-aadje*, *boel-aadje*, *stoff-aadje*, *bosch-aadje* en dergelijke, is niets anders, dan het Fransche *age* in *bosc-age*, *veuv-age*, *ray-age* enz. De Hoogditschers en vele andere Germanen kennen dezen uitgang niet. (101)

De Franschen maakten van het midden-eeuwsch Latijnsche *isfa*, bij v. in *Abbatisfa*, *Prophetisfa*, hunnen uitgang *esfe*, bij v. in de woorden *Princ-esfe*, *Pecher-esfe*, *Maitr-esfe* en dergelijke meer. Voor zoover wij het niet onmiddellijk zelve door letterverzetting gevormd hebben, gelijk de Heer BILDERDIJK wil, is ons *esfe* in *Zondar-esfe*, *Minnar-esfe*, *Meester-esfe*, *Prins-esfe* enz. denkelijk eene Dochter van den Franschen uitgang. — De Hoogditschers kennen geen *esfe*. Zij gebruiken *in* voor hetzelfde, bij v. *Prophetin*, *Sünderin*, *Lehrmeisterin*. Zelfs achter het bastaardwoord *Princes* voegen zij nog dat *in* en zeggen *Prinzesin*. (102)

Oen,

Oen, dat als *uitgang* in eenige bastaardwoorden bij ons voorkomt, (men denke aan *saizoen*, *festoen*) ver-raadt door deze woorden zelve het Fransche Vaderland. Het is van *on* gevormd. Het Fransche *saif-on* werd dus *saiz-oen*. In het Hoogduitsch heeft men dien *uitgang* niet. Men behoudt er in bastaardwoorden het Fransche *on* en geeft er den klank aan van *oon*; bij v. *Auction*, *Portion*, wordt uitgesproken *Auctioon*, *Portioon*. — Wij zeggen hier voor *Auct-ic*, *Port-ic*. (103)

In vele bastaardwoorden komt bij ons de *uitgang ier* voor; bij v. *Officier*, *Cipier* en anderen. Doch ook achter echt Nederlandsche woorden treffen wij hem aan; bij v. *Tuin-ier*, *Hoven-ier*, *Wijngaarden-ier*. Dit *ier* is denkelijk het Fransche *ier* op zijn Hollandsch uitgesproken. Dus stamt van het oud Duitsche *gart*, *gard*, (thans in het Hoogduitsch *garten*, bij ons *gaard*, bij v. in *boom-gaard*, *wijn-gaard*), het Italiaansche *giardino*, het Fransche *Jardin*, en hiervan *Jardin-ier*. Zoo hebben wij ook dit *ier* achter ons *tuin* gevoegd en *Tuin-ier* gemaakt. Mischien is echter het Fransche *ier* oorspronkelijk wederom van oud Duitschen bloede. De Hoogduitschers kennen over het algemeen dien *uitgang* niet achter echt Duitsche woorden. (104)

Beter kennen zij, (offchoon zij hem wat anders en met eenen anderen klank gebruiken) onzen *uitgang et*, bij ons voorkomende in *Bank-et*, *Tromp-et*, *Portr-et* en andere dergelijke woorden, die echter

dikwerf geheel en al wat bastaardachtig zijn. Dit *et* is van het Fransche *et, uet, of ette, of ook wel ait* afkomstig. Zoo zeggen de Franschen voor de bovengemelde woorden *Banq-uet, of wil men Banqu-et, Tromp-ette, Portrait* enz. (105)

Of ons *teit* in het bastaardwoord *Majes-teit* (Hoogduitsch *Majes-tät*) onmiddelijk van het Latijnsche *tas* in *Majestas*, dan van *te* in het Fransche *Majesté* spruite, laat zich moeijelijk bepalen. Deze zeldzaam voorkomende uitgang is echter ook van te weinig beduiding, om er langer bij stil te staan. (106)

Ons *ist*, dat wij in enkele woorden bezigen, bij v. in het uitheemsche *Organ-ist* (Orgelspeler), *Klokken-ist* (Klokkenspeler), *Waldhoorn-ist* (Waldhoornblazer), *Bloem-ist* (Bloemkooper, Bloemminnaar), laat zich even gemakkelijk van het midden-eeuwsch Latijnsche *ista*, in *Organ-ista, Harpan-ista*, als van het daaruit voortgevloede Fransche *iste* affeiden, vooral, daar de Hoogduitschers dien uitgang ook bezigen. Zoo hebben wij nog een paar andere bastaarduitgangen uit het Latijn ontleend, waarover wij straks nog met een woord zullen spreken. (107)

Onzen verkleinwoorduitgang *je* hebben wij mischien ook in zeker opzigt aan het Fransch te danken. Eigenlijk toch is dezelve *ke* of *ge*, waarvoor de Hoogduitschers *chen* zeggen. Wij zeggen dus *Meeske, Schaapke*, de Brabanders *Schaapge*, de Hoogduitschers *Mädchen, Schäfchen*. *g* echter op zijn Fransch uitgesproken klinkt voor de *e* zoo wat als *j*, en *zoo* is *Schaapge, Schaapje* geworden. (108) Dat

Dat ook enkele geheele Fransche woorden, doch die thans voor goed Hollandsch doorgaan, in onze taal zijn ingeslopen, weet ieder. Daar echter, gelijk wij hier boven zagen, het Fransch zelve met een onnoemelijk aantal oorspronkelijk oud Duitsche, vooral Nederduitsche woorden, is opgevuld, is het zeer dikwerf gebeurd, dat eene oud Duitsche uitdrukking eene wandeling naar Frankrijk deed, en na aldaar *tout à fait à la Française* te zijn gekleed en opgepronkt, naar haar Vaderland terugkeerde, alwaar onkundigen haar dan als een vreemd wonderdier aanstaarden. Een paar voorbeelden! Ons *Trompet* schijnt geheelenal naar het Fransche *Trompette* gevormd te zijn. Onderwijs is het woord *Tromp* echt Duitsch, het beteekent eene *buis*, inzonderheid die wat kronkelend is. Van daar een *Olijfantstromp*, dat is de lange, buisachtige snuit van eenen Olijfant. Dit woord *Tromp* is naar Frankrijk gegaan, *et* is er daar achter gevoegd, en zoo is het teruggekeerd met eenen geheel Franschen uitkijk. Hetzelfde geldt ten aanzien van *Banket*, in den zin van eenen luisterrijken maaltijd. Het schijnt geheelenal het Fransche *Banquet* te zijn. Maar ons *Bank* is een oud Duitsch woord, waarvan het afgeleide *banken* aan tafel zitten, maaltijd houden beteekent. *Wij hebben daar lang zitten banken*, dat is *maaltijd gehouden, getafeld*. Het Fransche *Banquet* is dus hiervan afkomstig, en ons *Banket* niets anders, dan, als het ware, een Hollandsche Jonge, die met een' Franschen strik op zijnen hoed te huis komt. (109)

Of wij de wijze, waarop wij het meervoud onzer zelfstandige Naamwoorden somtijds vormen, namelijk met *s*, ook van de Franschen overgenomen hebben, durf ik niet bepalen. De Schrijver der Verhandeling over de verwantschap onzer tale met het Angel-Saksisch en Meso-Gothisch wil zulks; terwijl men in de andere Duitsche taaltakken zulk eenen Pluralis niet aantreft. Dit is waar ten minste ten aanzien van het Hoogduitsch, als mede van het Deensch en Zweedsch. In het Platduitsch vindt men hem echter, en zoo ook in het Engelsch. (110)

In hoe ver onze woordvoeging en woordenschikking op de Fransche leest geschoeid zij, valt moeilijk te bepalen. Zeker is het echter, dat wij woordvoegingen hebben, die men in andere Duitsche taaltakken geheel of ten deele niet aantreft. *Gehad hebbende*, in het Fransch *ayant eu*, zal men ten minste in het Hoogduitsch niet bezigen. *Zullende worden* (hetwelk echter ook niet in het Fransch voorkomt) kan men, voor zoo ver ik weet, in het Hoogduitsch niet letterlijk vertalen. Zoo kent men er ook geen *zijnde*, bij v. *bemind zijnde*, *geëerd zijnde*, in het Fransch *étant aimé*, *étant honoré*. *Seyende* is slechts in Opperduitsche tongvallen nog gebruikelijk. — Over het algemeen is de woordvoeging met Deelwoorden of Participia bij de Hoogduitschers, gelijk ik hier boven reeds gezegd heb, niet zoo sterk in zwang, als bij ons en de Franschen. Misschien echter, dat wij de laatstge-

noem-

noemden in het veelvuldig gebruik van dit taaldeel nog overtreffen, hetwelk, voor zoo ver het der duidelijkheid niet nadeelig is, een sieraad onzer taal uitmaakt. Participia geven aan den Stijl ronding en beknoptheid tevens. Van daar, dat de welluidende Grieksche Stijl een zamenweeffel van deelwoorden is, in welker gebruik de Romeinen de Grieksche Schrijvers gevolgd zijn. — De Participia kunnen echter in de nieuwe talen, in welke zij soms voor geene verbuiging vatbaar zijn, wel eens duisterheid en dubbelzinnigheid veroorzaken, wanneer zij niet onzigtig gebruikt worden. (III)

Wat onze eigenlijke woordenschikking betreft, zij is losser en vrijer over het algemeen, dan die der Franschen. Wij veroorlooven ons meer omzettingen, dan zij, en kunnen ons zulks veroorlooven, wijl wij in sommige opzichten eene meer eigenlijk gezegde verbuiging of declinatie hebben, dan men in het Fransch aantreft. Dus hebben wij bij v. eenen Mannelijken Accusativus van het Lidwoord *de*, en zoo ook van de Voornaamwoorden *die*, *welke* enz. onderscheiden vanden Mannelijken eersten Naamval. *Dien Man sloeg die Vrouw*, wijst duidelijk aan, dat de Man geslagen werd. De Franschen zouden in diervoegen met het woord *Man* eenen zin niet beginnen kunnen. *Cet Homme battait cette Femme*, zoude te kennen geven, dat die Man die Vrouw sloeg. — Onderwijl kunnen dergelijke omzettingen soms de kracht en sterkte van den Stijl zeer bevorderen. De oude talen, het Grieksch en Latijn, hebben aan de onbepaalde vrijheid, die zij hierin had-

den, en ten gevolge van haar overvoortreffelijk Grammaticaal zamenstel hebben konden, een groot gedeelte van hare onvergelykelijke kracht, nadruk en welluidendheid te danken. — Gelukkig de Slawifche talen, het Rusfifch, Poolsch en andere, wie het gegeven is dezelve eenigermate te kunnen navolgen! (112)

Men ziet uit het eene en andere, hetwelk wij bijgebracht hebben, dat het Nederlandsch nog al in sommige opzigten zich naar het Fransch gevormd heeft. Hierbij gelieve men echter in het oog te houden, dat de invloed der Fransche taal op de onze juist niet in dien geheelen omvang, van welken wij hier gesproken hebben, heeft plaats gehad vóór het tijdstip, dat onze taal als eigenlijke taal te voorschijn treedt, maar ook na dit tijdstip. — Voorts hebben wij niet dan eenige punten slechts aangestipt, offchoon het voor de perken onzer Schetse nog altijd breedvoerig genoeg geweest is. Het gold hier echter onze eigene taal, en om haar was het geoorloofd een weinig dieper in zee te steken. Slechts in eene afzonderlijke Verhandeling evenwel zoude dit geheele onderwerp behoórljk en naar eisch uit een gezet kunnen worden. Hiervoor zoude het zeer geschikt zijn. Ook verdiende het wel, dat het de aandacht van Taalminnaars eens bijzonder naar zich trok.

Ten slotte trekke men uit de verfransching, die onze taal hier en daar ondergaan heeft, geen bewijs tegen hare onverbasterdheid en oorspronkelijkheid. De verfransching heeft slechts hare uiterste deelen even-
de

befmet, want hoe onbeduidend en zelden voorkomende zijn de bastaarduitgangen onzer woorden in vergelijking van al onze zuivere, echt Duitfche. — Ook het getal der overgenomen Franfche woorden is flechte gering, want den vloed van Franfche en Latijnsche bastaardwoorden, dien een Prufchrijver, welke zijne taal niet kent, in dezelve verkiest te mengen, zal men toch wel niet op rekening onzer taal zelve brengen, van haar, die misfchien tegenwoordig het zuiverfte van alle Germaanfche talen gefchreven wordt. De Franfche plooi, die wij hier en daar in onze woordvoeging en wat dies meer zij aangenomen mogen hebben, doet tot het werktuigelijke zamenftel en de maagdelijke ongereptheid van het Nederlandsch niets af; dezelve geldt toch niet de woorden, maar flechts derzelve gebruik en plaatsing. — Dit is ook het geval met eigenlijke Franfche Spreekwijzen en Spraakwendingen, die wij in onze taal misfchien hier en daar hebben nagebootst, en waarvan wij nog met een enkel woord hadden moeten melding maken. Dergelijke *tournares* ftaan insgelijks met het werktuigelijke zamenftel der Sprake zelve in het allerminst niet in verband. Misfchien zeggen wij in navolging der Franfchen: *een gevoelen omhelzen* (*embrasser une opinion*) of zoo iets dergelijks, hetwelk een andere Duitfche Taalbroeder weer niet zal zeggen. Dit moge dan nu in des laatstgemelden oogen een zoogenaamde *Gallicismus* fchijnen. Maar wat kwaad fteekt hierin, indien het gebruik dezen *Gallicismus* heeft goedgekeurd, en
in-

indien in de uitdrukking zelve geene ongerijmdheid ligt opgesloten. — Ons hierover te willen berispen is van des Taalbroeders kant even dwaas, als het dwaas is van sommige lieden hier te Lande, die overal Germanismen riekten, en ook aan de geestigste wijze van uitdrukken in het Hoogduitsch geen Hollandsch Burgerregt zouden willen verleenen. Men snijdt zich in diervoege de gelegenheid af, om zijne taal hoe langer, hoe buigzamer, smijddiger, leniger, en derhalve geschikter tot het uitdrukken van allerlei denkbeelden te maken. En in dit laatste ligt voor een gedeelte de ware rijkdom eener taal toch opgesloten. Niet de overvloed van woorden alleen, maar de veelvuldigheid, gepastheid, geestigheid, bevalligheid en deftigheid der wendingen en der wijzen, waarop wij met behulp dier woorden aan anderen onze gedachten en gewaarwordingen kunnen mededeelen en in diervoege, als het ware, onze geheele ziel uitdrukken; zie daar wat eene Sprake waarlijk rijk maakt; zie daar hetgene, waardoor eene arme, maar beschaafde taal nog altijd verre weg aan eene wel woordenrijke, maar nog ruwe en ongepolijste Sprake de loef afsteekt. Men kan de eerste vergelijken bij een behoeftig, doch wel opgevoed Meisje, hetwelk van hare weinige kleedingstukken en toofels met zoo veel smaak partij weet te trekken, dat zij altijd als eene der Bevalligheden te voorschijn treedt. — De tweede is gelijk aan eene rijke, lompe Boerin, die, offchoon soms eene halve winkel aan sieraden en kostbaarheden op haar lijf dra-

gen-

gende, zich echter overal door hare plompheid en ongeschiktheid bespottelijk maakt.

Ik heb voor het overige over het overnemen van Spraakwendingen uit het Fransch onlangs in een in den Recensent ook der Recensenten geplaatst Stukje het eene en andere gezegd, en behoef hier thans niet langer bij stil te staan. — Het zij mij echter vergund hier nog ter loops aantemerkten, dat, hoezeer Vreemden verkeerd handelen wanneer zij ons over het inlijven van Fransche Spraakwendingen in onze taal gispen, wij echter wel zorg mogen dragen, om niet tot die opgezwollenheid van uitdrukkingen te vervallen, welke men juist in den eenvoudigsten Franschen Stijl, ja in des Franschmans dagelijksche wijze van spreken het meest aantreft. — Het is een door geheel Duitschland aangenomen gevoelen, dat de hoogere Fransche Poëzij in den grond dikwerf meer eene gladde, nette, fraai berijmde welsprekendheid, dan wel Poëzij; kortom, dat zij niet stout, niet verheven, niet beziel, niet beeldrijk genoeg is. *Notre Nation est de toutes les Nations cultivées de l'Europe la moins poétique*, zeide VOLTAIRE. Wij zullen de waarheid hiervan daar laten. — Dit echter weet ik wel, dat een Franschman in zijne dagelijksche uitdrukkingen over de onbeduidenste zaken zich waarlijk dichtsterlijk genoeg uitdrukt. *Je suis ravi de vous voir, Je vous adore, of vous êtes adorable* (aan een Meisje), *je vous jure, c'est divin, je suis en extase*, en een aantal van zulke hoogdravende spreekwijzen meer vallen

len

len hem , zoo als men zegt , ieder oogenblik uit den mond. Hij denkt er echter niets meer bij , dan wij bij ons : *ik ben blijde , dat ik u zie , ik bemín u , ik verzeker u , enz. enz.* Tevens staan dergelijke zwetfende uitdrukkingen met zijne driftige gebaarmaking , met zijne kwikzilverachtige levendigheid , en met zijn minder diep en duurzaam , dan wel oogenblikkelijksterk en steeds naar buiten werkend gevoel altijd eenigermate in overeenstemming , en zijn dus minder onvoegzaam. — Laat zich echter een bedaard Hollander , Engelschman of Hoogduitscher verleiden , om ook in zijne taal dergelijke Fransche *hyperbolische* Spreekwijzen , Spraakwendingen , of hoe men ze noemen wil , bij de meest dagelijksche voorvallen te bezigen , dan ontftaat er een krijfende wanklank , eene walgelijke gemaaktheid , of wat nog erger is een ondragelijke fchijn van valscheheid. Men is van hem toch dat hoogdravende in uitdrukkingen niet gewoon , dan bij gelegenheid , dat werkelijk zijne geheele ziel door iets zeer gewigtigs of ontroerends is aangedaan. En thans echter hoort men het hem bij de grootfte kleinigheden bezigen. De Spreker is een zotskap of een hui-chelaar ; zie daar de gedachte , die zich onwillekeurig aan ons opdringt. — Maar hier komt nog iets bij. Indien wij reeds in het dagelijksche platte Proza zulke sterke , verhevene uitdrukkingen bezigen , wat zal dan wel de taal der hartstogten in Poëzij wezen ? Of zoogenaamd *Bombast* , of , uit sterke vrees voor dit laatste , berijmd Proza , waar de ziel koud bij blijft als

ijs ,

ijs , omdat aan den dagelijkschen ongebonden Stijl niets dan maat en rijm ontbreekt, om even dichtelijk te zijn. (113)

Wij keeren na deze uitweiding tot onze eigenlijke taak terug.

Men zal wel niet vragen , of het Latijn ook bouwstoffen tot ons taalgesticht geleverd hebbe. Ieder een weet toch , dat deze Sprake in het algemeen op de vorming van alle hedendaagfche talen in Europa vrij wat invloed heeft gehad , en dit is dus iets , waarvan men schier niet behoeft te spreken. Wij , en de Hoogduitschers en alle andere Germanen , hebben aan het Latijn vooreerst verscheidene woorden te danken , die van eeuw tot eeuw , uit hetzelfde of ook wel uit het Grieksch in onze talen en tongvallen zijn ingeslopen , ten andere , eenige woorduitgangen , en ten derde eenige letterlijk uit het Latijn vertaalde woorden en uitdrukkingen. Tot het eerste behooren bij voorbeeld , *Priester* , *Predikant* , *Monnik* , *Klerk* , *Altaar* , *Bijbel* , *Brief* , en een aantal andere. Tot het tweede brengt TEN KATE te onregt den uitgang *in* of *inne* , in *Vriend-in* , *Koning-in* , enz. Beter laat zich dus dan nog afleiden die van *ij* (Hoogduitsch *ei*) in *Abd-ij* , *Voogd-ij* , *Boeker-ij* , dien wij soms mischien aan het midden-eeuwfche *ia* te danken hebben. In den grond zal het echter wel een echt Duitfche uitgang zijn. — Voorts *eel* in *kast-eel* , *rond-oel* en dergelijke , welk *el* van het Latijnsch *ellum* stamt; *Castellum* ,
Ron-

Rondellum op zijn midden-eeuwsch. Zoo is ons *aan* in *Afrik-aan*, *Amerik-aan* en dergelijke meer, van het Latijnsche *anus* (*Africanus*, *Americanus*) afkomstig. De Hoogduitschers hebben dien uitgang ook, maar voegen nog het oud Duitsche *er* achter denzelfven. *Ein Afrik-an-er*, *Amerik-an-er*. — Ook komen hier verder verscheidene uitgangen in aanmerking, waarvan wij hier boven reeds gesproken hebben, en die wij even zoo goed uit het Latijn, als uit het Fransch kunnen gekregen hebben. (114)

Onder woorden en uitdrukkingen, die letterlijk uit het Latijn schijnen vertaald te zijn, kan men rekenen, bij v. *barmhartig* of eigenlijk *be-armhartig*, waaruit het is samengetrokken. Dit is eene lompe vertaling van het Latijnsche *misericors*. Ik zeg: *lompe vertolking*. Immers *misericors* beteekent niet iemand, die een arm, ellendig, hart (*cor miserum*) heeft, gelijk ons *barmhartig* aanduidt, maar die een hart bezit, dat medelijden heeft met het leed van een ander. *Cor quod miseret alterius calamitatis*. — Zoo schijnt ons *omstandigheden* naar het slecht Latijnsche *circumstantiae* gevormd te zijn; ons *bescheiden* naar *discretus*; ons *bekwaam* naar *conveniens*; ons *begrijpen* naar *percipere*; ons *aanvangen* naar *incipere* enz. enz. — Dezelfde gang, dien de menschelijke Geest, wat het vormen en overdragtelijk bezigen van woorden betreft, in onderscheidene talen neemt, kan echter dikwerf ook soortgelijke gelijkheden te wege brengen. — (115)

En dit moge over den invloed van het Latijn op onze

taal

genoeg zijn! Aan te toonen, hoe in de midden-eeuwen en ook nog na dezelve, de woordvoeging en woordenschikking der Duitſche taaltakken in het algemeen, geheelenal eenen Latijnschen zwaai had, zoude met de ontwikkeling van al het overige, hier ter loops aangestipte, een zeer fraai onderwerp voor eene taalkundige verhandeling zijn kunnen.

Zie daar de voornaamste ons in geschrifte eenigzins bekende tongvallen, die oudtijds, en sommigen ook wat later, tot het zamenstel en de vorming onzer taal hunne bijdragen geleverd hebben. Dat het Spaansch ook nog hier en daar een enkel woord of spreekwijze bij ons heeft achtergelaten, toen het, bij onze vereeniging met Spanje, hier te Lande vrij algemeen was, is niet alleen zeer mogelijk, maar ook door voorbeelden bewijslijk. Hetzelfde geldt ten aanzien van eenige andere talen, die door handel en zeevaart met de onze in aanraking gekomen zijn. Het onderzoek naar dit eene en andere blijve den Taalbeminnaren aanbevolen. (116)

Voor het overige hebben die talen en tongvallen, waarvan wij thans meer bijzonder gesproken hebben, zich meer of min (het Fransch en Latijn, bij voorbeeld, slechts zeer staatwelijk) vermengd met andere oude, aan het Friesch en Nederfakfisch op het allernauwst verwante tongvallen, die in de verschillende Nederlandsche gewesten gesproken werden, doch waarvan wij voor het overige volstrekt niets naders kunnen zeggen. Uit geen derzelve toch zijn oorkonden

K

voor-

voorhanden, even min, als wij thans Geschriften zien verschijnen, die in het plat Geldersch, Overijsfelsch, Groningsch en andere soortgelijke Volkstongvallen zijn opgesteld. Wil men de gezegde oude tongvallen dus onder zekere hoofdklassen, als Bataafsch, Nederrijnsch en soortgelijke brengen, de Naam doet niet ter zake. (117) Genoeg! Men stelle zich onze gewesten voor, als van de oudste tijden af aan door Duitfche Volkeren bewoond zijnde geworden. Men merke op, dat de Friesen onder deze laatste eene eerste plaats bekleedden, en het eerst met eenen eenigzins beschaafden tongval hier te voorschijn traden. Men houde in het oog, dat al deze Volkeren in de Nabuurschap woonden van die Nederfakfische en Nederrijnsche Volkstammen, wier het Platduitsch, nog tot op den huidigen dag de grootste overeenkomst met de onze heeft. — Men denke zich onze Voorouderen voorts in aanraking met de Franken of Frank-Duitfchers, Volkeren, naderhand zoo wel uit die van de hoogere als lagere Duitfche Sprake bestaan hebbende. Men herinnere zich voorts het verblijf der Romeinen hier te Lande, en hoe de Geestelijkheid vervolgens in de midden-eeuwen den Kerkdienst in het Latijn verrigtte, en de beschaving, hoe gering ook, die zij nog boven wereldlijken had, uit Latijnsche Schriften putte. Men vergeete niet, dat de Fransche taal in later tijd op onze Zuidelijke grenzen gesproken werd, en dan zal men zich bij dit eene en andere vrij duidelijk kunnen voorstel-

stellen, hoe het Nederlandsch, of Vlaamsch, of Hollandsch (want al deze Namen zijn of waren voor hetzelfde gangbaar) in de donkerheid én stilte der vervloegene eeuwen allengskens heeft kunnen opgroeijen tot die beschaafde *Nederduitsehe* taal, welke het ten huidige[n] dage is. — Wij noemen het eene *Nederduitsehe* taal, eene taal van den lageren Duitschen tongval, wijl hetzelfde hiervan over het algemeen al de blijken draagt. Het heeft echter enkele hardheden, die men in andere *Nederduitsehe* tongvallen niet aantreft. Ook is het rijkelijk bedeed van keelklanken, die het soms scherper, dan het Hoogduitsch uitspreekt, gelijk het geval is met de *g* en de *sch*. — Langgerekte twee- en drieklanken *aai, eeu, icu, ooi, oei* enz. maken, zoo ik niet mis zie, eene van deszelfs onderscheidende eigenaardigheden uit. — In verdere bijzonderheden echter te treden over deszelfs eigenschappen, deszelfs kracht, zuiverheid, deftigheid, rijkdom (vooral in uitdrukkingen tot Handel en Zeevaart, als ook tot bovenzinnelijke voorwerpen betrekkelijk) en wat hiertoe verder behooren moge, — dit eene en andere ligt niet binnen den kring dezer Schets. (118)

c) *Scandinavisch-Nederduitsehe talen.*

Wij gaan thans over tot eene korte beschouwing van die talen en tongvallen des *Nederduitsehen* hoofd-

taks der Duitfche Sprake, welke in het oude Scandinavie, in het tegenwoordige Zweden, Denemarken, Noorwegen, en op het in de buurt liggende IJsland gefproken worden. Men zoude deze talen ook de *Noord-Nederduitfche* kunnen noemen, daar derzelver Spraakgebied meer, dan dat van alle andere tongvallen der lagere Duitfche Sprake, ten Noorden ligt. Sommigen noemen dezelve *Kimbrifche*, of wel *Kimbrifch-Duitfche* talen, eene benaming, die ook niet ongepast kan voorkomen, wanneer men in het oog houdt, dat een groot gedeelte der bovengemelde Landen oudtijds door de Duitfche Volkftammen, Kimbren genoemd, bezet zijn geweest. — Minder gepast is de Naam van *Runifche talen*, want offchoon enkele oud-Scandinavifche letterkundige Gedenkstukken met die oud-Noordfche letteren, welke *Runen* genaamd worden, gefchreven zijn, levert zulks echter geen genoegezamen grond op, om daarom al deze talen de Runifche te heeten. (119)

Tot de Scandinavifch-Nederduitfche talen moet men, gelijk wij reeds elders gezegd hebben, brengen:

Het Deensch.

Het Zweedsch.

Het Noorweegsch.

Het IJslandsch.

Al deze talen zijn op het naauwst aan elkander verwant, en verschillen dikwerf slechts, als tongvallen. Het Deensch is over het algemeen veel zachter, dan het Zweedsch; want op deze talen fchijnen ook weder-

derom de Bergen kunnen invloed uit te oefenen. Het vlakke Denemarken heeft dus eenen gladderen, meer vloeienden tongval, dan het bergachtige, hooge Zweden. Het Noorweegsch is bijna niet bekend. Het IJslandsch veel meer. Men heeft ook in de laatste taal verscheidene dichtstukken en fabelgeschiedenissen, die zeer oud zijn en het IJslandsch belangrijk maken. — Wij zullen echter over dit eene en andere straks nader spreken.

Wanneer wij de Scandinavische talen tot takken van de Duitfche taal brengen, meenen wij zulks met het hoogfte regt te kunnen doen. Hare verwantschap met de andere Germaanfche tongvalken loopt duidelijk in het oog. Men stelle zich hier echter geene verwantschap voor, zoo naauw, als die tusfchen het Nederlandsch en Platduitsch, zelfs niet eens, als die tusfchen het Nederlandsch en Hoogduitsch. — Het volgende Hoogduitsch zal ook door eenen Hollander, dier tale onkundig, nog al verstaan worden.

„Niels Juul war einmal an Land gegangen. Indessen kam Feuer aus auf seinem Schiffe. Juul, der Nothschüsfe hörte, eilte sogleich dem Schiffe zu: Ehe aber er demselben nahe kam, hatte die Flamme schon so sehr die Ueberhand genommen, dass die Offizire bereit standen das Schiff zu verlassen und Juul zuriefen: dass er davon eilen möchte; dass das Feuer der Pulverkammer nahe wäre; dass sie nur den unglücklichen Augenblick erwarteten, da sie aufstiegen müsten. Steht es so zu, antwortete Juul, so ist's Zeit, dass

ich komme. Er befahl darauf seinen Bootsleuten ans Schiff anzulegen, sprang hinauf, flog allenthalben umher und machte solche Anstalten, dass das Feuer gelöscht wurde."

dat is:

„ Neels Juul was eens aan Land gegaan. Onderwijl ontstond er brand op zijn Schip. Juul, die noodschoten hoorde, ijelde dadelijk naar het Schip toe; maar voor dat hij in deszelfs nabijheid kwam, had de vlam reeds zoo zeer de overhand genomen, dat de Officieren gereed stonden, om het Schip te verlaten en Juul toeriepen, dat hij zich schielijk weg moest maken; dat het vuur reeds dicht bij de Kruidkamer was, zoodat zij niets, dan het ongelukkige oogenblik verwachtten, waarin zij in de lucht zouden moeten vliegen. Staat het er zoo mede, antwoordde Juul, dan is het tijd, dat ik come. Hij beval hierop zijnen Sloeproeyeren aan het Schip aanteleggen, sprong op hetzelfde, vloog overal in het rond en nam zulke maatregelen, dat het vuur gebluscht werd."

Minder verstaanbaar zeker, dan in het Hoogduitsch, luidt dit verhaal in het Deensch. •

„Niels Juul var engang gaaet i Land. Imidlertid kom der Brand i hans Skib. Juul, som hørte Nødsrud, ilede strax til Skibet; men før han kom det nær, havde Luen allerede taget saa megen Overhaand, at Offiserene stode faerdige at forlade det, og raabte til Juul, at han maatte skynde sig bort; at Ilden nu var nær Krudkammeret; at de ventede kun det ulykkel-

li-

lige ojblik, da de maatte springe i Luften: Er det saa fat, svarede Juul, da er det Tid, jeg kommer. Han befalede derpaa sine Sluproere at laegge til Skibet, sprang ombord, foer allevegne om, og gjorde saadanne Anstalter, at Ilden blev slukket."

Men ziet hier vrij wat onderscheid, maar te gelijkertijd groote verwantschap tusschen het Deensch en de andere Germaansche taaltakken. — Kenners van de Friesche tongvallen zullen tusschen deze en het Deensch veel gelijkheid bespeuren. Zonderling is het (en zulks kan ten bewijze strekken, hoe dwaas het in den grond zij, platte Volkstongvallen om derzelve klank te belagchen, als deze klank met dien des heerschenden, beschaafden tongvals niet overeenkomt); zonderling is het, dat men juist in het Deensch, hetwelk eene zeer beschaafde taal is, behalve de bij ons gebruikelijke klinkers, ook nog andere aantreft, die nagenoeg sommige klanken in ons plat Geldersch en Overijsfelsch uitdrukken. Men heeft in het Deensch namelijk negen klinkers of vokalen. Hiervan klinkt de vokaal, die de gedaante heeft van twee aan elkander gevoegde *a's*, (in het door ons aangehaalde Deensch zijn er altijd twee *a's* voorgeschreven) somtijds nagenoeg als onze zachtlange *o* op zijn plat Geldersch, in de woorden *geschoren*, *verloren* en dergelijke, eenen klank, welken wij in ons Alphabet met geene mogelijkheid kunnen uitdrukken. De Deensche *ae* heeft de uitspraak van de *e* in ons *wezen*, *lezen*, uitgesproken volgens den Gelderschen tongval, en

zoo als wij die hebben in het woord *wereld*, wanneer men het niet met den blooten *e*-klank, maar met den klank der Grieksche *w* uitspreekt. — Men ziet dus, dat het louter toeval is, dat deze of gene letterklanken voor plomp of voor beschaafd gehouden worden. Niemand vindt de bovengemelde *oo* en *oe* in Denemarken platklinkend. Bij ons zal soms een Amsterdammer, wanneer hij ze van eenen Gelderschman hoort, er den neus van optrekken, terwijl hij niet eens bedenkt, dat in het geliefkoosde Fransch dezelfde Geldersche klanken ieder oogenblik voorkomen, in woorden bij v. als *encore sonore, être, Maitre* en duizend anderen. (121)

Zie hier een paar regels Zweedsch!

Hvem skulle väl vara så ohöfelig? Veten ni ick gamla ordspäket, at om mann vill lära at tala väl, måste man begynna at tala illa? (121)*

dat is:

„Wie zoude wel zoo onhoffelijk wezen? Weet gij niet het oude Spreekwoord, dat wanneer men wil leeren goed of wel spreken, men beginnen moet met slecht te spreken?”

Bij het werkwoord *tala* (spreken) herinnere men zich ons *taal*, ons *vertalen* en ons *vertellen*.

Hetgeen de Scandinavisch-Nederduitsche talen bijzonderlijk van alle overige Germaansche talen en tongvallen onderscheidt zijn zekere eigenaardigheden in haar Grammaticaal of Spraakkundig zamenstel. Hier toe behoort vooral de wijze, waarop zij het bepalende

de Lidwoord of Artijkel gebruiken, en voorts de vorming van haar Lijgend Werkwoord of Verbum Passivum. Wat het eerste betreft, men houde in het oog, dat wij en alle onze overige Duitfche Taalbroeders het Lidwoord *de* of *het* plaatfen vóór het zelfstandige Naamwoord of Substantivum. Wij zeggen *de Man, de Vrouw, het Kind* enz. Zoo doet de Deen, Zweed, Noor, en Ijslander niet. Hij plaatst hetzelfde achter zijn *Substantivum*, en vereenigt het daarmede tot één woord. *Den*, bij verkorting *en* of *n* beteekent in het Deensch *de, Det*, bij verkorting *et* of *t* is ons *het*. *Dag* is ons *dag*. Wil de Deen nu zeggen *de dag*, dan schrijft hij niet *den dag*, maar plaatst *den*, hetwelk hij alsdan in *en* verandert, achter *dag* en maakt er één woord van: *dagen*. — *Aeble* beteekent *Appel*. *Aeplet, de Appel*. *Hul* is ons *hol*. *Hulet, het hol*, even als of wij zeiden *Holhet*. — In het meervoud wordt de achter aangevoegde Artijkel in alle geslachten in *ne* veranderd, waar men welluidendheidshalve soms eene *e* voor plaatst. Dus beteekent *Dagene, de Dagen*. *Aeblerne, de Appels*. *Hestene* (van *Heste* een Paard, ons *Hengst*) *de Paarden*. (122)

De Zweed gaat op dezelfde wijze te werk. Den *a*-klank echter beminrende, maakt hij van het meervoudige *ne* dikwerf *na*. Zie hier voorbeelden! *Konung* (Koning); *Konungen* (de Koning), *Konungarne* (de Koningen), *Böna* (Boon), *Bönan* (de Boon), *Bönorna* (de Boonen); *Barn* (Kind), *Barnet* (het Kind), *Barnen* (de Kinderen); *Verld* (Wereld), *Verlden* (de Wereld),

Verldarne (de Werelden); *Quinna* (Vrouw, verge-
lijk het Engelsche *Queen*, en ons *Kween*), *Quinnan*
(de Vrouw) enz. enz. (123)

In het IJslandsch heeft hetzelfde plaats; de Artijkels
zijn er echter soms wat anders, en de geheele verbuiging
is zeer omflagtig. *Kuinna* (Vrouw), *Kuinnann* (de
Vrouw), *Kuinnur* (Vrouwen), *Kuinnurnar* (de
Vrouwen); *Dufa* (Duif), *Dufann* (de Duif), *Du-
furnar* (de Duiven); *Vφmb* (d. i. Buik, hetzelfde, als het
Engelsche *Womb* en ons *wam* in *wambuis*), *Vφmbenn*
(de Buik), *Vambarnar* (de Buiken); *Bein* (Been), *Bei-
ned* (het Been), *Beinenn* (de Beenen); *Gud* (God)
Gudenn (de God), *Guderner* (de Goden); *Bakare*
(Bakker), *Bakarenn* (de Bakker), *Bakararner* (de
Bakkers); *Sope* (d. i. dronk, teug; men denke aan ons
zoopte), *Sopenn*, *Soparner*; *Fonkiaere* (Jongman)
Fonkiaerenn, *Fonkiaerarner*; *Domare* (Regter, Oor-
deeler; denk aan ons doemen, verdoemen!) *doma-
renni*, *domararner* enz. enz. Het gebruik van den
Articulus achter het Substantivum is echter in het
IJslandsch zoo volkomen vast nog niet bepaald, als
in het Deensch en Zweedsch. (124)

Deze achteraanvoeging van den *Articulus* is reeds
zeer merkwaardig in de Scandinavisch-Nederduitsche
talen. Niet minder merkwaardig is echter de wijze,
waarop het *Passivum* in dezelve gevormd wordt.

Men weet, dat wij en alle andere Duitschers, ge-
lijk mede de Franschen, Italianen, Spanjaarden en
meer andere Volkeren, den lijdenden vorm onzer
Werk-

Werkwoorden niet anders kunnen aanduiden, dan door middel der zoogenaamde Hulpwerkwoorden (Verba Auxiliaria) *zijn* en *worden*, en dat wij hierin verre weg bij de oude talen achterstaan. In het Latijn toch bij v. heeft men in vele tijden der Werkwoorden zulks volstrekt niet noodig. *Amo* beteekent *ik bemin*. Voegt men er eene *r* achter, dan drukt het uit: *ik word beminde*. Welk eene fraaiheid en uitnemende beknoptheid! Ditzelfde nu kan men in de Scandinavische talen ook doen, door achteraanvoeging der *s* of *st*. Bij voorbeeld, het Zweedfche *Höra* beteekent *hooren*; *jag hörer* (ik hoor), *jag hörde* (ik hoorde), *jag har hört* (ik heb gehoord), *jag skall höra* (ik zal hooren). Plaats thans achter deze woorden eene *s*, of liever verwisfel de eindletter voor eene *s*, en gij hebt het Passivum; *jag höres* (ik word gehoord), *jag hördes* (ik werd gehoord), *jag har hörts* (ik ben gehoord geworden. enz. enz. (125)

De Deen gaat op dezelfde wijze te werk, met dit onderscheid echter, dat hij het op verre na niet doet in alle tijden. *Hilse* beteekent in het Deensch groeten; *jeg hilser* (ik groet), *jeg hilfede* (ik groette), *jeg haver hilset* (ik heb gegroet), enz. — Thans het Passivum. *Hilfes* (gegroet worden), *jeg hilfes* (ik word gegroet), *jeg hilfedes* (ik werd gegroet), *jeg skal hilfes* (ik zal gegroet worden, *Hilfes!* (word gegroet!). De voorledene tijden echter worden met behulp van het werkwoord *blive* (worden) enz. gevormd. Ook wordt dit laatste soms alleen gebezigd. (126)

D.

De IJslander en Noor maken even zoo hun Passivum. In het IJslandsch echter voegt men over het algemeen niet eene *s*, maar *st* achter het bedrijvende werkwoord, en gebruikt soms ook de omschrijving met *worden*. Wij zullen hier echter niet langer bij stil blijven staan, en ook niet in het onderzoek treden, van waar de Scandinavisch-Nederduitsche talen de twee opgenoemde, zoo geheel van alle overige Germaansche taaltakken verschillende, eigenaardigheden verkregen hebben. Nieuwere Taalkenners meenen, dat dezelve niet oorspronkelijk in het karakter dier talen zijn ingeweven. (127)

Nog al eenigzins merkwaardig is het ook in het Grammaticale zamenstel der talen, van welke wij thans spreken, dat men het onzijdige bijvoegelijke Naamwoord, wanneer het met het onbepaalde Lidwoord of wel zonder Lidwoord in het enkelvoud gebezigd wordt, door achteraanvoeging der letter *t* aanduidt. Bij voorbeeld! *en from Son* (een vrome Zoon), maar *et fromt Barn* (een vroom Kind), *en gode Moder* (eene goede Moeder), maar *et godt huus* (een goed huis). *ärlig* (eerlijk), is in het Zweedsch voor het Mannelijke en Vrouwl. geslacht, *ärligt* voor het onzijdige. Zoo heeft ook *bred* (breed) in Neutro *breddt*, *stadig* (gestadig, bestendig) in Neutro *stadigt* enz. enz. In het IJslandsch heeft dit ook dus met achteraanvoeging van *d* of *t* plaats. In de laatstgenoemde taal is de verbuiging der bijvoegelijke Naamwoorden zeer omslagtig. (128)

Nog iets bijzonders! De onbepaalde wijze of *Inf-*
ni-

mitivus gaat in de Scandinavisch-Nederduitsche taalfakken niet op *en* uit, zoo als tegenwoordig bij ons en de meeste andere Duitschers geschiedt, maar op eenen klinker, meestal op *a*, of *e*.

In het Zweedsch meestal op *a*. Bij voorbeeld! *Gnaga* (knagen), *grafva* (graven), *säga* (zeggen), *strida* (strijden), *städja* (verhuren, besteden van Dienstboden), *spörja* (vragen, nasporen) *sälja* (het Engelsche *to sell*, verkoopen), *skära* (snijden, knippen. Van daar ons *schaar*), *bära* (dragen, beuren, een woord in alle Duitsche taaltakken oneindige malen voorkomende), *äta* (eten), *skina* (schijnen) enz.

In het Deensch meestal op *e*, zoo als te zien is uit: *grine* (leelijk lagchen, grijnen, grijnzen), *bramme* (pogchen, pralen; zie daar mischien den oorsprong van ons: *hij is een regte bram*, dat dan met ons *bramzeil* ook in verband moge staan), *amme* (zuigen; in het Hoogduitsch, en oudtijds bij ons beteekent eene *Am* of *Amme* eene zoogster of voedster), *besvime* (in onmagt vallen, bezwijmen), *bukke* (bukken), *hvile* (rusten, wijlen, verwijlen), *hagle* (hagelen), *lure* (loeren), *omgjorde* (omgorden), *skenke* (schenken), *svire* (zwieren), *proppe* (proppen), *skjaemme sig* (vervallen, ontfteld worden), *pidske* (zweepen; Geldersch *pietsen*; Hoogduitsch *peitschen*) enz. enz.

In het IJslandsch meestal op *a*. Bij voorbeeld (*ad*) *gala* (roepen, schreeuwen. Men denke aan ons *galmen* en *Nachtegal*), *jaata* (belijden, ja zeggen), *kemba* (kemma of kammen), *milda* (zach, mild
ma-

ken. Hoogd. *mildern*), *naga* (knagen; Hoogd. *nagen*), *prenta* (drukken; in het Engelsch *to print*; bij ons *prenten*, *inprenten*), *smaa* (smaden, verachten), *myga* (zijn water loozen), *hnyga* (neêrbuigen, nijgen), *driupa* (druipen), *stiuga* (vliegen), *fioda* (koken; men denke aan ons gebraden en gezoden), *kriupa* (kruipen), *singia* (zingen), *leka* (lekken), *skaka* (schokken), *deia* (sterven; in het Engelsch *to die*), *hlaupa* (loopen; Hoogd. *laufen*), *spua* (braken, spuwen), *stela* (stelen), *vykia* (wijken), *klaga* (aanklagen), *pyna* (pijnigen), *skapa* (scheppen), *tala* (spreken), *vitna* (getuigen; in het Engelsch *to witness*) enz. enz. enz. (129)

Wanneer wij de Scandinavische talen, vooral het Deensch, tot de Nederduitsch - Duitſche taaltakken, tot den lagereu hoofdtak der Duitſche Sprake brengen, zal niemand ons over het algemeen tegenſpreken, die zich herinnert hetgene wij over de kenteekenen der lagere en hoogere Sprake hier boven gezegd hebben, en die hierbij eenen enkelen blik op de Scandinavische talen geworpen heeft. — Nog een paar woorden ter nadere ontwikkeling. Bepalen wij ons eens bij het Deensch! — De tweeklank *ai* is een der geliefkoosde tweeklanken in de Opperduitsche tongvallen, doch die in de Nederduitsche ſchaars is. In het Deensch komt hij ook alleen in vreemde namen voor en in het woord *Kaiser* (Keizer), waarvoor onze H O O F T ook nog *Kaizar* ſchreef. (130)

De Hoogduitsche *au* gaat in het Deensch, even als
iu

in het Hollandsch, soms in *ou* over, waarbij echter aan het einde eenigzins eene *v* gehoord wordt. Ook schrijft men het *ov*. (131)

De *ei* gaat soms in *ee* over, even als bij ons en andere Nederduitschers. De Deen zegt *Deel*, *Fortdeel* (deel, voordeel) in stede van het Hoogd. *Theil*, *Vorthail*. (132)

De *ie* heeft juist het uitgerekte van de *ie* in den echt Nederduitschen tongval, het Friesch. Het Hoogduitsche *Krieg*, *flieg* zal door den Deen uitgesproken worden *kri-ëg*, *fli-ëg*, even als de Friesen dus niet eenigzins uitspreken, als *ni-ët*. (133)

De zachte *b* komt dikwerf aan het einde der woorden in plaats van de scherpe *p*, of verfmelt midden in een woord schier in de Deensche *v*. Bij voorbeeld *skab*, *skib*, *saeb*, (d. i. *kas* of mischien ons *schap* van eene kas, — schip, sleep, of gesleep). *Tabe*, *haabe*, (verliezen, hopen), dat men moet uitspreken schier, als *Tavé*, *haave*. (134)

De *d* sluit veelal bij den Deen de woorden, waarin de Hoogduitscher de hardere *t* heeft. Bij v. *Stad*, *bred*, *Blod*, *Gud*, *Lyd*, *Nødenz*; in het Hoogduitsch en Opperduitsch *Stadt*, *breit*, *Blut*, *Gott*, *Laut*, *Noth*. (135)

Somtjids smelt de *d* door zachtheid schier geheel weg, even als dit bij ons plaats heeft. Dus wordt *Foder* (d. i. Voeder), in de uitspraak *Foor* (zoo als bij ons Voër). Dergelijke zachte zamentrekkingen zijn in de Opperduitsche tongvallen en het Hoogd. onbekend. (136)

De *f* gaat soms in de zachte Deensche *v*, dat is onze *w* over. *Affked* (affcheid) klinkt als *awfsked*, ja schier als *afked*. (137)

De

De *g* heeft bijzonder veel zachtheid in het Deensch en over het algemeen niet dien scherpen keelklank, dien onze *g* hebben kan. Soms klinkt zij tusschen *k* en *j* in. Soms smelt zij schier weg, of heeft den toon van een flauw gesproken *j*, b. v. in *Rige*, *ſryge*, *forgen* (d. i. rijk, frijken, treurigheid). In *Fugl*, *kugle* (Vogel, kogel) en foortgelijke woorden wordt zij volstrekt niet gehoord. De overgang van *g* in *j* is eene der gewoonſte letterveranderingen in de talen. Van daar oudtijds ons *jonst* en *gonst*, ons *jicht*, in het Hoogduitsch *gicht*, ons *jegens*, in het Hoogduitsch *gegen*, en onze uitgang der verkleinwoorden *je*, waar men oudtijds *ge* zeide. (138)

Harde letterverbindingen, gelijk in de Opperduitsche en Hoogduitsche tongvallen de *Pf*, en voorts *Pff*, *Pfr*, (in de Hoogduitsche woorden *Pflug*, *Pfropf*, *Pflaum*, enz.) zijn in het Deensch, even min, als in de overige Nederduitsche taaltakken bekend. *Pf* klinkt als *f*. *Pfalmebog* (Pfalmbboek) wordt uitgesproken *Salmboeg*. (139)

Even min vindt men er der Hoogduitscheren *schl*, *schm*, *schn*, *schr*, enz. Voor de *sch* heeft men de echt oud Duitſche *sk*. b. v. *sko*, *skin*, *skraek*, *skud*, enz. (d. i. bij ons ſchoen, ſchijn, ſchrik, ſchot). (140)

Van het fiſſen, blazen, en het volmondige, dat de talen en tongvallen der hoogere Sprake zoo bijzonder kenmerkt, vindt men niets in het Deensch.

De Deen is er echter een beminnaar van, om de *j* dikwerf tusschen zijne letteren inteschuiven, en

aardt

aardt hierin weer naar den Fries. Dus zijn letterverbindingen als *bj*, *dj*, *fj*, *mj*, *pj*, *stj*, *tj*, *gj*, *hj*, *lj*, *sj*, *kj*, *skj*, zeer gewoon in het Deensch, bij v. in de woorden: *bjeffe*, *bjelde* (blaffen, schellen of bel-len), *Djeyel* (Duiwel), *Fjeld* (Gebergte), *Fjeder* (Veder), *mjave* (maauwen), *Stjerne* (Ster), *tjene* (dienen), *Gjerrig* (gierig), *Gjeld* (schulden), *Gjek* (gek), *Hjelp*, *Hjemmel* (Hulpe, Hemel), *Gallje* (galg), *Sjel* (Ziel), *sjunget* (gezongen), *sjunket* (gezunken), *Skjorte* (Manshemd.) Men denke aan het Engelsche *skirt*, hemd), *skjev* (scheef), *Skjold* (schild) enz. enz. Mij dunkt, dat deze invoeging der *j* iets zachts aan eene taal geeft. (141)

Men zal er thans wel niet aan twijfelen, of het Deensch in allen deele de kenmerken van de lagere Duitfche tongvallen bezit, en bijzonder zach is. De Heer JENISCH geeft in zijne Vergelijking der voornaamste talen van Europa aan hetzelfde te dezen aanzien onder de Duitfche taaltakken de eerste plaats. (142).

De andere Scandinavifche talen vertoonen niet zoo sterk de Nederduitfche geaardheid. — Het Zweedsch is wat forfcher en zwaarder klinkend, dan het Deensch. De Zweed bemint vooral den rollenden *a*-klank, in ftede van de niet zoo voltoonige *e*. Ook de *r* doet hare rateling veelvuldig bij hem hooren. Er is, dunkt mij, iets zeer mannelijks en krachtigs in zijne taal. — *Bönorna* (de Boonen), *Menniskorna* (de Menfchen), *Kronorna* (de Kroonen), *Dygderna*

L

(de

(de Deugden), *Planeterna* (de Planeten), *Prösterne* (de Priesters), *Syögerska* (Schoonzuster, Zwagerin), *Fröknarna*, *Mödrarne*, *Stafvarne* (de Freules, de Moeders, de Staven). Welke rollende, donderende klanken! nabauwingen, als het ware, der door de Echo's teruggekaatste geluiden in de Mijnen van Dalecarlie; klanken, pasfende in den mond van de moedige Zonen des Noördens, de oude Onderdanen der edele GUSTAAFS ADOLPHUSSEN! (143)

Dit forfche in den Zweedschen tongval doet ons reeds van voren vermoeden, dat het Nederduitsch in denzelfen eenige vermenging met de hoogere Duitfche Sprake ondergaan heeft. De Gefchiedenis drukt op dit vermoeden het zegel der waarheid. Wij leeren toch van haar, dat, behalve de eigenlijke Zweden, ook de Gothen hunne heerfchappij in Zweden hebben uitgebreid. De Gothen nu fchijnen tot Opperduitsche Volkftammen behoord te hebben, wier hoogere Sprake in de meeste Zweedsche tongvallen hare fporen heeft achtergelaten. Natuurlijk echter hier meerder, daar minder. — In twee hoofdtongvallen splitst zich dus, volgens het gevoelen van deskundigen, over het algemeen tegenwoordig nog het Zweedsch; in den eigenlijken Zweedschen en den Gothifchen. Beide tongvallen laten zich weer in een aantal ondertongvallen verdeelen, als in het Uplandsch, het Dalekarlisch, het Nortlandsch, het Oost-Gothifch, het West-Gothifch, het Smölandsch en zoo vervolgens. Op sommige plaatfen verfmelt het Zweedsch in het Noor-

Noorweegsch, of wil men liever, het Noorweegsch in het Zweedsch. (144)

Van het Noorweegsch is weinig bekend. Ook bloeit het nog slechts voornamelijk op het platte land van Noorwegen. In de Steden en in het algemeen in beschaafde kringen is het verdrongen door het Deensch, welk laatste ook de taal der Geestelijkheid bij Godsdienstige plegtigheden schijnt te wezen. Op de Orkadische Eilanden, die oudtijds in naauwe verbindtenis met Noorwegen schijnen gestaan te hebben, is het Noorweegsch geheel bedorven.

Zie hier een Noorweegsch Onze Vader uit den Mithridates.

Faer vaar, du som er i Himlen.

Helket vaarde dit Namn;

Tilkome os dit Rike.

Sje de Wöllie her aa Fera, sem den sjer i Himlen;

Giv os høer Dak vaart daklike Brø,

Og forlat os vaar Sjuld, som vi forlate vaare Sjulner;

Leet os ikkie uti Früstelse; men frals os fradet One;

Ty Riket er. dit, aa Makten, aa Aran i Ewikkhet

Amen. (145)

Men houdt het IJslandsch voor eene Aftammeling van het oude Noorweegsch, daar toch IJsland zijne bevolking uit Noorwegen schijnt gekregen te hebben, en de IJslanders zelve hunne taal nog *Norranisch* noemen. Het IJslandsch is, zoo als ik reeds met een woord zeide, belangrijk om de menigvuldige oud-Noordsche Dichtstukken en Overleveringen, of zoo-

genaamde *Saga's*, die men in hetzelfde aantreft, en waarvan velen, offchoon zoo overoud niet, als sommigen wel meenen, echter reeds verscheiden honderd jaren heugen. Tot deze IJslandsche oorkonden behooren de zoo vermaarde *Edda's*, dat zijn de Verzamelingen der oud-Noordsche Mythen of Fabelen, in liederen en gezangen beschreven, en vol stoute, wonderbaarlijke, maar dikwerf ook verhevene vindingen. Men heeft de oudere en de jongere *Edda*. Tot de *Saga's* behooren de *Orkneyinga Saga*, *Hervarar Saga* enz. enz. (146)

Het IJslandsch, dat ook om deszelfs mindere onverbasterdheid merkwaardig is, heeft verscheiden tongvallen. Sommigen brengen de voornaamsten tot vier. Men wil, dat in het Oostelijke gedeelte van het Eiland het oud Noorweegsch het zuiverst is gebleven. Op de kusten loopt er verbazend veel Deensch onder. (147)

Zier hier eenige regels IJslandsch uit de *Wilkina Saga*. Dit IJslandsch is echter, even als dat van de meeste andere bekende Stukken in die taal, reeds zeer oud.

Hilldibrandur maelti: „hertoginn oc son hans munu blifva hier noekura stund hia thier, enn ec vil rida oc finna minn son Alebrand.” Thidrikur Kongur hafdi heitid, at hann skylldi ecki koma uppa nockurt slot edur festing i Aunlungalandi firr en til Bern. Tha reid Hilldibrandur sin veg, oc Conrad fylgdi honom uppa veginn oc sagdi til hans: „tha thu finnur thinn son Ale

Alebrand, tha tala hoflega til hans, oc seig honum, at thu ert hans fadir, annars hrädist ec, at hann er thinn bani, thvi hann er mikil kempa.” — Hildibrandur maelti: „hvar af skal ec kenna minn son Alebrand?” — Conrad sjaradi: „hann ridur allida hvitum hesti oc hann er pryddur rauðu gulli, hans skiolldur oc merki er hvitur sem snior, oc thar mit uti stendur eitt slot, giort sva sem Bern; hann er sva vaskur kappi, at einginn er hans liki i ollu Aumlungalandi, oc eptir, thvi at thu ert nu cirn gamall madur, tha raed ec thier, at thu beriest ecki vid hann. enz. (148)

dat is stijf letterlijk, en bijna woord voor woord:

„Hildibrandur sprak: „de Hertog en zijn Zoon mogen blijven hier eenige uren bij u (bij Koning Diederik van Bern namelijk) want ik wil rijden en vinden mijnen Zoon Alebrand.” Diderik, de Koning, had geheeten (d. i. sene gelofte gedaan, beloofd) dat hij niet zoude komen op eenig slot of vesting in Amelungenland eerder, dan tot Bern (d. i. Verona.) Daar reed Hildibrandur zijns weegs, en Koenraad volgde hem op weg en zeide tot hem: „Als gij vindt uwen Zoon Alebrand, dan spreek hoffelijk tot hem en zeg hem, dat gij zijt zijn Vader, ander vrees ik, dat hij is (zal worden) uw dood, wijl hij is een groot kamper.” — Hildibrandur zeide: „Waar aan zal ik kennen mijnen Zoon Alebrand?” — Koenraad antwoordde: „hij rijdt altijd een wit paard en hij is versierd met rood goud; zijn schild en tee-

ken is wit als sneeuw, en daar midden in staat een Slot, gemaakt zoo als Bern. Hij is zoo een ras kamper dat niemand is zijns gelijk in heel Amelungenland — en nademaal gij nu zijt een oud Man, zoo raad ik u, dat gij vecht niet met hem. enz. ”

Hier nevens nog een IJslandsch Onze Vader, zoo als het thans nog gebruikelijk is.

Fader vor, thu sem ert a Himnum.

Helgest thitt Nafn;

Tilkome thitt Rijke;

Verde thinn Vilie, so a Jorðu, sem a Himne;

Gief thu ofs i dag vort dageligt Braud;

*Og firigief ofs vorar Skullder, so sem vier firergiefum
vorum Skulldunautum;*

Og inleid ofs ecke i Freistne;

Helldr frelsa thu ofs fra Illu;

*Thviat thitt er Risked, og Maattr, og Dyrð um
Allder Allda. Amen. (149)*

Denemarken schijnt reeds met het geheele Noorden in overoude tijden bevolkt te zijn geworden, en volgens den Heer s ü h m zijnen Naam ontleend te hebben van *Dan*, eene vlakte, of vlak land. Deze Naam komt echter eerst voor in de zesde eeuw. Te voren werden de Denen, Juten, of Jutten genaamd. Daar Denemarken op sommige plaatsen schier onmiddellijk aan Duitschland sloot, was er eene naauwe vereeniging oudtijds tusschen de Duitsehe Volkstammen van al deze kustgewesten; en het is dus geen wonder, dat het Deensch meer, dan eenige andere Scandinavische tongval,

val, met het oude Friesch en Saksisch overeenkomt. Dit loopt vooral in het oog, wanneer men het met het oude, echte Angelfaksisch vergelijkt, waarmede het oude Deensch zich dan ook naderhand in Engeland op het gemakkelijkst vermengd heeft. (150)

Het Deensch schijnt, volgens het oordeel van deskundigen, weinig onderscheid van tongvallen te kennen; ten minste deze tongvallen verschillen van elkander slechts in kleinigheden. De Jutlander spreekt wat traag en loom. Op het Eiland Seeland klinkt het Deensch het zuiverst. In Koppenhagen zelve heeft het bij uitstek veel zachtheid. Op Funen en Laland is het wat slepender en gerekter. In het Sleeswijkfche wordt het een mengelmoes van Deensch, Platduitsch en Hoogduitsch. Als Schriftelijke overblijfselen uit de oud-Deensche tongvallen, zijn vooral de zoogenaamde *Kiaempeviiser* merkwaardig. (151)

Het gezegde moge ten aanzien der Scandinavisch-Nederduitsche talen voor het bestek onzer Schets reeds meer, dan genoeg zijn.

Ons rest thans nog ter vlugtige beschouwing de oorsprong dier hoogstverbasterde, maar echter oorspronkelijk Nederduitsche taal, welke wij om derzelve verregeaande vermenging met eene der Romanische Spraken, het Fransch, de

d) *Romanisch-Nederduitsche taal, het Engelsch*

genemd hebben. Den grondslag van dezelve moet

men in het Angel-Sakfisch zoeken, hetwelk, zoo als men weet, een Nederduitsche, met het oude Friesch op het allernaauwst en innigst vermaagfchap te, tongval was, die door de Angelen en Sakfen (onder welke een aantal Friefen zullen geweest zijn) in het midden der vijfde eeuw naar Engeland werd overgebracht. In hoe ver de oude Britsche tongvallen, waartoe ook Kimbrische en Belgische behoorden, zich met de Sprake dier Veroveraars vermengd hebben, valt moeilijk te bepalen. Veel schijnt er echter, volgens sommiger gevoelen, van het Oude in het Nieuwe niet gekomen te zijn. Voor het overige was in sommige Landstreken de Sakfische, in andere de Anglische tongval meer heerschend. Deze laatste echter, die het meest naar het oude Deensch schijnt getrokken te hebben, verloor tuschen beide onder de Sakfisch-Engelsche Koningen vrij wat van zijnen invloed. Talrijke Deensche Volkerenscharen, in het laatste der achtste eeuw, en vervolgens Engeland binnenstormende, deden het eigenlijke Anglisch, hetwelk hierdoor schier geheel Deensch werd, het hoofd weder opheuren, en hetzelfde was eenen tijd lang, vooral onder den grooten CANUTH en zijne twee opvolgers, de Hoftaal. Naderhand steeg onder EDUARD, den Belijder, het Sakfisch weer wat meer in aanzien. Het had echter vrij wat van het Deensch gekregen. De meeste oude zoogenaamde Angel-Sakfische Schriften zijn vervaardigd in deze Deensch-Sakfische tongval-

vallen. Uit het echt Angel-Sakfische tijdperk toch, hetwelk, volgens den grooten taalkundigen HICKES, driehondert zeven en dertig jaren, (namelijk van in de vijfde tot de achtste eeuw) geduurd heeft, is bijna niets in geschrifte tot ons gekomen. Des te meer echter uit het Deensch-Sakfische tijdperk, hetwelk, volgens HICKES, tweehonderd vier en zeventig jaren, (van den inval der Denen tot dien der Noormannen) duurde. Wij hebben onder anderen uit dat tijdperk twee vertalingen der Evangelisten. (152)

Misfchien hadden de Roomsch-Frankifche Zendingen, die reeds zeer vroeg naar Engeland kwamen, om het Volk tot het Christendom te bekeeren, met hunne Romanifch-Frankifche taal reeds eenigen invloed op het oude Engelfch, dat is het Angel- of Deenfch-Sakfifch uitgeoefend. Zeker is het echter, dat een, offchoon bedorven en met verbazend veel Deenfch, of in het algemeen oud-Noordfch vermengde, Frankifche tongval, namelijk het Normandifch, onder den zoo evengenoemden EDUARD den Belijder, (die in Normandien was opgevoed, en met een groot gevolg uit hetzelfde naar Engeland kwam) het Engelfch, hetwelk toen nog vrij zuiver Duitsch was, reeds tamelijk begon te romaniferen en te verfranfchen. Het Normandifch fchijnt toen reeds eenigzins de Hoffprake geweest te zijn. — Nu kwam echter in de tiende eeuw WILLEM de Veroveraar, Hertog van Normandien, met zijne overwinnende Scharen uit Frankrijk overfteken, maakte zich van Engeland meester, en trachtte zijne Spra-

ke, het kostte, wat het wilde, aan zijne nieuwe Onderdanen optedringen. Met hem begint voornamelijk dat tijdperk der Engelsche taal, hetwelk men, volgens HICKES, in deszelfs aanvang en midden het Noormansch-Deensch-Saksische kan noemen, en hetwelk aan deszelfs einde door dien Taalkenner het half-Saksische genoemd wordt, of liever welks heerschenden tongval hij den half-Saksischen noemt. — Thans toch werd alles verfranscht. In Scholen en Regtbanken werd het Noorsch-Fransch ingevoerd. Al de Grooten moesten Fransch spreken, en hunne Kinderen ter opvoeding naar Frankrijk zenden. Met één woord: het scheen, als of het Duitsch in geheel Engeland allengskens tot den wortel toe zoude worden uitgeroeid. Deze wortelen echter hadden zich te diep in den Engelschen bodem vastgehecht, om zich te laten uitroeijen. Schoon men ook den uit dezelve opgeschotenen Boom van twijg en loover beroofde, en schier tot den grond toe afhieuw, uit zijne levende wortelen sproten telkens nieuwe scheuten voort. Deze scheuten, hoe dan ook op zijn Fransch vervolgens gesnoeid en besnoeid wordende, en als het ware met eenen geheel uitheemschen looverdos omhangen, groeiden eindelijk weder op tot eenen forschen Boom, onder wiens breede takken het uitheemsche kreupelhout allengskens begon te kwijnen en te sterven. — Zonder beelden, die zich ook reeds moeilijk laten volhouden, gesproken! Op het einde der dertiende eeuw en vervolgens werd de oud-Duitsche landtaal in Engeland wederom de heerschen-

sehende, en onder EDUARD den Derden werd zij weder de openlijke Regeringstaal. Het Fransch had haar echter schrikkelijk verbasterd; met één woord: sinds een drie- en viertal eeuwen was allengskens door de in een smelting van Fransch en Duitsch die taal ontstaan, welke wij tegenwoordig het Engelsch noemen. Zij is echter eerst door de Hervorming en de twisten tusschen het Volk en de Kroon regt gevormd en beschaafd geworden. Eenmaal er aan gewoon zijnde, om zich met het Fransch te vermengen, heeft deze taal, na haar eerste ontstaan, geene zwaarigheid gemaakt, om dit naderhand, hoe langer, hoe meer te doen. Van daar dus het bonte aanzien, dat het Engelsch tegenwoordig heeft. — Onderwijl is de oud-Duitsche grondkleur alom zichtbaar, en in sommige stukken is zelfs weinig uitheemsch ingeflopen. Men vergelijkte bij voorbeeld eens het Engelsche Onze Vader, zoo als het thans is, met een zoodanig Gebed uit het Angel-Sakfische tijdperk. Men zal nog in den grond dezelfde Duitsche taal ontdekken. (153)

Het Engelsch heeft, zoo als elke taal, zijne tongval-
len, bij welke beschouwing wij echter niet zullen blijven
stilstaan, daar zij ruw, onbeschaafd, en niet als Schrijf-
taal gebruikelijk zijnde, hier niet in aanmerking kunnen
komen. Men kan in ADELUNG's Mithridates eene
opgave van Schriften vinden, die tot deze tongval-
len betrekking hebben. Het Zuid-Schotsch schijnt
in sommige opzigten nog al eenige vermaardheid bo-
ven de andere tongvallen te bezitten. Het is ook aan het
Duitsch

Duitsch getrouwer gebleven, en als Schrijftaal eenigermate gebezigd geweest. Dit laatste had vooral plaats in vroegere tijden, uit welke men vele Schotfche Gedichten en Lieder en heeft. — Met het Berg-Schotsch, Hooglandsch of Gaelisch, zoo vermaard door OSSIAN'S Gedichten, heeft deze Schetse geene punten van aanraking. Het is eene taal, die tot de Duitfche talen niet behoort. Even zoo is het met het Erfisch of echt oud Iersch gelegen, alsmede met het Wallich en Cornwallisch in Engeland. — Men moet al deze tongvallen houden voor overblijffelen der oud-Keltifche talen, offchoon Germaanfche Dialecten in overoude tijden er zich misfchien eenigermate mede vermengd hebben. (154)

In een bijzonder onderzoek naar den aard en de eigenschappen van het tegenwoordig Engelsch te treden ligt niet in den kring dezer Schetse. Te minder is zulks ook noodzakelijk, daar het Engelsch eene vrij bekende taal is. — Ter loops zij aangefipt, dat het in zijne uitspraak misfchien de moeilijkfte, in zijn Grammaticaal of Spraakkunstig zamenftel de eenvoudigfte en gemakkelijkfte van alle Europeefche talen is. Verscheidene Rededeelen zijn geheel onverbuigelijk in hetzelfde, en men heeft dus met al die veranderingen niets te maken, welke te dezen aanzien in andere Spraken, vooral in de oude talen plaats hebben. Het Lidwoord blijft eeuwigdurend hetzelfde, om het even, of het van eenen Man, eene Vrouw, of van een onzijdig voorwerp gebezigd worde; om het

het even, of het in den eersten, tweeden, derden, vierden Naamval, in het enkelvoud, of het meervoud sta. Zoo is het ook met het bijvoegelijke Naamwoord of Adjectivum en het Participium of Deelwoord gelegen. *Good* bij v. (goed) blijft altijd *Good*, hoe men het ook bezige. Het verandert dus niet, als bij ons en de Hoogduitschers, in *goede*, of *goeder*, *goeden* enz. De leere der Geslachten, die in de meeste talen zoo veel hoofdbrekens veroorzaakt, is dood eenvoudig in het Engelsch. Alle voorwerpen, die niet onmiddelijk in de Natuur Mannelijk of Vrouwelijk zijn, zijn onzijdig. Deze Regel snijdt alle verschillen af. Declinatie of verbuiging heeft slechts plaats in den tweeden Naamval en in eene aanduiding van het meervoud. De veranderingen in den wortel der Werkwoorden, bij de tijdvoeging of conjugatie, hebben niet dat ingewikkelde en uit een loopende, dat men in de zoogenaamde ongelijkvloeiende Verba der andere Duitse taaltakken aantreft. — De Woordenschikking of Constructie is zoo eenvoudig, als die van een kind, dat pas begint te spreken. In dit eene en andere laat het Engelsch zich dus gemakkelijk leeren. Maar tot al deszelfs verdere taaleigendommelijkheden of Idiotismen regt doortedringen, deszelfs uitspraak volkomen magtig te worden, de uitnemende werken van Proza en Poëzij, in hetzelfde geschreven, regt te verstaan, hiertoe wordt veel tijd en moeite vereischt. Iets heel anders is het een paar woorden Engelsch te snappen, dan *Shakspear*
of

of *Milton* met gemak en eenigermate als de Dichters zijner eigene Moedertaal te kunnen lezen. (155)

Ik zal hier ten slotte drie Onze Vaders laten volgen; het eerste uit het Angel-Sakfische, of laat mij liever zeggen het Deensch-Sakfische tijdperk; het tweede uit het Noormansch-Deensch-Sakfische, en het derde uit het tegenwoordige.

Het eerste luidt dus, en is in de Angel-Sakfische Evangeliën van THOM. MARSHALLUS te vinden. Het moge met een tot eene proeve van dien ouden tongval strekken.

Fader ure, thu the eart on Heofenum.

Si thin Nama gehalgod;

To becume thin Rice;

Gewurthe thin Willa on Eorþan, swa swa on Heofenum;

Urne dāghwamlican Hlaf syle us to Dāg;

*And forgyf us ure Gyltas, swa swa we forgyfath
urum Gyltendum;*

And ne gelādde thu us on Costnunge;

Ac alys us of Tfele. Sothlike. (156)

Geen Onduitsch woord is nog in dit Onze Vader te vinden. Het meeste is ook zeer verstaanbaar. *Swa swa*, is het Hoogduitsche *so wie*, ons Nederlandfche *zoo als*. In IJslandsche Onze Vaders leest men *so sem* of ook *swas*. In Zweedsche en Deensche Onze Vaders *som*, *sofs*, of wel *saa som* enz. De Meso-Goth zeide *swa*.

Hlaf is brood. In het Meso-Gothisch *Hlaifs* of *Hlaibs*. (Men moet er mischien de *h* als *ch* in uitspreken). De Slawische Volkeren zeggen *Chleb*. In het

het Hoogduitsch spreekt men nog van *ein Laib Brot*. De oude Friefen hebben *laef*. De Engelschen nog het woord *loaf*.

Sylan beteekent in het algemeen *geven*; *gesyllan* is *verkoopen*, waarvoor de Engelsche tegenwoordig *so sell* zeggen.

To dag (heden) is het Engelsche *to day*.

Gyltas (Schulden) leeft nog in het hedendaagsch Engelsche *Guilt*, *guilty* enz. In het Meso-Gothisch beteekent *Gild* ook iets, hetwelk men verschuldigd is, impost, boete, of zoo iets dergelyks. Ons *Gelden*, *Vergelden*. (Meso-Gothisch en Angel Saksisch *Gildan*) staat er mede in verband. — In het IJslandsch beteekent *Eg gellid*: Ik betale of voldoe eene schuld.

Bij het woord *Costnunge*, d. i. *beproeving*, herinnere men zich het tegenwoordige Hoogduitsche *Kosten*, (proeven) bij spijs en drank gebruikelijk.

Lysan, *alysan*, *loesan*, beteekent in het Angel-Saksisch *losfen*, *verlosfen*. De Meso-Goth zeide *lausjan*. De Hoogduitscher zegt thans *lösen*, *erlösen* enz. De Engelschman *loose*.

Tfele is ons *evil*, *cuvél*. Hoogduitsch *Uebel*.

Alle andere woorden in dit Onze Vader zijn te kennelijk, om eenige opheldering te behoeven.

Het volgende Onze Vader is uit de dertiende eeuw.

Oure Fader, that art in Heyenes!

Halewid be thi Name;

Thy Kingdom come;

The

*To be thi Wille do, as in Hevene and in Erthe;
Gyff to us this Day oure Brede over other Subst.ince;
And forgyve to us oure Dettis, as forgyven to oure
Dettours,*

And lede us not into Temptatioun; (157)

But delyve us fro Yvel. Amen, that is, so be it.

Men ziet hier duidelijk de vermenging van het Fransch met het oud-Duitsch. *Other Substance* toch is het Fransche *notre Substance*. *Dettis* is het Fransche *Dettes*. *Dettours* het Fransche *Debiteurs*. *Temptatioun* herinnert ons *Ternation*, en *delyve* het Fransche *delivrer*.

Aldus luidt het tegenwoordige Onze Vader in het Engelsch.

Our Father, which art in Heaven!

Hallowed be thy Name;

Thy Kingdom come;

Thy Will be done in Earth, as it is in Heaven;

Give us this Day our daily Bread;

And forgive us our Debts, as we forgive our Debtors;

And lead us not into Temptation;

But deliver us from Evil;

*For thine is the Kingdom, the Power and the Glo-
ry for ever. Amen. (158)*

Men heeft in dit Onze Vader ook nog de woorden *Power* en *Glory* uit het Fransch; *Power* namelijk van *Pouvoir*, en *Glory* van *Gloire*. In de beide vorige Onze Vaders ontbreekt het slot: *Want U is het Koningrijk enz.*

AAN.

A A N T E E K E N I N G E N .

(1) Men zie het eenige regels hier onder te noemen werk van den Heer VON ARNDT, pag. 104. In de opnoeming der talen van Europa in de vorige afdeeling, ben ik hoofdzakelijk gevolgd: ADELUNGS *Mithridates, oder allgemeine Sprachenkunde mit dem Vater Unser als Sprachenprobe in beinahe 500 Sprachen und Mündarten*, IIde Deel. Wat den Naam van Germaansche en Duitfche talen betreft, Germanen was eerst de Naam van eenen afzonderlijken Duitfchen Volkftam, die daarna bij Buitenlanders de algemeene Volksnaam is geworden. Bekend is de plaats van TACITUS, die hiertoe betrekking heeft. In de *Fasti Capitolini* wordt de Naam van Germanen reeds vermeld, 410 jaar na Romes flichting. Verschillend zijn de afleidingen. Ik houde het met die van *Her, Cher, Ger, Guer*, d. i. krijg, verwering, (Fransch *guerre*, Engelsch *war*, ons *weren*) en *Man*, dat is *Man, Mensch*. Germanen, Hermannen, (de Naam *Herman, Harmin*, Latijnsch *Arminius, Harminius* is er van afkomstig), beteekent dus *Krijgers, Oorlogsmannen*. *Hereman* is in het Angel-Sakfisch een *Soldaat, Heer, Heir* is hier ook verwant, gelijk misfchien het Griekfche en Latijnsche *Heros*, en zoo ook *Herus*, het oud Perfifche *Herete*, Hoogd. *Herr*, ons *Heer* enz. Deze woorden toch worden bij de Slawifche Volkeren als *Ger*, of *Cher* uitgefproken. Dus spreken,

M ken,

ken, zoo als deskundigen zeggen, de Rusfen onzen naam *Herman*, als *Cherman* of *German* uit. — *Man* en *Mensch* (in den grond dezelfde woorden) komen in vele talen voor, en klinken er *Moan*, *Mon*, *Mo*, *Moyne*, *Min*, *Mönsch*, *Minsch*, *Men*, *Manna*, *Meneske*, *Menscha*, *Mand*, *Madur*, *Monsh*, *Mush*, *Manush*, *Manizen* enz. enz. Egyptische Priesteren vertelden aan HERODOTUS, dat de eerste Mensch *Menes* geheeten was. De twee eerste Menschen heeten in het oud Perfisch *Meschia* en *Meschiane* (Mensch en Menschin). Geen wonder dus, dat zoo vele Volks- en Stamnamen uit denzelven zijn zamengesteld. Behalve *Germanen* heeft men *Allemannen*, *Noormannen*, *Angelmannen* (*Englihsmen*); in klein-Afië *Kermanen*, *Karamanen*; zoo heeft men ook *Turkomannen*, *Brachmanen*, *Bomanen*. Men zie het voortreffelijke Geschrift des Heeren VON ARNDT: *Über den Ursprung und die Verwandtschaft der Sprachen von Europa nach Anleitung des Russischen allgemeinen vergleichenden Wörterbuchs*, p. 302. Voorts WACHTER en andere Glosfatoren op de woorden: *Germanen*, *Man*, *Heer*, *Mensch* enz. enz.

Wat het woord *Duitsch* betreft, of wel *Teutsch*, *dutsch*, *tuetsch*, *tysk*, *dysk* enz. (zoo toch luidt het in de onderscheidene Duitfche tongvallen), en het daarvan gevormde Romanifche *Tedesko*, *Tudesque*, *Tuois*, *Teuton* enz. het staat in verband met het oud Keltifche, Germaanfche, Gothifche, *Teut*, *Tut*, *Dit*, *Tit*, *Düt*, *Thiud*, *Tuued*, *Thiuda*, enz. *Aarde*, *Land*, ook *Mensch*, *Volk* beteekenende. (*Tütte* beteekent, volgens RÖSSIG in zijne *Deutsche Alterthümer*, pag. 54, in het plat Duitfch nog *Volk*.) *Duitfchers* kan dus te kennen geven of *voortgesprotenen uit de aarde*, of in het algemeen *een Volk*. Met het eerste komt treffend de plaats van TACITUS overeen, als hij van de Germanen zegt: „De Germanen vermelden in hunne Gezangen den lof van den uit de Aar-

Aarde voortgeprotenen God *Teuto* of *Tuisco*, (de lezingen verschillen) en van zijnen Zoon *Mannus*, als den Stamvader van hun Volk." — Zoo werd ook de Godin, *Hertha*, *Herthus*, *Ertha*, *Erda*, dat is de *Moederaarde* (zegt **TACITUS**) bijzonderlijk bij hen vereerd. Over al het geen wij hier in deze Noot gezegd hebben verdient ook nagezien te worden **ECCARD** *de Origine Germanorum*, pag. 13 en volg. en 18.

(2) *Nicht, wo die goldne Ceres lacht,
Der friedliche Pan, der Fluren Behüter,
Wo das Eifen wächst in der Berge Schacht,
Dort entspringen der Erde Gebieter.*

SCHILLER.

(3) **BOUTERWECK** heeft in *seine Geschichte der Pöfste und Beredsamkeit*, Theil IX, pag. 36. dit duidelijk aange- toond, alsmede, dat *Charlemagne* een Duitsch Vorst was. Vergelijk over het eerste de fraaije beknopte Geschiedenis der Nederlandsche taal van mijnen geachten Ambtgenoot, den Heer **JP EIJ**, p. 195.

(3*) Ik zal hier ter loops eens eenige Fransche woorden van oud Duitschen oorsprong opnoemen, waarbij de minste Lezers zoo oppervlakkig aan de Noordsche afkomst denken zullen.

Souhaiter, oudtijds *Saukshaiser*, zamengesteld uit *sous* (het Latijnsche *sub*) en *haiter* van het Meso-Gothisch *Haitan*, Angel-Saksisch *hatan*, *gehatan* (begeeren, eischen). In later tijd zeide men *haitan*. Van hier nog ons *heeten*, *hoiten*, in den zin van *sterk eischen*, *gelasten*.

Rester, *arrdter*, van het oud Duitsche *Rasten*, *resten*, tegenwoordig *rusten*, Hoogd. *ruhen*.

Auberge van het oude *Hersberg*, *Hetrberg*, thans *Herberg*.

Bière (in het Italiaansch *Bara*,) een *doosbaar* van ons

Bare en dat van het oude *Beren*, *Baren*, Mefo-Gothifch *Bairan*, dat is *dragen*, bij ons nog als uitgang zeer gebruikelijk; bij v. *vruchtbaar* (vruchtendragend) *wonderbaar* enz. enz.

Crier (in het Italiaanfch *gridar*) van het Mefo-Gothifch *greitan*, bij ons thans *greijen*, *grijnen*, *greiten* enz.

Eperon (in het Italiaanfch *Sperone*) van het oud Duitfche *Spor*, *Spora*, *spore*, tegenwoordig *spoor*. — Niets is in het Franch gewoner, dan de voorvoeging der *E* voor zulke woorden, zoo als bij v. hier, in *Esperon*, en dus in *Etoffe* van *ftof*, *Etable* van het Latijnfche *stabulum*, bij ons *stal*, *Ecrit* van het Latijnfche *scriptum*, ons *fchrift*, *Estandard* van *flandert*, *flandaart*, en dit van *flaan*; *Epoufe* van het Latijnfche *sponsa*, in het Italiaanfch *spofa*, enz. enz. Van daar de reden, dat het oude Franch dergelijke woorden altijd fchrijft met eene *s*, als *e-speron*, *e-stable*, *e-stoffe*, *e-ecrit*, — *e-serin* (van ons *fchrijn*) *e-stat* (van ons *flaat*, in het Latijn *flatus*), *e-stude* (van het Latijnfche *fludium*), *e-stonner* (van het Hoogduitfche *flaunen*, *erflaunen*) — *e-screvifse* (van *kreeft*, *krebs*) — *e-scurie* van *fchuur*, Hoogd. *fcheuer*.

Jardin (in het Italiaanfch *giardino*, fpreek uit *djardino*) van *gard*, *garten*, *gaard*, bij ons en de Duitfchers honderd malen nog gebruikelijk. Het beteekent eene verzameling, vergadering van het eene of andere. Vandaar *boomgaard*, *bloemgaard*, verzameling van boomen enz. En zoo ook in de Slawifche taaltakken, volgens ARNDT, *Gorod*, *Grad* een *Stad*, *Ogorod* een *Moefluin*, hetzelfde als het Platduitfche *Gorden*, en het Engelfche *Orchard*. — Doch genoeg reeds! Men kan zoo honderd andere Franchen woorden van oud-Duitfchen bloede opnoemen. En dat zij uit Duitfche taaltakken afkomstig zijn, zal men toch wel willen gelooven, daar men ze in dezelve reeds vindt lang, voor dat er nog Ita-
li-

liaansch, Fransch, enz. in de wereld waren. Vergelijk hier den *Thesaurus Linguarum Septentrionalium* van HICKES, I. Deel, pag. 91. en ADELUNG ter aangevoerde plaats, die aldaar de *Kritische Anmerkungen von E. STOSCH* aanhaalt, bij welken men, even als bij HICKES, geheele Lijsten van zulke woorden kan aantreffen. — Ook zelfs in later dagen is nog wel eens een Germaansch woord naar Frankrijk gewandeld. Bij v. *Havresac*, niets anders, dan ons *haverzak*, en nog eenige anderen, die ik in JEAN PAUL'S *Vorschule der Aesthetik* heb opgenoemd gezien. Van zelve gevoelt men nu, hoe verkeerd het zij, in het Fransch te willen *etymologiseren*, zonder met de Duitse taal takken grondig bekend te zijn. Hoe dikwerf dus MENAGE, bij wien dit, volgens ADELUNG, het geval was, den bal heeft moeten mislaan, kan men begrijpen. En zoo ook onze FRANS BURMAN, die alles uit het Fransch wilde afleiden, zonder te bedenken, dat meestal eerst het Fransche woord van ons of onze Taalbroeders naar de Franschen gewandeld was. De groote HUIJDECOPER heeft hem hierover dan ook behoorlijk te regt gesteld. Dit zij voor het overige gezegd, zonder aan des Heeren BURMANS bekwaamheden, noch aan die van MENAGE in andere opzichten te kort te willen doen. Deze laatste inzonderheid was een zeer geleerd Man, en daarbij een groot liefhebber van de Woordafleidkunde. CHRISTINA van Zweden zeide zeer vernuftig van hem: „*C'est un fort bon homme, ce Menage, mais il ne peut jamais voir passer un mot, sans lui demander, d'ou il vient et ou il va.*” Men vergeve ons het aanhalen van dit kortswijlig gezegde.

(4) Het oudste, in Geschrifte bekende Fransch is de zogenaaemde Verbonds - Eed tuschen de Koningen, LODEWIJK den *Duitscher* en KAREL den *Kalen*, welke eed aan KARELS

Bijde in het oud Fransch werd afgelegd, en zulks te Straatsburg, in het jaar 842. Beide deze broeders, welke kleinzonen van KAREL den Grooten waren, verbonden zich door dien Eed tegen hunnen ouderen broeder LOTHARIUS. Men zie er over de *beknopte Geschiedenis der Nederlandsche taal* van mijnen Ambtgehoort IJPEIJ, pag. 253. BOUTERWECK, ADLUNG, enz., enz., enz.

(4*) Vergelijk den *Mithridates*, Tweede Deel, pag. 169. Onze beroemde TEN KATE laat zich in zijne *Aanleiding*, I Deel, p. 24, alwaar hij over de Volk- en taalverspreiding van Europa handelt, hier ook zoo over uit: „Zoo (zegt hij) van den Kimbrischen (men versta hieronder de Scandinavisch-Nederduitsche talen, het Deensch, Zweedsch enz.) als van den Theutonischen tak hebben wij, ten opzigt van de oudheid en staatverandering, niet veel bescheid; noch Griek, noch Romein wist ons daar veel van te zeggen: want bevorens de Grieken en Romeinen de Volkeren van Gallië en Germanië regt leerden kennen, speelden ze verwardelijk met de Namen van Gallen en Kelten. Dit echter weten wij nu van achteren, dat er zelfs tot den bloeitijd der Romeinen bijna geene Steden onder Kimbrische en Duitische Volkeren gevonden werden; men leefde meestal op het land, ruw, zonder schatten, zonder omslag. 't Is dan niet te denken, dat er voor de geboorte van CHRISTUS *merkelijke verandering van taal bij deze kan geweest zijn, wijl geen Freemdelling, om twit te halen, derwaarts gelokt werd; en bij het Landleven verloopen de talen minder, dan in de Steden; hierom vindt men de Spraak bij den Boer altijd ouderwetscher, dan bij den Steelman.*”

(5) Wanneer ik zeg, dat de Duitche taal over het algemeen ten allen tijde de taal der Duitche Volkeren geweest is, name men dit niet in den zin, als of dezel-

zelve niet iedere eenw een zeker ander voorkomen in hare woorden en wat dies meer zij, gehad hebbe. Zulks zoude ieder een, die met het verloop der talen bekend is, als de hoogste dwaasheid moeten voorkomen. Wij hebben hier alleen het *hoofd* karakter, het *hoofdeigenaardige* der Duitfche taal in het oog; het oorspronkelijke samenstel harer wortelen, met één woord, datgene, waardoor zij Duitfche taal is. En dit gelooven wij, dat over het algemeen hetzelfde altijd geweest is. Immers, welke is anders de reden, dat alle namen van rivieren, bosfchen, bergen enz., in de landen, waarin de Duitfchen talen heerschen, zich, hoe verminkt, vervormd, en verlatijnscht zij soms zijn mogen, uit de Germaansche taaltakken vrij duidlijk laten verklaren. Strekt dit niet ten bewijze, dat die Namen hun van Duitfche Volkeren gegeven; dat Duitfche Volkeren derhalve, van de vroegste tijden af aan, reeds de Bewoners der Duitfche gewesten geweest zijn? Konde de geleerde ECCARD dus daarom in zijn Werkje over den Oorsprong der Duitfchers niet te regt zeggen: „*Germani itaque fuerunt, qui primi Nomina haec Sylvis, montibus et fluviis nostris indiderunt. Nec praeter Germanicam linguam ullius alterius Idiomatis vestigia apud nos invenies, quod indicio est, Majores nostros hic primos et solos degisse, nullis aliarum gentium incursionibus infestatos aut Coloniais mixtos.*” ECCARD, *de Orig. Germ.* p. 59., bij wien men aldaar de uitlegging van eenige rivier-, berg-, en bosch-namen vinden kan. Vergelijk hier ADELUNG'S *Lehrgebäude* enz. p. 17.

(6) Men vergelijke hier mijn Stukje over de Verkleinwoorden, geplaatst voor twee jaren in den *Recensent ook der Recensenten*, en de in hetzelfde aangehaalde Schrijvers op de eerste bladzijde. Ik ontken voor het overige niet, dat wij niet ook enkele vreemdsoortige bestanddeelen in de samen-

stellingen onzer woorden hebben, gelijk bij v, onze Nederlandsche woorduitgangen *oen, aadje, eel, aan, teit*, en eenige anderen, waarover wij nader spreken zullen. Deze zijn echter niet veelvuldig, en verraden zich nog altijd door den klemtoon, van welken zij het zakelijke deel der woorden, waarmede zij verbonden worden, berooven. — Men weet toch, dat deze accent bij ons anders doorgaans op het zakelijke deel, op den woordwortel valt, ten minste, wanneer het geene zamengestelde woorden zijn. (In het laatste geval zijn er mischien nog al meer uitzonderingen, dan men wel denkt, gelijk onze beroemde en scherpzinnige Landgenoot, de Hoogleeraar KINKER, in zijne Profodie p. 210 heeft aangeroond.) — Dit eigenaardige in den val des klemtoons nu, dat de nog onverbasterde Duitfche taaltakken aankleeft, is mede een bewijs voor derzelveer hooge oudheid en oorspronkelijkheid. Dat de Mensch, wanneer hij zijne taal begint te fcheppen, in de uitfpraak op die lettergreep bijzonder drukt, welke den wortel, het voornaamste deel van het woord uitmaakt, is allernatuurlijkst. Het is te verwachten, dat hij *Hebben* en niet *Hebben* zal zeggen. Voor zoo ver hij dus hiervan geheel is afgeweken (gelijk dit bij v. in de Romanifche talen het geval is), kan dit geene andere oorzaak hebben, dan verbaazende fchokken, verbaazende omkeeringen in den geheelen aard eener taal; verbasteringen en vermengingen van dezelve met geheel vreemdfoorrige Spraken, waardoor een Volk op het laatste zijne woorden volftrekt niet meer kent, niet meer weet, wat zakelijk of onzakelijk in dezelve, wat wortel of gaen wortel, wat levend of dood is, en wat dus den meesten nadruk in het fpreken al of niet bevordert. Even zeer bewijst het tegenovergeftelde hiervan de zuiverheid en onverbasterdheid eener Sprache, en dat dezelve nog het karakter van

van hare allereerste jeugd behouden heeft. Het Engelsch is eene der verbasterdste talen van Europa. Maar is er ook wel eene taal in Europa, in welke de klemtoon zoo verschrikkelijk springen, als in deze Sprake? Men zie hiervan voorbeelden aangehaald bij BLAIR, in zijne *lessen over de Redekunst*. I p. 222. Over den juisten val des klemtoons op het zakelijke deel der woorden, als bewijs voor de zuiverheid eener Sprake, zie men ADELUNGS *Mithridates*. II. pag. 169. en *Lehrgeb.* I, 248. Over de oorspronkelijkheid van het Nederlandsch, zie men de Verhandeling van den Heer SIEGENBEEK over den Rijkdom enz. onzer taal. p. 128.

(7) Men zie over al deze Volkeren en de Streken, welke zij vermoedelijk bewoonden, den Schrijver der Verhandeling: *over de Verwantschap tuschen onze taal en het oude Meso-Gothisch en Angel-Sakhsch*, (hierop komt de inhoud neer) een der beste taalkundige Stukken, die ik bij ons kenne, en te vinden in de Werken der Leidse Maatschappij. VII Deel. — Voorts RÖSSIG, *Deutsche Alterthümer*, pag. 65 en volg., alwaar men het meeste, dat er in later tijd over geschreven is, kan vinden aangehaald en opgenoemd.

(8) Nog vroeger echter vinden wij van hen gewag gemaakt in de *Fasti Capitolini*, in welke wij lezen, dat 250 jaren voor den Kimbrischen Oorlog door *Marcus Claudius Marcellus* over de Infubrische Gallen en de Germanen gezepraald is. Dit schijnen die Duitsche Volkeren geweest te zijn, van welke CAESAR en TACITUS verhalen, dat zij oudtijds over den Rijn getrokken waren. RÖSSIG, *Deutf. Alterth.* p. 69. en de daar aangehaalde Schrijvers.

(9) Zie HERODOTUS, III, 115. aangehaald bij ARNDT, 174. TACITUS spreekt in later tijd ook van den Barnsteen, welke door de Germaansche Kustbewoners

verzameld werd. *De Mor. Germ.* Cap. 45. Zij noemden denzelven *Glesum*, dat is *gles*, waarin men duidelijk ons *glas* ontdekt. Beide woorden toch zijn van *Gleifen*, *gleistoren*, *glinsteren*, *glimmen*, dat is *blinken*, *doorschijnend* zijn afkomstig. Vergelijk den Heer IJPEIJ, p. 167. en de daar aangehaalde Schrijvers.

(10) ARNDT. 174, 175. Men zie hier WACHTER op dit woord. Het was in de Keltische taaltakken oudtijds ook te vinden, en beteekende er ook *water*. Hetzelfde leert ons ook ECCARD *de Origine Germanorum*, p. 21 en 22, alwaar hij over den oorsprong der Namen *Donau* en anderen handelt. In de Noten van WESSELINGS *Herodotus* verstaat men door den *Eridanus* ook de *Radanne*.

(11) De Heer VAN ARNDT in zijn aangehaald Geschrift. Ik heb zijn gevoelen in dezen zoo veel mogelijk getoetst, en meen ook het eene en andere gevonden te hebben, dat tot nadere bevestiging van hetzelfde, zoo als het mij voorkomt, dienen kan. ADELUNG schijnt in zijnen *Mithridates* op eene aloude afstamming der Germanen van, of wel verwantschap met de Thraciers niet veel te hechten, gelijk hij meestal de Namen van sommige Thracische Volkeren, die dit anders nog al zouden kunnen bevestigen, volstrekt met geene gelijkkluidende Duitsche in zakelijk verband wil gebragt hebben. Ten aanzien eener lijst van Thracische woorden verwijst hij op zijne *älteste Geschichte der Deutschen*, een werk, dat ik ongelukkig niet heb kunnen bekomen. Ik zoude anders die woorden (voor zoo ver zij *echt oud Thracisch* zijn) wel eens willen gezien hebben. In een paar uitgangen van woorden, die hij in den *Mithridates* aanhaalt, ligt, dunkt mij, nog al vrij wat Germaansch opgesloten. Het gevoelen des Heeren VAN ARNDT, om, als het ware, door middel van de oudste Thracische Volkstammen de Germanen aan Asië, en voorts door de

de oudste Perfen aan de Zuidoostelijke gedeelten van dit werelddeel te hechten, is inderdaad, hoe meer men alles overweegt, als gisfing gansch niet van waarfchijnlijkheid ontbloot. Men dient echter het geheele gefchrift van dien Schrijver te lezen en te herlezen, om over deze meening behoorlijk te kunnen oordeelen. Voor het overige wijk ik in zoo ver van hem af, dat ik juist niet zoo zeer het Zuidoostelijke Afie, als wel middel-Afie, ten Zuidoosten trekkende, voor de wieg en bakemat der Germaanfche Volkeren houde.

(12) HEROD. V, 3.

(13) Namelijk finds den krijg met de Kimbrén en Teutoonen, 640 à 50 jaren na Rome's flichting. TACIT. *Mor. Germ.* Cap. 37. *ex Edit. Oberlini*. Men vergelijke de vertaling des Heeren VAN WIJN, in zijne Historifche Avondftonden, welke vertaling ik meestentijds heb overgenomen.

(14) Cap. 33. — Naar de Vert. des Heeren VAN WIJN. Tacitus doet deze uitboezeming bij gelegenheid, dat hij van eenen Strijd tusfchen eenige Duitfche Stammen, Naburen van elkander, gewaagt en verhaalt, hoe er meer, dan zestigduizend op het slagveld gevallen waren: „niet (zegt hij) door 't geweer of de wapenen der Romeinen, maar 't geen veel grootscher en fchitterender is, tot der laatstgenoemden verluftiging en voor hunne oogen.” — En dan volgt de uitroeping: *Aanhoudend enz.*

(15) *Teutates* is misfchien *Teut-Ata*, Vader *Teut*. Zie WACHTER in *Glofs. in h. v.* Vergel. ECGARD *de Orig. Germ.* p. 13. Ik weet voor het overige wel, dat *Mercurius* juist niet letterlijk de *Mercurius* of *Hermes* der Romeinen en Grieken geweest is, maar denkelijk de *Wodan*, *Wodin*, *Odin* der Duitfche en Noordduitfche Volkeren, in welke de Romeinen veel overeenkomst met hunnen *Mercurius* gevonden, en hem daarom dus geheeten zullen hebben. Er is dan ech-

echter in allen gevalle eene groote gelijkheid tusschen beide Godheden geweest, en mischien zijn beiden in den grond dezelfde, en door Thracische en Schythische Volkeren, en naar Griekenland, en naar Duitschland, onder twee verschillende Namen, gebragt. Dat *Mars* eene zeer geëerbiedigde Godheid bij de Thraciers was, is overbekend. Zie over *Mercurius* en *Mars* HERODOTUS in het aangehaalde vijfde Boek, Hoofdstuk 7. En vergelijk hier RÖSSIG, p. 166.

(16) HEROD. IV, 94. Om de vijf jaren namelijk werd één Man, die hiertoe door het lot gekozen werd, voor het heil van allen aan hunnen God *Zalmoxis*, ook *Gebeleifis* genaamd, geofferd. De naam *Zalmoxis* laat zich, (opdat ik dit in het voorbijgaan zegge) volgens het algemeen vergelijkend Russisch Woordenboek, uit de Kaukasische woorden: *Saal*, *Zalla*, *Bsaal*, *God* beteekenende, verklaren. In het Lithauwsch, eenen Slawisch-Germaanschen tongval, heeft men het woord *Givaleifis* in den zin van *Rustgever*. *Giva* staat met *geven* in verband. *Leifis* met het Engelsche *leisure*. Zie VON ARNDT, 178. Men kan dezelfde uitlegging van het laatste woord ook lezen in de Noten bij WESSELING op de aangehaalde plaats van *Herodotus*. *Zalmoxis* schijnt ook een Schythische God te zijn geweest, gelijk men de bewijspiaatsen hier voor bij WESSELING vinden kan.

Over de Menschen-offers der Germanen zie men RÖSSIG, p. 202, bij wien men alle hiertoe betrekking hebbende plaatsfen uit TACITUS en andere Schrijvers vinden kan.

(17) HERODOT. t. 2. p. TACIT. *Mor. Germ.* Cap. 15.

(18) CLUVERIUS, *Geograph.* p. 428. in Nota. TACIT. Cap. 23. Mischien is ons woord *Bier* van het Thracische *Brytum* of *Brutum*, gelijk de Grieken het schreven, afkomstig. Er zijn er ten minsten, die dit denken, gelijk men bij WACHTER op het woord *Bier* zien kan.

(19) H.E. .

(19) HERÓDOT. t. a. p. TACIT. Cap. 27.

(20) HERODOT. t. a. p. TACIT. Cap. 19. Over het algemeen schijnen de oud-Duitsche Volkeren de Vrouwen met eene groote kieschheid behandeld, en met eene zekere soort van heiligen eerbied beschouwd te hebben. „Zij denken (zegt TACITUS in het achtste Hoofdstuk,) dat er in de Vrouwen iets heiligs, iets voorwetends is, waarom zij ook haren Raad niet verachten, noch hare uitspraken in den wind slaan.” — Uit deze denkwijze der Germaansche Volkeren, verbonden vervolgens met de hooggestemde denkbeelden en gevoelens des Christendoms, is dat, over het algemeen zoo geheel anders gewijzigd en meer bovenzinnelijk, begrip van liefde ontstaan, hetwelk wij, in tegenoverstelling der Ouden, van dit gevoel of dezen hartstogt hebben. Tevens is hieruit die zoo kenmerkende hoofdtrek van de Ridderfchap der midden-eeuwen voortgesproten, welke dezelve van de Helden der Grieksche en Romeinsche fabelleer geheelenal onderscheidt; namelijk eene Platonisch-Ideale vereering der Vrouwen, waardoor deze naast God (wie kent niet het oude: *Pour Dieu et pour sa Dame*) de voornaamste voorwerpen waren, voor welke een Ridder strijden, en welke hij op allerlei wijze beschermen moest. Ook van de geheele Poëzij der midden-eeuwen is deze Romanesk-Platonische Geest sfering en inslag, en dezelve duurt nog voort in onze hedendaagsche Dichtkunst, met name in die der Duitsche Volkeren, en in die van sommige Romanische. Men vergelijk hier BOUTEJRWICKS fraaije Inleiding voor het Eerste Deel zijner *Geschichte der Poesie und Beredsamkeit*.

Over de *Peoniers* zie HEROD. V. Cap. 12, 13. *ex Edit. SCHWEIGHAUSERI*, en vergelijk VON ARNDT, P. 175.

(22) Men

(21) Men vergelijkte over de Pelasgers den *Mithridates* van ADELUNG, in het Tweede Deel, bladz. 379, alwaar zijne Inleiding tot de Geschiedenis der Grieksche taal begint, — en de daar aangehaalde Schriften. Misfehien zal men vreemd vinden, dat ik de Pelasgen ook voor vermoedelijk oude Thraciers houde. In den *Mithridates* worden hier vrij wat gronden voor bijgebragt. D. II. p. 369. „Denn mir scheint es das wahrscheinlichste, dass die Pelasger Thacier waren und ihre Sprache ein Thracischer Dialect war. Meine Gründe sind folgende. u. s. w.” Men vergelijkte hier dan mede p. 379 en volgende, en zie ook VON ARNDT, p. 177 en 183.

Der Germanen en Grieken oude verwantschap wordt duidelijk door ECCARD beweerd: „Ipsa Graecorum lingua, praeter pauca, quae per posteriores Aegyptiorum Phoenicumque colonias illatae sunt, Semi-Germanica aut Celtica est, ut adeo primi omnium Graeci coloni, aut Germani, aut his admodum cognati populi fuerint, oportet. p. 24.” De zaak is te bekend, om meer andere Schrijvers aan te halen.

(22) TACIT. *de Mor. Germ.* Cap. 3. Misfehien hebben ook wel en latere Germanen en Grieken van de oud-Thracische en Schythische Volkeren hun Hercules gekregen. Men kan het woord toch uit het oud-Germaansch en Keltisch afleiden, namelijk van *Her*, (waarvan *Heer*, *Hers*, enz. Zie hier boven Noot 1.) en *Kule*, *Keule*, (nog in 't Hoogd. gebruikelijk) dat is *knods*, gevolgelijk *den Knodsheld*, *den Magtizen met zijne knods*. Vergel. RÖSSIG, 174. en WACHTER, *Gloss. Germ. in voce*.

(23) TACIT. *de Mor. Germ.* Cap. 3.

(24) HEROD. V, 10. Vergelijk VON ARNDT, p. 170.

(25) Zie VON ARNDT, en de daar aangehaalde plaats uit

uit LIVIUS, p. 171. ADELUNG handelt p. 364 van het Tweede Deel des *Mithridates* over de *Veneten*, maar houdt hunnen naam voor eenen algemeenen Volksnaam.

(26) Deze overeenkomst tusſchen het Latijn en Rusſiſch is zeer in het oog loopend. Men kan eene vergelijkinglijst van Rusſiſche en Latijnsche woorden vinden bij ARNDT, pag. 62. en zie ook pag. 88. Des Heeren VON ARNDT's getuigenis is des te geldiger, daar Hij jaren lang in Rusland gewoond heeft. Men behoeft echter ook slechts VATER'S *Rusſiſche Grammatik* in handen te nemen, om tusſchen het Spraakkundig zamenſtel van het Rusſiſch en Latijn veel overeenkomst te vinden.

(27) *Indië* wordt tegenwoordig berekend op honderd millioenen Menſchen. Indien de Thraciers eens uit vijfzig millioenen beſtaan hebben, waar hebben die zich dan toch wel opgehouden, of waar zijn zij naderhand gebleven, indien men tot de oudſte Duitschers geene toevlugt neemt? Men zal zeggen, dat de oud-Thraciſche Volkſtammen zich ook tot in Aſië uitſtrekten. Dit is waar. Zij verbonden Aſië en Europa, doch, ten tijde van HERODOTUS, moeten zij in Aſië niet zeer talrijk meer geweest zijn; gevolgelijk kan hergene hij van de uitgebreidheid der Thraciſchen Volks zegt daardoor niet opgelost worden.

(28) HEEREN, *Idden über die Politik, den Verkehr und den Handel der vornehmſten Völker der alten Welt, I, erſt. abth. p. 72. I, zw abth p. 274.* Overvoortreffelijk is in dit klasſieke Werk de geheele beſchrijving van Aſië.

(29) Men zie den *Mithridates*, I. pag. 273, waar men het meeste, wat over dit onderwerp geſchreven is, kan vinden aangehaald. Men vergelijke voorts den Heer IJPEIJ, pag. 50. en de aldaar aangevoerde Schrijvers.

(30) HEROD. I. Boek. Hoofd. 131. Iets zeer eerwaardigs
en

en eenvoudig ziet men, dat er in den Godsdienst der Perfen en Germanen was. Dit eerwaardige treft men ook aait bij de Thracifche Geten. VON ARNDT, 177. En zoo was de Godsdienst der aloude Pelasgers ook zeer eenvoudig.

(31) Ik weet niet, of men op deze overeenkomst acht geflagen heeft. — Eene andere foort van Germaanfche wigchelarij met rijsjes, welke door TACITUS in hetzelfde tiende Hoofdstuk befchreven wordt, komt mijns bedunkens zeer overeen met die der Schythen, van welke HERODOTUS melding maakt in het Vierde Boek, Hoofdstuk 67. Zoude van het eene en andere het bekende Bijgeloof met de zoogenaamde *WünfchelRuthe* in Duitschland niet afkomstig zijn?

Ik zal hier nog een paar plaatsfen uit HERODOTUS en TACITUS aanvoeren, die op eene verwonderlijke wijze met elkander overeenkomen.

De eerstgenoemde Schrijver zegt van de Perfen: „*Zij zijn groote beminnaars van den wijn. — Als zij braaf gedronken hebben, zijn zij gewoon, om over de gewigtigfte zaken onder elkander raad te plegen. Datgene nu, hetwelk zij op dat oogenblik befloten hebben, wordt des anderendaags door den Heer van het huts, in hetwelk zij geraadpl egd hebben, andermaal aan hen voorgesfeld. Behaagt het hun dan ook, terwijl zij nuchteren zijn, stellen zij zulks in het werk, zoo niet, dan laten zij hetzelfde wederom varen,*” enz.

De Germanen, groote liefhebbers van drinkgelagen, gingen juist op dezelfde wijze te werk. „*Over het bevredigen van Vijanden, het maken van Echtverbindtenifsen, het kiezen van Vorsten, eindelijk over Vrede en Oorlog (zegt TACITUS) beraadflagen zij zich mede op hunne Gastmalen, even als of de Geest nooit vatbaarder ware voor eenvoudige, of nooit meerder ontvonkt wierd tot groote denkbeelden. Dit* noch

noch listig, noch argdenkend Volk opent dan de geheimen van het hart onder eene vrije scherts. Nadat op die wijze het gevoelen van een ieder ontdekt en opengelegd is, hervat men het beraadslagen op den volgenden dag. Voor beide tijdpunten hebben zij goede redenen. Zij beraadslagen, wanneer zij niet kunnen veinzen, en zij besluiten, wanneer zij niet kunnen dwalen." TACITUS over de Zeden der Germ. Hoofdst. 22. naar de vertaling van den Heer VAN WIJN. HERODOTUS I. 133. Misfchien vindt men op deze overeenkomst van gebruiken wel opmerkzaam gemaakt in de *Annales Frisici* van FURMERIUS, welk boek ik echter niet bezitte.

(32 en 33) HERODOT. in het zevende Boek, Hoofdstuk 61 en 62. ARNDT haalt deze plaats aan p. 184, (waar echter verkeerdelijk het vierde boek wordt genoemd) doch heeft aan de *Arii* of *Harii* bij TACITUS niet gedacht. Deze laatste Geschiedschrijver maakt melding van dezelve in het 43ste Hoofdstuk. Over den dienst der Godinne *Hērtha*, zie men Hoofdstuk 40.

(34 en 35) Men kan deze gevoelens vinden opgegeven in den *Mithridates*, I, en aldaar de Inleiding; en vergelijkte vooral hier ARNDT, p. 160. In de Noot N°. 79, haalt hij uit TURNERS *Reize naar Thybet* eene merkwaardige Volks-overlevering der Tibetanen aan, volgens welke deze gelooven, dat zij hunne eerste beschaving uit Indië verkregen hebben, maar dat de beschaving van alle ten Westen gelogene Landen van hen is uitgegaan.

(36) Over den aard van dit Sanskritisch zie men den *Mithridates*, I, p. 134, waar men tevens het meeste, dat er in de laatste jaren in Engeland en Duitschland over gescreven is, kan aangehaald vinden. Ook vergelijkte men vooral HEEREN in zijne *Ideen*, I, II *Abth.* p. 395 en volg. Bij wistek lezenswaardig zijn zijne aanmerkingen over de Lec

orkundige Geschiedenis dezer merkwaardige taal, welke meer, dan eenige andere oude taal van Asië, de opmerkzaamheid der Geleerden, sinds eenigen tijd, tot zich heeft getrokken. — Men zie hier ook 's Heeren IJPEIJ's *Beknopte Gesch.* p. 53.

(37) Van de twee vermaarde oud-Indische Heldendichten, de *Ramajan* en de *Mahabarat*, benevens van het beroemde *Drama, de Sakontala* en andere Stukken, allen in het Sanskritisch geschreven, kan men een verslag vinden bij HEEREN, I *Th.* II *Abth.* p. 464—509. 's Mans geheele *Critische Ansicht der Indischen Alterthumskunde* is voortreffelijk geschreven.

(38) HEEREN I, II *Abth.* p. 492.

(39) HEROD. IV, 6. Ik weet niet, of deze opmerking meer gemaakt is.

(39*) HEROD. IV, 4. Vergelijk hier VON ARNDT, p. 176, *Mithridates I.* pag. 132.

(40) TACIT. Cap. 9. Ik weet niet, in hoe ver men deze opmerking meer gemaakt heeft. Er zijn over den Isisdienst bij de Germanen eenige losse verhandelingen geschreven, die men bij RÖSSIG kan aangehaald vinden, pag. 173, waarvan ik er echter geene andere gelezen heb, dan *Conjectures sur le Culte d'Isis en Germanie par M. de Fonteneu*, in de *Memoires de l'Acad. Royale des Inscript. et belles lettres*, Tom. V. 1729. 4.

Deze Heer schijnt, onder verschillende gisfingen, er niet vreemd van, dat de Sueven, van de zwarte Zee langs den Donau de Godin Isis gekregen hebben. Op die wijze zoude zij dan zeer goed onmiddelijk met deze Germanen uit Asië kunnen gekomen zijn.

Dat Egypte en Indië oudtijds in een zeer naauw verband gestaan hebben, heeft HEEREN genoeg bewezen.

(40) A-

(41) **ADBLUNG** laat ze allen achter om de zwarte Zee heentrekken, en zoo doen ook anderen. Ik wil er niet over twisten. Dat een gedeelte voorts door Rusland en het Oostelijke Polen naar het Noorden getrokken is, wordt gesteld door den vermaarden Deenschen Geschiedschrijver **PETER VON SÜHM**. Men zie zijne *Geschiede der Dänen*, door **GRÄTER** vertaald. I, 1. pag. 7. Deze afdeeling laat hij vervolgens in Lijfland zich splitsen, en de eene helft verder Noordwaarts op, de andere Westwaarts trekken, waar zij de Stamvaders van verschillende Duitfche Volkjes worden. De Zuid-Duitfchers echter laat hij langs de Carpathifche Gebergten reizen. — Wanneer voor het overige deze grondige Geleerde zegt, dat zich van de Oostzee af aan tot aan den Maeotis, ja tot aan den Caucasus en verder op toe, duftijds niets, dan Stamgenooten der Noordduitfche Volkeren, in eene, als het ware, aaneengeschakelde keten, hadden nedergeslagen, strekt zulks in vele opzigten tot bevestiging van de door ons met den Heer **VON ARNDT** hier geopperde gisfing. Zie **SÜHM**, pag. 8.

(42) Zoo vindt men ook nog in de Kaukafifche gebergten een Volk, *Osfeten* geheeten, welks taal vele Duitfche woorden heeft, en in welks naam men fchier den klank der oude *Ost* van **TACITUS** zou meenen te hooren. Verg. **ARNDT**, bl. 117. Zoo zijn ook misfchien de *Circasfen* Naam- en Stamgenooten van de oude *Afen*, wier naam in de Noordfche fabelgefchiedenis zoo bekend is. Deze *Afen* toch warden ook *Abcasfen* genoemd, en hebben eenen tijd lang in de nabuurfchap van den Maeotis gewoond. Naderhand komen zij als *Gothen* en *Alanen* voor, beiden Noordduitfche Volkeren. **VON SÜHM**, p. 11. Volgens **SÜHM**, p. 15, treft men de Namen van *Alanen*, *Abcasfen*, of *Awchaszen*, en *Afsi* of *Ofsi* nog tegenwoordig, in Circasfie en omliggende Streken, en dus in

de Nabuurschap van Perfië aan. Hier boven hebben wij gezien, dat men er ook *Karmanen*, *Karamanen*, of *Germanen* vindt. De *Kimmeriers*, een Thracische Stam, die zich lang aan de Oostzijde der zwarte Zee en in klein-Asië heeft opgehouden, tot dat hij verflagen werd, schijnen mij wel degelijk toe met de Duitsche Kimbren in verband gestaan te hebben, gelijk sŭHM, p. 6, er ook zoo over denkt, ofschoon ADELUNG dit geheel verwerpt. *Mithrid.* II. p. 351. Vergelijk hier RÖSSIG, p. 71, 72. Zoo zie ik ook geene reden, om met TEN KATE, I, p. 32, en ADELUNG, *Mithrid.* II, p. 357, de Thracische Geten en de latere Gothen niet voor oude Naam- en Stamgenooten te houden, en beider Naam van *Got*, *gut*, (goed), *de goeden* afteleiden. HERODOTUS noemt uitdrukkelijk de Geten de edelste en deugdzaamste der Thraciers, en de Gothen stonden ook als rechtshapen Volkeren, te boek. Vergelijk VON ARNDT, 178. IJPEIJ, I 9 in de Noot.

(43) Zie WACHTER in *Prolegom. Glosf. Germ.* De bewijzen voor der Phrygiërs Thracische afkomst zie men in den *Mithridates* II, 345. Vergelijk VON ARNDT, p. 180 en 184.

(44) Zie WACHTER op het woord *Mon*. Bij ons is *Maan* vrouwelijk. De Duitschers zeggen echter *der Mond*, en zoo ook andere Noordelingen. Men heeft zelfs in de Noordsche fabelkunde hieromtrent eenen Mythus, van welken WACHTER, die van den Lunusdienst in klein-Asië melding maakt, niet spreekt, doch dien men in den *Thesaurus* van HICKES lezen kan, I, p. 16, in de *Instit. Anglofax. et Mesog.* Cap. III. Volgens dezen Mythus geven de Goden aan *Mundilfares* twee Kinderen den Zonne- en den Maanwagen te bestieren; aan den Zoon *Mana* den Maanwagen, en aan de Dochter *Su-na* den Zonnewagen. Zonderling is inder-

derdaad de overeenkomst tusfchen de Godsdienften van zoo ver verwijderde Volken, als de Phrygiers, en de aloude Scandinaviërs geweest zijn. — Voor het overige werden en Zon en Maan bijzonderlijk bij de Germanen vereerd. Men zie de bewijzen tusfen bij RÖSSIG, pag. 161, 164. Dat de oude Perfen ook eene voorname Godsdienstige hulde aan Zon en Maan bewezen, is bekend. Men kan er HERODOTUS over lezen in het eerste Boek. Over de taalkundige geflachten van Zon en Maan, vergelyke men hier ook 's Heeren BILDERDIJKS fraaije *Verh. over de Geflachten der Naamwoorden*, pag. 21. — Een Pundicht van KLOPSTOCK over dit onderwerp zie men in de *Minerva* van 1816. p. 352. Het is getiteld *Er und Sie*.

(45) Men vergelyke hier vooral VON ARNDT, p. 109.

(46) Vergel. den Schrijver der *Verh. over de verwantschap onzer taal enz.* pag. 7 en 8, alwaar hij echter van den Nederduitschen tak twee takken maakt. Dit is echter, wanneer men het Nederduitsch in den ruimften zin neemt, onnoodig. Zie voorts ADELUNG's, *Mithridates*, II. pag. 175, en voorts pag. 176, alwaar deze zich dan meer bijzonder bij het Opper- en Nederduitsch in eenen engeren zin en met affnijding der Scandinavifche talen bepaalt. VON ARNDT, pag. 105. IJPEIJ, pag. 134. BOUTERWECK, *Gefchichte der Pöfſie und Beredsamkeit*, IX. p. 28, die echter, mijns bedunkens te onregt, de Scandinavifche talen veel te veel van de andere Duitfche tongvallen afzondert.

(47) *Mithridates*, II. pag. 180 van het Tweede Deel. — De Karakterfchets, die ADELUNG hier van de Opper- en Nederduitsche hoofdtakken geeft; heeft eigenlijk bij hem vooral betrekking tot het Opper- en Nederduitsch in Duitschland en de Nederlanden. Zij laat zich echter in vele op-

zigten op de Scandinavifche talen insgelijks toepasselijk maken, en ik heb ze dus in het algemeen genomen.

Een paar woorden tot opheldering van het geen hij over den Opperduitschen hoofdtak zegt!

Het Opperduitsch (zegt hij) bemint zware tweeklanken, vooral de ai. Men zie voorbeelden in het Opperduitsch, hetwelk ik aangehaald heb, bladz. 70, 71, 73, 75, 77.

Het Opperduitsch kiest den hardsten Medeklinker. — Men versta hier door Medeklinkers verwantschapte Medeklinkers, d. i. de zoodanige, die zich niet, dan door meerdere of mindere scherphheid van uitspraak, van elkander onderscheiden. Hiertoe behooren vooral de *b* en *p*, de *v* en *f*, de *d* en *t*, de scherpe *s* en zachte *z*, of wel de scherpe *z* en zachte *f*, als in het Hoogduitsch. Vergel. WACHTER in *Prolegom. Gloss. Germ.* SIEGENBEEK, *Verhänd. over de Spelling*, bl. 143. Van deze Medeklinkers nu, onder welke de *b*, *v*, *d*, *z*, of zachte *s* de zachte zijn, vindt men in de Opperduitsche tongvallen, en ook dikwerf in het Hoogduitsch telkens de scherpere gebezigd. Bij voorbeeld! De Opperduitscher zegt *tretten*; de Hoogduitscher een weinig minder scherp *trefen*; wij *treden*. De Opperduitscher *Botte*; de Hoogduitscher *Bote*; wij *Bode*. Zoo ook *Vatter*, *Vater*, *Pader*; *thaiten*; *theilen*, *deelen*. En zoo *Frau*, *Vrouw*, *Flachs*, *Vlas*; *Zucker*, (lees *Tzucker*,) *Suiker*, en tienduizend anderen. Vergelijk mijn Stukje, ten titel voerende: *Een paar woorden over het Nederlandsch en Hoogduitsch*, geplaatst in den *Recensent ook der Recensenten* van dit jaar, N°. 2, en de in hetzelfde aangehaalde *Schrijvers*, onder welke de *Schrijver over de Verwantschap* enz. (Leijdsche Maatschappij, Deel 7) bijzonder in aanmerking komt.

De Opperduitscher maakt den Medeklinker vaak nog krachtiger.

Bij

Bijv., wij zeggen *bevel*, de Hoogduitscher *Befehl*, de Opperduitscher *Befelch*. Wij *Vernunft*, *Juffer*; de Hoogduitscher voegt er nog eene *n* of *ng* tusfchen en zegt *l'ernunft*, *Jungfer*. Wij zeggen *Pijp*, *prop*, *paap*, *paard*. De Hoogduitscher doet er overal eene sifsende *f* bij en zegt *Pfeife*, *Pfropf*, *Pfaff*, *Pferd*; hetwelk alles, behalve welkluidend, is, zoo als ik in mijn aangehaald stukje heb aangeroond.

Het blazen en sifsen, dat bijv. het Opperduitsch en Nederduitsch en zelfs het Hoogduitsch en Nederlandsch kenmerkend van elkander onderscheidt, maar hetwelk echter op zijnen tijd, vooral ook, wanneer het wat meer in het lispelende overgaat, mijns bedunkens, niet onbevallig klinkt, wordt inzonderheid veroorzaakt door het veelvuldig gebruik, dat de Opperduitscher en ook de Hoogduitscher maken van de blaasletter *f*, in stede van de *p*; van de *sch*, in stede van de *s*, of *z*; en van de *f* of *z*, in stede van de *s*. Men kan zich hiervan door het eerste, het beste Hoogduitsche en nog meer door een Opperduitsch Geschrift overtuigen. Dus zegt de Hoogduitscher blazend *greifen*, *reifen*, *rufen*, *raffen*, *hoffen*, *kaufen*, *laufen*, enz. Wij *grijpen*, *rijpen*, *roepen*, *rapen*, *hopen*, *koopen*, *loopen*. — De Hoogduitscher zegt met den sifsklank *schwören*, *schweigen*, *Schwester*, *Schwamm*, *Schwerdt*, *schwül*, enz. enz. Wij wat eenvoudiger *zweren*, *zwijgen*, *zuster*, *zwam*, *zwaard*, *zbel*. — In het Hoogduitsch zegt men sifsend *Wasser*, *esfen*, (Opperduitsch *ezzen*, spreek uit *esfen*) *mesfen*, *mäsfig*, *Kesfel rasfelen*, *herzlich*, *zaubereren*, *zwisfchen*, *Zwist*, (Men spreek hier altijd de *z* als *ts* uit): *Zweigen*, *Zwang*, *zart*, *Netz*, *nasf*. enz. enz. Bij ons gaat overal de *f* en *z* in *s* soms ook *d* over. *Water*, *eten maten*, *matig*, *ketel ratelen*, *hartelijk*, *zooveren*, *tusfchen*, *twist*, *twijgen*, *dwang*.

teeder, net, nat enz. De Engelschen houden hier met hunne *th* eenigzins den middenweg. De *Th* heeft iets van de *t* en iets van de *f*.

Het Opperduitsch. maakt bijzonder veel werk van de ch.
 Dus zegt ook zelfs de Hoogduitscher *sprechen, Spruch, Sprache, brechen, maehen, Ich, mich, wachen, Drachen, weich, Leich, Blech, Bach, bleich, Buch, Bauoh, nach, Nachen, Streich, Strauch, Lauch, Kochen, Koch, Tuch, Wache*, en duizend zulke woorden meer. Wij gebruiken dan veelal de *k*, soms ook eene andere letter, en zeggen: *Spreken, Spreuk, Spraak, breken, maken, Ik, mij, waken, Draken, week, Lijk, Blik, Beek, bleek, Boek, Buik, na, Aak.* (boot) *streek, struik, Look, Koken, Kak, Doek* (Laken) *Week* enz.

In het Deensch (en zulks kan ten bewijze strekken van den Nederduitschen aard dier taal) komt de *ch* in het geheel niet voor, dan alleen in vreemde woorden, en dan wordt zij nog als *k* uitgesproken. De *Sch* dus luidt er altijd als *sk*, en wordt altijd *sk* geschreven. Men zie de *Dänische Sprachlehre* van *LANGE* door *ABRAHAMSON* vermeerderd, uitgegeven pag. 33 en 39. In het Zweedsch schijnt de *Sk* in uitspraak soms wat van de Hoogduitsche *Sch* te hebben, gelijk ik meen te moeten opmaken uit de *Schwedische Grammatik* van *ABRAHAM SAHLSTEDT* p. 9. Van het blazende en sissende vindt men, mijns bedunkens, gelijk ik op eene andere plaats ook gezegd heb, niets in de Scandinavisch-Duitsche talen, en dit pleit zeer sterk voor haren Nederduitschen oorsprong.

(48) Zie *ADELUNGS Mithridates*, II, pag. 226. en vergelijk zijn *Umfändliches Lehrgebäude der Hochdeutschen Sprache*. I. pag. 79, waar hij het Platduitsch, wat keus en uitspraak van Letterklanken betreft, *die wohlklingendste, gefäl-*

fälligste und angenehmste unter allen Deutschen Mundarten noemt. Ik zal de door mij uit dien Schrijver aangehaalde plaats wel niet behoeven op te helderen, daar zij uit het gezegde in de vorige Noot duidelijk genoeg is. — De zachte wegfmeting der *d* in sommige Nederduitsehe woorden, als bijv. *teér* voor *teeder*, *Weér* voor *Weder*, *Leér*, voor *Leder*, *Kleèren* voor *Kleedoren*, *Vermeèren* voor *Vermeerderen* (welke zamentrekkingen vooral in den dagelijken en in den Dichterlijken stijl gebruikelijk zijn, en waarover men des Heeren ALEWIJNS bekende Verhandeling over de Dichterlijke Vrijheden in de Werken der Leydsche Maatschappij, het derde Deel, kan nazien) komen ook in het Deensch voor, gelijk ik op zijn plaats aantoon. — Deze zachte wegfmeting der *d* is een nieuw bewijs van de overhelling onzer taal tot welluidendheid, waarover de Hoogleeraar SIEGENBEEK eene Verhandeling geschreven heeft, in het eerste deel der Werken van de Bataafsche Maatschappij van Taal- en Dichtkunde te vinden.

Hetgeen ADELUNG van de armoede zegt, die het Nederduitsch in sommige opzigten zoude aankleven, namelijk, wat benamingen van afgetrokkene en bovenzinnelijke voorwerpen betreft, kan alleen, zoo als ik heb aangemerkt, op het Platduitsch toepasfelijk zijn. De Hoogduitschers kunnen toch bij ons Nederlanders voor bovenzinnelijke voorwerpen woorden genoeg halen, die zij misfen. Of hebben zij wel een woord voor *Denkbeeld*? (Zij gebruiken het uitheemsche *Idée*) voor *Onstoffelijkheid*? (bij hen *Immaterialität*) voor *Wijsgeer*, *Wijsgeerte*? (bij hen *Philosoph*, *Philosophie*) voor *Wijziging*? (bij hen *Modification*) voor *Afgetrokken*? (Zij zeggen *Abstract*) enz. enz. — Men vergelijke hier Noot 7 in mijn aangehaald Stukje: *Een paar woorden* enz., en de in dezel-

ve aangevoerde plaats van den vernuftigen Hoogduitschen Schrijver, JEAN PAUL, die ons de beste Puristen van Europa noemt.

Ten slotte meen ik hier nog te moeten aanmerken, dat, wanneer ik het onderscheid tuschen den Opperduitschen en Nederduitschen Hoofdtak wil gezocht hebben in het werktuigelijke zamenstel derzelve, ik hiermede niet bewere, dat ook niet in andere opzigten eenig onderscheid tuschen Opperduitsche en Nederduitsche tongvallen kunne plaats hebben. Dus heeft men in dezelve soms verschillende woorden, soms verschillende Spraakkundige (Grammatikale) Eigenschappen. Dit eene en andere echter is niet zoo algemeen, zoo eenparig doorgaande in allen deele, als het eigenlijk gezegde *Mechantsmus* dier tongval-
len zelve.

(49) Vergelijk de gezegde Verhandeling bladz. 15. ADELUNG'S *Mithridates* II. p. 180. Men zie over de Volkeren, die tot de *Sueven* behoorden, TACITUS, *de Mor. Germ.* C. 38 en volgende. — Vergelijk RÖSSIG, *Deutsche Alterth.* p. 116.

(50) VON ARNDT, bladz. 106. Vergelijk de Verh. *over de Verwantschap* enz., p. 14. IJPEIJ p. 177 en de daar aangehaalde Schrijvers.

(51) Over de Belgen en hunne Germaansche Afkomst, zie men CAESAR, *de B. G.* II., 4. en TACITUS C. 28. Vergelijk RÖSSIG p. 91.

(52) Over de Kimbren zie men RÖSSIG *Deutsche Alterthümer* p. 71, waar men al de plaatsen uit oude Schrijvers, tot dezen alouden Duitschen Volkstam betrekkelijk, vinden kan. Wanneer ik het Wallisch en Cornwallisch benevens het *bas Breton* voor een mengelmoes van oud Kim-
in

brisch en Keltisch hōude, doe ik zulks op de gronden, in den *Mithridates* voorgedragen, II. pag. 146 en 157. Men kan ter aangehaalde plaats tevens eene lijst van woorden vinden, die het oud-Duitsche en vooral Nederduitsche dier tongvallen bewijzen.

(53) Wanneer ik de Duitsche talen in het Noorden van Europa tot de Nederduitsche brenge, moet men dit over het algemeen en met toelating van eenige uitzonderingen verstaan. Het Zweedsch toch draagt vele kenmerken van hardere tongvallen, die zich in hetzelfde met zachtere vermengd hebben. — Wat de Slawische talen betreft, met welke de Opperduitsche talen en tongvallen, gelijk ik zeide, in zekere opzigten eenen zweem van klankgelijkheid hebben, men moet dit in hare sigeluiden zoeken.

Dus heeft men in het Rusfisch, gelijk men uit VATER'S *Rusfische Grammatik* zien kan, eene letter voor de *schh* of de Franche *j*, voor de zachte *f*, voor de seherpe *f*, voor de *sch*, voor de *tsch* en voor de *schtsch*, hetwelk allen sissende of ten minste lispelende letters zijn. Zoo wordt ook de *z*, volgens VATER, in het Rusfisch sterk sissend uitgesproken, even als in het Hoogduitsch. In het Poolsch echter heeft deze letter over het algemeen eenen veel zachteren, soms zelfs eenen bij uitstek zachten klank. KAULFUSS. p. 178, 180. Ook in andere opzigten schijnen de Slawische talen zeer zoervloeiend te zijn, en hierin soms niet alleen de Opperduitsche, maar ook de Nederduitsche talen en tongvallen te overtreffen. TEN KATE beklagt zich dus, *Aanl.* I., 150, te onrecht over de lastige rommeling van Medeklinkers, gelijk hij het uitdrukt, in de Slawische talen; want de oopenstapeling van Medeklinkers in dezelve is meer schijnbaar, dan wezenlijk. KAULFUSS heeft in zijn Geschrift: *Über den Geist der Polnischen Sprache* pag.

pag. 173 en volg., de zachtheid en zoetvloeiendheid dier taal duidelijk aangetoond. Het Rusfisch moet nog zachter zijn, volgens het oordeel van deskundigen. Zie bijv. *SLAVENISCH, Vergleichung der vornehmsten Sprachen von Europa* (p. 489, 494, wien echter sommige *Slawische* letterverbindingen stooten. — Men vergelijk mijn Stukje: *Een paar woorden enz.* en zie over hetgene in deze Noot gezegd is ook deze Schets, pag. 79.

Voor de hoogere Oudheid van het Nederduitsch boven het Opperduitsch zoude men mischien ook nog kunnen aanvoeren, dat men vele woorden van den Nederduitschen tongval oudtijds in Duitschland op plaatsen aantrof, waar thans de hoogere talen heerschen; — dit bewijs is echter minder afdoende, want ook op plaatsen, waar het Nederduitsch heerscht, treft men woorden aan, naar het Hoogduitsch gebogen.

(54) Vergelijk bladz. 83 en 84. In de hier boven aangehaalde plaats uit *ADELUNG* over den aard van het Opperduitsch zegt deze Schrijver ook uitdrukkelijk, dat het Hoogduitsch uit het Opperduitsch geteeld is.

(55) Zie *BOUTERWECK*, in het aangehaalde Werk, bladz. 30, die dan echter aldaar het Nederlandsch bij het Platduitsch voegende, de lijn begint te trekken van de Nederlandsche Zee-kusten, waar het Vlaamsch in het Fransch versmelt. Men vergelijk hier voorts de Verh. over *de Verwantschap* enz., bladz. 8. Zie over den Nederduitschen tongval hier en in de volgende Noten in het algemeen de Schrijvers aangehaald in Noot 46.

(56) *BOUTERWECK* bladz. 30. Vergelijk *VON ARNDT* pag. 105.

(57) Vergelijk hier Noot 53.

(58) Het Rijmpje:

Butter, Breat en griene tijes
Is gut Inglish en guth Friesch.

Wij keeren naderhand tot de beschouwing van den oorsprong van het Engelsch terug en zullen daar Schrijvers aanhalen.

(59) *Mithridates*. II. pag. 170. Het spreekt voor het overige van zelve, dat niet alle Duitfche talen even rijk zijn. Hier wordt het geheel van dezelve beschouwd.

(60 en 61) *Mithrid.* II. pag. 171, alwaar, wat de duidelijkheid en regelmatigheid in de woordenzamenstelling betreft, aan de Duitfche taal boven de Griekfche de voorrang wordt gegeven.

Men vergelijkte hier nu meer bijzonder ten aanzien van de vatbaarheid van *onze* taal voor woordvorming en woordverbinding, onder anderen HUGO GROTIUS, *Parallelon Rerumpublicarum* etc., vertaald door den Heer MEERMAN, III., p. 99. SIEGENBEEK, *Verhandeling over den Rijkdom* der Nederd. taal, pag. 102 en volg. REITZIUS, *Belga Graecisfans*. pag. 86 *seqq.* WEILAND, *Spraak-konst*, pag. 37, 38 en volg. Men zie hier voorts mijn Stukje over de Verkleinwoorden, geplaatst in den Recensent ook der Recensenten.

Wil men eens zien, hoe van één woord door zamenkoppeling een oneindig aantal van andere gevormd kan worden, men sla dan den aangehaalden *Belga Graecisfans* van REITZIUS op, pag. 98, waar hij eerst al de afgeleide en zamen- gestelde woorden opnoemt, die van het Griekfche woord *Grapho* stammen, en vervolgens diegene, welke uit ons *Schrijven* kunnen gevormd worden. Men ziet dan duidelijk, dat onze taal geheel en al met het Grieksch te dezen opzichte kan we lijveren, wat de vruchtbaarheid en buigzaamheid betreft. Dit is echter niet altijd evenzeer het geval ten aanzien der
 wel-

welluidendheid, vooral bij de zamenkoppeling van zelfstandige Naamwoorden (Substantiva) met zelfstandige Naamwoorden. Dewijl wij toch onze woorden niet, gelijk de Grieken, veranderen, kunnen wij aan dezelve in de zamenkoppeling ook dat smeltende en in elkander vloeiende niet geven, hetwelk dergelijke zamenstellingen in het Grieksch hebben. Wij plaatsen ze over het algemeen plomp naast elkander neer, en smeden uit *Boek* en *Schrijver* bij v. het zamengefelde woord *Boekschrijver*, zonder dat wij in het eerste woord eenige verandering maken. De Griek laat de α van zijn *Biblion* in den loop en voegt het dan bij *Graphos*, waardoor dan niet *Bibliographos*, maar het welluidender (offchoon minder duidelijke) *Bibliographos* ontstaat. Hetzelfde ziet men in *Mutographos*, (Fabelfchrijver.) *Geographos*, *Nomographos* (Wetschrijver) enz., in welke vertaalde woorden ons onveranderd bijeenvoegen echter minder hindert. Meer stuit het, wanneer wij meer dan twee woorden bij elkander voegen, en deze woorden dan tevens meerlettergrepig zijn, bij v. *Heerenverlustigingswoning*, dat is *woning van verlustiging voor Heeren*. Onze veelvuldige Medeklinkers geven dan daarenboven ligt iets stootends en hortends aan zulke zamenstellingen. In het Grieksch integendeel blijven zij vloeiend, hoe lang zij ook zijn mogen, gelijk bij v. blijken kan uit het ellenlange Compositum bij ARISTOPHANES, *o Spermagoraiolekitholachanopolides*; en uit een ander, nóg veel langer, dat uit achtentwintig woorden is zamengefeld. (REITZ, p. 557.) De Slawifche taaktakken schijnen ook in hunne zamenstellingen door zulk eene kleine verandering of verbuiging in het eerste woord de zamenkoppeling welluidender te maken, gelijk KAULFUSS, offchoon wat overdreven, de voorregten van het

Poolsch

Poolsch hierin boven het Hoogduitsch heeft aangetoond in zijn aangehaald Werkje, blad. 115.

Voor het overige is de vatbaarheid en rijkdom voor en in samenstelling eene eigenschap, welke de Germaansche talen kenmerkend van de Romanische onderscheidt. Deze laatste hebben hierin op verre na niet de buigzaamheid der eersten. Het Fransch bij v. stelt ook wel eens woorden zamen, doch hoedanige meestal? Grieksche en Latijnsche, waar het eenen Franschen klank aan geeft. Ik heb in mijn Stukje over de Verkleinwoorden hier voorbeelden van bijgebracht, en dit is het, hetwelk ik leenspreukig noeme, *de Dooden plunderen, om zich met dien roof te verrijken*. *Aëronaute* bij v. is een zamengesteld Fransch woord van later tijd, doch wie verstaat het, die geen Grieksch en Latijn kent? Is ons *Luchtschipper* niet veel duidelijker en tevens op eigen taalgrond en taalbodem gewassen? Slechts een Geleerde kan Fransche zamenkoppelingen vormen. Bij ons ontvallen zij, gelijk het Licht der Wereld, HUIJ DE GROOT het uitdrukte, den Kinderen onder het spelen. — Men zie de aangehaalde plaats uit het *Parallelon*.

En waar komt het nu ook al wederom van daan, dat onze en de Duitsche talen in het algemeen zoo buigzaam zijn in woordvorming en woordzamenstelling? Ook al mede daarvan, dat zij oorspronkelijke, onvermengde talen zijn.

Ik geloof, dat de Hoogduitschers in hunne Dichtkunst het meest partij hebben getrokken van het gezegde voorregt der Duitsche taal. Hunne navolging van de Grieksche Versmaten, waardoor zij, men zegge er van, wat men wil, in vele opzigten de beste vertalingen der Ouden hebben, heeft hiertoe veel bijgedragen. Sommige koenheden, die wel een weinigje tegen het gewone taalgebruik aan-

lie-

liepen, en waartegen dorre Taalkundigen, gelijk ADELUNG (zie zijn *Lehrgebäude* II. 266.) en anderen, een vreeselijk gefchreeuw aanhieven, zijn door de alles overweldigende kracht van het Dichterlijke vernuft allengskens gewettigd geworden. Hiertoe behooren, bij v. zamenstellingen, gevormd uit een zelfstandig en bijvoegelijk Naamwoord, met weglating van het voorzetsel, dat er onder verstaan wordt. Dus zegt men in de Hoogduitsche Dichtkunst *Blutbesleckt* (d. i. *bloedbevekt*) voor *bevekt met bloed*; *Waldumkrant* (d. i. *boschomkrant*) voor *omkrant of omgeven met bosch*; *Moosbewachsen* (d. i. *mosbewassen*) voor *bewassen met mos*; *Donnerschwanger*, bij v. *die Donnerschwangere Wolke*, voor *zwanger van Donder*. — *Wellenumbraust*, bij v. *die Wellenumbrauste Insel*, voor *het Eiland, ombruist van de golven*, of *om hetwelk de golven bruisen*. enz. enz. Niemand zal ontkennen, dat zulke *Composita* kort, krachtig en schilderachtig zijn, wanneer het gebruik dezelve slechts eenmaal heeft goedgekeurd. De Engelschen hebben volmaakt soortgelijke zamenstellingen. Men herinnere zich *blood-stained* (letterlijk, bloedbezoedeld), *life-deserted* (levenberooft), *forest-crown'd* (boschgekroond), enz. bij THOMSON en anderen.

Ik heb, eenige jaren thans geleden, in mijne Voorrede voor mijne Vertaling der *Louise* van VOSS, over dergelijke zamenstellingen met een woord gesproken, en ook voorbeelden van soortgelijke, zeer gebruikelijke zamenstellingen in onze taal bijgebragt, welke voorbeelden echter niet allen even gelukkig zijn gekozen. Meent men voor het overige, dat zulke zamenstellingen duister zijn, zij zijn het (het ongewone er af gerekend) niet meer, dan andere.

Ten slotte wensch ik hartelijk, dat wij altijd de buigzaamheid onzer taal in het scheppen en verbinden van woorden op hoogen prijs blijven stellen, en ons door geene dwaze

na-

navolging van den stijl der Romanische, dat is van geheel anders zamengestelde talen laten wegslepen, om van deze fraaije eigenschap niet het behoorlijke gebruik te maken. — Voor onnatuurlijke en te stroeve verbindingen moge ons de Hemel evenzeer bewaren!

(62) MITHRIDATES, II. bladz. 171. In het Deensch heeft men negen klinkers. Zes er van zijn A, E, I, O, U, en Y (gelijk aan de Hoogd. *u* en *ü*). De overige zijn *aa*, waarvoor men eene afzonderlijke letter heeft, en die dikwerf als onze Geldersche *a* in *maar*, *daar*, enz., of als de Fransche *o* in *mort*, *dort* en dergelijke schijnt te worden uitgesproken; — voorts de *ae*, gelijk aan onze Geldersche *e* in *weren*, *zweren*, of aan de Grieksche *η*, en de Fransche *e* in *être*, enz. — en eindelijk de *o* met een schrapje door dezelve, die met de Hoogduitsche *ö* vrij wel overeenkomt, en op vierderlei wijze wordt uitgesproken.

De Zweden hebben zoo ook, behalve de bovengenoemde zes klinkers, hunne *a* met een haakje boven dezelve, welke ruscchen *a* en *o* in en nagenoeg, als de Deensche *aa*, schijnt te klinken. Voorts hebben zij hunne *ä* en *ö*, die insgelijks naar de *ae* en *ø* in het Deensch schijnen te zweemen.

Men vergelijke de Deensche en Zweedsche Spraakkonsten van LANGE en SAHLSTEDT.

Dat de Duitsche taal blazende en sissende Medeklinkers bemint, is (ik herhaal het hier) het meest, ja, schier alleen op de hoogere tongvallen toepasfelijk.

(63) De volmaaktheid van de Declinatie der oude talen, het Grieksch en Latijn, bestaat hierin, dat zij elken Naamval of *Casus* door eene kleine verandering in den uitgang van het woord zelve uitdrukt. *Homo* (de Man of Mensch), *Hominis* (des Mans), *Homini* (aan den Man), *Hominem* (den Man), *Homine* (van, of door, of met den Man).

O

En

En zoo in het meervoud vervolgens: *Homines, Hominum, Homi-nibus*, enz. Hoe veel welluidendheid krijgt vooreerst nu eene taal door de *verscheidenheid van al die uitgangen*. Hoe *beknopt* tevens is het te zeggen: bij v. *homini*, in stede van ons langwijlige *aan den Mensch of den Man*, en eindelijk: hoezeer wordt de *vrijheid* en ten gevolge hiervan de nadruk en bevalligheid *van woordenschikking* er door bevorderd. Daar toch ook de Latijnsche en Grieksche bijvoegelijke Naamwoorden of *Adjectiva* hunne zeer kennelijke Naamvalteekenen hebben, weet men altijd, welke woorden bij elkanderen behooren, hoe schijnbaar verward zij dan ook in eenen Latijnschen of Griekschen volzin door elkander staan. De Redenaar kan dezelve dus zoo plaatsen, als het welluidendste klinkt of het meest den nadruk der denkbeelden bevordert. De Heer BLAIR heeft in het Eerste Deel zijner *Redekundige les/en* dit op eene fraaije en duidelijke wijze ontwikkeld. Men kan daar tevens meer Schrijvers aangehaald vinden, die over dit onderwerp geschreven hebben. Men vergelijke over het gebrekkige onzer Declinatie des Hoogleeraars KINKER's scherpzinnige *Inleiding voor eene wijsgeerige, algemeene Theorie der talen*, p. 145. Wil men voorts een algemeen overzicht van de wijze van Declineren in de meeste talen hebben, men zie het *Lehrbuch der Allgemeinen Grammatik* van den beroemden VATER, Hoogleeraar der Godgeleerdheid en der Oosterfche talen te Koningsberg, en Vervaardiger van zeer goede Rusfische en Poolfche Spraakkonsten, p. 50 en volg.

Het Ijslandsch heeft vrij volledige uitgangen, om de Naamvallen zijner Naamwoorden aanteduiden, gelijk men in de *Grammatica Islandica* van RUDOLPHUS JONAS, in het Eerste Deel van HICKES *Thesaurus Linguarum Septentrionalium* te vinden, zien kan. Het Zweedsch en Deensch,

als-

alsmede het Engelsch, kunnen slechts den *Genitivus* of tweeden Naamval uitdrukken, en hoewel dit in het Nederlandsch ook het geval is, heeft dit laatste echter meer verbuiging in zijne Lidwoorden, en ook hierdoor eenen Mannelijken, vanden *Nominativus* onderscheidenen *Accusativus*, dien noch de Scandinavisch-Duitsche talen, noch het Engelsch, noch de Romanische talen bezitten: Over het algemeen kan men rekenen, dat wij, met behulp van het lidwoord, des noods, vier *Casus* zonder voorzetsels kunnen aanduiden. Het Hoogduitsch heeft in sommige opzigten eene nauwkeuriger Declinatie, dan het Hollandsch. *Der Mann, des Mannes, dem Manne, den Mann, die Männer, den Männern*, kunnen wij niet zoo onderscheiden in allen deele *na-declinieren*. De acht Hoogduitsche Declinatiën zijn echter vrij verward, gelijk men in het Eerste Deel van ADELUNG'S *Umständliches Lehrgebäude der Deutschen Sprache*; p. 386 en volg. zien kan.

De Slawische talen, het Russisch, Poolsch, Boheemsch enz., schijnen in de Declinatie geheel en al op de leest der oude talen geschoeid te zijn; zelfs hebben zij eenen *Casus* meer, dan het Latijn, gelijk men bij v. in de Poolsehe Spraakkunst van MONGROVIUS of WATER zien kan. Zie hier bij voorbeeld uit MONGROVIUS, p. 16, de verbuiging van het Poolsehe *Kon* (een Paard). Men houde in het oog, dat de Slawen geene Lidwoorden of Artikels kennen.

N. *Kon.*

G. *Konia.*

D. *Koniowi.*

A. *Konia.*

V. *Kontu.*

1 Abl. *Koniem*, d. i. met het Paard.

2 Abl. *Koniu*, d. i. in het Paard.

} waar men dan echter
een voorzetsel bij
bezigt.

Meervoud.

N. *Konie.*G. *Koni.*D. *Korjom.*A. *Konic.*V. *Konie.*1 Abl. *Konmi.*2 Abl. *Kontach.*

} met voorzetsels.

In VATER'S *praktische Grammatik der Russischen Sprache* kan men p. 32 zoogenaamde Paradigmen van de Russische Verbuigingen vinden, die ook eene groote verscheidenheid in hare Naamvalteekenen hebben. Vergelijk hier ook VATER'S *Abhandlung über die Vorzüge der Russischen Sprache*, p. 16. KAULFUSS, p. 121.

(64 en 65) De tijdvoeging of Conjugatie der Germaansche talen gaat in vele opzigten aan dezelfde gebreken mank, welke hare Verbuiging of Declinatie ontsieren. Zij mist over het algemeen die verscheidenheid van uitgangen, waardoor de Oude talen op zulk eene gemakkelijke en beknopte wijze de Geslachten (*Genera*,) de Wijzen, (*Modi*) de Tijden, (*Tempora*,) en de Personen (*Personae*) in de werkwoorden uitdrukken. Wil de Romein toch het *Passivum* aanduiden, eene enkele letter brengt dit te wege. *Amo*, Ik bemin. *Amor*, Ik word bemind enz. *Amem*, Dat ik beminne of laat mij beminnen. *Amer*, Dat ik bemind worde of laat mij bemind worden. *Amavi*, Ik heb bemind. *Amabo*, Ik zal beminnen. *Amabor*, Ik zal bemind worden. Hoe onbeschrijfelijk kort is dit alles, in vergelijking van die karrevragten van woorden, die wij moeten bezigen, om deze veranderingen der werkwoorden aan te duiden. Men zal echter in het vervolg zien, dat de Scandinavisch-Neder-
duit-

duitſche talen in de vorming van het *Passivum* eenigzins op de leest der oude talen geſchoeid zijn.

En welk eene welluidende verſcheidenheid is er in de uitgangen, die de Perſonen in de Latijnsche Werkwoorden aanduiden! *Amo, Amas, Amat, Amamus, Amatis, Amant.* — *Amavi, Amavisti* enz. enz. Hoe eentoonig is hier bij ons *Ik bemin, Gij bemint, Hij bemint, Wij beminnen, Gij bemint, Zij beminnen*, dat altijd aan het eind *min, min, min* blijft, en waarbij wij Hollanders in het bijzonder, door de ongelukkige veroudering van ons *Du*, niet eens meer eenen van den Meervoudigen onderscheiden en enkelvoudigen tweeden perſoon hebben. De Hoogduitſchers, welke vreemde wendingen met hunne Voornaamwoorden (zie ADELUNGS *Lehrgebäude* I. pag. 683) zij voor het overige uit wellevendheids- en onderdanigheidszucht in hunne taal hebben mogen, zijn hierin wat gelukkiger. Hun *Du* leeft nog, en dus conjugeren zij *Ich liebe, Du liebest of liebst, Er liebet, of liebt, Wir lieben, Ihr liebet, Sie lieben*, waarin een weinig meer verſcheidenheid is, en welke verſcheidenheid wij, volgens VERWER'S gevoelen, in zijne voortreffelijke *Idea Linguae Belgicae*, pag. 64 oudtijds, hoewel eenigzins anders gewijzigd, ook hadden. Toen conjugeerde men (zegt VERWER) *Ik stelle, Du stelles, hi stellet, Wi stellen, Gi stellet, Si stellen*, waarin dus, gelijk de aangehaalde Schrijver er bijvoegt, onze Voorvaderen veel volkomener te werk gingen, dan wij.

Bij den Zweed gaat het ook zeer eentoonig in zijn werk: *Iag älskar, (Ik bemin) Du älskar, Han älskar, Vi älske, I älsken, De älska.* Nog eentooniger echter bij den Deen: *Ieg elsker, Du elsker, Han elsker, Vi elske, I elske, De elske, (Ik bemin, Gij bemint, en zoo vervolgens).*

Het IJslandsch schijnt meer verscheidenheid te hebben, maar in het Engelsche *I love, Thou lovest, He loves, We love, You love, They love*, zal men ook het welluidende der oude talen niet aantreffen. Het Imperfectum ondergaat geene verandering, uitgenomen in den tweeden enkelvoudigen persoon.

In de Slawische talen heerscht, voor zoo ver ik uit de Spraakkunsten zien kan, vrij wat afwisseling van persoon-uitgangen. *Gram, Grasz, Gra, Cramy, Gracie, Graia*, beteekent, volgens MONGROVIUS, p. 50. *Ik speel, Gij speelt; Hij speelt* enz. — Zonderling is tevens in het Poolsch, dat het voor de Geslachten der Personen verschillende uitgangen in al de tijden zijner Werkwoorden, uitgenomen in het *Praesens* en in den *Imperativus*, heeft. — Zie VATER's *Allgem. Gramm.* p. 121. Volgens MONGROVIUS, p. 50. zegt een Man voor *Ik speelde, Gralem*, (de *j* is hier de Poolsehe *l* met een schrapje); eene Vrouw, *Gralam*; iets onzijdigs *Gralom*. De tweede persoon heeft op dezelfde wijs, naar zijn verschillend geslacht, *Grates, Gratas, Gralos*. De derde persoon, *Gral, Grala, Gralo*, (Hij, zij, het speelde). — In het meervoud is het dan echter iets anders. Hetzelve schijnt in het Russisch ook plaats te hebben, niet echter zoo standvastig, als in het Poolsch. — Het Russisch kan echter het *Praesens* des *Passivums* zonder hulpwoord uitdrukken. VATER's *Allgem. Gramm.* p. 145. Het Poolsch niet. VATER l. a. p. MONGROVIUS, p. 48. De Tijdvoeging der Romanische talen is, wat de persoonsaanduiding betreft, nog al welluidend, doch voor het overige veelal even gebrekkig, loom en traag, als die der Germaansche taaltakken.

Mien zie over het eene en andere, dat wij hier met een enkel woord aangestipt hebben, ADELUNG's *Mithridates*, II. pag. 173, 174. BLAIR, *Lessen over de Redekunst*, I. pag.

pag. 201 en vervolgens, terwijl men bladz. 196 de door mij aangehaalde plaats van CAMPBELL aantreft, te vinden in zijne *Philosophy of Rhetoric*, Vol. 2. p. 422. VATER'S *Lehrbuch der Allgemeinen Grammatik*, p. 104 en vervolgens, inzonderheid ook p. 121. 145. enz. LANGE, *Dänische Sprachlehre für Deutsche*, p. 159. SAHLSTEDT, *Schwedische Grammatik*, p. 78. MONGROVIUS, *Polnische Grammatik*. VATER, *Polnische und Russische Sprachlehren*, t. 2. p. enz. enz.

(66) Over de Woordenschikking in de Germaansche talen zie men des Heeren JENISCH *Vergleichung der vornehmsten Sprachen von Europa*, alwaar men uit het Deensch, Zweedsch, Engelsch, Hoogduitsch, Hollandsch, enz. voorbeelden van woordenschikking kan aantreffen. Men kan bij dien Schrijver tevens de groote voorregten ontwikkeld vinden, die de Ouden in hunne woordenschikking hadden. Hiermede vergelijkte men dan BLAIR'S Lessen over de Redekunst in Noot 63 aangehaald. De Heer VON ARNDT prijst in zijn meermalen aangehaald Werk p. 88. de geschiktheid, die het Russisch heeft, om de vrijheden der Ouden in de woordenschikking te kunnen navolgen. Zie ook VATER'S *Abhandlung über die Vorzüge der Russischen Sprache*, p. 8. KAULFUSS doet hetzelfde ten aanzien van het Poolsch in zijn Geschrift *über den Geist der Polnischen Sprache*, pag. 123 en volg. — Men vergelijkte hiermede JENISCH, bladz. 346. — Over de Omzettingen in het Hoogduitsch zie men ADELUNG'S *Umständliches Lehrgebäude*. II. Deel. Over die in het Hollandsch WEILAND'S *Spraakkunst*, pag. 306, en de Verhandeling van den Hoogleeraar SIEGENBEEK, *over den Rijksdom enz. der Nederlandsche taal*, pag. 156, en vooral ook pag. 160. Men kan daar tevens voorbeelden vinden, en van fraaije en nadrukkelijke, en van

minder eigenaardige schikkingen in onze taal. Ook VERWER'S *Idea Linguae Belgicae* verdient hier pag. 126 vooral te worden nageslagen. Men vindt daar veel keurigs. — Over de Inversies in het Deensch zie men LANGE'S *Sprachlehre*, p. 645, en vergelijk ADELUNG'S *Mithridates*, II. p. 174. Waaneer ik aan de Romanische talen niet veel vrijheid in de woordomzetting toekenne, moet ik hier verzoeken zulks vooral op het Fransch te willen toepasselijk maken. Het Spaansch, Italiaansch en Portugeesch schijnen vrijer te zijn. De Italiaanische Dichters zijn zelfs zeer stout in hunne Inversien. Voorbeelden bij JENISCH, p. 376. In duidelijkheid van woordenschikking kunnen weinig talen het Fransch evenaren. JENISCH, 379. Over de eenvoudigheid der Engelsche Woordenschikking zie men hem p. 335, en vergel. BLAIR, I. Deel, tiende les. Over het gebrekkig en schaarsch gebruik van Participiën of Deelwoorden in het Hoogduitsch handelt JENISCH, p. 398. De Denen en Zweden, alsmede de Engelschen, schijnen er soms meer gebruik van te maken. Mij dunkt, dat wij Hollanders zulks bijzonder veel doen, ofschoon er in den *Mithridates* op eenen toon over gesproken wordt, als of wij te dezen aanzien slechts een weinigje boven de Hoogduitschers vooruit hadden.

Over de verbuigelijkheid of onverbuigelijkheid onzer Adjectiva en derzelve plaatfing zie men den *Mithridates*, p. 173. Wij en onze Taalbroeders (de Engelschen echter verbuigen nooit) verbuigen vóór het *verbum*. Dus zeggen wij: *de goede Vrouwen zijn er*. Na het *verbum* verbuigen wij niet, bij. v. *De Vrouwen zijn goed*, niet *goede*, waar de Franschman integendeel zegt *les Femmes sont bonnes*, niet *bon*. Vergelijk hier VATER'S *Allgem. Grammatik*, p. 102.

Wat de vergelijking of comparatie aangaat, men weet, dat de Romanische talen dezelve door *plus*, *le* of *la plus* (zoo als in het Fransch),

Fransch), *piu*, *il* of *la piu* (in het Italiaansch) enz. enz. aanduiden. Bij v. *grooter*, *plus grand*; *de grootste*, *le plus grand* enz. enz. Vergel. VATER's *Allgem. Grammatik*, p. 99.

(67, 68, 69, 70, 71, 72, 73) Men zie over alles, wat tot de hier met een woord gescherste Opperduitsche tongvallen betrekking heeft, breedvoeriger den *Mithridates*, II. p. 190 tot 225, alwaar men uit al die tongvallen Onze Vaders kan aantreffen, en tevens alle Werken en Geschriften opgenoemd vinden, die over dezelve in het licht gekomen zijn.

(73) Taalkundige aanmerkingen zijn bij dit stuk onnoodig. Men vergelijk hier de Karakterfchets van het Opperduitsch, pag. 46.

(74) Een paar woorden hebben in dit Opperduitsch slechts opheldering noodig.

Tyostirn, hetwelk ik door *Tournooi*, dat is *Steekspel*, vertaald heb, is hier een, als zelfstandig Naamwoord gebezigd, Werkwoord, en eene verbastering uit het midden-eeuwsch Latijnsche *justare* of *jostare*, waarvan het bekende Fransche *Jouste*, het Italiaansche *Giostra*, dat is *Steekspel*, *Spel met de Lansen*, *Tournooi*, *Turnier*, (dit laatste komt van *Turnen*, tegenwoordig in Duitschland weer sterk aan de orde van den dag). Men kan *du Cange* en andere Glosfators hier nazien.

Sew is voor *Sie*, (Zij).

Plankchen is, met verwisfeling van *b* voor *p*, hetzelfde als ons *blank*, Hoogd. *weifs* (wit).

Ramvar moet hier *roest* beteekenen; *Ram* toch beteekent in het oude Duitsch *roest*, *roet*, *vuiligheid*. Van daar het Fransche *Ramonneur*, (Schoorsteenveger, Roetveger). Men zie de Glosfaria.

(75) Men zie den *Mithridates*. II. p. 282, en ook vooral de aanmerkingen over het Middelduitsch, bladz. 270.

Voorts vergelijkte men over het Opperduitsch en Hoogduitsch, en de kibbelarijen tusſchen de Voorſtanders van beide tongvallen ADELUNG's *Umſtändliches Lehrgebäude*, I. p. 82 en volg. Alles, wat tot de Letterkunde der Hoogduitsche taal betrekking heeft, Spraakkonſten, Woordenboeken enz. enz. vindt men opgenoemd in den *Mithridates*. II. p. 286 en volg.

(76) De geheele Geſchiedenis van het Meſo-Gothiſch met naauwkeurige opgave van alles, wat er over geſchreven is, (waarbij de *Taalkundige Mengelingen* niet vergeten worden,) vindt men achter den *Uffilas*, *oder die älteste Germaniſche Urkunde* hoofdzakelijk van FRIEDRICH KARL FULDA, en voorts door REINWALD en ZAHN bewerkt of uitgegeven. *Weisſenfels*, 1804. Dit werk, uit hetwelk ik den tekst van mijne aanhaling heb genomen, is een Meesterſtuk van vlijt en taalgeduld. Het maakt echter het diepgeleerde *Gloſarium* van onzen grooten JUNIUS niet overbodig. — Een brok Meſo-Gothiſch kan men ook vinden bij den Heer IJPEIJ, pag. 141, om thans van anderen niet te ſpreken.

Van plumpe vertalingen uit het Griekſch zie men voorbeelden in ADELUNG's *Umſtändliches Lehrgebäude*, I. p. 23, en in FULDA's zoo even aangehaalde Geſchiedenis, p. 30. Vergelijk er mede den *Mithridates*, II. 183. Zeer ſcherpzinnige aanmerkingen over den aard van het Meſo-Gothiſch vindt men ook bij den Schrijver *der verhandeling over de Verwantschap* enz. p. 48 — 64.

(77) Bij het Meſo-Gothiſche woord *quitha* van *quithan*, d. i. *zeggen*, waatvoor men in de Midden-Eeuwen *cwethan quedan* zeide, denke men aan het Engeliſche *he quoth* (d. i. hij zeide), JUNIUS brengt er ook ons *kouten* toe.

Fotubaurd is eigenlijk *voetplank*, *voetbord*. Men denke aan het

het Engelsche *board*; het Hoogduitsche *Bret*; in het meervoud *Bretter* enz.

Mekel, Mekel, Michel (groot), is bij onze vroegere Schrijvers zeer gemeenzaam, gelijk te bekend is, om er bij stijl te staan. In de Scandinavische talen is *megen, meken, miked, mikel* nog tot op den huidigen dag in gebruik. Men denke ook aan het Engelsche *much*.

Thiudanis (des Konings of eigenlijk Volkbeheerschers, van *Thiudans*), stamt van *Thiuda* (Volk), dat vervolgens als *Thiat, Thiet, Diet*, enz. enz. door heel de Middeneeuwen gebruikelijk was. Van daar *la Diète*, d. i. *openlijke Volksvergadering*. Zie JUNIUS. — In het Platduitsch beteekent *Tütte* thans nog *Volk* (zie onze Noot 1.). De naam *Diederik* (d. i. rijk in Volk) is er mischien ook van afkomstig. — Meer over dit alles bij de Glosfatoren.

Tagl (hair), leeft nog in het Engelsche *Tail* (een *staart, haarbosch*). Niets is gewoner, dan de overgang van *g* in *i*, die honderdduizend malen voorkomt. Men denke aan *legde* en *leide*, *zegde* en *zeide*, aan *zeil*, Hoogd. *Segel*, *Jij* en *Gij*, *jicht*, Hoogd. *Cicht*, enz. enz. enz.

Gataujan is hetzelfde, als *taujan*, en dit werd vervolgens in de Midden- Eeuwen *tuan, duau*; Hoogd. *thun*, ons *doen*. *Ga* is ons voorzetsel *ge*, dat wij even zoo gebruiken en weglaten in *lukken* of *gelukken*, *raken* of *geraken* enz. enz.

Managizo is de vergrootende trap van *Manag*, (*veel; menig*;) welke laatste, even als het Hoogd. *mancher*, enz. er van affamt. Bij de Engelschen gaat de *g* hier weer in *i* of *y* over, en zij zeggen *many*. — Meer over al het gezegde is bij de Glosfatoren te vinden.

(78, 79, 80) Vergelijk over hetgeen wij hier ten aanzien van het Nederfakisch of Platduitsch gezegd hebben den *Mithridates*, II. p. 270, waar men alles, wat over die tongvallen geschre-

schreven is, kan vinden opgenoemd. Zie ook WIARDA, *Gefchichte der alten Friesfchen Sprache*, pag. 35. IJPEIJ op verfchillende plaatfen. KINDERLING heb ik reeds aangehaald. Men zie hier ook den Schrijver der Verhandeling over de Verwantschap enz. in de Werken der Leijdfche Maatschappij, bladz. 30 en 66, waar hij fommige Nederrijnfche en Saksifche tongvallen voor de vloeijendfte en zuiverfte van de lagere Sprake houdt. De Nederfaksifche brokken, die ik uit *de Scriptores Rerum Brunsvicensium* genomen heb, hebben geene taalkundige opheldering noodig. Het woord *Plank*, op bladz. 100 voorkomende, beteekent, volgens SCHERZ, op zijn *Glof.* zoo veel als *gefchil*, *twist*. — *Draden* op pag. 102 leeft in ons *zoo dra*, dat is *zoo rad*, *zoo fchielijk*.

(81) Zie over de beoefening van het Nederfaksifch ADELUNG's *Umständliches Lehrgebäude*, I. pag. 80, en vergelijk den *Mithridates*. — Over het Nederfaksifch en deszelfs oude verwantschap met onze taal vindt men ook fraaije aanmerkingen in des Heeren CLIGMETT's Voorrede voor den *Theutonista*.

(82) Vergelijk hier den Heer IJPEIJ, p. 314. Het Stuk van den Heer J. F. WILLEMS van Antwerpen moet ons bekend worden door 's Mans uittegevene Verhandeling over *de Nederduitfche Taal- en Letterkunde, opzigtelijk de Zuidelijke Provinciën der Nederlanden*. In het Inteekeningfbericht vóór de Verhandeling wordt hiervan gefproken.

(82, 83) Men vergelijk hier over het gezegde ten aanzien der oude Friefen, en hunne belangrijke taal des Heeren WIARDA's *Gefchichte der ausgeftorbenen alten friesfchen oder fachsifchen Sprache*, (vooral ook p. 13) en de aangehaalde Schrijvers EMMIUS, SICCAMA enz. Achteraan op p. 42, kan men eene lijst vinden van alle bekende Gefchriften in het oude Friefch vervaardigd. Men zie ook de Inleiding

ding of Voorrede van dien Schrijver voor zijn *Alt-Friesfches Wörterbuch*, benevens die voor zijne uitgave van het *Asegabuch*, waar men hetgeen tot den aard en de geschiedenis van dit Wetboek betrekking heeft, vinden kan. Vergelijk al verder den *Mithridates*, II. bladz. 228 — 244, waar men verscheiden Friesche Onze Vaders kan aantreffen, onder anderen ook zoodanigen als op het Eiland *Helgoland* en *Amröm* gebruikelijk zijn. — IJPEIJ's *Bekn. Gesch.* p. 127 en 150, waar men zien kan, wat men door het *Vlie* en *Sinkfal* verstaan moet. Men vindt er, p. 301, een Stuk uit de Friesche Wetten. — Den Schrijver *der Verh. over de Verwantschap* enz. p. 35, waar men de getuigenissen voor de nauwe verwantschap tusfchen het oud Engelsch en Friesch kan aantreffen, welke ook door WIARDA in zijne aangehaalde Schriften op het duidelijkst door voorbeelden wordt in het licht gesteld. — RÖSSIG, *Deutsche Alterth.* p. 106, waar hij van de Friefen, en p. 110, waar hij van de Chaucen spreekt. — Des Hoogleeraars WASSENBERG's *Bijdragen tot den Frieschen tongval*, in welke men, behalve een *Idioticon Fricum*, veel merkwaardige Stukken vinden kan, die tot het zoogenaamde Boerefriesch, die telg van het oude Friesch, betrekking hebben. Ik geloof, dat ik mij op het gezegde aldaar in de Verhandeling over *Gysbert Japiks*, den bekenden Frieschen Dichter, p. 183, eenigermate beroepen kan, wanneer ik het Hindelopensch en Molkwerumsch het meest met het oude Friesch overeenkomende noem. Door ADELUNG wordt dit ook gesteld, *Mithrid.* II. pag. 234, offchoon ik dezen nu juist voor zulk eenen bevoegden Beoordeelaar hier niet houde. Vergelijk hier ook WIARDA's *Geschiede*, p. 27. Het oude Friesch, hetwelk ik uit de Voorrede van het *Asegabaek* heb aangehaald, zal, bij de stijf letterlijke vertaling, die ik, WIARDA's Hoogduitfche en vrijere vertaling ten leid-

leiddraad nemende, er van gegeven heb, wel geene verdere opheldering noodig hebben. Er is schier geen één woord in, dat niet, offchoon wat anders thans gewijzigd, ook nog bij ons gebruikelijk is. *Thiote* is het oude *Diet*, *Thiet* (Volk) waarvan wij in Noot 77 gesproken hebben. Bij *bad*, *bedon* denke men aan het Engelsche *to bid*, ons *bieden*, *gebeden*.

(84) Dit Stuk is te vinden in WIARDA's *Geschiede*, p. 23. Het zal dunkt mij, bij mijne zoo veel mogelijk stijf letterlijke vertaling, wel geene duisterheid hebben. Zij, die met het Engelsch bekend zijn, zullen er veel Engelsche woorden in aantreffen. Bij v. *timber*, *other*, *efter*, *on*, *burnt*, *di*, (Engelsch *day*) enz. Zoo is het gebruik der *sh* ook op zijn Engelsch. — *Drochten*, d. i. *God*, *Heer*, komt met de onderscheidene spellingen van *Druichten*, *Drihten*, *Drythen*, *Druten* en soortgelijke in alle Duitsche tongvalleu der Midden-Eeuwen voor.

(85) WIARDA's *Geschiede*, p. 29. Meer andere Stukken uit het oudste Friesch en ook uit het Friesch van wat later tijd kan men bij dien Schrijver vinden.

(86) Dit Onze Vader is mede in den *Mithridates* te vinden, II. p. 238, en in WIARDA's *Geschiede*, p. 28. In beide Geschriften vindt men te gelijker tijd een Molkwerumsch Onze Vader van een weinig vroeger dagteekening, insgelijks uit FOKKE SJOERD's *Algem. Beschrijving van Friesland* overgenomen. Het laatstgenoemde is hetzelfde, dat men bij den Hoogleeraar WASSENBERG in de aangehaalde *Bijdragen* aantreft, p. 142, waar het voorkomt in de Molkwerumsche Vertaling van het zesde Hoofdstuk van Mattheus, tegen welke de Heer WASSENBERG eene door hem vervaardigde Vertaling in het tegenwoordige, meest gangbare, Boerefriesch heeft overgesteld.

(87) Vergelijk hier den Schrijver der *Verhandeling* enz.
pag:

pag. 37, die aldaar EMMIUS aanhaalt, en van de zucht der Friesehe tongvallen voor zamenvoeging van klinkers en vorming van tweektanen melding maakt.

(88) Over de Franken, en het Frankduitsch, van welke wij hier de Geschiedenis slechts in derzelve allerbreedste omtrekken en met een enkel woord gegeven hebben, zie men RÖSSIG, *Deutsche Alterth.* p. 135. Den Schrijver *der Verh. over de Verwantschap* enz. p. 27. IJPEIJ, 144, 145. WIARDA, *Geschichte der alten Frieschen Sprache*, p. 33. BOUTERWECK, *Geschichte der Pöëse und Berodsamkeit*. IX. Th. p. 34. HICKES in *Institutionibus Franco-theo-tisicis*, in het Eerste Deel van zijnen *Thesaurus* te vinden. enz. enz.

(89) Deze vertaling van het Geschrift van *Iidorus* is te vinden in den *Thesaurus Antiquitatum Teutonicarum* van SCHILTER. Vergelijk hier IJPEIJ, p. 223, waar men eene andere plaats uit dit Geschrift kan aantreffen. Zie hier ook BOUTERWECK in het aangehaalde Nögende Deel, p. 69. Bij de stijf letterlijke vertaling, die ik er van gegeven heb, zullen de oude Frank-Duitsche woorden verstaanbaar genoeg zijn. Bij *Spahida* denke men aan het Hoogduitsche *Auspähung* (bespieding, uitvorsching), — *joh* beteekent in de Midden-Eeuwen altijd *en*. In het Meso-Gothisch is het *jah*. *Bidhiu*, d. i. *daarom*, komt bij onze Nederlandfche Schrijvers uit de dertiende Eeuwnog voor, gespeld als *Bedie*, (vergel. IJPEIJ t. a. p.). *Zi ware* is het Hoogduitsche *So gar*.

(90) Dit Stuk heb ik uit het Eerste Deel van den *Thesaurus* van HICKES genomen. Zie de *Gramm. Franco-theot.* p. 101. Men vindt het ook bij BOUTERWECK, IX. p. 71, waar het uit MICHAËLE's *Tabulae parallelae*, met overspringing echter van een paar regels, genomen is. De *Codex quadrumanus* berust in Engeland op de Cottoniaanse Boekerij te Oxford.

ford. Het is hetzelfde Handschrift, waarvan de Heer IJPEIJ spreekt, p. 257 van zijne Bekn. Gesch. Men kan dien Hoogleraar, benevens den door mij aangehaalden BOUTERWECK, en de door den Heer IJPEIJ aangehaalde Schrijvers (onder anderen den Heer VAN WIJN) nazien over al de geleerde geschillen, welke over de eigenlijke taal van dit Handschrift ontstaan zijn. — Dat het Cottoniaansch Handschrift, offchoon als Proza geschreven, eigenlijk verzen, ten minste in zekere maat gestelde Stukken bevat, is ook zelfs in de door mij aangehaalde plaats, naar mijn gehoor te oordeelen, duidelijk te bespeuren. — Men heeft, volgens den *Mithridates*, II. 271, voor eenige jaren een afschrift van het Cottoniaansche Handschrift te Bamberg ontdekt. Het Hollandsch Instituut (Tweede Klasse) schijnt zich ten aanzien van dit laatste verdienstelijk gemaakt te hebben. Men zie het Verslag van 28 Nov. 1816. p. 20, alwaar ik het gezegde over de Bambergfche *Paraphrasis Euangelica* op den *Codex quadrumanus* toepasfelijk meen te kunnen maken. — Taalkundige ophelderingen zullen, bij het geen ik reeds over de door mij aangehaalde Regels heb aangestipt, wel verder grootendeels onnoodig zijn. *Hugi*, d. i. *gemoed*, leefde voor een paar honderd jaren nog in ons *heughe*, d. i. *zin*, *gemoed*, in KILIAAN's Woordenboek te vinden, en in ons tegenwoordige *tegen heug en meug*, d. i. *tegen zin*, *lust*, *gemoed*, *en vermogen*. Verder staat er *geheugen* dan mede in betrekking. Over den van *hugi* aftammenden eigen naam *Huge* zie men HICKES in zijne *Disfertatio de Litteraturae Septentrionalis utilitate*, (in het Eerste Deel van den *Thesaurus* p. 24.) Op pag. 117 van zijne Grammat. Anglo-Sax. et Mefo-Goth. spreekt hij over *Huge*, in den zin van *gemoed*. Over het woord *Gom* zie men hem aldaar p. 104.

(91) Men zie ten aanzien van het geen ik van het lied
van

van Hildebrand en Hadubrand, als echt oud Duitsch Riddergedicht, gezegd heb, BOUTERWECK, IX. p. 71. Voorts kan men alles, wat tot de taal, den ouderdom en het verder voortleven (gelijk men het noemt) van dit Fragment betrekking heeft, in de keurige uitgave vinden, die de Heeren GRIMM er van gegeven hebben, onder den titel: *Die beiden ältesten deutschen Gedichte aus dem achten Jahrhundert, das Lied von Hildebrand und Hadubrand und das Weissenbrunner Gebet zum erstenmal in ihrem Metrum dargestellt, und herausgegeben durch die Brüder GRIMM. Casfel 1812.* De Heer IJPEIJ heeft in zijne *Geschiedenis*, p. 223. 226. van deze uitgave nog geen gebruik kunnen maken.

Een paar woorden tot opheldering van de door mij aangehaalde Regels!

Welaga is ons *wee*, in het oud Engelsch *welaway*. — *Wallota* leeft nog in het Hoogduitschen *Wallen*, d. i. *trekken, reizen*. — *Scerita* staat met het Angel-Sakfische *Scyran*, het Engelsche *to share, sheer*, ons *scharen*, dat is eigenlijk *in orde scheiden, verdeelen* in verband. — *Eo* is het Hoogduitsche *je*, d. i. *immer, ooit*. — *Suasat kind* is naauw verwant, *eigen kind*. In het Meso-Gothisch beteekent *sves*, *eigen*. Bij anderen beteekent *Suasdom, Geslacht, maagschap*. *Husuaſon* zijn *Huisgenooten*. Ons *Zuster*, Hoogduitsch *Schwester, Geschwister*, vroeger *Giswæster*, heeft er betrekking op.

Breton is *uitbrekken*; op den grond als het ware *uitbreiden, neervellen*. In het oud Friesch is *brida, folteren*. *Banin* (Moordenaar), is hetzelfde, als het IJslandsche *bani (dood)*, het oud Friesche *bona* enz.

Men kan dit alles breedvoeriger lezen in de ophelderende aantekeningen van de Heeren GRIMM, p. 20, 21.

(92) De Paraphrasis of omschrijving van Salomo's Hooglied door WILLERAMUS is te vinden in het Eerste Deel

van SCHILTER's *Thesaurus*. — Men vergelijke hier IJPEIJ, bladz. 282, 284 en volg., waar men insgelijks een Stuk uit de gezegde *Paraphrasis* vinden kan, genomen namelijk uit LELIJVELD's bekende drie fragmenten van dezelve achter HUIDECOPER's Proeven van Taal- en Dichtkunde. II. D. — Ook zie men des Heeren VAN WIJN's *Huisz. Leven*, I. D. p. 283, en p. 504. — Vergelijk voorts BOUTERWECK. IX Th. p. 81. enz. enz.

Bij de stijf letterlijke vertaling, die ik van de door mij aangehaalde Regels gegeven heb, zullen de oud-Duitsche woorden zich van zelve gemakkelijk ophelderen. Het woord *Wine* is in het Frank-Duitsch zeer gebruikelijk in den zin van *Vriend, beminde*. Zoo ook *Winisceft, Vriendschap*. Vergelijk IJPEIJ, p. 283. — Ik voeg er bij, dat het nog leeft in het Zweedsche en Deensche *Venskap, of Venskab*, d. i. *Vriendschap*. Over de vermoedelijke verwantschap van het woord *Wine* met sommige andere woorden zie men des Heeren BILDERDIJK's *Verhandeling over de Geslachten der Naamwoorden*, bladz. 201. van den tweeden druk.

Geantfristet beteekent *genoemd*, en is een eenigzins duister woord. Men kan er SCHILTER in de Noot over nazien.

Stinken weet men, dat oudtijds in het algemeen *ruiken* beteekende.

Over het woord *quit* vergelijke men mijne 77ste Noot.

(93) Men zie over den Lofzang op St. Anno en deszelfs dichterlijke waarde BOUTERWECK, IX Th. p. 82, die er in het breede over handelt. Ook de groote HERDER heeft in zijne Verhandelingen *zur Literatur und Kunst*, het Dichterlijke in den geheelen gang en de houding van dit stuk ontwikkeld. — Vergelijk hier insgelijks EICHORN's

All-

Allgemeine Geschichte der Cultur und Litteratur der neueren Europa, p. 219; die insgelijks met veel lof van den Loftzang op St. Anno spreekt. — Zie voorts ij PEIJ, p. 283.

Over andere Frank-Duitsche Schriften; als b. j. v. OTFRIED'S berijmde Overeenstemming der vier Euangelisten; het fraaije; Dichterlijke Zegelied op de overwinning; door Lodewijk III, op de Noormannen in 883 behaald, en meer anderen zie men berigten in ij PE J'S *Bekn. Gesch.*, VAN WIJN'S *Historische Avondstonden en Huisczittend Leven*, BOUTERWECK'S aangehaalde *Gechichte* enz. Deel IX; ADELUNG'S *Umständlicher Lehrgebäude*, Eerste Deel, enz. enz.

(94) Ik bedoel de Prijsvraag door het Hollandsch Instituut (Tweede Klasse) uitgeschreven: „ *Den waren of meest aannemelijken oorprong van de Slavonische Volken en taal, en de betrekkingen en invloeden; die zij door hunne uitbreiding, verpreiding en verhuizingen; zoo in het algemeen op de Duitfche Volkstammen en hunne taal, als inzonderheid op de oude Nederlandfche gehad hebben.* ” — Zie Verslag over 1816, p. 24.

(95) De Grieken schijnen aan de *u* ook den klank gegeven te hebben; dien wij er aan geven. Wij zullen denzelven echter van hen wel niet overgenomen hebben. — Vergelijk hier WEILAND'S *Taalkundig Woordenboek* — en voorts den Schrijver der Verhandeling *over de Verwantschap* enz. (Leijdsche Maatschappij; Deel 7.) bladz. 33.

(96) Ook in het oude Friesch komt de *ygrec* voor, en dezelve is in alle taaltakken der hoogere Sprake, sedert vele Eeuwen; zeer gemeenzaam, offchoon zij in het eigenlijke Frank-Duitsch en Allemannisch mischien zeldzamer moge voorkomen. — Desnietteenstaande geloof ik, dat men het zonderlinge en inderdaad geheel Fransche gebruik, hetwelk men eenen tijd lang bij ons van de *y* gemaakt heeft

(om dezelve namelijk voor de bloote *i* te bezigen) met den Heer SIEGENBEEK te regt, als van de Franschen afkomstig, kan beschouwen. — Zie *Verhandeling over de Spelling*, p. 6.

(97) Ik beken echter gaarne, dat, voor zoo ver wij ons in het gebruik der *z* naar de Franschen geschikt hebben, zulks niet, dan zeer laat, geschied is. Eene Eeuw vóór TEN KATE toch schijnt het gebruik van de *f* en *z* nog ten eenemaal weifelend geweest te zijn, gelijk men zien kan in zijne Aanleiding, I. p. 120. „De een (zegt hij) zag de *z* toen aan, als scherp op zijn Hoogduitsch, de andere, als zacht op zijn Fransch, en dus werd in beide gevallen door velen de *f* gebruikt.” — Vergelijk hier des Hoogleeraars SIEGENBEEK's *Verhand. over de Spelling*, p. 147. De Denen kennen nog geene *z* in echt Deensche woorden. LANGE's *Dänische Sprachlehre*, p. 43.

(98) Vergelijk den Schrijver der *Verhandeling over de Verwantschap* enz. enz., bladz. 33.

(99) In het Nibelungen-lied vindt men dus telkens *uich*, *truiwe*, *dui*, enz. in stede van het tegenwoordig Hoogduitse *euch*, *Treue*, *die*. Men zie slechts de aangehaalde Stukken in dit oud Zwavisch Dichtstuk in mijn: *Een paar vertalingen uit het Nibelungenlied*, geplaatst voorleden jaar, in den Recensent ook der Recensenten. — Ook in het oude Friesch, komt de tweeklank, of ten minste de letterverbinding *ui* voor, terwijl hij tevens bij letterverzetting uit den Frieschen, zeer gewonen, tweeklank *iu* zoude kunnen ontstaan zijn. — Mijne gissing over de Fransche afkomst van ons *ui* is dus los. — Zeker is het echter, dat hetzelfde bij vele andere Germanen tegenwoordig zeldzaam voorkomt. Eene enkele kleine uitzondering, bij v. het Hoogduitse *Pfuy* (foei) doet hier niets af. — In het *Bremisch*
Nic-

Niederfachfisch Woordenboek heb ik den tweeklank *ui* niet aangetroffen. In het Deensch schijnt men wel *ui* te hebben, doch niet met de uitspraak van eenen tweeklank. Ook wordt het door LANGE niet onder de Deensche tweeklanken opgegeven.

(100) Vergelijk TEN KATE's *Aanleiding*, Tweede Deel, bladz. 92, en het Eerste Deel, p. 241. In het Hoogduitsch heeft men voor den uitgang *eren*, dien van *iren*. Men zegt dus *Buchstabiren*, *Stolsiren* enz. De Deen heeft meestal *ere*. De Zweed *era*.

(101) Vergel. TEN KATE's *Aanl.* II. p. 93, en des Heeren BILDERDIJK's hoogst scherpzinnige en geleerde *Verhandeling over de Geslachten der Naamwoorden in de Nederduitsche taal*, p. 79 van de eerste, en 116 van de tweede uitgave. — Dat de uitgang *age* met het Latijnsche *agium*, het Italiaansche *agio* enz. in verband staat, is bekend. Wanneer ik zeg, dat de Hoogduitschers en vele andere Germanen dien uitgang niet kennen, versta ik zulks van denzelfden, als uitgang achter echt Duitsche woorden.

(102) Vergelijk TEN KATE's *Aanleiding*, II. p. 92, die daar wel niet van het Fransche *esfe*, maar van het Latijnsche *isfe* spreekt, dat echter op hetzelfde uitkomt. — WEILAND's *Taalkundig Woordenboek* op *esfe*, en anderen. Onze groote Dichter en Taalkenner BILDERDIJK is eenigermate van een ander gevoelen. Hij beschouwt *es* (hetzelfde, als *esfe*) als eenen echt Duitschen, en geen bastarda-uitgang, ontstaan namelijk door letterverzetting uit den uitgang *se*. Zie zijne aangehaalde Verhandeling, p. 66 van den ouden, 85 van den nieuwen druk, en voorts de Noten. De Heer BILDERDIJK omhelst echter op bladz. 287 zijner Verhandeling in zoo ver wedeorm het gewone gevoelen, dat hij toch ons *es* of *esè* beschouwt, als tegen-

woordig, in deszelfs gebruik, eigenlijk onzer tale vreemd, en als door het Fransch gegaan, en van daar tot ons wedergekeerd zijnde. Dezen middenweg zoude ik gaarne met hem willen betreden. — Dat de Hoogduitschers *in* voor ons *esse* bezigen is bekend, en kan men duidelijk opmaken uit ADELUNG's *Umständ. Lehrgebäude*, I. p. 324.

(103) TEN KATE, II, bl. 94. Zie ook WEILAND op *oen*. Eigenlijk komt deze uitgang hier niet eens in aanmerking, daar ik mij schier geen zuiver Duitsch woord kan herinneren, achter hetwelk hij voorkomt. Het zijn allen bastardwoorden. — Over het Hoogduitsche *en* zie men ADELUNG en anderen,

(104) Vergelijk TEN KATE, *Aaxbid*, II. p. 92. WEILAND enz. — Wanneer TEN KATE echter het Fransche *ier*, tot het Meso-Gothische *wair*, en dergelijke woorden meer eenigermate in betrekking schijnt te willen brengen, is zulks volgens de ouderwetsche wijze van *Etymologiseren*. Doch dit Fransch *ier* en het Italiaansche *iero* kunnen zeer wel met onzen alouden uitgang *er* naauw vermaagschapt, en eene verzuidelijke uitspraak van denzelfen zijn.

Dat de Hoogduitschers voor ons *ier* achter echt Duitsche woorden meestal *er* gebruiken, weet men genoeg. Eene enkele uitzondering, meest van half verouderde woorden, doet niets ter zake.

(105) Vergelijk TEN KATE, II. p. 93. WEILAND op *et*. BILDERDIJK, p. 115. Het Fransche *et* of *ette* is eigenlijk een verkleinwoordsuitgang, gelijk de Italianen dus *etto* hebben. — Op den Regel, dat de woorden op *et* bij ons onzijdig zijn, maakt *trompet* eene uitzondering.

(106) TEN KATE. II. 92. WEILAND, ADELUNGENZ.

(107) TEN KATE, II. 93 WEILAND, ADELUNGENZ.

(108) Vergelijk hier mijn Stukje over de Verkleinwoorden,

den in den Recensent ook der Recensenten — Voor het overige behoeften wij de allergemeenzaamste verwisfeling van *g* met *j* juist van de Franschen niet te leeren. Dat echter de Fransche Nabuurschap den overgang der *g* in *j* in den Diminutivenuitgang *je* bij ons vrij wat bevorderd heeft, is zeer waarschijnlijk. Er schijnt toch een tijd geweest te zijn, dat de uitspraak onzer *g* geweldig verfranscht was. Zie SIEGENBEEK's *Verhandeling over de Spelling*, p. 161. — In dien tijd nu valt denkelijk het ontstaan van ons *je*.

Nog eenige andere uitgangen waren hier optenoemen, die wij van het Fransch, of wil men liever van deszelfs Moeder, het Latijn, gekregen hebben. Zij zijn echter van geen belang en komen ook niet achter echt Duitfche woorden voor.

(109) WACHTER in *Glosfario Germ.* op het woord *Trumpete* en *Bank*. Zie ook WEILAND op die woorden.

(110) Zie den Schrijver der *Verhandeling* enz. bl. 33, en vergelijk ADELUNG's *Lehrgebäude*, p. 499 van het Eerste Deel.

(111) Vergelijk over het hier gezegde den Schrijver der *Verhandeling* enz. p. 33. JENISCH, *Vergleichung der vornehmsten Sprachen von Europa*, p. 398. Zie voorts mijne Noot 66.

(112) Vergelijk hier over het gezegde Noot 66.

(113) Men vergelijke hier eene fraaije plaats bij JENISCH, bladz. 296—304. — Waarom komen sommige Fransche Romans in eene Hollandfche vertaling dikwerf zoo laf voor, waar dan onze arme taal de schuld van krijgt? Wijl de Vertalers het hoogdravende der Fransche uitdrukkingen letterlijk overgieten, zonder te bedenken, dat het Hollandfche ooren, in onze taal aan hetzelfde niet gewoon, als een walgelijk en onnatuurlijk *Bombast* moet klinken.

(114) Lijsten van woorden uit het Latijn ontleend vindt men bij den Hoogleeraar IJFEIJ, p. 197, 307 enz. ADELUNG's *Umständl. Lehrgebäude*, I. 32, en anderen.

Over den uitgang *in* handelt TEN KATE, II. p. 93, waar hij, verleid door den klemtoon, die bij ons op denzelfden valt, er, offchoon schoorvoetende, toe overhelt, om hem van het Middeneeuwsch Latijnsche *inus* afteleiden. Hij heeft echter er niet aan gedacht, dat de Hoogduitschers den klemtoon in de woorden met *in* wel degelijk op het zakelijke deel plaatsen. (Men denke aan *Freundinn*, *Gattinn*, *Hündinn*, enz.) Vergelijk over den uitgang *in* WÄCHTER in *Prolegom. Glosarii Germanici, Sectio VI*, en 's Heeren BILDERDIJK's *Verhand.* p. 90 van de nieuwe uitgave. — WEILAND denkt hier aan eene zamenstelling met het oude *hin*, dat mij echter niet aannemelijk voorkomt.

Den uitgang *ij* laat men op het voetspoor van TEN KATE (II, 93) van het Latijnsche *ia*, (Fransch *ie*) afstammen. In sommige woorden moge, gelijk ik gezegd heb, dit gelden. — *Abdi* bij v. is zekerlijk naar het Midden-Eeuwsch Latijnsche *Abbatia* gevormd. En zoo heeft men er een aantal anderen, maar dit zijn dan ook oorspronkelijk geheel en al vreemde woorden. — Achter echt Duitsche woorden echter is, naar alle waarschijnlijkheid, de uitgang *ij* eene zamentrekking van den alouden Duitschen uitgang *inge* of *ijnge*. De Heer BILDERDIJK heeft hier vrij wat gronden voor aangevoerd in zijne *Verhand.* p. 79 en volg. — In het Frank-Duitsch is de uitgang *y* of *ii* ook reeds bekend. Zie WÄCHTER in *Prolegom.* — Maar, zal men vragen, indien hetgeen uitheemsche uitgang *is*, van waar dan de sterke klemtoon, die tegenwoordig bij ons op *ij* valt? Ik antwoord: door taalverbastering en door eene verwarring van
 ons

ons *ij* met der Franschen *ie*, die altijd op hetzelfde (bij v. in *calomnie*, *boucherie* enz.) den accent vallen laten. Immers de Hoogduitschers laten hun *ei*, hetzelfde als ons *ij*, wel eens *unbetönt*, gelijk zij het noemen. Dit is mij ten minste, wanneer ik met Duitschers sprak, soms zoo voorgekomen, en ook ADELUNG geeft dit eenigermate te kennen, *Umständl. Lehrgebäude*, I. p. 252. — In het Zweedsch en Deensch schijft men voor ons *ij ie*, en drukt met den toon er op; ten minste geldt dit van het Zweedsch, volgens SAHLSTEDT, pag. 14. — Over *eel*, van het Latijnsche *ellum* stammende, zie men TEN KATE, II. 92. BILDERDIJK, p. 115. WEILAND, enz. enz.

Vergelijk over *aan* TEN KATE, II. 93.

(115) Vergelijk hier ADELUNG's *Lehrgebäude*, I. p. 31. WEILAND's Woordenboek op *barmhartig*. — Over bij ons naar het Latijn gevormde woorden in het algemeen zie men IJPEIJ's *Bekn. Gesch.* p. 304, en zijne *Taalkundige Aanmerkingen over verouderde woorden in de Statenvertaling des Bijbels vervolgd*, p. 107. — Men houdt echter wel eens voor Latijn hetgeen mischien goed, oorspronkelijk Duitsch is. Voorbeelden bij den Heer BILDERDIJK, 336, 340. (tweede druk).

(116) Men weet dus, dat ons *parlesanten*, waarvoor men verkeerdelijk *parlechanten* zegt, van den Spaanschen vloek *Por los Santos*, d. i. *bij de Heiligen!* afkomstig is. De Heer BILDERDIJK heeft dit in zeker Stukje aangetoond. — Sommigen hebben dus ook ons woord *braaf* uit het Spaansch willen afleiden, dat echter niet waarschijnlijk is. — Over ons. mischien uit het Deensch spruitende: *Hij is een Bram* zie men deze Schets, bladz. 157. Allerkeurigste voorbeelden van eenige, uit het Engelsch ontleende, woorden en spreekwijzen kan men vinden in des lieeren BILDERDIJK's

Verhandeling over de Geslachten der Naamw., bladz. 344 en volgende, (tweede druk).

(117) Men kan eene zoodanige verdeeling onzer vermoedelijk oud Nederlandsche tongvallen vinden bij den Heer IJPEIJ, p. 148. Veel moet hier echter op bloote gissing steunen.

(118) Over de reden, dat men in het Nederlandsch nog al eenige hardheden vindt, zie men den Schrijver der Verhand. over de Verwantschap enz. p. 33 en volg. — De zaak wordt (ik weet niet, met hoe veel, of weinig grond) daar van vrij hoog opgehaald. — Vreemd is het voor het overige, wanneer JENISCH in zijne meermafen aangehaalde *Vergleichung* enz. dikwerf onze taal arm noemt, vooral in uitdrukkingen voor onligchamelijke en bovenzinnelijke voorwerpen. Zij is juist daarin bijzonder rijk, rijker, dan het Hoogduitsch. Vergelijk mijne Noot 49. — Hetgeen in het Tweede Deel van den *Mithridates*, p. 246, aangaande onze Taalonderzoekers gezegd wordt is ongegrond, en verzaadt onkunde van dat, hetwelk hier te Lande in het vak der Nederlandsche Taalkennis gedaan is.

(119) Over het verkeerde der benaming van Runische talen zie men den *Mithridates*, II. p. 297.

(120 en 121) Het Deensch Verhaal met de Hoogduitsche Vertaling heb ik genomen uit LANGE's *Dänische Sprachlehre für Deutsche*, Zweite, ganz neue, umgearbeitete Auflage von ABRAHAMSON, (1801), p. 48. — Over de uitspraak der lange twee *a* in het Deensch, en voorts der *ae* zie men de gezegde Spraakkonst, p. 7. en 16. De Deensche *ø* of *o* met een schrap schijnt zeer dikwerf te klinken, als de Geldersche *o*; uitgesproken als onze *eu*, in woorden, als bij *v. hooren, gelooven*, enz. die ik, wanneer ik mijnen Gelderschen tongval nog eens te luchten hang, *heuren, gelcuven* uitspreke.

(121*)

(121*) Zie SAHLSTEDT's *Schwedische Grammatik*, pag. 236. — De *ê* klinkt, als der Franſchen *au*, tuſſchen *a* en *o* in. SAHLSTEDT, pag. 2, Vergelijk mijne 62ſte aanteeke-ning.

(122) LANGE's *Sprachlehre*, bl. 85 en volg. Men houde in het oog, dat wij hier ſlechts van het bepaalde Lidwoord (*Articulus definitus*) ſpreken. Het onbepaalde *en* of *et* wordt vooraan geplaatst, en dit is ook zelfs met het bepaalde het geval, wanneer een Bijvoeglijk Naamwoord onmiddelijk vóór het zelfſtandige geplaatst wordt. Men zegt dus *den gode Konge* (*de gode Koning*), niet *gode Kongen*, gelijk men *Kongen* ſchrijft, wanneer men blootelijk zegt *de Koning*. — LANGE, p. 88.

(123) VON SAHLSTEDT, *Schwedische Grammatik*, p. 11, 29 en volg.

(124) Vergelijk hier de *Grammatica Islandica* van RUNJONAS, in het Eerſte Deel van den *Theſaurus Linguarum Septentrionalium* van HICKES, p. 8, p. 26. Zie hier tevens den *Mithridates*, p. 296 van het Tweede Deel.

(125) Vergelijk over het hier gezegde ten aanzien der vorming des *Paſſivums*, zoo in andere, als in de Scandinaviſch-Nederduitſche talen mijne 6 ſte en 65ſte Aanteekening, en voorts in het bijzonder over de Scandinaviſch-Nederduitſche, of, gelijk ADELUNG zenoemt, Scandinaviſch-Duitſche talen den *Mithridates*, II. 296. Zie over het Zweedſche Lijdende Werkwoord VON SAHLSTEDT's *Grammatik*, p. 68 en 83. Voor zoo ver men den eerſten perſoon van het *Praeſens Indicativi* beſchouwt, kan men het eene verwiſſeling, voor zoo ver den *Inſtitivus*, meer eene toevoeging van de letter *s* noemen, waardoor het *Paſſivum* gevormd wordt.

(126)

(126) Vergelijk LANGE's *Dänische Sprachlehre*, p. 171.—
VATER's *Lehrbuch der Allgemeinen Grammatik*, p. III.

(127) Zie over het IJslandsche *Passivum* de aangehaalde *Grammatica Islandica* van JONAS, p. 51, die echter aan het *Passivum*, gevormd door den uitgang *st*, en aan dat, gevormd met behulp van het werkwoord *Verða*, (worden) nog al verschillende beteekenissen schijnt te hechten.—Werkelijk schijnt ook, volgens het gevoelen van den Heer GRIMM, aangehaald in 's Heeren BILDERDIJK's *Verhandeling*, p. 278, in het oudste IJslandsch het eigenlijke *Passivum* altijd door *worden* te zijn uitgedrukt geweest, terwijl dat, met *st* gemaakt, eenbloot *reciprocum* was. Deze meening komt met die van JONAS eenigzins overeen. — Volgens ADELUNG's *Mithrid.* II, 296, is ook de achteraanvoeging van den Artikel in het IJslandsch niet zoo vast bepaald, als in het Deensch en Zweedsch, gelijk ik reeds gezegd heb.

(128) LANGE, p. 119, 123. SAHLSTEDT, p. 41.
JONAS, 28, 30.

(129) Men zie de aangehaalde Spraakkunsten op verschillende plaatsen. Zoo gaat in het Engelsch ook de Infinitivus op *e* uit, bij v. *to give, live, make*, enz. De Hoogduitfchers echter en wij Nederlanders, benevens de oude Meso-Gothen, Frank-Duitschers, Angel-Saksen enz. sluiten de onbepaalde wijze doorgaans met eenen medeklinker. De oude Friesen doen dit echter weer niet. Bij hen gaan de werkwoorden veelal op *e* of *a* uit. Hieruit blijkt weer de gelijkheid tusfchen hunnen tongval en de Scandinavifche talen.

(130) LANGE's *Dänische Sprachlehre*, p. 22.

(131) LANGE, p. 22.

(132) Dus zegt de Deen ook, even als wij, *Eed* voor het Hoogd. *Eid*. Zoo ook *Een* (in de beteekenis van *zeker iemand*, of ook van *één*) voor *ein*. Bij v. *Der er een Gud (Daar is één God)*.

God). *Det eene og det andet* (Het eene en het andere. — Eendraegtig voor het Hoogd. *einträchtig*. — Eenslydende (eensluidend), Hoogd. *ein* —, dat is *gleichlautend* enz. enz.

(133) LANGE, bl. 23.

(134) LANGE, bl. 25.

(135) LANGE, bl. 27. De *d* klinkt dan zelfs buitengewoon zacht, zachter, dan bij ons, zoo als ik meen te moeten opmaken uit LANGE's gezegde.

(136) LANGE, bl. 26.

(137) LANGE, bl. 29. Over het algemeen klinkt echter der Denen *f*, gelijk die der Hoogduitscheren.

(138) LANGE, bl. 30.

(139) LANGE, bl. 38, 39.

(140) LANGE, bl. 39.

(141) LANGE, bl. 34. — Zoo zeggen, volgens TEN KATE, in zijne *Schetse van de Landfriesche Dialect* (Aanl. I, p. 699) de Friefen *Fortjienste* (Verdienste). *Fortreastjen*, (Vertrousten). *Bjaer* (Bier). *Tjerk* (Kerk). *Ljeaf* (Lief). *Winschjen* (Wenschen) enz. enz. En zoo vindt men zelfs in bastaardwoorden of bastaarduitgangen die *j*, bij v. *Bragearje* (brageren), *florearje* (floreren), *trionfearje* (trionferen). Zie 's Hoogl. WASSENBERG's *Bijdragen*, en in dezelve *Nysgierige Jolle*, p. 6. Noot *h*.

De merkwaardige overeenkomst van Deensch en Nederlandsch zoude ook kunnen aangetoond worden uit menigvuldige Deensche zoogenaamde Idiotismen, die geheel en al met de onze overeenkomen, en waarin men ook al dikwerf, even als bij ons, een ter Zee varend Volk ontdekt.

Over de overeenkomst van Nederlandsche (vooral Friesche) en Deensche eigen namen zie men den Heer *UJPEIJ*, bl. 77. Der moeite waardig ware het, om eens eene breedvoerige

ver-

vergelijking tusschen het Deensch en Nederslandsch te schrijven.

(142) JENISCH, p. 494. Bewijzen en voorbeelden voor en van de groote zoetvloeiendheid van het Deensch zie men bij hem p. 408.

(143, 144) Vergelijk hier den *Mithridates*, II. 308. Fraaije aanmerkingen over den aard van het Zweedsch vindt men bij den Schrijver der Verhandeling over de Verwantchap enz. bl. 40. Het hoogere in den Zweedschen tongval moet men vooral niet in het sissende en blazende der Hoogduitsche en Opperduitsche tongvallen zoeken, maar in het voltoonige, scherpe, kortafgebetene, dat het Zweedsch meer, dan het Deensch, met de hoogere Sprake gemeen heeft. — JENISCH geeft evenwel aan het Zweedsch de tweede plaats in zachtheid, p. 484.

Voor de in mijne Schets, bl. 162 verkeerdelijk gedrukte woorden *Prösterna*, *Svögerska*, gelieve men *Prästerna*, *Svägerska* te lezen.

(145) *Mithridates*, II. p. 304. Dit Onze Vader bestaat uit Noorweegsch, zoo als het te Osterdalen, tusschen Christiania en Dronheim, gesproken wordt.

(146) *Mithridates*, II. p. 305. — Over de *Edda*, de *Saga's*, en verder de geheele Ijslandsche Ridderpoëzij staat ook een enkel woord bij RÖSSIG, *Deutsche Alterth.* p. 29, al waar hij zegt, dat men eigenlijk eene dubbelde *Edda* heeft, eene oudere en jongere. In dien zin heb ik dus van *Edda's* gewag gemaakt. — Ik heb echter in EICHHORN'S *Allgemeine Geschichte der Cultur und Literatur des neueren Europa*, I. p. 25, alwaar men eene fraaije Schets der geheele Ijslandsche Ridderpoëzij vinden kan, het bestaan eener zoogenoemde *oudere Edda* zien tegengesproken, en zulks op gezag van SCHLÖZER'S *Isländische Litteratur*, I. 93, welk

welk boek ik niet bezitte. — In den *Mithridates*, p. 306, komt de benaming van *oudere* en *jongere Edda* ook voor. Men kan in dit laatste Werk eene opgave van Schriften, tot het IJslandsch betrekkelijk, en eene lijst van uitgegevene *Saga's* vinden. Toen de IJslandsche tongval door Zang- en Dichtkunst regt bloeide, vooral in de dertiende en veertiende Eeuw, schijnt dezelve de meest algemeen heerschende van het Scandinavische Noorden geweest te zijn.

(147) *Mithridates*, II. 305.

(148) Zie over de *Wilkina-Saga* ZICHORN in het a. w. bl. 254 en anderen. Deze *Saga* staat met het oud-Duitsche *Nibelungen-lied* en het oudere Lied van *Hildebrand* en *Hadubrand*, waarvan ik in deze Schets eenige regels geplaatst heb, in nauwe betrekking. De brok uit de *Wilkina-Saga*, welken ik, als eene proeve van IJslandsch, aanvoer, is het begin van een volledig verhaal diens kamps tusfchen Vader en Zoon, van welken men in het zoo evengenoemde oud-Duitsche Lied uit de achtste Eeuw de oudste sporen aantreft. De Heeren GRIMM hebben dit IJslandsche Verhaal daarom in de Aanteekeningen op hunne uitgave des Lieds (of liever van het Fragment des Lieds) van *Hildebrand* en *Hadubrand* geheel overgenomen met eene bijgevoegde overzetting. Hieruit zijn de weinige regels, die ik in mijne Schets geplaatst heb. De *Wilkina-Saga* in haar geheel heb ik nog niet magtig kunnen worden.

Bij de Vertaling, die ik woord voor woord van het aangehaalde IJslandsch heb pogen te geven, zal men duidelijk de overeenkomst tusfchen dezen tongval en andere Duitfche talen zien, offchoon dan ook vele woorden eenen anderen zwaai (om het zoo te noemen hebben, dan bij ons en de Hoogduitschers, gelijk men ook de achteraanvoeging van het Lidwoord niet uit het oog moet verliezen. Enkele uitdrukkingen

gen zijn wat vreemd. *Maecti* (hij sprak), is buiten de Scandinavische talen niet zeer gebruikelijk. De Denen zeggen *Maele* voor *spreken*, en tevens *Maele* voor *Spraak*, *stem*. Men zie MÜLLER'S *Dänisch Deutsches Wörterbuch*. In het oude Mefo-Gothisch zeide men *Mathljan*, in het Angel-fakfisch *Maethlan*. (Zie JUNIUS *Glof. Goth.*) Zoude ons *malen* er ook mede in verband staan? *Wat ligt Gij zoo te malen daar over*, zegt men tegen iemand, die herhaald en tot vervelens toe over eene zaak spreekt. Men leidt dit van *Malen* (fijn maken) af, en het laat zich fomtijds ook goed in eenen overdragteliijken zin hier van afleiden. Dikwerf echter zoude de afleiding van het oude *Mathljan*, het Deenfche *Maele*, mij veel natuurlijker toefchijnen.

Ecki is niet. In het Deensch en Zweedsch is het *ikke*, *oficke*, waar men slechts eene *n* voor te plaatsfen heeft, oin er ons *niet*, *nichts*, Geldersch *niks* in te befpeuren. Zeer dikwerf wordt in de Scandinavifche talen indiervoege de beginletter weg-gelaten. Dus zegt men in het Deensch *ung* voor *jong*; *ord* voor *wort*, *woord*; *orm* voor *worm*; *aar* voor *jaar*; *at* voor *dat*, enz. enz. — Vergelijk hier 's Heeren BILDERDIJK'S *Verhandeling over de Geflachten der Naamw.*, p. 370, die, opmerkzaam makende op deze eigenaardigheid, (het is eene Grammatikale Apocope of afkapping) welke ook in onze en andere Germaanfche talen voorkomt, den oorfprong van vele Nederlandfche woorden met zijn ge-woon vernuft en fcherpzinnigheid hierdoor oploft.

Edur is het Hoogduifche *oder*, het Engelsch *or*. Nog nader komt het Engelsche *either* en het Hoogduifche *weder*, wanneer men zegt: *Ich habe ihn weder gefehn noch gefprochen*, (Ik heb hem noch gezien noch gefproken). *I have either feen him, or talk'd to him*.

Firr, herinnert ons het Engelsche *first* (eerst).

Over

Over *Bani* zie men mijne 1ste Aanteekening.

Pryddur, is *versierd*, *prijkend*. In het Deensch heeft men *pryddo* voor *zoijen*, *versieren*. Men denke aan het Engelsche zelfstandige Naamwoord *Pride* (trotscheid, grootheid), dat, hoewel tegenwoordig meestal in een slechten zin genomen wordende, echter ook wel voorkomt op dezelfde wijze, als wij zeggen: *Hij is de roem, het sieraad, de trots, de glorie zijns Geslachts*, of als de Hoogduitschers: *Er ist der Stolz seines Geschlechts*.

Svaradi (antwoordde) roept ons het Engelsche *to answer* levendig voor den geest. De gelijkheid van vele andere woorden met sommigen uit de overige Duitsche taaltakken valt van zelve, bij mijne overzetting, in het oog. Enkele echter zijn alleen en geheel aan de Scandinavisch-Duitsche talen eigen.

(149) *Mithridates*, II. p. 308.

(150, 151) *Mithrid.* II. p. 297.

(152, 153) Vergelijk den *Mithridates*, II. p. 316. HICKES in den *Thesaurus Linguarum Septentrionalium, Gramm. Meso-Goth. et Anglo-Saxonica*, p. 88 *et seqq.*, welke reusachtig geleerde Taalkenner met eene verwonderlijke kunde en naauwkeurigheid al het vermoedelijke verloop beschrijft, dat het oude echte Angel-Sakfisch allengskens in het Deensch-Sakfisch en Noormansch-Deensch-Sakfisch ondergaan heeft. — Men zie over het ontstaan der Engelsche taal ook BLAIR'S *Lessen over de Redekunde* enz., Eerste Deel, bl. 212 en volg. WALLISIUS in de Voorrede voor zijne Engelsche Spraakkonst, (*Praefatio de antiqua Linguae Britannicae et hodiernae origine*) en meer anderen.

(154) Men zie over deze oud-Keltische tongvallen en alles, wat er over geschreven is het Tweede Deel van den *Mithridates*.

(155) Zie over den aard van het Engelsch den *Mishridates*, II. p. 320. — BLAIR t. a. p. en anderen. — Wanneer ik de Engelsche *Adjectiva* overbuigelijk noeme, moet men dit niet zoo ver uitstrekken, als of zij geene vergelijkingstrappen (*Comparationis gradus*) zouden bezitten. Over de Leer der Geslachten in het Engelsch vindt men fraaij aanmerkingen bij BLAIR, p. 186.

(156, 157, 158) Deze drie en meer andere oud-Engelsche Onze Vaders zijn in den *Mishridates* te vinden, II. 331.

BIJVOEGSELS EN VERBETERINGEN.

Verleid door den *Mithridates*, II. p. 172, heb ik in mijne Schets gezegd, dat het Deensch slechts twee Geslachten kent. Dit is niet juist. Het Deensch heeft wel voor zeer vele woorden slechts één gemeenschappelijk Mannelijk en Vrouwelijk geslacht, waar het dan ook een afzonderlijk Persoonlijk Voornaamwoord des derden enkelvoudigen Persoons voor bezit, maar het onderscheidt echter tusschen beide wel degelijk (behalve het onzijdige) een Mannelijk en een Vrouwelijk Geslacht. Dit blijkt hieruit, dat het Persoonlijke Voornaamwoorden voor *hij*, voor *zij* en voor *het* heeft. (In het Deensch *Han*, *Hun*, *Det.*) Dit zoude niet te pas komen, indien er nimmer eenig onderscheid tusschen het Mannelijke en Vrouwelijke geslacht in de Deensche taal plaats greep; want er zoude dan even min een van elkander verschillend *Hij* en *Zij* kunnen zijn, als er in de Romanische talen (Fransch, Italiaansch enz.) waarin men geen onzijdig geslacht kent, een Voornaamwoord voor ons onzijdige *Het* is. — Ook LANGE-ABRAHAMSON erkent in zijne uitmuntende *Dänische Sprachlehre* uitdrukkelijk drie Geslachten, p. 78. Vergelijk p. 132 en p. 333.

Die soort van fraaije Engelsche en Hoogduitsche zamenstellingen, waarvan ik in mijne Aant. bl. 208 gesproken heb, en die uit een Substantivum en Adjectivum, of wel Participium met weglating van een voorzetsel gevormd worden, komen ook dikwerf in het Deensch voor. Bij v. *Lynsaaet* (bliksemgetroffen, voor van den bliksem getroffen); *Soelbraends* (Zonverbrand, voor verbrand van de Zon). Zie

LAN-

LANGE-ABRAHAMSON's *Dän. Sprachl.* p. 273. Zoo gebruikt ook bij ons de Heer BILDERDIJK, die in zijne latere Gedichten, hoe langer, hoe meer partij heeft getrokken van de in Poëzij onwaardeerbare vatbaarheid onzer taal voor zamenstelling, *levenzwanger*, *aardstofzwanger* voor zwanger van leven, van aardstof, *Nieuwe Uitspruitsels*, bl. 195. en 28.

Eene nauwkeurige opgave van alle in het Platduitsch oudtijds geschrevene Schriften, vindt men bij (den door mij aangehaalden) KINDERLING, p. 234—400. Deze Schrijver verdient ook over den oorsprong der Duitfche taal en hare splitting in twee hoofdrakken nagelezen te worden, p. 21 en volg.

Op bl. 236 staat: *zoo gaat ook de Infinitivus in het Engelsch op e uit* — lees: *dikwerf op e uit*.

Voor *Schytten*, dikwerf voorkomende, leze men liever *Schytten*.

Kleine onnaauwkeurigheden en drukfeilen van minder belang gelieve de goedgunstige Lezer zelf te verbeteren.

